

Митко БОЖКОВ

БЪЛГАРСКАТА
СМЕТНА
ПАЛАТА

ЩРИХИ
ОТ НЕЙНАТА ИСТОРИЯ

Звезди
София – 2010

*Тази книга се посвещава на 130-та годишнина от приемането
на първия Закон за Върховната сметна палата (1880)*

Авторът благодари на проф. Валери Димитров,
председател на Сметната палата на Република България,
за оказаното съдействие при издаването на книгата

Стефан СТАМБОЛОВ,
български революционер,
поет, публицист, политик
и държавник, при приемането
на първия Закон за Върховната
сметна палата заявява:

„Това, което искат някои господа, с правото, което се дава в 4-й член, се достига; защото ние като си имаме работа, то не можем да прегледваме сметките и не можем да видим как се харчи бюджета и дали всичко се харчи тъй както е определено. Ние прегледваме сметките на контролната палата, а тя прегледва как харчат парите министерствата. А никак не контролира „състава на министерствата“. Това е таквoз дивно нещо, което не се разбира. (*Веселост.*) Зарад туй щом имаме това право, целта се постига. Може бити ще се появи някой път съмнение, че контролната палата не е представила сметките както треба; тогава ще се избере една комисия, която ще разглежда сметките и ще каже на Народното Събрание, че е злоупотребила контролната палата туй и туй и тогава Народното Събрание може да каже, че требат други по-верни хора. Ако би даже ние да ги изберем, ще ли бъде по-добро? Няма ли вяра – падат, имат ли вяра – стоят. Тук даже и широко право не се дава. Те са един вид чиновници, както и чиновниците в касацията и треба да се свалят само тогава, когато има факт. Те треба да бъдат такива, на честността на които сме убедени всинца.“

СЪДЪРЖАНИЕ

Необходимо въстъпление	7
Търновската конституция	9
Конституцията от 1991 г.	10
Първият закон.....	11
Вторият закон	18
Третият закон.....	28
Четвъртият закон.....	39
Петият закон	55
Шестият закон.....	70
Седмият закон.....	101
Български войскови сметни палати.....	123
Председатели на българската Сметна палата.....	126
Иван Гюзелев – първият председател на Върховната сметна палата на България.....	126
Георги Тишев	135
Д-р Георги Странски	138
Йов Титоров.....	142
Михаил Геннадиев	148
Иван Красновски.....	151
Д-р Христо Абаджиев	153
Д-р Христо Иванов	154
Иван Цанев	158
Председатели на Сметната палата след възкресението ѝ.....	160
Доц. д-р Георги Николов	160
Проф. д-р Валери Димитров.....	161
Реорганизация, инсубординация, недоверие, уволнение.....	162
Хазната: Лесно ли се контролират такива бюджети и свръхсметни кредити.....	195
Многострадалният първи правилник на Върховната сметна палата	206
Първият доклад на Върховната сметна палата.....	215
Кой е първият историк на Върховната сметна палата	224
И това се случва: П.Р.Славейков – длъжник на Сметната палата	226
Въпрос – отговор: Защо сред съветниците на Сметната палата няма нито един юрист	230
Над десетина години лисансие е съветник при Върховната сметна палата	249
Мишена: Александровците – Стамболийски и Цанков – стрелят по Сметната палата	256
Укази от 1941 г.: Какво включва съставът на областните сметни палата в Скопие, Битоля и Ксанти.....	267
Заченат, но нероден закон.....	269
Парадокс: Кой е екзекуторът на българската Сметна палата?	289

Първата заповед за проверка след възкресението на Сметната палата:	
Как се харчи народната пара	295
Първият одитор: Истилиян Сиджимков е в Сметната палата от Трифон Зарезан 1996.....	300
Международна дейност.....	303
Българският представител в Европейската сметна палата.....	312
Българска орисия: Близо осем десетилетия Палатата е без свой собствен дом.....	313
Писатели изкарват препитанието си в Сметната палата	321
Защо се е разсърдил Стамболов?.....	329
Невероятно, но факт: Идеолог на анархизма в България е работил във Върховната сметна палата	336
Казус: Да бъде ли задържан на служба или да бъде уволнен класикът Елин Пелин	343
Плодовит автор: Полифонични творчески изяви	345
Публикации: За Палатата се пишат статии, издават се книги и сборници.....	349
Атентат в софийско казино: Обесен е невинен служител на Сметната палата.....	353
Атентат в църквата „Св. Неделя“: Шеф на палата моли министър-председателя да му разреши двумесечен отпуск по болест	355
Ветерани: Дарение – печат и оригинални бланки на Върховната сметна палата	357
Сметната палата – спомоществовател: Закърпеният бюджетен чувал на Борис Димовски е тук.....	359
Едно на ум: Съвсем ли е безопасен професорът?.....	362
Криво огледало: Ревизор(о) на годината хули Сметната палата.....	364
Смях от стенограмите: Човек с невизирана платежна заповед брани достойнството си	366
Карикатури: Александър Добринов прави шаржове на шефове в Сметната палата.....	368
Какво има в гащите на...президента.....	370
Институцията е отговорна за контейнера със...смет	371
Калейдоскоп.....	372
И какво още	390
Символът на Сметната палата	390
Сметната палата има печат с държавния герб.....	391
Сметната палата има свой плакет.....	392
Сметната палата присъжда награди на медии и журналисти	392
На фокус: Сметната палата в полезрението на парламента	393
В крайна сметка: Що е то Сметна палата	397
Няколко думи за автора	400

Митко Божков
Българската Сметна палата
Щрихи от нейната история

Редактор: Митко Крумов
Коректор: Нина Пройкова

Българска. Първо издание
Формат: 70x100/16. Печ. коли 25.
Тираж 500.

Издателство „Звезди“.
ISBN 978-954-8697-24-8

© Митко Божков, автор, 2010
© Христо Йовев, корица, 2010

ISBN 978-954-8697-24-8

НЕОБХОДИМО ВСТЪПЛЕНИЕ

Родило се съвсем случайно, това хрумване ще има късмета да се осъществи реално... Преди 13 години постъпих на работа в Сметната палата. Започнах да се запознавам със спецификата ѝ, лакомо поглъщах информация за нея, исках да вникна по-дълбоко в същината ѝ. И се натъкнах на нещо изненадващо за мен: тя не може да се похвали, че вниманието към нея е достатъчно – и като обем, и като документиране, и като изследване на извървения от нея нелек път.

Тъкмо това сякаш ме предизвика да се захвана с нещо, което е по силите ми – да извлека по-интересните факти от наличната информация за този върховен държавен орган. По образование не съм икономист, нито юрист, а филолог, по професия – журналист. И съвсем логично бе да се опитам да стъкмя книга, която да бъде своеобразен калейдоскоп с преплитачи се разноцветни отблясъци от историята на българската Сметна палата от нейното създаване през 1880 г., та чак до наши дни.

С журналистически поглед проследявам приемането на законите за Сметната палата, нахвърлям щрихи за нейни ръководители и служители, за засегнати от нейни решения... Накратко – от нея бликат пъстри струи от миналото и настоящето ѝ. Всичко това в повечето случаи е самооценка, която правят нейните „герои“ за върховното контролно учреждение, самооценка, чрез която се извайва обликът на това време, на тази епоха. Най-напред си мислех всяко споменато име да се придружава поне с кратка визитка, но след това надделя предпочитанието ми – в повечето случаи е достатъчно само името, нали то е на депутат, политик, държавник. Български депутат. Български политик. Български държавник. Който поиска, от много извори може да почерпи подробности за тяхното житие-битие.

Ако някому се стори, че нещо от описаното в книгата не е било точно такава, нека все пак не забравя, че то е изложено така, както го виждат моите очи. Така, както аз го възприемам и разбирам. За мен най-важни са документираните факти, събраната фактология. Тя е основата, върху която може да се градят разнообразни тълкувания или различни коментари.

Стремежът ми е най-обикновен: с това си творение правя опит българската Сметна палата да изглежда като институция колкото се може по-достъпна за възприемане, по-разбираема за неспециалиста, за читателя.

октомври 2010 г.
София

Митко Божков

Сградата на Сметната палата на Република България, 2010 г.

ТЪРНОВСКАТА КОНСТИТУЦИЯ

Какви работи има да върши Народното събрание

Член 105

Народното събрание има:

1. Да обсъжда законопроекти според чл. 44.
2. Да обсъжда предложения за държавни займове, за уголемяване, намаляване или туряне данъци и всякакви берии, а също и за разхвърлянето и за реда на събирането им.
3. Да опрощава изостанали даждии и всякакви недобрани берии, на които прибирането се вижда невъзможно.
4. Да обсъжда ежегодния бюджет на приходите и разходите.
5. Да преглежда сметките за разнасяне на сумите, които са назначени по бюджета.
6. Да преглежда сметките на Върховната сметна палата, която е длъжна да му представя подробни изложения за изпълнението на бюджета.
7. Да подига питання за отговорността на министрите.

Глава XV.

Какви работи има да върши Народното Събрание.

105. Народното Събрание има:
2. Да обсъжда предложения за държавни займове, за уголемяване, намаляване или туряне данъци и всякакви берии, а също и за разхвърлянето и за реда на събирането им.

1. Да обсъжда законопроекти, споредъ членъ 44.

3. Да опрощава изостанали даждии и всякакви недобрани берии, на които прибирането се вижда невъзможно.

4. Да обсъжда ежегодния бюджет на приходите и разходите.

5. Да преглежда сметките за разнасяне на сумите, които са назначени по бюджета.

6. Да преглежда сметките на Върховната Сметна палата, която е длъжна да му представя подробни изложения за изпълнението на бюджета.

7. Да подига питання за отговорността на Министрите.

Текстът и факсимиле на оригинала на чл. 105 от Търновската конституция (приета от Учредителното събрание на 16 април 1879 г., изм. на 15 май 1893 г. – „Държавен вестник“, бр. 107 от 24 май 1893 г. (VI ОНС, IV ВНС), и изм., „Държавен вестник“, бр. 149 от 11 юли 1911 г. (XIV ОНС, V ВНС)

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

КОНСТИТУЦИЯ

Чл. 91

(1) Народното събрание избира Сметна палата, която осъществява контрол за изпълнението на бюджета.

(2) Организацията, правомощията и редът за дейност на Сметната палата се уреждат със закон.

*(Приета от Великото Народно събрание на 12 юли 1991 г.
Публикувана в „Държавен вестник“, бр. 56 / 13 юли 1991 г.)*

Летописът на българската Сметна палата има дълбоки исторически корени.

В приетата през 1879 г. Търновска конституция в чл. 105 е записано, че сред „работите“, които има да върши Народното събрание, е и задължението му „да преглежда сметките на Върховната сметна палата, която е длъжна да му представя подробни изложения за изпълнението на бюджета“.

Като върховен орган Сметната палата има значима роля в съзиждането и укрепването на българската държавност.

ПЪРВИЯТ ЗАКОН

Приемането на първия Закон за Върховната сметна палата потвърждава каква важна и значима роля още тогава строителите на нова България отреждат на Сметната палата в изграждането на крепките основи на независимата държава.

Преди 130 години, в разискванията по закона за върховната контролна институция убедително се изтъква такъв аргумент-аналогия: „Всичките държави, които съзнават важността на една редовна отчетност в държавните сметки, имат сметни палати, които проверяват отчетите на разните правителствени и обществени учреждения, затова и в Княжеството една Сметна палата е много нужна“. Използва се и такъв трудно оборим аргумент: „Значението на Сметната палата в една държава е, че тя е длъжна да преглежда държавното и общественото счетоводство. Нейната сила се бере от средата на народа и от Народното събрание, тя има право... да не позволява изразходването на нито един сантим, който не е предвиден в бюджета“.

Този първи закон за върховната контролна институция е знаменателен и с това, че в него с голям хъс влагат държавническите си амбиции и нормотворческата си енергия двама видни първостроители на нова България – Петко Каравелов и Стефан Стамболов.

Това е първият устройствен закон за българската Сметна палата.

Този закон дава реална гаранция за независимостта на Палатата – промени в състава ѝ не се допускат освен по искане на правителството и Народното събрание, но само с негово решение.

Този закон предвижда временна, ограничена несменяемост – председателят, членовете и деловодителят на Палатата се назначават за срок от три години.

Този закон определя с какво са несъвместими длъжностите в Палатата. Три са спуснатите бариери: нейните служители не могат да бъдат депутати и да заемат каквато и да е друга държавна или обществена служба; те не могат да вършат, сами или чрез съдружници, никаква търговска и спекулативна работа, било частно, било с правителството; те не могат да бъдат роднини по кръв и по сватовщина до четвърта степен, нито по между си, нито с някого от министрите, които са ги представили за назначение.

Този закон предвижда Палатата да упражнява последващ административно-финансов контрол върху отчетните ведомости и книжа на всички правителствени учреждения. Той фактически ограничава работата ѝ, като ѝ предоставя да контролира изпълнението на бюд-

жета по всички отрасли на управлението, но само по паричната част.

Този закон задължава Палатата да представя на парламента подробен отчет за изпълнението на държавния бюджет.

Годината е 1880-а. През януари е избрано Второто обикновено Народно събрание. То започва същинска законотворческа дейност, която обхваща различни сфери на общественоекономическото развитие на българското княжество. На първата си сесия този парламент приема първия държавен бюджет, а на втората сесия наред със законите за българското поданство, за граничните паспорти, за устройството на съдилищата, за съденето на министрите, за правото на рязане на монети, за забелязване на ражданията, женитбите и умираанията (сиреч за статистиката) и редица икономически закони, е и Законът за Върховната сметна палата.

С приемането на Закона за Върховната сметна палата се осъществява задължението по член 105, точка 6, от Търновската конституция. Затова никак не е случаен фактът, че държавният глава (князът) изтъква в тронното си слово необходимостта от приемането на такъв нормативен акт – за създаването на Върховна сметна палата на България. Законопроектът е внесен от премиера Петко Каравелов, който е и министър на финансите.

В проекта са втъкани принципи и подходи, присъщи на тогавашното модерно европейско виждане за висш финансов контрол в държавата. Самото приемане на закона отразява характерната за следосвобожденското ни общество атмосфера – демократическа, политическа, нравствена.

Законопроектът включва девет члена заедно с щата за служащите в институцията. От трибуната на Народното събрание министър Каравелов заявява: „Аз мислех да представя подробен закон, но се боях, че не ще има време сега да се обмисли. За това сега предлагам един кратък закон“. Малко по-късно той лаконично вметва пояснението: „Това е временен закон“. Кратък или временен, все едно, той трябва процедурно да премине през парламентарна комисия, която да го разгледа. С явно гласуване е избрана комисия от трима души. Когато след пет дни тя докладва какво е сторено по закона, се разбира, че тя не прави капитални изменения в проекта, само прибавя два нови члена.

Законът се гласува текст по текст. Почти по всички членове има дебати – и за компетентността на Палатата, и за нейния състав и назначаването му за три години, и за назначаването и „сменяването“ на личния състав

добавката на комиссията да си дигне ржката. (Никой не дигна.)

Докладчикъ: (Чете):

Чл. 11. Върховната сметна палата заедно съ Министерството на Финансите и длъжна да изработи подробен устав за реда на контрола и дѣлопроизводството.

Забѣлжка. Тоя уставъ, като се утвърди отъ Князя, влиза въ сила, до като се внесе въ Народното Сѣбрание за окончателно разгѣждане и одобрение.

Комиссията нѣма никаква забѣлжка.

М-ръ Каравеловъ: Контролната палата трѣба да има правилникъ, по който да контролира всѣко учреждение отдѣлно, но той ще се изработи по лека лека, защото да контролирашъ, какъ се правятъ пштина, какъ болници и пр. това ще сж разни нѣща. Значи трѣбать разни правилници.

Председателъ: Желаетъ ли нѣкой да говори? (Не). Който не приема 11-й чл. както си е въ проекта да си дигне ржката. (Никой не дигна.) Прието.

Докладчикъ: (Чете): „Щата за служащитѣ въ върховната сметна палата.“

М-ръ Каравеловъ: Да остане това до когато се вотира бюджета, защото трѣба да бжде нѣкаква съразвѣрност. Ако искате да скратите на началницитѣ отдѣления въ М-вото на Финансите, то тѣ всички ще влѣзатъ въ контролната палата, нѣма да останатъ при Министерството.

Председателъ: Тогава да се прочете законътъ исцѣло.

Докладчикъ: (Чете):

ЗАКОНЪ

за върховната сметна палата.

1. Върховната сметна палата контролира изпълнението на бюджета по всичкитѣ отрасли на управлението (ср. § 105 конст. п. 6.)

2. Върховната сметна палата състои отъ председателъ, петъ члена, членъ дѣлопроизводителъ и канцелария по щата.

3. Председателя, членоветѣ и дѣлопроизводителъ по представление отъ Министерския Сѣвътъ се назначаватъ отъ Князътъ за три години.

4. Цѣлия съставъ на върховната сметна палата или всѣки единъ отъ членоветѣ и отдѣлно не можтъ да бждатъ съвнени, въ разстояние на три години отъ назначенето имъ, освѣн по указано недовѣрие отъ страна на правителството или на Нар. Сѣбрание, но и въ двата случая по рѣшенieto на послѣдното.

5. Служащитѣ въ върховната сметна палата не можтъ да бждатъ членове на Народното Сѣбрание, нито пакъ да занимаватъ каквато и да е друга държавна или обществена служба.

Тѣ не можтъ да вършатъ сами, или чрезъ съдру-

жици, никаква търговска или спекулативна работа, било частно, било съ Правителството.

Тѣ не можтъ да бждатъ роднина по кръвъ и сватовци на четвърта степенъ, нито помежду си, нито съ нѣкого отъ министритѣ, които сж ги представили за назначение.

6. Отчетнитѣ вѣдомости и книги на всичкитѣ правителствени учреждения заедно съ приходо-расходнитѣ оправдателни документи слѣдъ разгѣждането имъ по установения редъ отъ Министерството на Финансите, внасятъ се въ върховната сметна палата за провѣряване.

7. Върховната сметна палата има право да корреспонденира непосредствено съ всичкитѣ правителствени учреждения въ Князеството и да иска отъ тѣхъ разни разяснения върху приходо-расходнитѣ сметки.

8. При провѣряването на сметкитѣ, върховната сметна палата ако нахѣри нѣкакво злоупотребуване, възбужда съдебно пресѣждане противъ виновнитѣ чрезъ надлѣжното Министерство.

9. Върховната сметна палата представлява на Народното Сѣбрание подробенъ отчетъ за изпълнението на бюджета ако тоя послѣдния е вече ликвидиранъ.

10. Ако ли бюджета не е още ликвидиранъ, върховната сметна палата представлява подробенъ отчетъ само за изпълненитѣ статии.

11. Върховната сметна палата заедно съ Министерството на Финансите и длъжна да изработи подробенъ уставъ за реда на контрола и дѣлопроизводството.

Забѣлжка. Тоя уставъ, като се утвърди отъ Князя, влиза въ сила, до като се внесе въ Народното Сѣбрание за окончателно разгѣждане и одобрение.

Председателъ: Има ли нѣкой да забѣлжи нѣщо исцѣло?

Лазаръ Дуковъ: Азъ мисля, че трѣба да се прибави единъ членъ или да се направи бѣлжка така: „не може да бжде членъ оная, който е билъ Министръ преди истичанието му на едногодишенъ срокъ отъ отчуждението му.“ (Гласове: защо? Други гласове: мотивитѣ!) Мотивитѣ се виждатъ. Може да е най добръ единъ министръ, но все-таки слѣдъ като стане членъ въ контролната палата, може да се покаже, че той е билъ единъ не добръ; тогава кой ще открие неговата вина? За това въ разстояние на една година — въ което време ще му се претгѣдатъ сметкитѣ — да не може да става членъ, а подиръ това може да пристѣпни. Може и послѣ пакъ да бжде Министръ. За това не ще да вреди нищо.

Председателъ: Има ли 5 души да поддържатъ това предложение? (Има).

Райчо Поповъ: Нѣмамъ азъ да предлагамъ нищо, само има да кажа, че като третий членъ гласи, че по предложението на Мин. Сѣвътъ ще се назначаватъ отъ Н. Височество. . . .

Председателъ: (Прекъсва го). Азъ мисля, че

*Факсимиле от дебатите при приемането на първия закон
за Върховната сметна палата*

при определени условия, и за несъвместимостта на длъжности в палатата с други занятия и служби, и за правото ѝ да кореспондира направо с учреденията, че дори и за устава за контрол и делопроизводство.

Най-остри и най-колоритни са разискванията за „сменяването“ на състава на Палатата. Това е съвсем естествено – нали тъкмо този член в закона пряко засяга автономията и независимостта на институцията. Във внесеня проект няма текст как да се уволнява нейният състав. Този пропуск е запълнен от тричленната комисия, която предлага следното: „Целият състав на Върховната сметна палата или всеки един от членовете ѝ отделно, не могат да бъдат сменяеми в разстояние на трите години от назначението им, освен по изказано недоверие от страна на Правителството или на Народното събрание, но и в двата случая по решение на последното“.

Според единствения до сега изследовател на историята на Върховната сметна палата Хараламби Вълчанов одобряването на този текст „показва колко много първият ни законодател е искал да постави това контролно учреждение на своята висота и независимост. С него се определя и дава една реална и истинска гаранция за свободната законна дейност на Палатата без намеса и обезпокояване от изпълнителната власт, от правителството. Тогавашното правителство не предвиждаше такива гаранции в законопроекта си, но идеята и инициативата излезе от Народното представителство, който факт е важен за отбелязване“.

В дебатите спонтанно се раждат и такива откровения, които сякаш не остаряват с годините...

Министър Каравелов изтъква: „Аз бих турил да бъдат незаменяеми (членовете на Палатата), но понеже няма хора, които напълно да могат да оправдават доверието на Народното събрание, турих до три години, за да бъдат гарантирани, щото нито един министър да не може да ги сменява, или ако види, че са лоши, със съгласието на Народното събрание да ги сменява. Тъй също и Народното събрание, ако не му представят сметките, ще ги сменява; но ако Народното не изкаже никакво недоверие към тях, то няма да ги сменяваме никога“. Сетне изповедно изрича: „Хора за контролната палата тъй лесно не се намират. Ако днес ме питате, аз по съвест ви казвам, че не мога да ги кажа“.

Очевидно, предизвикан от разменените реплики, се намесва и Стефан Стамболов, когото нашата история причислява към бележитите български държавници. Той спонтанно споделя трудно остаряващото кредо на институцията: „Те (членовете на Палатата) трябва да бъдат такива, на честността на които сме убедени всинца.“

След разгорещените разисквания какво не могат да бъдат и с какво не бива да се занимават служащите в Палатата, министър Каравелов ядосано казва: „Аз виждам, че страшно недоверие господства у нас. Ако иска един да скрие и друг да скрие, то и дяволът не може да вземе сметка. Треба да имаме малко доверие на честността на хората“.

Да, така е в това българско Народно събрание – кратък проект, кратък дебат, кратък закон.

Княз Александър I Батенберг утвърждава с нарочен указ Закона за Върховната сметна палата, който е обнародван в „Държавен вестник“, брой 94 от 20 декември 1880 г.

Първоначално Палатата се състои от председател, шест члена, деловодител и административни служители, чиито брой се определя ежегодно с щата на Палатата. Председателят и един от членовете са назначени на 1 януари 1881 г. До края на следващия месец са назначени още двама членове и деловодител, а официалното ѝ откриване става на 1 март 1881 г.

Ето го и целият текст на първия

ЗАКОН ЗА ВЪРХОВНАТА СМЕТНА ПАЛАТА

Чл. 1. Върховната Сметна палата контролира изпълнението на бюджета по всичките отрасли на управлението. (§ 105, Конст. п. 6)

Чл. 2. Върховната Сметната палата състои от председател, пет члена, член делопроизводител и канцелярия по штата.

Чл. 3. Председателят, членовете и делопроизводителят по представление от Министерския съвет се назначават от Княза за три години.

Чл. 4. Целият състав на Върховната Сметна палата или всеки един от членовете ѝ отделно, не могат да бъдат сменяеми, в разстояние на трите години от назначението им, освен по изказано недоверие от страна на правителството или Народното събрание, но и в двата случая по решението на последното.

Чл. 5. Служещите във Върховната Сметна палата не могат да бъдат членове на Народното събрание, нито пак да занимават каквато и да е друга държавна или обществена служба.

Те не могат да вършат, сами или чрез съдружници, никаква търговска и спекулативна работа, било частно, било с правителството.

Те не могат да бъдат роднини по кръв и по сватовщина до четвърта степен, нито помежду си, нито с някого от министрите, които са ги представили за назначение.

Чл. 6. Отчетните ведомости и книги на всичките правителствени учреждения заедно с приходно-разходните и оправдателни документи след разглежда-

нето им по установения ред от Министерството на финансите, внасят се във Върховната Сметна палата за проверяване.

Чл. 7. Върховната Сметна палата има право да кореспондира непосредствено с всичките правителствени учреждения в Княжеството и да иска от тях разни разяснения върху приходо-разходните сметки.

Чл. 8. При проверяването на сметките Върховната Сметна палата, ако намери някакво злоупотребление, възбужда съдебно преследване против виновните чрез надлежното министерство.

Чл. 9. Върховната Сметна палата представлява на Народното събрание подробен отчет на изпълнението на бюджета, ако тоя последния е вече ликвидирани.

Чл. 10. Ако ли бюджета не е още ликвидирани, Върховната Сметна палата представлява подробен отчет само за изпълнените статии.

Чл. 11. Върховната Сметна палата, заедно с Министерството на финансите, е длъжна да изработи подробен устав за реда на контрола и делопроизводството.

Забележка: Тоя Устав, като се утвърди от Княза, влиза в сила, докато се внесе в Народното събрание за окончателно разглеждане и одобрение.

А указът на Княза гласи:

II. *Заповядва ми, щото настоящий закон да се облече с Държавний Печат и обнародва в „Държавен Вестник“.*

Издаден в Нашата Столица София 17 декември 1880 год.

На първообразното със собствената ръка на Негово Височество написано:

Александръ

Приподписал:

Министър на финансите Каравелов

ВТОРИЯТ ЗАКОН

Едва са минали две години и един месец от приемането на първия закон за Върховната сметна палата и народните представители гласуват втори, доста по-пространен закон с показателна формулировка на наименованието – за устройството и общото управление на Сметната палата. Той е приет от българския парламент на 15 януари, а е обнародван в „Държавен вестник“ на 15 февруари 1883 г.

Вносител на закона е министърът на финансите Григор Начович, консерватор по убеждения, политически опонент на либерала Петко Каравелов. Те двамата специално следят темата „Сметна палата“, борят се със свои законопроекти, в които отстояват философията си за финансовия контрол в държавата.

Законът има 68 члена. Той разширява правомощията на институцията.

За пръв път се отделя специална глава за годишния доклад, който Сметната палата всяка година е задължена „да поднася на Негово Величество“. Това е „рапорт“ за главните резултати от работата ѝ, като изразява също така „взгледовете си относително преобразованията и улучшенията, които би следвало да се въведат в различните части на счетоводството“. В закона даже е уточнено, че „тоя закон се напечатва и се раздава на Народното събрание във време на сесията му“.

За пръв път на Сметната палата се възлага проверката не само на паричната, но и на държавната веществена отчетност и управлението на складовете.

За пръв път при Сметната палата се въвежда длъжност „прокурор“ като защитник на публичния интерес.

За пръв път на Сметната палата се дават съдебни атрибуции (качества) – при упражняването на последващ контрол по годишните парични и веществени отчети на отчетниците тя издава постановления за издължения или неиздължения. Тези решения са привременни и окончателни, могат да се обжалват по два начина. Ако обжалването е по реда на „повторното прегледване“ от нея самата, то в такъв случай тя се явява и обявява за касационна и същевременно за последна инстан-

Григор Начович

УКАЗЪ

*Учредителен
Съвет*

№ 11117

По предложението на Наситния
Министър на Финансите предложено
Нали от докладни му отъ 30 Ноември
по № 30048

Постановили и постановили:

- I. Да се въведе въ Народното Собрание
Доклади на Сметната Палата, които
содържатъ подробни данни за на-
тълнителното състояние на Финансовата
1879/80 година.
 - II. Началнителите на настоящия Учредителен
Съветъ на Наситния Финансовъ Мини-
стръ.
- Издаденъ въ Наситна Спалня на 1 де-
кември 1882 година.

Съвет

Министър на Финансите: *Стефан*

ЗАКОНЪ

за
Изпълнението и въвежето
устройството на Сметна
палата *Наситна*

ЧЛЕНЪ I.

Изпълнението и уреждането

на:

Сметната Палата е

содържа:

а. Записува ситни
книги по приходи и разходи
на: I. Държавата, които се
пречистватъ всяка година
отъ развитите отчетници
(Comptables) на сръбско-сръб-
та администрация, и други
устройствени; които поименно
законо и поддържатъ.

б. За развитието всички
възникващи държавни
сметки.

Факсимиле от ръкописните оригинали на Указа за утвърждаване на втория закон
за Сметната палата и на самия закон

**ция. Ако обжалването се отправя на „касиране“, то съществуващият
тогава Държавен съвет е касационната инстанция.**

Приемането на втория закон е обагрено със страст, емоции и драма-
тичност. На състоялото се на 21 декември 1882 г. заседание на депутати-
те са представени само мотивите към законопроекта. Още от първите им
думи замиришава на буря, защото се захващат да оценяват институцията,
която все още е малолетна.

Така се започва: „В България съществува една Сметна палата, учреде-
на с един единадесеточленен закон и поставена в такава независимост,
щото тя не дава на никого отчет за своите действия, правителството не

ДЪРЖАВЕНЪ ВѢСТНИКЪ

ДЪРЖАВЕНЪ ВѢСТНИКЪ

излиза
за сега три нѣти въ седмицата, вторникъ, четвъртъкъ и сѣбота.

Годишна цѣна на „Държавенъ Вѣстникъ“
за 25 Княжеството е 16 л. за пощата съ прибавление за пощенскитѣ разходи.

ЗА ВСЯКАКВИ ПУБЛИКАЦИИ

се взема
за 1 редъ въ столбцѣ 1/2 страници 40 стот. а за такъвъ въ 1/2 строт. 30

Писма за абонamenti и публикации
и всичко що се отнася до „Държавенъ Вѣстникъ“ се отправя до Администрацията

ГОД. V

СОФИЯ, вторникъ 15 февруарий 1883 год.

БРОЙ 1

По Министерството на Финанситѣ.

УКАЗЪ

за №.

НИЙ АЛЕКСАНДРЪ I

Съ Божия милостъ и народната воля
Князь на България.

Прогласяваме:

I. Народното Собрание присъ, Ний утвърдихме и утвърждаваме слѣдующия законъ за устройството и общото управление на Сметната Палата.

II. Заповѣдаме щото настоящия законъ да се обгълче съ Държавния Печатъ и обнародва въ „Държавенъ Вѣстникъ“.

Издадевъ въ Палата Столица въ София на 8 февруарий 1883 год.

На мировобразно съ собствената рѣка на НЕГОВО
ВИСОЧЕСТВО писмено:

Александръ.

Приподписалъ:

Министръ на Финанситѣ: Г. Д. Начовичъ.

ЗАКОНЪ

за

устройството и общото управл. на Сметната Палата.

ГЛАВА I.

Устройство и права.

Чл. I. Сметната Палата е обязана:

а) да разгълдва сметнитѣ по прихода и расхода на Държавата, които ѝ се правятъ всяка година отъ различнѣ отчетници (comptables) на финансовата администрация, и други учреждения, които особени закони ѝ подчиняватъ;

Факсимиле от „Държавен вестник“ с Указа на княза за утвърждаване на Закона за устройството и общото управление на Сметната палата и обнародването му

знае какво се върши в нея. “Значи целта е тази независимост... да се ограничи. Полагат се неимоверни усилия, за да се обяснява защо този проект е в името на „по-удачното устройство на Сметната палата в Отечеството ни.“

Предвижда се нейните членове да се турят под властта на Министерския съвет, по-точно на финансовото министерство. Някой да не си помисли, че с „тоя близен надзор“ се посяга на независимостта ѝ. Нищо подобно – законопроектът не ограничавал правата и независимостта на палатата, тъкмо напротив – той ги „уякчава“! Мотивите са категорични: „Целта на по-близкия надзор, който се предлага да се въведе, е само за да знае правителството какво се върши в това учреждение и за да знае и самото учреждение кои са неговите обязанности спрямо държавния глава, правителството и Народното събрание.“ Двайсетина реда по-нататък тази идея е изразена малко по-иначе: „С приемането на тоя законопроект Сметната палата се преустроява, нейните права и нейните длъжности се определят точно и всеки ще знае какво се очаква от това учреждение, както и то само ще знае какво държавата очаква от него.“

В средата на януари 1883 г. в дневния ред на Народното събрание влиза разглеждането на законопроекта. Докладчик на специално създадената „финанциална“ комисия е депутатът Анев. Според него „реорганизирането на Сметната палата се чувствуваше отдавна.“ И преди да прочете краткия доклад на комисията той уверява, че тя се е ръководила „от патриотическото чувство да види нужните закони за благоустройство на страната, на нашата млада държава, час по-скоро проведени.“

Докладът посочва, че този законопроект е тясно свързан с гласувания преди дни закон за годишните бюджетни упражнения. „Финанциалната комисия се ръководи от това начало, че административната и бюджетно-разходна контрола трябва да се постави въз начало и закон, щото ролята на Сметната палата в това отношение или по-добре, нейната задача, да бъде точно определена – а това е целта или назначението на представения от г-на министра на финансите законопроект за Сметната палата, която е единственият контролен орган от първа инстанция, а народното представителство е вторият от висша и последна инстанция“.

Още от названието на законопроекта тръгва препирнята дали да остане само Сметна палата или да се добави към нея епитета „Върховна“, или „сметна“ да се замени с „контролна“... Министър Начович се опитва овреме да предпази дискусиата от прекалени разpravии за наименованието на институцията: „Излишно е да се препираме тука за думи. И аз нямам нищо против това да се приложи думата „върховна“. Само ще забележа, че по нас се прави много злоупотребление с тази дума „върховна“. Ако беше имало две сметни палати, на два степеня – една долна и една горня, тогава разбирам, че е потребно да си остане думата „върховна“. И най-неочаквано покрай тези обяснения той насочва критиката си към основния

закон: „Но понеже няма долна Сметна палата, намирам за излишно да се вземе в съображение онова, което е писано в Конституцията, която се прие в Търново тъй на бързо, без да се обърне внимание на много сериозни работи в нея, нито на подробностите.“

От другата страна на „окопа“ хич не мислят да се предават. Депутатът Бобчев упорства, че щом в Конституцията е сложена думата „върховна“, не бива да се пипа лекомислено. „От изменението на тази дума тази палата губи своя авторитет. Под думата „върховна“ се разбира едно високо учреждение, на което трябва да поклонят глави всички, които трябва да дават отчети“, добавя той.

Всичко това явно предизвиква депутатът д-р Цачев да избухне с убийствен въпрос: „Ще попитам моя почитаемий брат г-на Бобчева, тъй като тя е носила името Върховна сметна палата, какво е изработила досега?“ И продължава: „Думата „върховна“ няма никакво значение, но да видим какво е делото на Сметната палата.“ С иронична закачка в спора се включва и докладчикът, който подмята: „Както се вижда от думите на г-на Бобчева, той иска да постави това само за да може да плаши хората.“ В спонтанен смях прихват почти всички 47 депутати – толкова е бил съставът на това Народно събрание на първата му сесия. Впрочем, в скоби казано, това трето обикновено Народно събрание е с най-малкия брой депутати в историята на българския парламентаризъм.

„Тогава според вашите думи не дохождаме в гармония“, последователно отстоява позицията си депутатът Бобчев. И се аргументира с устава на Държавния съвет, където черно на бяло е написано, че той „прегледва докладите на Върховната сметна палата за изпълнението на бюджета преди внасянието на тия доклади в Народното събрание.“ „Следователно гармония тука няма никаква, когато на едно място ще се поименува Сметна палата, а на друго място – Върховна сметна палата. То ще рече, че имаме две палати: една Сметна палата, и друга – Върховна Сметна палата. Законите трябва да се съгласни между себе си“, неумолим е г-н Бобчев. Той воюва докрай и настоява неговото предложение „да се даде на вотирание.“

Министър Начович все по-трудно овладява нервността си, ядосано, но почти примиренчески заявява: „Мен ми е обаче жал, че за една проста дума да стават толкоз дълги препирни, аз предлагам, че, ако би да трябва тези празни препирни за една дума да се продължат още една минута, аз се съгласявам да се тури прилагателното „върховна“ само за да не се губи време повече.“ При гласуването се приема предложението на комисията – в закона да остане само Сметна палата.

След малко затишие пламва поредната разпрария – този път, когато идва ред на обсъждането как да се назначават и уволняват членовете на Сметната палата. Впрочем, това не е случайно – нали тъкмо тук се корени в значителна степен независимостта на институцията!

Първоначалната идея е членовете на Сметната палата да се назначават и уволняват с княжески указ по предложение на финансовия министър. Веднага идва ново предложение – това да става по предложение на Министерския съвет, а не само на финансовия министър. Григор Начович се съгласява с тези предложения, дори ги определя така: „таквас прибавка не е лошава“ или „тази прибавка не е вредителна“. Да, обаче депутатът Лазар Дуков сипва сол в раната като споделя, че уволнението на членовете на Сметната палата може да става „с позволенията на Народното събрание“. „Когато нямаме и това право... тогава аз не зная какво ще разискваме, какво да правим. Ние не можем тогава да кажем, че имаме и пари на ръцете си. Затова аз не мога да се съглася да остане правото на Министерския съвет или на министъра на финансите. Това право трябва да остане във всякой случай на Народното събрание и чрез него да се уволняват, ако то види в тях някое съмнение“, изтъква Дуков.

Опит за компромис прави тогавашният вътрешен министър ген. Соболев, който предлага към текста да се добави, че служителите на Сметната палата могат „да се отчисляват съгласно закона за чиновниците.“ Обаче финансовият министър Начович направо побеснява и заявява, че „предложението на г-на Дукова е излишно.“ И гласно изрича жестоко откровение: „С този закон се дават на Сметната палата пълни гаранции да бъде независима, но от друга страна се дава на Народното събрание и на правителството гаранция, че Сметната палата ще върши работа. Защото по нещастие – всички свят го знае, че до сега Сметната палата не е дала никакъв удовлетворителен резултат за своите действия.“

„Аз не разбирам тогава, че даваме широки права на контролната палата, защото, ако са подчинени на министъра, тий могат да се стесняват и да не могат да си дадат свободно мнението върху счетоводите... Да ги оставим щото тий би могло безпристрастно да си вършат работата и да разгледат сметките без да се страхуват от някого, че ще ги уволни. Затова настоявам да остане на Народното събрание това право – само то да може ги уволнява“, е репликата на опонента Дуков. Според докладчика Анев с думите си Дуков бил изявил „известен страх, че чиновниците за напред или в настоящето ще бъдат много лесно сменяеми. Г-н министърът на вътрешните работи прочете тук някои членове от закона за чиновниците,

с който закон се осигуряват службите на чиновниците. Следователно неговът страх си не е на мястото.“

Като горещ привърженик на министерската теза се изявява депутатът д-р Цачев: „Ако да приемем предложението на г-на Лазара Дукова, то ще подпаднем под същата грешка, която миналото Народно събрание направи. Г-н Дуков каза, че другите Народни събрания оставиха Върховната сметна палата без контрол: за това тя е коствала до сега 150 000 франка, без да е принесла най-малка полза. Това мога велегласно да заявя в Народното събрание, защото до сега не съм имал случай да видя един доклад от Върховната Сметна палата, който да сключва една финансова година. Ний знаеме твърде добре, господа представители, че Върховната Палата действително от начало на 1881 г. до днес не е могла да сключи сметки на едно финансово упражнение, сиреч на една изтекла финансова година. Даже няма сключени сметки за 1879 г.“

Следващият аргумент на д-р Цачев е направо покъртителен със свещената си простота: „Вий имате законопроекта пред очите си и членовете на този законопроект ясно отговарят и ясно се определят в них правата на Сметната палата. Министърът на финансите има право да каже на тези господа, когато идат в канцелярията на 11 часа: „Вий сте задлъжени в 9 часа да дойдете и да работите до 4, а не да дохождате, когато искате... Законът това предвижда. Не е предвидено нищо друго освен което дава гаранция, щото тези господа да не ходят по кеф в канцелярията, да дохождат на 11 часа и да си отидат на 2 часа, и да запушат цигарата на заседанието без да работят нещо. Затова като сме призвани да пазим интереса на народа, аз моля да се отхвърли предложението на господина Лазара Дукова и да се подчини Сметната палата под един министър, пред когото тя да бъде отговорна за своите действия и за работата.“

Ала г-н Дуков не се предава току-така: „Наистина и аз за това говоря, защото сме пратени да вардим интересите на страната, както г-н Цачев каза... А колкото за това, че Сметната палата не е работила нищо, което тържествено тука обяви г-н министърът на финансите, то, ако тя не е нищо извършила, защо я държали до сега, и защо я държат. Ако има закон, че не могат да сменяват, то за него няма какво да се каже. Но в същото време са ги държали и не им казвали, че не са свършили нищо и никакво, че не работили, но още са им отпуснали и квартирните и на тях, и на синца. От една страна не вършили работа, и от друга страна им давали 20% възнаграждение. Аз не зная как да сравня всичко това.“

Тутакси депутатът Бобчев скача да опровергава колегата си: „Аз колкото зная за работата на Сметната палата – понеже „върховна“ остана

настрана, макар че предговоривши велегласно го произнася много пъти, като да се подиграва с мене – то Сметната палата е внесла един подробен отчет на министра на финансите вече преди една година, но той още не го представил на Народното събрание. А сега да ги нападаме и опозоряваме, то мисля, че не е мястото си. Аз такова нещо съм чел, но ако съм излъган, то прося извинение.“

Това принуждава министъра да се включи в дебата: „Аз сега за първи път чувам, че е било внесено нещо миналата година в Министерството на финансите. Може би аз да не знам това само защото преди една година не съм бил министър, и може би тоя доклад, за който говори г-н Бобчев, е бил даден на моя предшественик. Но аз не вярвам на такова нещо. Истина преди 6 дена се внесъл един доклад в Държавний съвет, но той го отблъснал, като казал, че трябвало да се внесе той преди три месеца, за да може съветът да го разгледа и да има време да представи своите забележки на Народното събрание, а не да му се изпровожда, когато вече това Народно събрание е било отворено.“

Следователно аз пак се оправдавам, че тя е извършила едно дело и го разглеждали, и следователно оправдава тя своята работа, чува се гласът на Бобчев от депутатската му банка. Министърът отново пояснява, че Сметната палата е трябвало навреме да внесе доклада в Държавния съвет, за да може той след разглеждането му да го внесе в Народното събрание. И пак заключава: „Но понеже тоя доклад е бил внесен твърде късно, Съветът не рачил да го вземе във внимание, затова и Народното събрание няма да го види тая година.“

Настъпва просветление – народните избраници се усещат, че „всичките препирни са без полза“, затова нека да се върви напред. И депутатът Дуков мъдро обобщава от свое име: „Най-сетне и аз се съгласявам, господа, да вървим нататък, както налагат предговорившите, щото да не остане това право на Народното събрание. Разбира се, че ще прекъсна и аз. Ний имахме надежда в Сметната палата, че тя ще има върховен контрол над харчените пари, но както чухме, тя до сега не била извършила нищо.“

Дискутираният казус връща докладчика към времето, когато бе приет първият закон за Върховната сметна палата: „До колкото помня миналото Народно събрание беше пожелало щото членовете на Сметната палата да се назначават от самото Народно събрание, но тогавашний министър-председател Каравелов помоли Народното събрание да остави нему тази работа, да спечели време да изучи въпросът по-близо и да назначи хора, които да могат да отговорят на назначението си. Следователно, когато

тогаз се даде правото на министра на финансите да назначи членовете на Контролната палата, може и днес да се направи същето.“

Приемането на законовите текстове продължава с малко по-бързи крачки. Но ето ти засечка – при едно гласуване депутатите не одобряват предложение на „финансиалната“ комисия, нейният докладчик се нацупва и тръгва да си подава оставката, дори отива и сяда на депутатска банка. Налага се народният представител Бошнаков да разубеждава Анев да промени решението си за оставка и да се върне на своето място: „Предложението от страна на комисията стана отпосле и стана от господина докладчика, членовете нямаха за това известие, нито бяха чели такова нещо напред. Ако и да го чуха, те не можах да се съгласят с докладчика, и че не са приемали предложението, това не значи, че не поддържат господина докладчика. Имат человете свои собствени мнения и убеждения, следователно могат да си дигнат ръката.“

Идва ред и на текста за прокурора и няма как той да мине без никакво депутатско внимание. Активният участник в разискванията по законопроекта Бобчев смело декларира позицията си по въпроса: „Аз тук мисля, че главен прокурор не е потребен, понеже това не е съдилище, защото самата Сметна палата не може да обсъжда особени преследвания, ако намери злоупотребления или нередовности. Следователно прокурора намирам за излишен.“ Министър Начович се нагърбва с амбицията да обоснове необходимостта от такава длъжност: „И по-напред имах случай да разправам за названието на френската Сметна палата. Тогава казах, че тя се казва „*Cour des comptes*“. Думата „*cour*“ има значението на съдилище и действително във Франция Палатата решава като съдилище, и работите, които се дават в Французката Сметна палата, не отиват на съдилище, но се решават окончателно в нея. За България не беше възможно да стане такова нещо и се определи, че онези сметки, в които се съгледа, че има злоупотребления и попадат под закона, трябва да се изпращат на обикновените съдилища. Но не по-малко нашата Сметна палата ще има съдебна роль да играе, защото и тя трябва да действа така както и другите сметни палати... Ако има злоупотребления, тогава Палатата постановява виновния да се даде под съд. Така ще става в Княжеството след приемането на този закон, и ако Сметната палата няма да бъде истинно съдилище, тя ще има поне изглед на съдилище. И ако може би думата „прокурор“ да звънти зле за някои лица, тя може да се замести с друга дума, но във всякий случай длъжността на този чиновник, който ще изпълнява прокурорската длъжност, трябва да се запази, понеже както всички виждате на това лице се възлагат големи атрибути. От моя страна прибавям, че всичката ми надежда за успешен

ход на Палатата ще бъде върху прокурора. Аз имам намерение, ако остане и занапред в Министерството на финансите, да назнача на тая длъжност някое способно и деятелно лице, което да съединява Платата с министерството, и което да води работите с желателната енергия, за да може това учреждение да отговори на назначението си.“

След такава пледоария дори депутатът Бобчев е сред тези, които са за това в Сметната палата да има прокурор.

Депутатите се преборват и за още нещо – не министърът на финансите, а председателят на Сметната палата да може да назначава „писците и другите служащи, които са нуждни за изпълнението на службата.“

За бурните страсти при гласуването свидетелства и отношението към квесторите. Няколко пъти от устата на председателя на Народното събрание се чуват такива реплики: „Господа представителите да си държат ръката вдигната и господа квесторите да се не препират. Господин квестор да си гледа работата и да се не препира“, „Моля господа квесторите, когато преброяват гласовете, да се не занимават с частни разговори“, „Квесторите могат да си гледат работата, без да обръщат внимание на бележките, които им прави тоз или онзи.“

Княз Александър подписва на 8 февруари 1883 г. указ за обнародването на Закона за устройството и общото управление на Сметната палата в „Държавен вестник“ и за „обличането“ му с държавния печат, приподписва го министърът на финансите Григор Начович. И така – до следващия закон за палатата през 1885 г.

ТРЕТИЯТ ЗАКОН

Като че ли се търси цикличност при нормативното уреждане на външния контрол... Първият закон за Върховната сметна палата е от края на 1880 г., вторият е от началото на 1883 г., третият законопроект е приет в средата на януари 1885 г. Освен това е налице и своеобразен „прецедент“ – един министър за втори път посвещава законодателната си инициатива на Сметната палата. След като на изборите за Четвъртото обикновено Народно събрание побеждават либералите управлението на държавата е поето пак от Петко Каравелов, който освен премиер е и финансов министър. Меракът му да усъвършенства държавния контрол е все така жизнен.

Този закон е от 76 члена, сиреч малко по-голям е от предишния, който съдържа 69 члена. Той разбива споменатата цикличност и е в сила до 1925 г., т.е. цели 40 години.

С този закон контролът отново се поставя в независимост от правителството, назначаването на председателя и съветниците на Палатата става с указ на княза по предложение на Министерския съвет, но освобождаването им става възможно по искане на кабинета или на Народното събрание, но само по негово решение.

С този закон за пръв път се поставя и задължението всяка година Палатата да се отчита пред Народното събрание за дейността си.

С този закон още повече и окончателно се установяват съдебните правомощия на Палатата. Тя се утвърждава като втора апелативна инстанция по издадените постановления на окръжните постоянни комисиии по повод преразглеждането на отчетите на селските общини.

С този закон се разширяват функциите на Палатата – тя поема и контрола върху приходите и разходите на известни публично-правни юридически лица, като се натоварва да проверява отчетите и на всички обществени благотворителни и други учреждения.

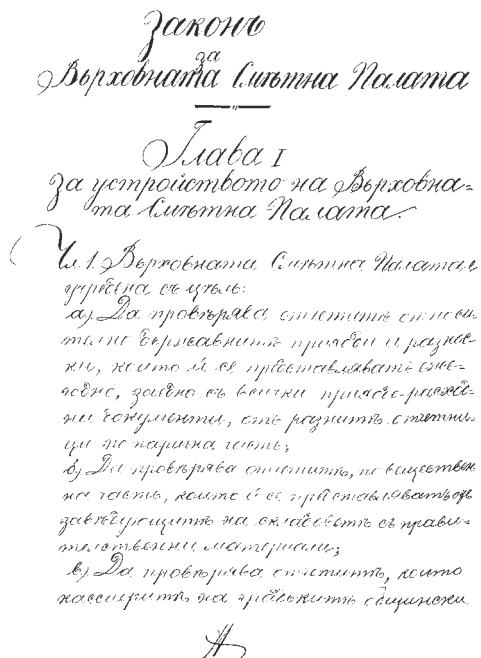
С този закон, допълнен през 1887 г., Палатата се задължава да извършва предварителна проверка и виза на всички издадени платежни заповеди по бюджета на държавата. Само визираните от Палатата платежни заповеди са подлежащи на изплащане от ковчежниците. Така се въвежда предварителната форма на контрол в дейността на Палатата, която тенденция с течение на времето последователно се утвърждава.

С този закон за пръв път се въвежда ценз за служителите във Върховната сметна палата.

На 12 януари 1885 г. е първото четене. Заседанието на Народното събрание започва с „прочитанieto“ на законопроекта, предшествано от доклада на вносителя – министър Петко Каравелов. Още след обръщението „господа представители“ той хваща бика за рога – защо е нужна Сметна палата: „Във всички просветени държави съществува по едно учреждение, върху което е възложена грижата да проверява правилното постъпване и разходване на държавната и обществена пара и материали.“ Самият министър напомня, че от учредяването през 1880 г. до сега има два закона за Сметната палата. Първият от 17 декември 1880 г. е изработен на бърза ръка, но той съдържа най-главните принципи по атрибуциите и компетентността на Сметната палата, признава Каравелов, вносителят на първия и на третия закон за Палатата.

Вносителят се взира във втория закон и най-безцеремонно го разнищава: „Последният закон, при всичките му по-големи подробности от първия, представлява такива празноти, излишности и неясности, щото правителството намери за необходимо да го преработи съвършено изново.“ За да не бъде упрекнат в голословие, той привежда като аргументация „само няколко фактове, които ще бъдат достатъчни“ – и посочва 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 51, 52, 54, 56, 57, 58 и 59 члена от закона.

Какво показва сметката? Каравелов открива кусури в около 30 от всички 68 члена на закона. За да се предпази от изкушението да пореже и други текстове, той синтезирано обяснява защо внася този законопроект: „Без да се простирам повече в недостатъците на съществуващия закон за Палатата, от изложението до тук ще се убедят господа представителите доколко той е бил приспособим и е отговарял на положението, в което се е намирала до сега отчетността в Княжеството. В представляемия нов законопроект министерството се е старало да премахне всички съществуващи недостатъци; да

Факсимиле от ръкописния оригинал на третия закон за Верховната сметна палата

уясни всички тъмни страни; да изхвърли всички излишни правила и да предвиди всички необходими представления за правилния ход на Палатата.“

Петко Каравелов прави и малко необичайна уговорка – пояснява защо в законопроекта са включени някои подразбиращи се от само себе си детайли, защо те трябва просто да се втълпяват в българския обществен контекст: „Много неща, които в уредените държави са узаконени от самата практика и се считат за излишни да фигурират в законите, у нас при неопитността на служащите треба да се излагат в самите закони. Ето защо в представляваемия законопроект министерството е предвидило много членове, които при пръв поглед може да се покажат като излишни, а в същност съставляват най-главните условия за правилния вървеж на Палатата.“

И за да бъде още по-добре разбран, за по-голяма тежест, той споменава сметни палати на редица държави, чиято нормативна база за контрол познава – Франция, Белгия, Италия, Англия, Германия, Швеция, Дания, Холандия и други. Това го улеснява да обобщи: „Изобщо върху законопроекта за Сметната палата считам за необходимо да кажа, че под каквато и форма да са уредени Палатите в разните държави, те имат горе-долу едно и също предназначение, а именно: да се произнасят в последня инстанция върху операциите на всички лица що боравят с държавни и обществени суми и материали; да се произнасят правилно ли е изпълняван всеки бюджет и да дават мнението си върху преобразованията и подобренията на държавното и общественото счетоводство. Навсякъде Сметната палата е поставена между законодателната и изпълнителната власти, като е натоварена да съобщава на първата дали са верни сметките, които ѝ представя втората.“

Разбира се, вносителят не може да прескочи възловия за независимостта на институцията проблем – как се назначават и уволняват председателят и членовете на Палатата. Логично по-напред той изстрелва язвителна стрела към втория закон, който е „поставил това учреждение под отговорност не към Народното събрание, а към правителството, на което сметките трябва да преглежда, и че това е отнело една от съществените гаранции на независимостта на Палатата от страна на правителството.“ Сетне дипломатично добавя: „Не знам до колко обвиненията на Палатата са справедливи по тоя въпрос. Мене ми се струва, че не толкова в начина на назначението се състои самостоятелността на едно учреждение, колкото в точното определение на правата и обязаностите му, както и в добросъвестното отнасяние на служащите към възложените им длъжности... Всеки ще съзнае, че пожизнеността на състава, в което и да било учреждение, е немислимо поне за няколко години у нас. Назначаванието

на състава в Палатата от Народното събрание както е в Белгия и Дания тоже не може да се допусне, ако не желаем да направим от Палатата едно партизанско учреждение, което да се мени при всяко изменение състава на Народното представителство.“

Тази дипломатичност обаче никак не върви в пленарната зала. В нея се говори без заобикалки и увъртания. Пръв взема думата депутатът Манов: „Законът за Върховната сметна палата, според моето мнение, е много важен. Сметната палата от как е учредена в нас, от самото начало, беше поставена на някакви хлабави принципи, положена на една лоша почва, и не можеше да следва своята цел, нито пък да запази истинското свое предназначение. Отпосле, в ненормалните времена, когато беше положена на изпитание страната, се докоснаха и до нейната независимост. Не можеше другоаче и да се очаква. Миналото Трето обикновено Народно събрание създаде един закон, който, тъй да се каже, подчини тая контролна палата на разположението на ония, които напротив тя трябваше да контролира.“

Депутатът Манов изрича най-възторжената характеристика за институцията в нейната история: „Контролната палата е едничката здравина за правилното разходване на държавните пари. Това е най-хубавото учреждение за една държава. Ако ние желаем да имаме такава палата, ако искаме, господа представители, да бъде тя каквато следва, то най-първо треба да гледаме да направим щото тя да бъде съвършено независима от министерството или поне в известна независимост от него... Във всяка добре устроена държава съществува Контролна палата, и тя е посредственник между правителството, което харчи парите, и Народното събрание, което ги отпуска. Колкото по-добре е уредена една държава, толкоз е по-независима там Контролната Палата. И така и треба да бъде.“

Ораторът напомня, че Каравелов е вносител на законопроекта от 1880 г., в който отстоява независимостта на Палатата: „Нам предстои в непременно длъжност да поправим злото, да поставим Върховната сметна палата на положение каквото тя заслужава, каквото го изискват интересите на държавицата ни. Ние трябва да благодарим на господина министра на финансите задето се погрижил да приготви законопроект за тая цел.“

Не по-малко откровен и критичен е депутатът Хр. П. Никифоров: „Аз мисля, господа представители, че всички от нас, които са прочели закона, приет от Третото обикновено Народно събрание, са дошли до убеждение, че тя, също равно, като да не съществува, защото не може да принася никаква полза. Според него закон тя просто е един товар на хазната, защото се равни на едно такова учреждение, което може да се възложи

спокойно на едно от отделенията при финансовото министерство. А пък по работите, които тя има да върши, треба да е независима от финансовото министерство.“

Това е най-интересното от заседанието на 12 януари, когато е представен законопроектът. След четири дни, на 17 януари, е второто четене.

На трибуната е докладчикът по законопроекта. Започва да го чете, стига до член 3: „Председателят и съветниците се назначават с Указ от Негово Височество по доклада на председателя на Министерския съвет, а се отчисляват по изказано недоверие от страна на правителството или на Народното събрание, но и в двата случая по решението на последното.“ Веднага се чува предложението на депутата А. Ташикманов, който иска от текста да отпадне „председателя“, а да остане само „от Министерския съвет“.

Тук вече Каравелов не се стърпява, спонтанно реагира: „В нас е въве-ла една практика, която не е дотолкоз желателна, за това, че колегиалните учреждения се поставят по-горе в отговорността от едноличната отговорност. И в последно време почти във всичките закони се съглежда стои Министерский съвет, и всякога нему се възлага голямата отговорност, а с това едноличната отговорност се намалява. Аз нямам нищо против, но не виждам и в това твърде голяма гаранция. По болшинството на гласовете се решава по-добре, тем повече, че има отговорност, и тогава едноличната отговорност се намалява. Но пак казвам, че в това няма голяма гаранция. Още повече, че въпросът се касае и до доверие или недоверие.“

В два члена на законопроекта е заложен ценз за възраст и за прослужено време по определена специалност. Например, председателят и съветниците на Палатата трябва са най-малко на 30 години, а секретарят – най-малко на 25 години. Министърът отстоява и по това изискване позицията си: „Но тъй или инак, тук треба да се изисква ценз, а не току тъй от улицата да се земат хора. Защото у нас стана и това, че просто от улицата уловиха да условиха хора и ги туриха в Палатата, и хора такива, които нито хабер имат от сметка. Това е за лицата, на които мога да укажа, и които нямат от нищо понятие. А занаяпред не треба да искаме от такива хора да се съставлява Палатата.“

В разискванията по ценза се включва и депутатът Мирски, когото даже го избива на идеалистически максимализъм: „... тази Палата треба да се състои от лица, сведущи по всичките закони на държавата, да знаят дори до параграф законите, науките и разпорежданията по управлението на държавата и държавните финансии. Ако бъде инак, ако се остави само на едното доверие на Народното събрание, може да се случи съвсем нежелателното, то, Събранието, може да каже за лица, които ще занимават може

би съвсем независими длъжности, но не ще бъдат пък от друга страна в положение да отговорят на длъжността, която ще им се въвери.“

Като се почне от председателя, премине се през съветниците и докладчиците и се приключи със секретаря на Палатата – за всички се определят съответни изисквания, на които са длъжни да отговарят, за да постъпят в нея на работа. В чл. 13 се очертават границите на възбраните: „Председателят, съветниците, докладчиците и секретарят на Палатата не могат да бъдат представители в Народното събрание, нито да занимават друга някоя служба. Те не могат да се занимават с търговия или каквато и да е индустрия, било само лично, било чрез втори лица, нито да вземат прямо или косвено участие в предприятия на правителствена, обществена или частна нужда.“

Към чл. 28 комисията прибавя следния текст: „Сметната палата е длъжна да представя всяка сесия в Народното събрание числото на заседанията и протоколите. Докладчикът бърза да поясни: „Тази забележка към членът комисията желае да се прибави с тази единствена цел, за да може да се знаят и действията на Палатата, колко заседания е имала и дали е тя работила.“

На тази идея пръв опонира Каравелов: „Аз много се радвам, че искате да има един контрол над Палатата, но тази забележка едва ли дава някоя добра гаранция за подобен контрол. Защото от числото на свикванията на общи заседания не може да се мисли, че и много работа се извършва, защото те могат и по-често да се свикват, и пак нищо да не извършват.“ Минута по-късно предлага в този член да се постави и числото на работните часове.

Окончателният текст на чл. 28 гласи така:

„Общото събрание на Палатата се свиква от председателя, когато той намира за необходимо, а отделенията заседават най-малко еднаж в неделата, в определените по общо съгласие дни и часове.

Извън определените дни председателят има право да свиква извънредни заседания колкото и когато намери за необходимо.

Забележка. Сметната палата е длъжна да представя всяка сесия на Народното събрание: 1. числото на заседанията на Общото събрание; 2. числото на заседанията на отделните събрания; 3. числото на протоколите, държани в горните заседания; 4. числото на работните часове.“

Тогава Палатата има две отделения с по трима съветника. Двете отделения заедно съставляват общото събрание на палатата.

Вносителят е направо безпощаден към длъжността прокурор към Палатата. Аргументацията му е пропита с доста хаплива ирония: „Самата практика доказва, че тая длъжност е свършено излишна... Повечето от

обязаностите, които законът възлага на прокурора, са толкова маловажни, щото той през цялата година ще стои празен, без никакви почти занятия, когато той може да бъде като съветник една работна сила в действията на Палатата. Съществуването на прокурорска длъжност има резон в големите държави, гдето съставът на Палатата е от стотина лица, които председателят няма възможност да надзирава и занятията ѝ много са компликирани. Но у нас, както и във всички малки държавици, тая длъжност е само един лукс без никаква необходимост.“

След такава пледоария всички се съгласяват, че наистина не е нужен прокурор. По тази причина се одобряват такива текстове: „Чл. 49. Съдилищата, към които се отнесе финансовото министерство за обезпечение хазната в случай на злоупотреби или дефицит, са длъжни незабавно да наложат заповед върху всички недвижими имущества на отчетника, както и на ония движими имущества, които съгласно със закона може да се усвоят. Заповедта може да трае докато Палатата издаде постановлението си върху отчета на отчетника“ и „Чл. 64. Окончателните постановления може да се обжаловат пред Касационния съд, в течение на три месеца от получаването им, само ако отчетникът намери, че Палатата е нарушила някоя формалност или закон при проверяването на отчета и документите му или при издаването на постановлението. При касационната жалба се прилага и самото постановление на Палатата.“

Последното трето четене на този закон е на следващия ден, 18 януари. Докладчикът го изчита изцяло. Всички депутати единодушно го гласуват.

По ирония на съдбата на закона му било писано да бъде допълнен от Григор Начович – върлия противник на либерала Каравелов. Когато консерваторът Начович внася проекта за допълнение на закона, няма как да се спаси от болния въпрос за независимостта на институцията. Пръв го зачеква, и то доста разпалено, депутатът Д.Ц.Коцов: „Значението на Сметната палата в една държава е, че тя е длъжна да преглежда държавните и общинските счетоводства. Нейната сила се бере от средата на народа – от Народното събрание. Щом от Народното събрание, тя има право съгласно Закона за отчетността на бюджета да не позволява ни един сантим, който не е предвиден в държавния бюджет. Само по такъв начин разумният свет разбира една Върховна сметна палата, която преглежда всичките сметки.“

От принципното депутатът минава към конкретното – докладите на Палатата: „Вий ще видите там, че често правителството си е позволявало да разходва пари без да бъдат предвидени в бюджета. Аз бих, господа представители, говорил много относително това, но като човек, който не иска да се

впуска тъй далеко, аз ще кажа само няколко думи. Аз искам туй върховно учреждение, което има такава висока цел в държавите; че понеже правителството – не говоря за днешното правителството – може да доде един ден да го изнасили да одобри разхода на такива пари, които не са предвидени в закона. Най-хубаво нещо е да се приеме следующето: че съветниците и председателят на Върховната Сметна палата да се назначават по доклад на председателя на Народното събрание, а никак не по предложение на министъра на финансите, защото утре, ако Сметната палата не иска да визираща една платежна заповед, разбира се, правителството има право да постъпи както иска с нея. Мене ми се чини и здравий разум ми диктува, че ний трябва един път за всякога да отнемем това учреждение от ръцете на правителството – не за настоящето правителство говоря – защото, ако искаме да се не прахосват пари от правителството, мене ми се чини, че главният фактор, който ще задържи произволите на правителството, ще бъде тя... Всякога тя ще слуша волята на народа, а не на правителството.“

Настъпен по мазола за независимостта на Палатата, министър Начович скача като ужилен на трибуната, за да даде „няколко обяснения на предговоривший“ и да брани разбиранията си: „Дали е добре Народното събрание да назначава тия членове, това е въпрос на начала, въпрос на принцип. Аз мисля, че не е добре, защото Народното събрание ще стане и администратор, ще захване да назначава и чиновници. И аз не разбирам защо Народното събрание да назначава членовете на Сметната палата, а да не назначава стражарите, горските инспектори, управителите и т. н. Трябва атрибутите да са едни. Има Народно събрание, но то е върховен контрол, а не администратор.“

А депутатът Тр. Китанчев предлага да се отложи за друго заседание законопроекта, защото не го чел, тъй като не бил раздаден на всички народни избраници. Но не пропуска възможността да се намеси в спора кой да назначава членовете на Палатата: „А пък колкото за туй, че чиновниците били все едно с един жандарм, т. е. ако Народното събрание захване да назначава членове на Върховната Сметна палата, било все едно да назначава и жандарми – то не е все едно. Господин министърът каза това само за да украси речта си.“

Отношение по мнението на Коцов взема и депутатът Ташикманов: „Мене ми се струва, господа представители, че това нещо е даже и противоконституционно... Значи, ако има съветници, които не отговарят на своето назначение, сам господин Коцов е представител, той има пълно право да направи едно предложение да се изкаже в Народното събрание недоверие към някой от съветниците, и да се помоли Министерският съвет да пред-

стави доклад на Негово Царско Височество за отчисление на някого си.“

В подкрепа на министъра застава и депутатът д-р Цачев: „Ние тук, господа представители, не сме администратори. Ако ние се впуснем в атрибутите на министерството, тогава ще изгубим това право да викаме и запитваме министерството, когато чиновниците на това министерство правят злоупотреблиение.“

Точка по въпроса слага самият премиер Стефан Стамболов, който прознася истинска реч за разпределението на функциите на върховните институции в държавата: „То е чудно наистина да се иска Събранието да стане администратор, а пък в същото време да позволи и на министъра да е законодател, защото, ако вий се намесите в нашите права, и ний ще се намесим във вашите. Конституцията е най-добре разпределила с какво се занимава Народното събрание. Казано е в нея, че законодателството принадлежи само на Негово Царско Височество и на Народното събрание. В същата Конституция в глава 24 е казано, че изпълнителната власт, под върховния надзор и ръководство на Княза, принадлежи на министрите и на техния съвет.

То е чудно в едно събрание да се възбужда такъв въпрос, т. е. да иска някой представител щото председателят на Народното събрание да е един вид министър, какъвто няма в Конституцията, и още е по-чудно, че тогав Народно събрание ще се обърне на един конвент. Това не може да стане. Аз ми се струва, че като се оставят министрите, на които сте поверили съдбините на страната, като сте им дали право да решават въпроса за война или мир, какво ще правите вий като искате да земете от техните ръце да назначите един съветник в Сметната палата? Министърът може, ако иска да направи злоупотреблиение, защото силата е в неговите ръце, и ако министърът направи злоупотреблиение, то е за туй, че всеки мисли за своята участ и смята, че той ще отговаря пред събранието.

Следствието от предложението на господина Коцова е, че не може да има никакво доверие, никакво Събрание, никакво министерство. А туй нещо, господа, е невъзможно... Съмнение няма, че министерството не може да съществува без доверието на народа. Па, ако няма да има Народно събрание, тогава нито Сметната палата пари не струва. Аз да ви кажа, господа, че със Сметната палата, както е сега наредена, всяко правителство има много главоболия. И на тая Сметна палата всякой министър се е старал да ѝ даде атрибути и вие виждате от нейните доклади, че тя не се церемони с министрите...

Ако трябваше да се благодари на правителството, то не беше по закона за адвокатите, а за този законопроект, защото синца сме хора смърт-

ни. Според старата система един министър можеше да направи хиляда и петстотин злоупотребления, да се минат петнайсет години, да умре и чак тогаз да се видят злоупотребленията. Обаче туй, което сега направихме, даде възможност да видите на следующата година още какво сме направили. Аз ми се струва, че всеки трябва да пази своето и да не бута чуждото, защото, ако захванете да бутате мойто, ще ви се върне и на вас. Освен това, като съществува Конституцията, не може да се хоротува, че Събранието може да назначава чиновниците в Сметната палата. Действително чиновниците се пъдят със съгласието на Народното събрание, но те се назначават от председателя на Министерския съвет, по решението на Съвета... И аз ще ви кажа едно нещо, че мене ме е срам такъв въпрос да се възбужда в Народното събрание – да искаме Народното събрание да се обърне на един конвент. Това е невъзможно. Всеки да си гледа работата и тогаз всичко ще отива на добре.“

Като вижда, че никой не поддържа предложението му, депутатът Кочов също го хваща срам и се отказва от него. За което в залата отеква „ръкоплескание“.

И все пак министър Начович успява да наложи в закона преимущество за правителството, този път при възникнали колизии между него и Палатата. Законът се приема по принцип без никакви дебати, а в пленарната зала присъстват 240 от всичко 279 депутати.

Целта на промяната е споровете между Палатата и Министерския съвет по визировката на някои платежни заповеди да се разрешава от Министерския съвет, под отговорността на министрите. Решението на кабинета е задължително за съответното министерство и за Палатата. За да не се разбунят страстите, в законопроекта е включен и такъв текст: „Ако Върховната Сметна палата и след постановлението на Министерския съвет остане на мнение противно, тя визира платежната заповед, но държи сметка за всякой такъв случай и излага в годишния си доклад до Народното събрание основанията, по които тя счита за неправилен разходът.“

Любопитно е да се види как всичко това изкусно е забулено в прочетените мотиви към законопроекта, подписани от министър Начович на 30 ноември 1887 г.: „В предлаганото допълнение на закона за Върховната Сметна палата, на тая последната се налага да визира и такива платежни заповеди, които тя би намерила, че са издадени не съгласно с бюджета и закона за отчетността по бюджета. Като имам предвид: младостта на учрежденията, която съставляват държавните администрации, поради която причина те не са могли да развият до такава степен, щото да не биват сварвани непригответени от случайности, които могат да попречат на пра-

вилното им функциониране или да побъркат на успешния им ход, ако не се вземат тия случайности под внимание и не се промисли своевременно за посрещанieto им, до систематизиранieto, разбира се, след необходимият опит не ще може, без ущърб за държавния и обществен строй, да се остави неурегулиран начинът, по който да се удовлетворяват случайните, извънредните и неизбежните нужди на речените администрации; второ, че многобройни такива нужди действително се появиха в течение на миналата и настоящата година, след пренасянieto визита във Върховната Сметна палата и, най-после, че и в други страни, гдето тоже Сметната палата извършва предварителната виза и проверка на платежните заповеди, при всичко, че такива страни съществуват по-отдавна, се явяват подобни случайности и за посрещанieto им се завела подобна на предлаганата практика, на мнение съм, че узаконяването на предлаганите... в законопроекта мерки са необходими, поне за няколко време, и трябва да се усвоят и у нас.“

Допълнението в закона е прието на 15 ноември, а указът за обнародването му в „Държавен вестник“ е подписан от Фердинанд на 2 декември 1888 г.

ДЪРЖАВЕНЪ		ВЪСТНИКЪ
ДЪРЖАВЕНЪ ВЪСТНИКЪ	ЗА ВСЯКАКЪН ПЕЛМИНАЦИИ	СО ВАКА
за сега три пъти въ седмичния вторник, четвъртък и сабота.	за 1 рикъ въ стаблещъ отъ вълноста страница 30 страници.	Писма за обзавеждане и печатане и всичко, що се отнася до Държавен Вѣстникъ, се носятъ до Административна ку.
Говорна цена на „Държавен Вѣстникъ“		
за въ Княжеството и 16 лева, за по нѣкъ махало съ почтенскитъ равности 30 лева.		

Год. VII. СОФИЯ, четвъртъкъ 14 февруарий 1885 год. Број 15.

ОФИЦИАЛЕНЪ ДЪЛЪ.

По Министерството на Финансите.

Указъ

№ 33.

НИЙ АЛЕКСАНДРЪ I.

Съ Вожия милост и народната воля
Князь на България

Прогласяваме:

I. Народното Собрание прие, Ний утвърдиме и утвърдаваме следующия

ЗАКОНЪ

за Върховната Сметна Палата.

ГЛАВА I.

за устройството на Върховната Сметна Палата

Чл. 1. Върховната Сметна Палата е учредена съ нѣтъ:

а) да проверява отчетитъ отъосредно държавнитъ приходи и разходи, които ѝ се представяватъ ежегодно, заедно съ всички приходо-расходни документи отъ разнитъ отчетения по парична часть;

б) да проверява отчетитъ по ведомствена часть, които ѝ се представяватъ отъ наредуищитъ на складуищитъ съ правителствени материали;

в) да проверява отчетитъ, които касиеритъ на градскитъ общински управления сж задължени да ѝ представяватъ парано съгласно съ закона за общинскитъ управления;

г) да се прогласява върху ашедвативнитъ жалби на касиеритъ въ ови общински управления, които поради незначителността на приходитъ и раз-

скитъ си представяватъ отчетитъ си за проверка въ общинскитъ съвети, съгласно съ закона за общинскитъ управления;

д) да проверява отчетитъ на касиеритъ при архиепископскитъ духовни съвети, които сж обязаны да ѝ представяватъ съгласно съ ексархийскитъ уставъ;

е) да проверява отчетитъ на касиеритъ на всички обществени благотворителни и други учреждения, които специалнитъ закони или уставы ги задължаватъ да ѝ представяватъ;

ж) да изплати въ обменъ докладъ до Народното Собрание резултатитъ отъ правленieto на представенитъ отъ отчетицитъ съвети съ публичноститъ изложения на Финансовото Министерство по изплатенieto на бюджета;

з) да се провоява правилно ли е изпълняванъ всѣкъ бюджетъ; а също да искава неизмето си върху преобразуваната и подобрената на държавното и обществено счетоводство.

Чл. 2. Върховната Сметна Палата състои отъ единъ председателъ, шестъ съветника, шестъ пърокласни докладчици, шестъ второкласни докладчици, шестъ третокласни докладчици, единъ секретаръ, единъ подсекретаръ, единъ регистраторъ, единъ архиваръ, единъ помощникъ архиваря и нуждното число писари и разноски.

Чл. 3. Председателятъ и съветникитъ се назначава въ указъ отъ Негово Височество по докладъ на председателя на Министерския Съветъ, а се отчетливатъ по исканю ведомосте отъ страна на правителството или на Народното Собрание; но и въ двата случая по рѣшението на последното т. е. на Народното Собрание.

Чл. 4. Докладчицитъ, секретаря, подсекретаря, регистратора, архиваря и помощникъ архиваря,

Обнародване на Закона за
Върховната сметна палата,
„Държавен вестник“, 1885 г.

ЧЕТВЪРТИЯТ ЗАКОН

Четири десетилетия след третия идва ред на четвъртия закон, но той е вече за Върховната сметна палата и окръжните (областните) сметни палати. Изменян и допълван е девет пъти. Съдбата му отрежда живот до 1948 г., когато се ликвидират службите на областните сметни палата.

С този закон за първи път в България се въвежда децентрализация на осъществявания от Сметната палата контрол. Създават се окръжни сметни палати, които действат в районите на административните окръзи. През 1934 г. окръжните палати се заличават и със закон се създават областни сметни палати.

С този закон се установява предвидената широка компетентност, която се разпределя между Върховната и окръжните сметни палати. Наред с предварителния и последващ контрол в дейността ѝ е включен и материалният контрол по ревизията на самото място. Специалисти твърдят, че такава обширна компетентност нямат сметните палати на други европейски държави.

С този закон Върховната сметна палата и окръжните (областни) сметни палати получават права и компетентност да контролират цялостното изпълнение на бюджета на държавата, бюджетите на всички градски и селски общини, окръжните постоянни комисии, градските и селските училищни настоятелства, църковно-духовните учреждения и всички държавни автономни, обществени и благотворителни организации.

С този закон на Сметната палата се възлага последващият административен контрол, като в Министерството на финансите се закрива държавното сметководство и то се пренася във Върховната сметна палата. Така всички държавни сметки се съсредоточават във Върховната и регионалните сметни палати. По такъв начин на Сметната палата се признават атрибуции по външен, извънправителствен финансов контрол не само периодически по отчитането на държавните приходи, но и по отчитането на държавните разходи, извършвано от касиер-платците при клонове и агентурите на БНБ. За тази цел се издават две наредби (1925 и 1926 г.), които се допълват една друга. С тях окончателно се урежда прилагането на практики на административните атрибуции на Сметната палата по събиране и внасяне на държавните приходи и произвеждане и извършване на държавни разходи.

С този закон още по-ясно се подчертават съдебните атрибуции на Сметната палата с обявяването на Върховната сметна палата

Проектът на Закона за
Върховната сметна палата и за
окръжните сметни палати с поправки
в текста, 1925 г.

Законъ

за Върховната сметна палата и за окръжните сметни палати.

Глава I

Общи положения.

Чл. 1. Контролни учреждения са:

- а) окръжните сметни палати, и
- б) върховната сметна палата.

Тъ съветвателни учреждения.

Чл. 2. Окръжните сметни палати въ царството има девет: въ Бургасъ, Враца, ~~Варна~~, Пловдив, Плевнъ, София, Стара-Загора, Търново, Хасково и Шуменъ, действащи въ района на административниятъ окръжи, като въ окръга на окръжната сметна палата въ гр. Враца влиза и Видински административен окръгъ, ~~въ гр. Кюстендилъ и Перички административен окръгъ~~, въ гр. Пловдивъ и Пашмаклиев административен окръгъ, въ гр. Търново и Русенски административен окръгъ, въ гр. Хасково и Мосталийски административен окръгъ и въ гр. Шуменъ и Варненски административен окръгъ.

Въ гр. София и Кюстендилски окръгъ

Чл. 3. За цялото царство има една Върховна сметна палата съ седалище въ София.

Глава II

Окръжни сметни палати.

Чл. 4. Назначението на окръжните сметни палати е следното:

а) да упражняватъ предварителенъ контролъ върху държавните разходи въ окръга, както и върху разходите въ общия окръгъ, произведени отъ фондовете, управлявани отъ подлежащите министерства, по изплащане заплатитъ и други лични парични възнаграждения на личния съставъ, платни и дневни пари, помощи, квартирни, лекционни и други за кинесарски и други вещевени разходи извършени направо отъ учрежденията, когато не се произвежда търгъ и не се сключватъ споразумения по любовно съгласие;

б) да проверяватъ отчетитъ за държавните приходи и разходи, представлявани ежегодно, заедно съ всички приходо-разходни документи, отъ отчетниците по паричната частъ въ окръга;

в) да проверяватъ отчетитъ по веществената частъ, представлявани отъ завеждащите складовете за държавни материали въ окръга;

г) да проверяватъ отчетитъ по паричната и веществена части на окръжните постоянни комисии въ окръга;

д) да проверяватъ отчетитъ по паричната и веществена части на градските и селски общински управления въ окръга;

е) да проверяватъ отчетитъ по паричната и веществена части на градските и селски училищни настоятелства въ окръга;

ж) да проверяватъ отчетитъ на архиепископските духовни съвети и на мѡфтиствата въ окръга;

з) да проверяватъ отчетитъ на всички обществени, благотворителни и други учреждения, които специалнитъ закони ги задължаватъ да и представляватъ или на които уставитъ се утвърждаватъ отъ Министерството на вътрешнитъ работи;

1*

за касационна инстанция вместо Върховния касационен съд. При Върховната сметна палата, като втора по същество инстанция по ревизионните актове, се учредява Специален съд, чиито решения са окончателни. Регионалните звена на Сметната палата стават съдебно-отчетнически учреждения първа инстанция по същество и се произнасят с юрисдикционни решения по ревизионните актове.

С този закон Върховната сметна палата се задължава да излага в ежегоден доклад до Народното събрание резултатите от операциите по изпълнението на бюджета на държавата, „да се излагат всички неправилности, които окръжните сметни палати и Върховната сметна палата са забелязали по изпълнението на съответния бюджет, както и „преобразуванията и подобренията, които намира последната за необходимо да се въведат в държавното или общественото счетоводство“.

Обнародване на За-
кона за Върховната
сметна палата и за
окръжните сметни
палати, „Държавен
вестник“, 1925 г.

ДЪРЖАВЕНЪ ВЕСТНИКЪ

ИЗЛИЗА ВСЪКИ ПРИСЪТСТВЕНЪ ДЕНЪ

Текстът за електричната публикация във „Д. вестникът“ до малки изменения: обективизация на изгубени документи и др. до 20 думи или част от толкова — 25 лева, за публикации с изключителен характер до 100 думи за част от толкова — 450 лева; за заглавие, дата допис за списък, на ред — 20 лева.

За всички останали публикации, включително резолюции на съвещанията за обявяване въ неспособността на юридически фирми, до 100 думи или част от толкова — 10 л. до за заглавие, дата и подпис на текста, за ред — 10 л.

Однани страници за табеларии и др. публикации — 2,500 л.

Сметният суми се внасят въ местния клоц на Б. Н. Б. Второто половина от въ лист се депозира въ Административния клоц на Б. Н. Б. Суми, не се връщат.

Абонамента се внася винаги въ предлата съ вносен лист и бива годишенъ 500 лева за България и 800 лева за странство или полугодиченъ 250 лева за България и 400 лева за странство. Абонарието съставя за цялата година или за първото шестмесечие на годината и за второто шестмесечие на 1 октомври, а вестника почва да се изпраща от дена на получаване вносна лист въ Административната безъ тек да е дълга да дава и изплати по-рано броеве.

Рекулации за неполучени от абонатния броеве се приемат за София въ продължение на 3 дни и за провинцията — на 10 дни отъ датата, която носи рекулационният брой. Бесечно що се отнася до вестника, се адресира пополаво до Административната на „Държ. вестникъ“ при Д. Печатница.

Поправките се тексуват като малки обявления.

Всѣки неясно и нечетливо написанъ ръкопис — на отдавѣнъ листъ — ще бже връщанъ!

Година XLVI СФФЯ, повеждѣникъ, 9 мартъ 1925 г. дѣляга Брѣя 272

ОФИЦИАЛЕНЪ ОТДѢЛЪ

Министерство на финансите

УКАЗЪ

№ 7

НИЕ БОРИСЪ III

СЪ БОЖИЯ МИЛОСТЪ И НАРОДНАТА ВОЛЯ

ЦАРЬ НА БЪЛГАРИЯ

Извикам на всички Наши управованци, че ХХI-то общо събрание събираемъ II редовна сесия, въ 4-то или въ 11 февруарий 1925 година, гласува и врие, що утвърждаме и утвърждаваме следния

ЗАКОНЪ

Върховната сметна палата и за окръжните сметни палати.

Глава I.

Общи положения.

1. Контролни управленя сѣ:

а) сѣдателствата на палатите;

б) сѣдателствата на палатите;

в) сѣдателствата на палатите.

2. Палатите сѣдателствата въ Царството има:

а) в Бургас, Враца, Пловдив, Плевен, София,

Севлиево, Търново, Хасково и Шумен, действувани

она въ административните окръзи, като въ всички

окръзи сѣдателствата сѣдателствата, въ тр. София и Височин

и Истранинските административни окръзи, въ

Пловдив и Панамадониинските административни

окръзи, въ тр. Габрово и Русенските административни

окръзи, въ тр. Хасково и Мосталинските административни

окръзи, въ тр. Шумен и Варненските административни

окръзи.

б) въ цялото Царство има една Върховна сметна

палата съ сѣдателство въ София.

Глава II.

Окръжните сметни палати.

1. Сѣдателствата на палатите.

палати отъ подлежащите министерства, по издването въ докладъ и други лични парични възнаграждения на личния съставъ, явни и скрити, пари, помощи, подаръци, изчисления и други, за канцеларии и други учреждения, разнаго чужденски парични отъ учрежденията, които по се произвежда чуждъ и не се спонсиратъ споразумения по одобряванъ съгласие.

а) да простираватъ отчетитъ за дължителнитъ приходи и разходи, представявани ежегодно, заедно съ всички приход-разходни документи, отъ отчетителитъ по личната частъ въ окръга;

б) да простираватъ отчетитъ по външната частъ, представявани отъ заповисащитъ сѣдателствъ за държавни материални въ окръга;

в) да простираватъ отчетитъ по паричната и външната частъ на окръжнитъ постоянни комисиони въ окръга;

г) да простираватъ отчетитъ по паричната и външната частъ на градскитъ и селски общински управления въ окръга;

д) да простираватъ отчетитъ по паричната и външната частъ на градскитъ и селски училищни настоятелства въ окръга;

е) да простираватъ отчетитъ на архирейскитъ лудежни сѣвети и на мюфтиятската въ окръга;

ж) да простираватъ отчетитъ на всички обществени, благотворителни и други учреждения, които спонсиратъ законни въ извършването да и представляватъ или на които установитъ се употребаватъ отъ Министерството на вътрешнитъ работи;

з) да разрешаватъ разногласията между отчетителитъ на градскитъ общини и контролнискитъ (финансиратъ) или инспекциони на изпълването на законата, като и разногласията между председателитъ на окръжнитъ постоянни комисиони, отчетителитъ на сѣдателствата, председателитъ на училищнитъ настоятелства и сѣдателствата или на които назначитъ въ сѣдателствата;

и) да упражняватъ контролъ периодически, чрезъ свои органи, на сметно жито, по съборитето и вносното на държавнитъ, окръжнитъ, общинскитъ и обществени приходи и износнитъ разходи отъ отчетителитъ длъжностни лица и

к) да представляватъ ежегодно на Върховната сметна палата отчетъ за действителността си въ цѣло и частъ трудовитъ и приходитъ, като сък сѣдателствата по прилагане на законитъ и изредитъ при упражняването отъ отчетителитъ, като и преобладаващата или одобряватъ, които намиратъ за необходимо да се въведатъ по отчетностната на държавнитъ, обществени и общинни учреждения.

Забележена. Държавнитъ паросѣ театри, драматически и оперни, се отчетя прѣвъ Сѣдателствата сѣдателствата палата въ обща полова на общинската комисионъ, изредитъ въ отчетъ на Народното представителство.

Чл. 5. На окръжнитъ сметни палати, има отъ рабо-

С този закон е определено и друго липсващо в предишните закони изискване: „Върховната сметна палата е длъжна да представя в доклада си до Народното събрание и: 1) числото на заседанията на общото събрание; 2) числото на отделенията си и тия на окръжните сметни палати; 3) числото на протоколите за заседанията, и 4) числото на работните часове.“

С този закон се обръща подобаващо внимание на ценза на слушашите (личния състав), на всички, които постъпват на работа в Сметната палата – от председателя до прислужника.

С този закон на Върховната сметна палата се утвърждават и възможности с консултативен характер. Когато е сезирана по отчетнически въпроси, тя може да дава мнения по приложението и тълкуването на съответни норми и наредби за общи и конкретни случаи.

Мотивите към законопроекта, подписани от министъра на финансите на 20 февруари 1924 г., се огласяват в Народното събрание на 13 март 1924 г. Това е нещо като първо четене. След около година – на 6 и 10 февруари 1925 г., е второто му четене, а третото е на 11 февруари 1925 г. Законът е обнародван на 9 март 1925 г. в „Държавен вестник“.

Необичайно, в известен смисъл „нестандартно“, е началото на парламентарните разисквания по законопроекта. Водещият заседанието моли депутатите да се съгласят да се прочетат само заглавието и мотивите на законопроекта. Защо? Защото той е доста... дълъг, казва водещият заседанието. Докладчикът Н. Савов прочита заглавието и мотивите.

Мотивите започват с кратка ретроспекция за законодателството, посветено на българската Сметна палата. Акцентът естествено пада върху действащия от 1885 г. закон, който „възмъжава“ цели 40 години. Накратко казано: „Функциите на Сметната палата са се все повече разширили и на същата се е възложило освен проверката на различните видове отчети по паричната и веществените части, още и предварителната проверка на всички разходи, които се извършват по бюджета на държавата, както и тия по бюджетите на фондовете, управлявани от министерствата и дирекциите – една огромна и твърде претрупана работа.“ Претрупана работа... Оплаквания на отчетниците... Не може да се правят лесни справки... Всичко това причинява „бавеж и в проверката“... Налага се, следователно, да се отмени тая централизация и да се потърси изход от това положение чрез децентрализиране на работата на проверката, се изтъква в мотивите.

А какви са очакваните преимущества на децентрализацията?

В мотивите са посочени четири основни преимущества: 1) с новия ред на предварителен контрол, чрез визиране на платежните заповеди от окръжните сметни палати, нуждите на разните учреждения и лица в района на съответната окръжна сметна палата ще могат да се задоволяват бързо и своевременно; 2) с установяването на тоя нов и по-къс ред на визиране платежните заповеди персоналът на редица учреждения ще се намали в значителна степен; 3) с прехвърляне проверката на отчетите на държавните отчетници, както и на тия при изборните и обществените учреждения, в окръжните сметни палати не само че самата проверка на тия отчети ще се извършва своевременно и по-бързо, но ще се даде възможност на отчетниците по-лесно и по-бързо да дават своите обяснения по известни нередовности и неправилности, констатирани от окръжните сметни палати, от друга страна, проверката на тия отчети от окръжните сметни палати ще бъде по-ефикасна и по-резултатна; 4) с проверката на самото място,

която се предвижда да се извършва от окръжните сметни палати, било по предварителния контрол, било по редовното събиране и внасяне на държавните приходи по принадлежност, или при проверяване на отчетите по веществената и паричната част, много от нередовностите ще се отстранят, тъй като тая проверка ще бъде винаги по-навременна, по-резултатна и по-непосредствена от досегашната. Като връх на черешата се изтъква нещо класическо-патриотично: „Освен това, с учредяването на окръжните сметни палати ще се повдигнат до известна степен и самите окръжни центрове, тъй като чрез тия палати ще се създадат още по-големи връзки между окръжните градове и населените места в районите им.“

Веднага след докладчика на трибуната застава вносителят на законопроекта, министърът на финансите Петър Тодоров. И той си е наумил нещо, което е извън правилата: „Аз съм много зает с бюджета, който трябва да се внесе утре-други ден, който и без това е много закъснял. Затова моля да се приеме законопроекта по начало, да отиде във финансовата комисия, където ще станат доста сериозни промени, нека господата, които има да говорят, да се изкажат на второ четене толкова, колкото имат право да говорят сега.“ И за да бъде разбран от всички, той повтаря: „Във всеки случай ще има някои параграфи и членове от законопроекта, по които да се говори сега, бих казал, е безполезно, защото във финансовата комисия ще станат някои изменения. Нека на второ четене господата говорят колкото желаят.“

Добре, съгласяват се отново депутатите, макар че с това си гласуване грубо потъпкват вътрешния правилник на Народното събрание. Така се получава нещо, което е прецедент – законопроекта се приема по принцип, на първо четене, но без никакви дебати, които се прехвърлят за второто четене. След година май са позабравени тези обещания и направеното предложение за временно отлагане на дебатите...

На 6 февруари 1925 г. е второто четене. То трябва да отговори на зададените ребром въпроси: Защо се налагат замислените промени? Защо централизацията на работата не води до благоприятни резултати? Търсейки тези отговори, народните избраници се опитват да направят анализ на основните пречки в дейността на Сметната палата. Ключови фрази в дебата са досегашната „претрупана работа“ и как новият закон „да опростотвори тази работа“.

Депутатите се захващат със 142-та члена от 20-те глави, плюс двете таблици с щата за заплатите на длъжностните лица при Върховната сметна палата и окръжните сметни палати. За обхвата на закона може да се съди и по неговото структуриране по глави: общи положения; окръжни сметни палати; Върховна сметна палата; за длъжностите на председателя;

за длъжностите на секретаря; за заседанията на Върховната сметна палата и на окръжните сметни палати; предварителен контрол при изплащане и оправдаване на разходите; за проверките и обсъждането на отчетите и документите; за решенията на сметните палати и за реда на обтържването им; отпуск на длъжностните лица при Върховната сметна палата и при окръжните сметни палати; ред за сношения на сметните палати; несъвместимост и родствени отношения между длъжностни лица по ведомството на палатата; за клетвата; за длъжностите на лицата от сметните палати; за надзора на сметните палати; за дисциплинарната отговорност на длъжностните лица при сметните палати; за доклада на Върховната сметна палата; бюджет и издръжка на окръжните сметни палати и на Върховната сметна палата; за унищожаване старите документи и книжа, проверени от сметните палати; общи разпореждания.

Още на чл. 2, след изреждането на окръжните сметни палати, се захваща люта битка къде да бъдат седалищата на най-оспорваните от тях – във Видин или Враца, в Шумен или Варна, в Кюстендил или Дупница. Всеки оратор привежда „вески съображения“, гарнирани предимно с плюсове и съвсем малко минуси. Местническото патриотарство се очертава като мощен стимулатор.

Депутатът Р. Василев забелязва това и казва: „Изглежда, че ние тук ще пледираме каузата на нашите градове. Трябва малко да се абстрахираме от местните интереси, от локалния патриотизъм.“ Да, така казва той и в следващата минута тръгва да агитира за... Варна, която вместо Шумен да стане седалище на окръжна сметна палата.

До необичайна географско-геометрична аргументация стига депутатът Т. Желязков: „Аз не знам дали може да се твърди, че върхът на един триъгълник или на една геометрическа фигура може да бъде център, а центърът връх“. Никак не е трудно човек да се досети какво се визира в случая. А депутатът иронично добавя: „За историческите заслуги на баба Вида като мотив за преместване на окръжната сметна палата във Видин аз няма да говоря.“

Малко повече разум отколкото емоции се опитва да внесе депутатът А. К. Минков: „Когато ще се решава въпросът къде ще бъде окръжната сметна палата, дали във Видин или във Враца, ние не трябва да се поставяме на почвата на съревнованието между отделните градища – тази теза е най-опасна за поддържане особено в нашия народ и сторим ли това – вместо да изпишем вежди ще извадим очи.“ И пак той мъдро заключава: „Когато ще вземаме решение по този въпрос, ще трябва да излизаме от практически и държавни съображения.“ Изтъква немаловажно съображе-

ние: „Ако оставите сега да се промени седалището на окръжната сметна палата от Видин във Враца, ще остане впечатлението, че у нас се законодателствува по волята на този или онзи силен правителствен партизанин. Това за честта на този парламент не бива да става.“ Той продължава да подрънква на струната „Видин“, който бил „систематически negliжиран от българската държавна власт“, че опитът да се премести седалището на окръжната сметна палата във Враца бил израз на водената „политика на игнориране и negliжиране на културните и стопанските интереси на този край“. И накрая, колко познато звучи: „Естествено, че този парламент, който дойде в името на един нов курс в политиката, най-малко трябва да допусне едно такова отнасяне към градовете.“

На трибуната е И.Лекарски, който заявява: „Мене ми се вижда, че ние действително по един въпрос от подобен характер, който се разглежда, издребняхме твърде много в посочване на доводи, за да защитим една кауза на нашата избирателна околия или на централния град в нея – доводи, които в същност не би трябвало да се навеждат в тази форма, без оглед на тяхната сериозност.“

Но ето как един народен представител, жив свидетел на острите спорове, намира твърде „неочакван“ изход: ако във всеки окръг има сметна палата, няма да ги има тези разправии. Народният избраник Х.Мирски направо си казва: „На място да имаме десет окръжни сметни палати да имаме 15 окръжни сметни палати.“

Думата взема вносителят Петър Тодоров. Той обяснява, „че с десет окръжни сметни палати ние правим достатъчна децентрализация, за да няма нужда още от сега, при тази оскъдица от средства, да отиваме до максималния брой окръжни сметни палати – респективно броя на окръзите.“ И пояснява, давайки пример с една сметка: „Ние ще имаме пак една икономия кръгло от 220 човека, защото става една радикална реформа в бюджетно-контролните отделения, които днес имаме при разните министерства; персоналът от 20-25 човека се намалява на 2 или 3, а всичко друго отива в респективните окръзи. Но няма защо след като създадем такова грамадно улеснение непременно да искаме във всеки окръг да има окръжна сметна палата. Достатъчно е това, което правим – то е колосална крачка напред.“

Специално внимание заслужава направеното от министъра народностно-служебно отклонение: „Длъжен съм да подчертая, че вследствие натрупаността на маса книжа от години наред в Сметната палата, създава се една особена психология, създава се убеждението, че тая работа е непреодолима, че това, което е натрупано през време на войната, колкото ще да

се назначават временни контроли, няма да се свърши. Ако чиновниците в Сметната палата не страдаха от тази особена психология, от която страда всеки чиновник, когато види голяма работа, и ако изпълняваха добросъвестно дълга си, аз съм убеден, че и от Върховната сметна палата тая работа можеше да се ликвидира. Но понеже се оказа невъзможно, ние се съгласихме с тази голяма реформа.“

Министърът дава конкретен пример с парламентарната анкета в Дирекцията на железниците. Там „ще се види как са визирани платежни заповеди, къде са дадени доста милиони, не искам да кажа залудо, но във всеки случай част от които са могли да бъдат спестени.“ Следва една забележителна препоръка: „Върховната сметна палата не трябва да обръща внимание на точки и запетаи, да изчерпва своята ежедневна работа в обикновени формалности и да се вкостенява, а трябва да бъде жив контрол.“

Нормално е и докладчикът да сподели разбирането си за предложенията седалищата на окръжните сметни палати да се преместят от Враца във Видин и от Шумен във Варна: „Аргументите чухте. Те бяха изнесени в самата комисия. Те са: по-голям град, повече помещения, електрическо осветление, местоположението на три граници, патриотизъм и други още аргументи, които може би имат известно значение, но които нямат нищо общо с целта, която гони законопроектът. Съгласете се, че туй, което целим със законопроекта, няма нищо общо с тези аргументи. Какво искаме ние? Искаме да има децентрализация и да поставим окръжните палати по-близо до тези, които ще се отчитат пред тях.“

Добре, десет ще бъдат окръжните палати, не във всички окръжни градове ще има палата. Ами тогава къде да е най-дискусионното седалище – във Враца или Видин? Как да се реши тази дилема?

Докладчикът Семерджиев изтъква нещо, от което човек може направо да онемее: „За нас беше важен аргументът кое място е по-централно, значи по-удобно за тези, които ще се отчитат, респективно общините. Ако ни уверите, че Видин е по-централно място за двата окръга, ще се съгласим окръжната палата да бъде във Видин. Същото е и за Варна. Това са съображенията на комисията.“

Следва упрек от депутат, че в парламента се създава „лоша практика“ законопроектите да се приемат на първо четене без дебати. Такъв е и този случай. Докладчикът се опитва по най-елементарен начин да се оправдае – „не е имало дебати по този законопроект, защото тогава нямаше желаещи да говорят.“ И точно тук направо... послъгва. От стенограмите се вижда, че при първото четене дебатите бяха съзнателно отклонени към... второто четене.

Депутатът Асен Господинов е против във всеки окръг да има по една окръжна сметна палата. Според него това е „двойна опасност“. И се аргументира защо: от една страна, създаването на нови учреждения не минава без увеличаване на числеността на чиновниците в тях, от друга страна, нищо ново няма да се създаде, а само ще се децентрализира службата на Върховната сметна палата и ще има 12 учреждения с много повече персонал, за които ще е по-трудно да уеднаквят своята дейност, „без друго ще се внесе едно различие, едно разногласие в практиката им“. Дори стига до предупреждение към колегите си: „Има всичката опасност да изродим контролата, както много други институции са изродени“.

Той е против замисленото по-широко децентрализиране, предлага даже извън Върховната сметна палата да се създадат само три сметни палати, по една за всеки апелативен район. Това предложение не получава подкрепа. Тогава Господинов се насочва към такъв изключително важен въпрос: Под непосредствения контрол на кого ще се упражнява бюджетът в даден окръг? Отговорът е убийствено саркастичен: „На няколко души – 15 или 20 безразлично, които им са роднини или приятели, или на някой кмет или на някой народен представител. При корупцията, която за нещастие всеки ден се засилва, аз обръщам вниманието ви, че вие с тая реформа, безспорно добре замислена, ще лишите страната от една действително ефикасна и честна контрола“.

На трибуната е пак министърът-вносител, който взема отношение към казаното от депутатите: „Че всеки закон може да се компрометира – това е безспорно. Че всяко учреждение, най-добре замислено и най-добре организирано в началото, също може да не даде тия резултати, които се очакват от него – и това е безспорно. И аз не съм далеч от мисълта, че тогава, когато се поставят хора неподготвени, хора, които се влияят, хора зависими, резултатът от тяхната деятелност няма да бъде такъв, какъвто би бил, ако там стоят хора подготвени, независими и характерни. Но затова именно ние поставяме окръжните сметни палати на една основа, сравнително не само автономна, но и напълно гарантирана. Персоналът на окръжните сметни палати ще се уволнява и назначава по същия ред, по който се назначават и уволняват членовете и председателят на Върховната сметна палата.“

А ще има ли „разногласие“ в практиките им? Не, няма да се стигне до едно анархистично положение, до безразборност, това е абсолютно невъзможно, категоричен е министърът.

Какво се приема след дългите и колоритни препирни? Враца, Шумен и Кюстендил си остават седалища на окръжни сметни палати. При гласуването Видин, Варна и Дупница си остават с гласовете на малцинството.

Злободневен момент в разискванията е този – кои могат да бъдат председатели на окръжните сметни палати. В законопроекта се казва, че те трябва непременно да са с висше образование, които са служили като съветници във Върховната сметна палата или са поне с четири години служба като съветници в окръжна сметна палата или като началници на отделения при Министерството на финансите, или като началници на бюджетно-контролни отделения.

При обсъждането на този ценз депутатът А.К.Минков споделя своята оценка за подбора на кадрите: „Аз мисля, че в тези служби досега не са били подбрани най-добрите хора, които работят в областта на правото и финансите. Досега стремлението на добре подготвените хора по финансовите науки е било да търсят своето поприще в частните предприятия, а тези, които са били добре подготвени юристи, те са намирали своята кариера или в съдийството, или в адвокатството. Във финансовите учреждения и във Върховната сметна палата, аз смятам, без да искам да обиждам някого, че не е елитът на нашите добре подготвени хора, било финансисти, било юристи.“

Очевидно провокиран от спора по тая тема депутатът К.Кънчев задава резонен въпрос: Съществува ли опасност да не може да се намерят хора за председатели на окръжните сметни палати?

Докладчикът отговаря без колебание: „Ще намерим. Ние правим закон не само за тая година, но завинаги.“

Министърът го подкрепя: „Аз мога да потвърдя, че ще намерим 10 човека добре подготвени, с този ценз, който искаме, и следователно, няма тая опасност да останем без хора с нужната компетентност, с нужната сериозност и самостоятелност.“

Бъдещият премиер Андрей Ляпчев дава рамо на министъра: „За какво спорим? Господин министърът на финансите, от желание да издигне в очите на населението института, който създава, сам иска да си обвърже ръцете. Той не желае щото председателите на окръжните сметни палати да бъдат случайни лица, взети отвън – това е неговата идея, а иска те да бъдат поне отчасти израсли в тази институция... Интересът на института, безспорно, изисква, щото председателите на окръжните сметни палати да не бъдат случайни хора. Защото ние знаем как ще стане практически тая работа: най-негодните съдии и адвокати ще ги поставят за председатели на окръжните сметни палати.“

Депутатът Ляпчев предлага в законопроекта да се вкара текст, че „на първо време, за първите председатели, министърът на финансите има свободата да ги намери и извън това ограничение.“

Другите текстове от законопроекта тръгват като по конвейер – бързо, без разисквания, само се гласуват.

Разбира се, отделни текстове привличат погледите не толкова с конкретната си формулировка, а повече със спонтанно направените обобщения. Ето един пример в това отношение. Депутатът Пъдарев разпалено обяснява: „Ще се пресекат пътищата на недобросъвестните, които желаят да разграбват държавните складове. Това, което искам аз, е в защита на интересите на държавата. Днес има повече от 100 финансови акта за материали, раздадени неправилно от държавните складове; длъжностните лица няма с какво да отговорят, защото няма какво да им се вземе, а частните лица си правят оглушки и чакат да ги съдят. Цената на материала е определена ясно в магазинната книга на склада. Отчетникът отговаря за определена сума, а не могло да отговаря частното лице, което е взело вещта! Господа народни представители! Сега е именно време, и може би повече от всякога, да се тури край на попъlzновенията да се разхищават държавните складове, а бъдете уверени тия попъlzновения са големи. Лакomiaта в нашия живот е толкова голяма, че ако Народното събрание не вземе мерки да ѝ противопостави един радикален цяр, тя застрашава да направи много големи пакости на държавното съкровище.“

Министърът е съгласен с Пъдарев, депутатите одобряват предложението му за промяна в проекта: „За суми, платени, и за стойността на вещи, предадени на лица, които нямат право на тях, са отговорни солидарно длъжностните лица – отчетници, които са изготвили документите, въз основа на които е издаден чекът или предадени вещите, контролорите по отчетността, които са ги проверили, и лицата, които са получили сумата или вещите.“

С това гласуване в парламента се разиграва етюд, който и днес е в обръщение – намира се някой, който вдига шум, че при гласуването не е имало... кворум.

И така, тече процедурата „гласуване“, избраниците вдигат ръце... Председателстващият обявява резултатите от вота. От залата обаче се чува припряният, нервен глас на депутата Д.Кьорчев: „Недейте го изменя, текстът е много губав.“

Следва диалог – любопитен, показателен.

Председателстващ заседанието: Моля, г-н Кьорчев.

Д. Кьорчев: Понеже ми правите бележка, ще Ви кажа, че нямате кворум, г-н председателю.

Председателстващ: Сега Ви дойде на ум.

Д. Кьорчев: Недейте ми прави бележка.

Председателстващ: Вие проявявате дребнавост.

Д. Кьорчев: Не е дребнавост. Научете вашите депутати да идват.

Председателстващ: Когато не се прие Вашето предложение, тогава Ви идва на ум да повдигате въпрос за кворум.

Толкова за кворума. Депутатите приемат обсъждания член с предложението на Пъдарев. Заседанието продължава... С болшинство се приемат и членовете от закона, които се отнасят до полагането на клетва, до някои забрани и задължения на избраниците.

В закона са включени две клетви, които се полагат при постъпване на служба в Сметната палата. Те са задължителни. Ако някой откаже да положи клетвата, значи не е приел длъжността, значи не може да постъпи на работа в палатата.

Клетвата за всеки председател или съветник е:

„Обещавам и се заклевам в името на всемогущаго Бога да бъда верен на Негово Величество Царя на Българите, да изпълнявам свято и ненарушимо законите на царството, да съдя с чиста съвест, без всяко пристрастие и лицепрятие, да пазя свято тайната на съвещанията и да постъпвам във всичко като честен, добър и справедлив съдия, като помня, че за всичко ще давам отчет пред закона и пред Бога. Амин.“

За началниците на служби, секретаря и контрольорите – докладчици е клетвата:

„Кълна се в името на Бога всемогущаго да бъда верен на Негово Величество Царя на Българите, да пазя свято и ненарушимо законите на царството, да изпълнявам честно и добросъвестно задълженията си по службата, която ми се поверява, и всичките правила, распоредения и поръчения, които се отнасят до тия мои задължения, да не превишавам властта, която ми е дадена, и да не причинявам умишлено никому вреди и загуби, да пазя тайни по делата, които ми се поверяват и поръчват за извършване в кръга на моите задължения, като помня, че за всичко аз съм длъжен да давам отчет пред закона и пред Бога. Амин.“

Какво преди всичко трябва да знаят постъпилите на работа в палатата?

„Чл. 92. Длъжностните лица от сметните палати трябва да пазят тайна на разискванията; те са длъжни да изпълняват всичките си задължения по службата, които се налагат от законите или правилниците.“

А какво се забранява? Гласуват се два члена на тая тема:

„Чл. 93. На длъжностните лица от сметните палати се запрещава да дават мнения и съвети на частни лица или учреждения по финансови и юридически въпроси, които засягат материалните интереси на държавата, изборните и други учреждения, когато това не се изисква от служебните им задължения.

Чл. 94. Председателите и съветниците при сметните палати са длъжни, под страх на дисциплинарна отговорност, да следят най-зорко за всяко допуснато от което и да е длъжностно лице при сметните палати опущение или бавност или за всяко небрежно и неумело изпълнение на възложените му от законите и правилниците служебни задължения.

За всяко забележано от тях опущение, бавност, немарливост или неумело и небрежно изпълнение на длъжността те са длъжни незабавно да уведомяват писмено непосредственото си началство, като посочат и съществуващите поводи за дисциплинарно преследване на виновното длъжностно лице, което ги е допуснало.“

Цяла глава е отредена на дисциплинарната отговорност. Заслужава си човек да надникне в тези текстове, приети с единодушие:

„Чл. 98. Длъжностните лица при сметните палати попадат под дисциплинарна отговорност:

- 1) за опущения, които са произлезли от невнимание или от незнание на задълженията си по службата;
- 2) за бавност в изпълнение на задълженията си по службата;
- 3) когато показват постоянна небрежност или очевидна неспособност при изпълнение на служебните си задължения;
- 4) когато отсъствуват във време на служба без отпусък;
- 5) когато не пазят надлежното приличие в служебните си отношения, било помежду си, било към частни лица, било по отношение на началството;
- 6) когато не пазят тайна по службата си;
- 7) когато нарушават едно от предписанията на чл. чл. 92-94 от настоящия закон.

Чл. 99. Дисциплинарните наказания са:

- 1) бележка;
- 2) мъмрене;
- 3) глоба в размер най-малко $\frac{1}{4}$ от месечната заплата;
- 4) отлагане повишението в клас за една година;
- 5) преместване на равна длъжност в друго местослужение;
- 6) уволнение от служба за време от една до три години или за винаги.

Чл. 100. Бележка е обръщане внимание върху допуснатите неправилности с предупреждение да не се повтарят. Тя се прилага в случаите на незначителни нарушения.

Чл. 101. Мъмренето е укоряване с изрично приканване виновния да се поправи.

Чл. 102. Ако в продължение на три години длъжностното лице не бъде наново наказано, наложените наказания по точки 1, 2 и 3 на чл. 99 се смятат заличени.“

За да е всичко наред, в законопроекта се предвижда при всяка окръжна сметна палата и при Върховната сметна палата да се учреди по един дисциплинарен съвет, на който ще са подсъдни нарушителите. Когато се разглежда делото от дисциплинарния съвет, призовава се провиненият,

който има право да се яви сам на заседанието на лично обяснение. Повременници не се приемат. Неявяването на правилно призования не спира разглеждането на делото.

Дисциплинарният съвет е длъжен да разгледа делото в едномесечен срок. Преди да се вземе окончателно решение дисциплинарният съвет е длъжен да изслуша обясненията на провинения. Ако той обжалва взето от окръжна сметна палата решение, то по него се произнася висшият дисциплинарен съвет при Върховната сметна палата. Неговите решения са окончателни и не подлежат на по-нататъшно обжалване. Ако при разглеждане на едно дело дисциплинарният съвет се натъкне на обстоятелства, според които виновният подлежи на углавен съд, дисциплинарното производство в Палатата се спира и се предава на углавния съд.

Третото четене на законопроекта е на 11 февруари 1925 г. Докладчикът го прочита изцяло заедно с предложените и одобрени изменения и допълнения. И когато би трябвало да се сложи най-сетне точка на всичко, свързано със законопроекта, с фанатична упоритост се възразяват предложенията Видин, а не Враца, Варна, а не Шумен, да са седалища на окръжни сметни палата. Но като че ли най-изненадващо е постъпило предложение вместо 10 палатите да станат 9, като всички окръзи от Югозападна България имат един център – София, сиреч Кюстендил да не е седалище на окръжна сметна палата. Така и става.

Люта кавга се заформя и по един компромисен текст: „На първо време, до края на 1925 г., при организиране службите на настоящия закон, ако няма достатъчно подходящи лица, отговарящи на ценза по този закон, могат, като изключение, да се назначават и такива с по-малък ценз.“

Как така? Отварят се вратите на произвола. Къде ще отидем? Защо ни е законът, ако няма достатъчно подготвени хора да бъдат назначени, тогава не прави закон, вайка се депутатът С.Костурков. И не секва тирадата му: Ами ако няма подготвени хора, тогава защо ще уреждаме окръжни сметни палати? За да се учат тепърва ли хората, които ще работят там? С приемането на този член, помнете, ако не днес, то утре, при друг министър, ще се назначават хора, които не отговарят на ценза, и с това ще се подбие съвсем престижа на сметните палати, които се създават с настоящия законопроект.

Налага се вносителят да изкаже своето мнение и по този въпрос: „Вярно, че в законопроекта аз бях предвидил един доста висок ценз и считах, че при едни по-големи усилия биха могли да се намерят хора. Но трябва да допуснем и една евентуалност, предмет на това допъл-

ДО НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ЦАРЯ

ДОКЛАДЪ

№ 459

ВАШЕ ВЕЛИЧЕСТВО,

Народното Събрание, въ втората си редовна сесия, 45 заседание отъ 11 февруарий н.г., гласува и прие "Законъ за Върховната Сметна Палата и за Окръжнитъ Сметни Палати". Съгласно Законъ работата на Върховната Сметна Палата, централизирана до тогава на едно място, се разпредели между /9/ деветъ Окръжни Сметни Палати, а Върховната Сметна Палата остава да действа като касационна инстанция.

На основание чл.7 отъ последния Законъ и съгласно решението на Министерския Съветъ, взето въ заседанието му отъ 1 Вний тек-год., протоколъ № 64, честь имамъ да Ви помоля да съгласите и чрезъ подписание на приложенния указъ

ДА НАЗНАЧИТЕ:

I. При Софийската Окръжна Сметна Палата:

1. Председателъ Йорданъ Златовъ
2. Съветникъ Тодоръ Деракиевъ
3. " Михаилъ Чоневъ
4. " Стефанъ Варбъръ

II. При Бургаската Окръжна Сметна Палата:

1. Председателъ Н. Ганчевъ.
2. Съветникъ Павелъ Коракъвъ.
3. " Димитъръ Петевъ
4. " Стефанъ Миракиевски

- III -

- III -

III. При Плевенската Окръжна Сметна Палата:

1. Председателъ Владимиръ Цайковъ.
2. Съветникъ Георгиъ Петковъ.
3. " И. Бочеровъ.

IV. При Врачанската Окръжна Сметна Палата:

1. Председателъ Д. Велковъ.
2. Съветникъ Христо Стефановъ.
3. " Моско Роговъ.

V. При Пловдивската Окръжна Сметна Палата:

1. Председателъ Методиъ Гелевъ.
2. Съветникъ Димо Тодоровъ.
3. " Ананиъ Симеоновъ.

VI. При Старо-Загорската Окръжна Сметна Палата:

1. Председателъ Димитъръ Пеевъ.
2. Съветникъ Иванъ Храмяковъ
3. " Иванъ Дечевъ

VII. При Търновската Окръжна Сметна Палата:

1. Председателъ Ганчо Пеевъ.
2. Съветникъ Никола Станевъ.
3. " Станко Лесински.

VIII. При Хасковската Окръжна Сметна Палата:

1. Председателъ Александаръ Дипчиловъ.
2. Съветникъ Борисъ Виначевъ.
3. " Никола Симеоновъ.

IX. При Шуменската Окръжна Сметна Палата:

1. Съветникъ Емчо Цаневъ.
2. Съветникъ Иванъ Митевъ.
3. " Ац. Савовъ.

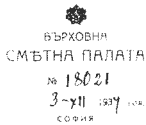
назначението на лицата които днесъ сж на държавно служба и назначаватъ въ Сметнитъ Палати да се счита отъ 1 тоги и сж право на петиции и днешни пари, а назначението на останалитъ да се счита отъ днешна на встъпването имъ въ длъжността.

С о ф и я 1 Вний 1925 година.

ПРЕДСЕДАТЕЛЪ НА МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТЪ,
МИНИСТЪРЪ НА НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ

Доклад на Министерския съвет до Негово Величество Царя за назначаването на председатели и съветници към Окръжните сметни палати, 1925 г.

нение, което се прави сега, и идеята за което се даде от самия парламент при второто четене на законопроекта. Трябва да се допусне, че за някои краища, по едни или други причини, не ще можем да намерим хора с такъв ценз, който се посочваше от първоначалния текст на законопроекта... Оказа се, за голямо съжаление, че много хора кадърни, достатъчно подготвени, които бяха поканени да отидат в провинцията, където трябва да отидат доста подготвени хора, защото там няма непосредствен ефикасен контрол от центъра, по едни или други причини не искат да отидат в провинцията. Ако не можем да намерим такива лица, ще се възползуваме от този член. Аз Ви заявявам, че това ще бъдат редки изключения... Най-сетне и тия, които създават този закон, имат амбицията да не рухне, да даде известни резултати, и, следователно, ще подбират назначени тия хора, те не могат да бъдат предмет на капризите и настроенията на бъдещите министри, защото и тяхното увол-

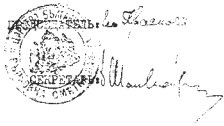
0. 0. 2018 - 1925
До Господина
Министър-Председателя.
4 м. 24
1300

Донаямъ Ви, Господине Министре Председателю, че съгласно съ I постановление на Министерския съветъ, отъ 24 ноември 1934 година, протоколъ № 157, на 28.XI.1934 година встъпихъ въ изпълнение длъжността председател на Върховната сметна палата.

На същата дата встъпихъ въ длъжностъ и назначени-тѣ при Върховната сметна палата, съ указъ № 196, по Министерски съветъ, отъ 23 ноември 1934 година, съветници Д-ръ Христо Ивановъ и Никола Войчевъ.

Освободихъ съ същия указъ съветници при Върховната сметна палата: Георги Харалампиевъ, Янко Йордановъ, Иванъ Петковъ, Никола Колевъ и Христова Василева напосама длъжността на 30.XI.1934 година.

Председателитѣ на Видинската и Хасковската области сметни палати донасатъ първия чл на 29 ноември т.г. съвета при Видинската сметна палата се е конституиралъ и палатата е открита, а втория - палатата е открита на 1 декември.

Доклад на Председателя на Върховната сметна палата до Министър-председателя, 1934 г.

21 глави. Обнародван е на 9 март 1925 г. в „Държавен вестник“.

Разбира се, през следващите години той претърпява редица промени. От 15 април 1934 г. до 1948 г. предварителният контрол се поделя между Министерството на финансите и Сметната палата. Едва през 1934 г. контролът по поемане на ангажменти за сметка на държавното съкровище всецяло се възлага върху министъра на финансите, но не и на Върховната сметна палата.

От 1934 г. предварителният контрол се поделя между министъра на финансите и Върховната сметна палата, като първоначалният предварителен контрол по проверка на необходимостта и законосъобразността на разходите се оставя на министъра на финансите, а окончателният предварителен контрол, състоящ се в проверка на оправдателните документи по разходи и разрешаването на плащането, се поверява на Сметната палата.

нение, както знаете, господа, става с вот на парламента.“

Ала казаното не може да убеди депутата Домузчиев, който държи на своето разбиране: „Аз ще моля господина министъра на финансите да не отваря в този член дупки, през които партизани министри, под натиска на партизаните си, ще вмъкват в окръжните сметни палати хора, неотговарящи, може би, за това място. Аз моля господин министра да оттегли този нов член.“

Този нов член отново е гласуван и приет с болшинство.

На 11 февруари 1925 г. Законът за Върховната сметна палата и за окръжните сметни палати е окончателно приет, но вече със 131 члена, побрани в

ПЕТИЯТ ЗАКОН

Това е законът, който афишира политическата воля за възвръщане на значима за българската държавност институция.

Това е законът, с който се прави опит за възстановяване на Сметната палата още в началото на прехода към пазарна икономика.

Това е законът, който бе умъртвен седмица след раждането му.

Това е законът, белязал своеобразен прецедент. За разлика от предишните четири законопроекта петият се внася за обсъждане в Народното събрание не от Министерския съвет, а от името на парламентарна комисия.

Ускорените изменения в политическата и икономическата област обективно налагат създаването на Сметната палата – това е първото изречение на мотивите към проекта за Закона за Сметната палата, обсъждан и приет през 1991 г. Седмото Велико Народно събрание решава да се отчете в последното си заседание на 2 октомври с гласуването на този закон. Към него, за зла участ, след осем дни президентът Желю Желев прилага отлагателно вето, законът е върнат за ново обсъждане в парламента, който междувременно е вече разпуснат.

Следващото Народно събрание така и не стигна до включване в програмата си на точка, свързана с възстановяването на тази върховна контролна институция.

Има ли нещо по-интересно около подготовката на законопроекта?

Може би това е фактът, че написването на проекта е възложено на Министерството на финансите, оглавявано от Белчо Белчев, който има зад гърба си 14 години управление на държавната хазна: 12 – преди започването на демократичните промени през 1989 г., и две след това. Изработеният от него проект е бил готов още през 1990 г., т.е. година преди приемането на новата Конституция на Република България с нейния чл. 91: (1) Народното събрание избира Сметна палата, която осъществява контрол на изпълнението на бюджета. (2) Организацията, правомощията и редът за дейността на Сметната палата се уреждат със закон.“

Проектозакон за Сметна палата от 5 декември е официално внесен в Народното събрание на 10 декември 1990 г. Под мотивите стои подписът на министър Белчо Белчев. На 28 март 1991 г. парламентарната Комисия по икономическа политика решава да поеме инициативата да внесе за разглеждане от Седмото Велико Народно събрание и свой законопроект.

Мотивите на двата законопроекта се отличават един от друг само по своя обем, по няколко съкратени пасажи и редакционни поправки. Няма

спор по най-важното: държавата и демокрацията се нуждаят от такава институция. В мотивите се изтъква: „Временно прекратила своята дейност от 1948 г., Сметната палата е имала винаги важно значение в управлението на държавните средства, съдействала е за спазването на финансовото законодателство от всички управленски структури и организации на бюджетна издръжка. Исторически Сметната палата е неразделна част от демократичния живот на страната, гарант за защита правата на обществото, на държавата и на нейните граждани.“

Важно е и следващото обяснение: „Проектът за създаването на сегашната Сметна палата поради това е съчетаване на историческия опит на тази институция в нашата страна с най-новите изменения в европейската и световната практика. Представеният проект е съобразен с изискванията на съвременните условия и последните постижения в организацията на тези институции, намери отражение в документите на световната (ИНТОСАЙ) и на европейската (ЕВРОСАЙ) организации на сметните палати.“

Какви основни принципи се залагат в проектозакона? Нали тъкмо те определят мястото на институцията в демократичната управленска структура на България!

Естествено, на първо място е принципът за независимост на институцията. В мотивите се изтъква: „В съответствие със световната практика Сметната палата на България ще се подчинява само на закона и ще осъществява финансов контрол за законосъобразност, ефективност и икономичност върху разходите на държавни средства, независимо къде се намират те... Конкретен израз на независимостта на Сметната палата е изборът на нейния президент от Народното събрание за срок, който не съвпада с мандатите на други изборни органи... Независимостта на Сметната палата освен това се проявява чрез правото на нейния президент ежегодно да докладва пред Народното събрание резултатите от проведените контролни процедури, както и по отчета на министъра на финансите за изпълнение на бюджета и да подготвя информация за по-важни проверки и констатирани нарушения.“

Според проекта позициите на Върховната Сметна палата се оформят от нейния колегиум, в който освен президента влизат неговите заместници и председателите на отделения. Тези ръководни органи се назначават от Председателя (Президента) на Републиката по предложение на президента на палатата. Независими в изпълнението на своите функции са и контролорите в отделните бюджетни учреждения, които утвърждават извършването на всеки бюджетен разход. Тези органи се назначават и ос-

вобождават от председателя на съответната териториална сметна палата, съгласувано със съответното бюджетно учреждение.

Какъв да е обхватът на осъществявания от Сметната палата контрол?

Тук е възприет принципът за обхващане на всички (без изключение) обекти, които боравят с бюджетни средства. А това са всички звена на бюджетна издръжка, държавните фирми и фирмите с държавно участие, както и когато са им предоставени кредити, дотации, премии и други средства от бюджета. На финансов контрол подлежат и средствата за обществено осигуряване, събирането на държавните вземания от страна на данъчната администрация, спазването на изискванията за счетоводно отразяване на приходите и разходите, на законосъобразността на приватизацията.

Как става това?

Сметната палата извършва проверки, прави ревизии, наблюдения, проучвания и анализи, обобщава резултатите за всички бюджетни приходи и разходи в национален мащаб.

В мотивите специално се посочва каква е съществената отлика от практиката в предишните години: „Това е принципно различен подход от досега прилагания в системата на Държавния финансов контрол, при който определящо значения имаха ревизиите на отделните предприятия и бюджетните организации. В случая главното е да се обобщават резултатите за изразходването на средствата в съответните структури на държавния бюджет за здравеопазване, просвета, отбрана, за държавно управление (в т.ч. за издръжка на Министерския съвет, Народното събрание, Президентството и т.н.) и други.“

Ефективното и икономичното изразходване на държавни средства са също свързани със спецификата на тази институция. Именно поради това в проекта се предвижда вземането на отношение за ефективното и икономичното изразходване на държавните средства да се извършва по възможно най-демократичен път, който изключва всякакъв субективизъм. Изобщо в дейността на Сметната палата са сведени до минимум всички досегашни санкционни и други запретителни мероприятия, които са характерни за органите на изпълнителната или на съдебната власт. Дори когато се констатират факти, изискващи дисциплинарни санкции, се сезират съответните ръководни органи за тяхното реализиране. Само при наличие на груби нарушения, които водят до вреди на държавното имущество, се предвижда спиране на изпълнението на разходите, се казва в мотивите.

Индикация за независимостта на институцията е и създаването на Дисциплинарен съвет, колективен орган. Чрез него се оценяват професио-

налните качества и достойствата на служителите на Сметната палата, обсъждат се нарушенията на изискванията за принципна контролна дейност, предлагат се съответни санкции. Въз основа на предложенията на Дисциплинарния съвет се взема решение за освобождаване или за санкциониране на съответния служител. Този орган не само обвинява, но и защитава контролорите от субективни влияния и решения на техните ръководители, се пояснява в подписаните от министър Белчо Белчев мотиви. Такова пояснение липсва в мотивите на внесения от парламентарната комисия проект.

В тях не е намерил място и такъв абзац от мотивите с парафа на Белчо Белчев: „Специфични са функциите и задачите на школата за следдипломна квалификация на кадри от външния и вътрешния финансов контрол, от данъчната администрация и др. Изискванията за специална, уникална по своя характер подготовка на кадри за Сметната палата, които вече са доказали своите професионални умения, налагат принципно различна организация на обучението. Това е преди всичко обучение на място, в реални условия, в някои от случаите с участието на специалисти от сметни палати на други страни, както и организирана размяна на специалисти със сродни сметни палати и др. Като се прибави към всичко това и задължението на Сметната палата да оторизира с права контролни организации, експерти по финансовия контрол, както и експерти-ревизори със свободна професия, става ясно, че школата за следдипломна подготовка на Сметната палата трябва да намери законово решение.“

Законопроектът се поема от парламентарната комисия по икономическа политика с председател проф. Захари Карамфилов, доктор на икономическите науки, автор на учебници, монографии, статии. Като депутат си поставя простичката цел да участва при разработването на проблемите, свързани с изграждането на пазарна икономика и модерна информационна система. С тази мисия той се изявява и при обсъждането на внесения законопроект за Сметната палата.

Първото четене е на 5 и 9 април 1991 г. Докладчик е проф. Карамфилов. Още първите му въстъпителни думи са показателни: „Със законопроекта се цели изграждането на съвременна модерна институция, която е присъща и, бих казал, неизбежна за всяка демократична държава с пазарна икономика. Предложеният законопроект е съобразен с опита и със съвременните постижения на напредналите страни в областта на изграждането на сметните палати, съобразен е и с нашата национална традиция в това отношение. Законопроектът е подготвен с непосредственото

участие на експерти от сметните палати от Германия, Великобритания, Франция и Испания.“

Като вносител той си дава достатъчно ясна сметка, че „става дума за учредяването на една нова, сравнително непозната за нашата общественост демократична държавна контролна институция. Това може да предизвика известно неразбиране относно нейните цели и функции. Аз обаче съм дълбоко убеден, че присъствието на Сметната палата в нашето държавно устройство и в икономическия живот на страната е една насъщна потребност, една солидна гаранция пред нашия народ, че държавните средства ще се изразходват в съответствие с предписанията на закона и в интерес на обществото.“

На друго мнение обаче е Законодателната комисия, чийто председател е Александър Джеров, известен столичен адвокат, признат специалист по вещно право, автор на научни публикации. И той като депутат се стреми да подпомага нормативното уреждане на механизмите за осъществяване на прехода към пазарна икономика.

Председателят на Законодателната комисия не скрива, че между двете комисии има различия в отношението им към този законопроект. По този повод почти афористично се обръща към колегите си депутати: „Струва ми се, че точно в различията вие можете да стигнете именно до истината. Когато имаме различни становища, не приемайте, че това е противопоставяне на едната с другата комисия. Това са просто различия в становищата. Затова ни беше много неприятно, когато някой от нашите колеги тук бяха приели различията като противопоставяне и противоборство между двете комисии.“

Преди да огласи становището на Законодателната комисия, че законопроектът не е готов за обсъждане на първо четене, той прави редица уговорки. Джеров не пропуска да подчертае: „Единодушно е мнението на Законодателната комисия, че поради настъпилите промени в организацията и управлението на икономиката, въвеждането на самостоятелност на фирмите и като цяло преминаване към нов тип икономика, се налага изработването и приемането на Закона за Сметната палата. Такъв закон представлява логическо продължение на приетите вече закони за счетоводството и за статистиката.“

Независимо от положените от Комисията по икономическа политика „много труд и усилия“, Законодателната комисия открива в законопроекта „съществени недостатъци“, сред които са: не съвсем ясно очертани контролни правомощия, създаване на двойствен режим за търсене на имуществена и дисциплинарна отговорност, ориентация към ведомстве-

ност, в която почти се изключва съдебният контрол върху актовете на контролните органи.

Законодателната комисия даже съзира противоречие с Конституцията и Закона за нормативните актове. Председателят Джеров обяснява: „От една страна Сметната палата се обявява за орган. От друга страна орган е Върховната сметна палата. На трето място се предвиждат органи на този орган – колективни и еднолични. И на четвърто място е определен статут на финансовите ревизори като орган. Нека да бъдат разчленени тези неща, за да можем да разберем кой къде се намира и в какво отношение, евентуално, на субординация.“

След огласените становища на двете комисия думата взема депутатът Йосиф Илиев. Той е доцент, автор на публикации в областта на организацията и управлението на икономиката. Като народен представител той ратува за създаване на механизми за осъществяване на прехода към пазарна икономика. Аз съм за радикални, но икономически обосновани стъпки както при раздържавяване на собствеността, така и в „освобождаването“ на цените, е мнението му.

В разискванията Йосиф Илиев се включва така: „Искам да тръгна от принципния въпрос – нужен ли е или не е нужен този законопроект.“ И продължава с пояснението: „Този законопроект е от групата на така наречените информационни или технологични закони. Имам предвид тази малка група закони – за статистиката, Закона за счетоводството и Закона за Сметната палата, които вероятно са не така значими, в сравнение със Закона за приватизацията и Търговския закон, но са нужни, за да тръгне икономическата реформа. Ето едно много сериозно основание, което потвърждава безспорността на тази необходимост от Закона за Сметната палата.“

Депутатът откровенно споделя и някои свои резерви. Според него подкрепа заслужава приоритетът на предварителния и текущия контрол върху разходите, а при нужда и на последващ контрол върху разходите, но санкциониращите мерки да са сведени до минимум. Може да се каже, че Сметната палата ще контролира, ще препоръчва, но по същество няма да съди. При доказани факти за финансови нарушения Сметната палата ще сезира съответните правораздавателни органи, обобщава депутатът. Той смята, че в определена степен неясно остава мястото на Сметната палата сред трите вида власти – законодателна, изпълнителна и съдебна.

Дали да има или да няма съд в Сметната палата? Мнението на Йосиф Илиев по този въпрос е, че Сметната палата не бива да е правораздавате-

лен орган, че обхватът на контрол може да се ограничи до контрол върху разходите на бюджетни средства. В крайна сметка той е за приемането на първо четене на законопроекта.

Така мисли и народният представител Иван Драшков, земеделец, николапетковист, лежал 14 години в затвор, 32 години зарабатващ хляба си като счетоводител – икономист. Той е категорично за този закон, защото се поставя на „нови основи финансовият контрол.“ И добавя: „Считам, че тази потребност произтича обективно от преминаването на управлението на финансовите процеси на други начала, изискващи създаването на централизиран и специализиран орган, който да осъществява всеобхватната контролна дейност върху тези процеси.“

Депутатът Драшков прави „няколко принципни предложения“, засягащи структурите на законопроекта. По-специално предлага текстовете за приватизация на държавното имущество да се обособят в отделен раздел. Той смята, че трябва да бъдат уредени и въпросите за оценката на държавното имущество и нейния контрол, за правата на контролорите, за свободите и за правата на президента на палатата и за контрола върху дейността на самата Сметна палата.

Ярък отрицател на приемането на законопроекта е народният избранник Петър Марков. Завършил финанси и кредит, научен сътрудник по финанси, той естествено също има визия за бъдещето на държавата. Сред депутатските му приоритети е желанието му да се отвори пътят на пазарната система, което според него означавало: освобождаване на цените, приватизация, пазар на стоките, капиталите и работната сила.

Забавен е уводът, с който той се включва в дебата: „Аз не можах да подготвя изказването си така, както бих желал, защото откровено казано, не смятах, че днес законопроектът за Сметната палата ще бъде в нашия дневен ред. Имах това чувство във връзка със становищата и преценката, която Законодателната комисия като цяло дава за този закон, и моето лично мнение след като съм се запознал със закона.“

По-нататък той съобщава, че е бил сред тези, които не са подкрепили законопроекта при обсъждането му в Комисията по икономическа политика. Разбира се, и той е за създаване на Сметна палата, но... Споделяйки своите „съмнения“, депутатът се позовава на обсъждане в тази комисия, където е било казано, че „сегашният министър на финансите (б.а. – Иван Костов) едва ли не иска да спре Сметната палата, която пък много искал преди да стане член на правителството.“ Подразбира се също така, че този министър не бил против Сметната палата. Ораторът уж декларира, че не иска да става адвокат на финансовия министър, а същевременно за-

явява: „Напротив, правителството иска да се увеличат функциите и, ако искате, реална власт на Сметната палата и създаване на финансов съд към нея.“

Какви са аргументите му да се отложи приемането на законопроекта?

Започва с аргумент, който не може да не предизвика усмивка сред познавачите на материята. Неподготвеният се за дебатите депутат изрича: „Необходимостта съществува, обаче как ние гласуваме Закон за Сметната палата с основна цел контролиране на държавния бюджет след като нямаме или ще имаме нов закон за самия държавен бюджет? Тоест ние нито знаем в момента как се съставя, как се изпълнява, как се приключва, нямаме ги тези текстове, а правим един закон за контролиране тъкмо на този бюджет.“

Явно депутатът волно или неволно бърка Закона за устройството на държавния бюджет със Закона за държавния бюджет. Защото ако няма нов закон за устройството на бюджета, то неговото съставяне и изпълнение става по действащите по това време норми. Горедолу същото важи и за неясните според Марков текстове, свързани с дейността на териториалните структури на Сметната палата. Той дори се старае да е образен в изказа си: „Аз мисля, че пак слагаме каруцата пред магарето (б.а. – в народната приказка май се говореше за кон, а не за магаре!), защото нямаме още и Закон за административно-териториалното устройство и деление на страната... За съжаление, казах ви, че нямаме този закон, той ще бъде внесен от правителството... Ние гласувахме да бъде отдалечен във времето и да бъде представен през април.“

От този род е и аргументацията на оратора за текстовете, свързани с материално отговорните лица, с имуществената отговорност, където замесва и Законът за финансовия контрол. По-късно подмята нещо и за норми на Гражданско-процесуалния кодекс.

До тук по този законопроект. Заседанието продължава с други точки от дневния ред.

Дебатът по законопроекта за Сметната палата продължава на 9 април 1991 г. Пръв на трибуната е председателят на бюджетната комисия Румен Георгиев. Неговото верую като народен избраник е да участва в разработването на въпроси в областта на икономиката, финансовата система и частния бизнес. В това отношение той може да използва и знанията си като научен работник.

И пред него, както пред други депутати, съвсем резонно изниква въпросът: Защо Бюджетната комисия не е вносител или водеща по този законопроект, засягащ обектите, които са в нейния обхват? Според Румен Георгиев възловите забележки на Бюджетната комисия са адресирани

към това, за което най-много се спори – какво да обхваща дейността на Сметната палата. Той се конкретизира: „Нашето мнение е, че обект на контролната дейност трябва да бъдат само държавните фирми и фирмите с държавно участие, в които държавата притежава контролен пакет. Органите на Сметната палата следва да провеждат контрол при неблагоприятни финансови резултати – изборно, така да се каже.“

Той взема отношение и по повдигнатия спорен въпрос дали законът няма да съдържа противоречия с един бъдещ закон за структурата на държавния бюджет и Закона за местното самоуправление? Бюджетната комисия смята, че няма да има противоречия. Защо? Защото Сметната палата не контролира нито структурата, нито входа на бюджета. Това е грижа на парламента. С изработването на правилник за прилагане на Закона за Сметната палата ще се разсеят и съмненията, свързани с контрола върху изразходването на бюджетните средства и ефективността на държавния портфейл, с обхвата на този контрол на ведомствено и териториално равнище, с контрола на входа на бюджета. Този правилник ще се съобрази със Закона за структурата на държавния бюджет, със Закона за местното самоуправление, с бъдещи законопроекти, които ще бъдат внесени в Народното събрание. Накратко – законопроектът може да се гласува на първо четене.

Очевидно развоят на дебата предизвиква в него да се включи отново проф. Захари Карамфилов, но този път в качеството му само на депутат и участник в работната група за разработването на обсъждания проект. Естествено, той насочва вниманието си преди всичко към опонентите на закона. Той дебело подчертава, че представеният законопроект е съобразен с принципите и изискванията на ИНТОСАЙ и върховните одитни институции на Германия, САЩ и Франция. Сиреч – нищо не е измукано от пръстите.

Комисията по икономическа политика няма да отстъпи от разбирането си Сметната палата да има право да проверява всички държавни средства независимо къде се намират и кой борави с тях, в това число и имуществото на държавните фирми, категоричен е проф. Карамфилов. В подкрепа на своята теза той споменава как законодателно тя е решена в Италия, Белгия, Франция и Великобритания. Дори се изкушава да цитира германския закон за Сметната палата.

Един от дискутираните въпроси е дали във функциите на Сметната палата трябва да се включва имуществената отговорност. В това отношение професорът е склонен на компромис – няма нищо против да отпадне контролът за имуществена отговорност като функция на Сметната палата, но да остане дисциплинарната отговорност. Тя наистина е специфична – въп-

рос на професионализъм и защита на професионализма в Сметната палата, а не просто дисциплинарни санкции, обосновава се той.

От него научаваме, че в печата е публикуван законопроект, в който се предвижда създаването на финансов съд в Сметната палата по примера на Италия. Оказва се, че това било първи вариант на проекта, подготвен от работната група, но по-късно се стига до друго разбиране: „Впоследствие обаче извървахме дълъг път, за да се убедим, че това решение е неправилно. Имах възможност по време на нашето посещение в Италия да разговаряме с президента на Европейската асоциация на сметните палати, да се запозная и присъствувам на финансови процеси. Самите те смятат, че това вече е изживяна процедура и искат да се откажат от нея. Затова в този вариант ние не предлагаме съдебна финансова институция като орган на Сметната палата... Сметната палата трябва да запази контролните си функции, а санкциите, свързани с финансовите и имуществените нарушения, да се присъждат от органите в рамките на съдебната власт.“

В заключение той изразява надеждата си, че всички ще се постараят да се намерят допирните точки, за да се представи на второ четене издържан във всяко отношение законопроект за една съвременна институция, каквато е Сметната палата.

За проектозакона е и депутатът Васил Милков. Икономист, човек с опит в планирането на икономиката. Стремешът му като депутат е да участва в разработването на пакет от закони за ускорена икономическа реформа.

Според него необходимостта от Сметна палата се определя от „динамиката на пазарната икономика и нейното отражение върху структурите на държавното управление, както и върху непрекъснато изменящите се условия на държавната собственост, укрепването и изменението ѝ в условията на приватизацията. Не могат да не примамват възможностите, които ще даде Сметната палата за контрол върху всички разходи на държавни средства, независимо къде се намират те и кой се разпорежда с тях. Да се следи за измененията във вътрешния и външния дълг, изобщо всичко, което е свързано с ефективното и икономичното изразходване на бюджетните средства.“ И добавя: „Чрез този закон ние ще осигурим пълен контрол на бюджетните средства по отношение на тяхната законосъобразност, ефективност и икономичност.“

Може да преминем още сега към приемането на законопроекта на първо четене, призовава депутатът Цезар Карафеизов. Той е с техническо образование, защитил е дисертация, работил е като инженер, стига до директор на предприятие. Автор на книги и научно-популярни статии в

областта на енергетиката. При обсъждането прави няколко предложения, свързани със структурирането и прецизирането на отделни текстове на законопроекта.

Интересен ракурс при разискването на законопроекта избира депутатът Михаил Савов. Той е професор, доктор на икономическите науки, бил е ръководител на катедра във ВИИ „Карл Маркс“, директор на Института по световно стопанство и международни икономически отношения към БАН.

Проф. Савов смята, че този законопроект е сред приоритетите на Седмото Велико Народно събрание. „Наред с всичко онова, което беше казано за необходимостта от такъв закон за Сметната палата, аз бих желал да добавя, че приемането му е своего рода гаранция пред нашите чуждестранни кредитори, особено що се отнася до предоставянето на държавни кредити, че тяхното разходване ще бъде внимателно контролирано от съвременна държавна институция, каквато е Сметната палата.“

По-нататък той заявява, че „като концепция този проект е един съвременен, модерен закон.“ Следва по човешки изповедното: „Нашата голяма молба към колегите юристи се състои в това те да оценят достойнствата на тези концепции и да съдействуват за правната редакция и формулировка на този законопроект, ако той в една или друга степен има недостатъци в това отношение... Струва ми се, че нашите колеги от Законодателната комисия не бива да бъдат прекомерно ревниви и да държат обезателно на своята редакция, ако тя, да речем, наистина не добавя нищо ново в същността на разглеждането на едни или други текстове в предложението законопроект.“

Своето отношение към законопроекта изразява и бъдещият член на Сметната палата Йовчо Русев. Икономист по образование, бил е търговски представител на България в Белгия и Франция, вицепрезидент на Световния продоволствен съвет.

Той насочва вниманието на народните избраници към нещо твърде важно: „Независимо от тази вярна насока (за развитие на страната) в обществеността се създава впечатление, че цялото ново икономическо законодателство има за цел единствено да разруши държавната собственост като някаква опасност за обществото. Подчертавам, че такова е впечатлението, а не реалното поведение. Един известен английски икономист от XVIII век синтезира богатството на една нация с натрупаното наследство от полезни материални блага през целия исторически период на националното развитие. Основното богатство на българската нация, създадено през последните десетилетия, е съсредоточено в държавната собственост. Пред-

стои приватизация на тази собственост като някаква опасност за обществото. Натрапва се мисълта, че за държавната собственост едва ли никой не носи отговорност и всеки може да се разпорежда и сега с нея.“

Ораторът предлага в законопроекта „с подходящ текст да се възстанови една основна функция, каквато имаше в предишния проект на Закона за Сметната палата, а именно упражняване на контрол при спазване на закона, финансовите и социалните гаранции и критериите, определящи мащабите на процеса на приватизация в България.“

Като въведение към изказването депутатът Иван Тенев използва кратка историческа справка за това как строителите на нова България се отнасят към Сметната палата като важна държавна институция. Той споменава, че до 1948 г. е имало три закона за българската Сметна палата. Ала явно е подведен и допуска грешка, защото в справката си той изтъква първия Закон за Върховната сметна палата, приет в края на 1880 г.

Важното е, че той извежда от тази справка своя закономерност, която потвърждава необходимостта от възстановяване на Сметната палата. Какво ни говори историята, пита се той. И отговаря: „Историята ни говори, че в една непазарна икономика такъв институт е нежелателен, а в пазарна икономика такъв институт е задължителен. Това е главната предпоставка, от която изхождам, поради което категорично поддържам да бъде приет предложеният законопроект за Сметната палата. Той е необходим. Историята показва това.“

Последен в дебата участва депутатът Георги Петров, юрист по образование, работил като юрисконсулт в две ловешки предприятия, един от лидерите на николаетковистите. Изказването му е малко хаотично, засягащо доста текстове от проектозакона. Той възроптава срещу думата „президент“ и настоява вместо нея да се напише „председател“. По-важно е предложението за неговия мандат – вместо девет да стане шест години, защото такъв мандат се замислял и за съдиите от Конституционния съд. Според Георги Петров по-добре би било за избора на председателя освен образователен ценз да се посочват и възрастови граници – долна и горна, и трудов стаж.

Идва ред на гласуването на законопроекта на първо четене: за него са 188 души, 18 са против, а въздържалите са само четирима.

След половин година, на 2 октомври, на последното заседание на парламента, е второто четене. Този път докладчик е Иван Тенев, заместник-председател на Комисията по икономическа политика. Най-напред той предлага вместо текст по текст, алинея по алинея да се гласува по глави. Идеята му е единодушно възприета. Трите глави на законопроекта, съб-

рали 33 члена в три параграфа на преходните и заключителните разпоредби, са приети с голямо мнозинство, тук-там има един-двама против и въздържали се. Окончателното гласуване на закона е: 158 – за, 2 – против и 2 – въздържали се.

Председателят на Седмото Велико Народно събрание обаче слага точка на дебата с неочаквано прозвучалото предложение за избиране на председател на Сметната палата. То било съгласувано с всички парламентарни групи – на БСП, ДПС, БЗНС, БСДП и БЗНС „Никола Петков“.

Комисията по икономическа политика предлага Сметната палата да бъде оглавена от проф. д-р Михаил Динев, известен специалист в областта на контрола. От гласувалите 175 народни представители за него са 162 души, 10 са въздържали се и трима са против.

След седмица законът е попарен от Указа на президента Желю Желев, който упражнява правото си на вето. Той връща закона за ново обсъждане, макар и знаейки много добре, че парламентът се разпуска.

И както в приказките става, сега в политиката всичко се прехвърля от здравата на болната глава. На закона се приписват недъзи, за които спорадично се подмята по време на разискванията в парламента. Гласуваният закон по своя замисъл и в своята цялост противоречи на Конституцията, защото включвал в своето съдържание и правна уредба на ревизионния финансов контрол. Не бивало да се отменя и Законът за финансов контрол, защото „на принципно погрешна основа и по твърде несъвършен начин са обединени две разнородни правни уредби: а) контролът върху изпълнението на бюджета; б) ревизионният финансов контрол.

Използван е и такъв аргумент: „Ликвидирането на ревизионния финансов контрол като самостоятелна държавна институция осуетява възможността да бъдат разкрити вреди и стопански престъпления, извършени през последните години, и създава предпоставки да не се търси наказателна и гражданска отговорност от виновните длъжностни лица. А при съществуващото разграбване на държавното имущество и в условията на приватизация ревизионният контрол е особено необходими.“ (До приемането на закона през 1995 г. историята не помни нито един случай за търсене на такава отговорност от виновни лица!)

Един друг аргумент: „Правната уредба на Сметната палата предпоставя приемането на новия закон за съставяне, изпълнение и отчитане на държавния бюджет. Не може да се учредява органът, който упражнява контрол върху изпълнението на бюджета, преди да се създаде новият правен режим на бюджетното изпълнение и бюджетната отчетност.“

Следващият парламент не намери време да включи в дневния си ред такъв закон, въпреки че имаше един проект, изготвен от група депутати.

Сигурно имат основание някои изследователи на прехода, които правят връзка между забавеното възстановяване на Сметната палата в България и периода на преразпределението на националното богатство и първоначалното натрупване на капитали в годините след 1989 г. Даже отиват по-далеч – според тях своевременното възстановяване на надведомствената институция за защита на държавните интереси с гарантирана от закона независимост би повишило в значителна степен законността в прехода към пазарно ориентирана икономика.

В 36-то Народно събрание така и не изгрява звездата на Сметната палата. За три години правителството не намери време да се занимава с възраждането на институцията Сметна палата, макар в деловодството на парламента да са регистрирани два законопроекта. Те са почти лика-прилика в по-голямата си част, дори в обема си – 36 члена плюс две преходни и заключителни разпоредби.

Единият проект е на депутати от парламентарното мнозинство, а другият е на депутати от опозицията. Нищо кардинално ново няма в тях, за да се оправдае наложеното от президента отлагателно вето върху приетия от Седмото Велико Народно събрание закон. Напротив – вносителите го определят като първи вариант, а своите предложения – като втори и трети вариант на законопроекта.

Вносителите от мнозинството със завидно самочувствие изтъкват в мотивите си: „Този проект обяснимо е значително по-добър от предишния, приет от Великото Народно събрание Закон за Сметната палата и нека това да е една компенсация за неговото забавяне.“

Авторите на третия вариант са доста дипломатични в мотивите си: „Убедени сме, че с тези допълнения и изменения ще се получи един приемлив за народните представители закон, който те ще могат да обсъдят и приемат сравнително бързо. С това авторското право на предходните вносител не се нарушава, а само се обогатява в името на общите национални интереси... Главното е, че се запазва живецът, гръбнакът, сърцевината на идеята, залегнала в предходните два варианта. Така третият вариант ще изпълни своята мисия – да е ускорител за приемането на Закона за Сметната палата. Дано да е така.“

Парламентарни комисии разглеждат два законопроекта – втория и третия вариант. Двете становища са с дата 22 юни 1994 г.

„Проектите отговорят на нуждите на страната в този момент. Приемането на Закон за Сметната палата е повече от наложително и е твърде

закъсняло като действие. Настояваме за приемането на закона на първо четене“, е становището на Комисията по административно-териториално устройство и местно самоуправление. Тя формулира и няколко критични забележки по проектите.

На една страничка, твърде лаконично е становището на Икономическата комисия по двата законопроекта. Според нея те трябва да бъдат разгледани успоредно с предложените два устройствени законопроекта за държавния бюджет. И прави малко уточнение с препоръката си „за основа за разглеждане на първо четене от пленарна зала да се има предвид законопроектът на г-н Парамов и група депутати.“

За съжаление, до включване на законопроект за Сметната палата в дневния ред на 36-то Народно събрание изобщо не се стига. Пет години след започналите промени България все още няма закон, с който да се възстанови Сметната палата. Независимо че в парламента с охота се лееха дитирамби за Сметната палата, чието присъствие в икономическия и обществен живот е една от големите гаранции, че държавните средства се изразходват в името на закона и в интерес на обществото. И в този смисъл органите на Сметната палата са отговорни за своя професионализъм, безпристрастност и принципност пред Народното събрание и пред целия български народ.

ШЕСТИЯТ ЗАКОН

Това е законът, с който се възродиха традициите за независим външен контрол на публичните финанси в България.

Това е законът, с който Сметната палата започна да утвърждава своята важна мисия в системата на висшите държавни органи.

Това е законът, който показва, че Сметната палата е адаптивна към времето институция, способна да се развива и усъвършенства, съчетавайки полезния исторически опит и рационалните съвременни разбирания в реалната си практическа дейност.

На 7 юли 1995 г. е първото четене на законопроекта за Сметната палата. Всъщност – законопроектите са два. Единият е внесен от депутатата Венцеслав Димитров, а другият – от Министерския съвет.

Още в началото на дебата се изяснява, че законопроектът на Венцеслав Димитров е копие на законопроект, изготвен от депутати в предишното 36-о Народно събрание, който така и не намери място в дневния му ред. От своя страна законопроектът на Министерския съвет е следващ вариант, отразил бележки и предложения, направени в предишни обсъждания.

Председателят на 37-ото Народно събрание акад. Благовест Сендов дава думата на Георги Николов, бъдещия председател на Сметната палата, но сега все още председател на Комисията по бюджет и финанси, да докладва становището ѝ по законопроектите. Според нея и двата законопроекта са структурирани според изискванията за закон, регламентиращ статута и дейността на Сметната палата. В тях са отчетени 65-годишната практика на Сметната палата у нас и опитът на страни с модерно законодателство в тази област и преди всичко опитът на Германия, пояснява докладчикът.

В комисията особено внимание е отделено на дискусиата какъв орган да бъде Сметната палата – колективен или изграден на принципа на единоначалието при организиране на работата и вземането на решения. Надделява предпочитанието към единоначалието. Аргументът е: възприемането на този принцип ще засили отговорността на председателя на Сметната палата, като ще съответства и на продължителността на неговия мандат, който и по двата законопроекта се предвижда да е деветгодишен.

Има ли различия между двата проекта? Да, първото е, че според законопроекта на Венцеслав Димитров Сметната палата ще има свои териториални структури, съпадащи със сегашното деление на страната на области, а законопроектът на Министерския съвет предвижда възможност за създаване на териториални структури, които не са обвързани с

областното деление на страната. Така Сметната палата може да има по-малко структури, с които ще обхваща по-големи територии от сегашните или бъдещите области.

Бюджетната комисия препоръчва при подготовката на обединения вариант на законопроекта за второ четене да се отчетат редица основни бележки. Най-напред трябва да се регламентира подчинението на Сметната палата единствено на закона. Тя трябва да може да проверява сметките на всички разпоредители с бюджетни средства, а не само тези на първостепенните разпоредители. Разумно е да се възприеме идеята на Венцеслав Димитров да се проверява и държавният дълг, като се включат също така условията за възникване на дълга и дадените държавни гаранции. По отношение на приватизацията Сметната палата трябва да проверява как се използват получените от нея средства, а не финансовите резултати от нея, както се предлага в двата законопроекта.

Интересна е и бележката, с която се предлага законът да влезе в сила три месеца след обнародването му, а не след шест месеца. Тук докладчикът Георги Николов вметва: „Може би се налага такова ускоряване, тъй като парламентът е длъжник вече три години към тази контролна институция. И колкото по-бързо влезе законът в сила, толкова по-добре ще бъде за страната по отношение на разходването на бюджетните средства.“

Ораторът съобщава, че при обсъждането на законопроекта са били изказани мнения за целесъобразността Сметната палата да контролира осигурителните, застрахователните и други обществени фондове, образувани с държавно имущество или гарантирани от държавата, фондациите, условията за възникване на корупция в държавното управление, организацията на заверките на годишните счетоводни отчети на държавните и общинските предприятия, както и на смесените предприятия с над 50 на сто държавно или общинско участие, за даване мнения от Сметната палата по законопроекти, засягащи приходната или разходната част на бюджета и др. Комисията не стига до обща позиция, а иска тези въпроси да се обсъдят по-задълбочено и с по-широк кръг специалисти и целесъобразните предложения да се включат в обединения вариант на законопроекта за второ четене.

Становището на Комисията по устройство и дейността на държавните органи представя нейният председател Спас Мулетаров. Тя е за приемането на законопроектите на първо четене. В проекта на правителството се предвижда освен законосъобразността предмет на проверка да бъде и икономичното изпълнение на държавния бюджет, а това е въпрос, който ще се реши от Народното събрание, се подчертава в становището.

НАРОДНО СЪБРАНИЕ

УКАЗ № 232

На основание чл. 98, т. 4 от Конституцията на Република България

ПОСТАНОВЯВАМ :

Да се обнародва в „Държавен вестник“ Законът за Сметната палата, приет от 37-о Народно събрание на 27 юни 1995 г.

Издаден в София на 3 август 1995 г. и подпечатан с държавния печат.

Президент на републиката: Желю Желев

ЗАКОН
за Сметната палатаГ л а в а п ъ р в а
ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. (1) Този закон урежда организацията, правомощията и дейността на Сметната палата, която осъществява контрол за изпълнението на бюджета.

(2) Сметната палата при осъществяване на своята дейност е независима от изпълнителната власт.

Чл. 2. (1) Сметната палата проверява:

1. законосъобразното и целесъобразното изпълнение на държавния бюджет, бюджетите на общините и другите бюджети, приемани от Народното събрание;

2. използването на бюджетните средства, предоставяни на лица, осъществяващи стопанска или нестопанска дейност;

3. текущото отчитане на бюджетните приходи и разходи, отчетите за касовото изпълнение, съставянето и представянето на тримесечните и годишните счетоводни отчети по т. 1;

4. изпълнението на извънбюджетните сметки;

5. отчетите по бюджетните разходи на Българската народна банка заедно с надлежните оправдателни документи;

6. взаимоотношенията на Българската народна банка с държавния бюджет;

7. условията за възникването и обслужва-

нето на държавния дълг и използването на държавните инструменти в управлението на икономиката;

8. приходите и разходите на юридически лица с идеална цел и фондове, образувани с бюджетни средства или гарантирани от държавата;

9. постъпленията от приватизацията по съответните фондове, тяхното разпределение и разходване.

(2) Сметната палата извършва и други проверки, възложени ѝ със закон.

(3) Обект на проверка от Сметната палата са всички организации, които се издържат от бюджета или получават средства от него, в това число органите на сигурността и на специалните служби. Проверката обхваща и управлението на предоставеното имущество на бюджетните организации.

(4) Сметната палата получава и завежда на отчет годишните счетоводни отчети на държавните предприятия, за което те се смятат за публикувани. Сметната палата може да изразява становище по отчетите и предоставя счетоводните баланси и отчети за приходи и разходи на заинтересованите търговец.

Чл. 3. Сметната палата при поискване от Народното събрание дава становища по проекти на бюджети, по икономическата ефективност на правителствени програми, финансиране с бюджетни средства или със средства, гарантирани от държавата, както и становища по проекти на нормативни актове, свързани с държавния бюджет.

Чл. 4. (1) Длъжностните лица са длъжни да оказват съдействие на органите на Сметната палата при изпълнение на служебните им задължения, изразяващо се в осигуряване на достъп до помещения, даване на устни и писмени обяснения, както и предоставяне на документи и други информационни носители.

(2) При извършване на проверка от Сметната палата длъжностните лица на контролните обекти не могат да се позовават на държавна, служебна или търговска тайна.

(3) При отказ за съдействие Сметната палата сезира прокуратурата.

На този етап не е необходимо и нормативно обосновано създаването на специализирана съдебна институция към Сметната палата, се отбелязва в становището на Икономическата комисия, огласено от нейния председател Атанас Папаризов. В него е отделено и място за предвидения в законопроектите контрол на Сметната палата върху финансовите резултати от приватизацията. Комисията си изяснила, че става дума за даване на мнение от Сметната палата за размера на приходите от приватизацията и ефективността от използването им, а не за смесване на компетенции с органите по приватизацията. Редно е това изясняване на нещата да бъде отчетено при второто четене.

Икономическата комисия смята, че за основа на обсъждането на второ четене може да послужи внесеният от Министерския съвет законопро-

ект, като се отчетат всички рационални предложения от законопроекта на Венцеслав Димитров.

Започва дебатът по законопроектите. Пръв взема думата депутатът Владимир Абаджиев. Най-важната предпоставка за стабилна бюджетна политика е ефикасният контрол върху изпълнението на бюджета, осъществяван от независима Сметна палата, независима от проверяваните обекти, независима от органите на изпълнителната власт, подхваща той същността на въпроса за институцията. И добавя: „Проблемът е за зависимостта на Сметната палата от парламентарното мнозинство, което поддържа правителството, във връзка с предоставената в член 26 на законопроект възможност Народното събрание с решение да възлага задължителни поръчки за проверки от страна на Сметната палата. Чрез тази възможност Народното събрание може да ограничи дейността на Сметната палата, като възпрепятства други контролни проверки. Необходимо е да се защити независимостта на Сметната палата сама да определя обектите на контрол и проверка.“

Народният представител е за монократична структура на Сметната палата, сиреч да се ръководи еднолично от нейния председател, който да носи лична отговорност за дейността ѝ. Най-същественото възражение на Владимир Абаджиев се отнася до текста за отговорността за вреди, причинени при упражняване на бюджета: при данни за причинени вреди на бюджетни учреждения констатациите за това се изпращат на Държавния финансов контрол за търсене на имуществена отговорност по реда на Закона за финансов контрол, като органите на ДФК са длъжни да започнат проверка за осъществяване на отговорността. „Недопустимо е функциите на един държавен орган – контролът по изпълнението на бюджета, да се изпълнява от друг орган, който няма компетенциите за това. Дейността на един орган вън от неговата компетентност е недействителна“, почти ядосано изтъква депутатът.

За целта той предлага според него „едно много по-опростено решение“ – имуществената отговорност на служителите, причинили щета по повод изпълнението на бюджета, да се търси по реда на Кодекса на труда.

И ето го на трибуната един от вносителите на проектите – Венцеслав Димитров. След това фундаментално изказване ще направим почивка, в аванс обещава с добронамерена ирония водещият заседанието акад. Благовест Сендов. Венцеслав Димитров се ласкае от казаното, поема закачката: „Уважаеми господин председател, благодаря Ви за квалификацията. Ще се изкажа едновременно и като вносител, и като народен представител по отношение на другия законопроект...“

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
С М Е Т Н А П А Л А Т А

Факсимиле от
вътрешен документ
на Сметната палата,
1996 г.

За служебно ползване

П Л А Н

ЗА КОНТРОЛНАТА ДЕЙНОСТ НА СМЕТНАТА ПАЛАТА
ЗА 1996 г.

А. ПРОВЕРКИ НА СМЕТНАТА ПАЛАТА

І. ПРОВЕРКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ПРИХОДИТЕ НА БЮДЖЕТИТЕ,
ПРИЕТИ ОТ НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ И ОТ ОБЩИНСКИТЕ СЪВЕТИ

1. Проверка на изпълнението на приходите по републиканския бюджет - данъчни и неданъчни приходи.
2. Проверка на изпълнението на приходите на бюджетите на общините.
3. Проверка на изпълнението на приходите на бюджета на съдебната власт.
4. Проверка на изпълнението на приходите на бюджета на социалното осигуряване.
5. Проверка на ефективността на бюджетните разходи за прилагане на съвременен граничен режим на Република България

Вид на проверката: комплексна.

Срок за извършване на проверката: м. юли - м. август 1996 г.

За сетен път той казва, че не държи единият от законопроектите да се нарича на неговото име. Припомня отново историята на проекта. И заявява: „Аз се почувствах задължен, тъй като законопроектът беше готов за внасяне на първо четене в пленарна зала, като бивш председател на комисията да го внесе, един вид свършената работа да не пропада, и освен това да провокирам парламентарното мнозинство, може би и правителството да направи корекции и да придвижат този законопроект, защото вярно е, че един законопроект трудно се придвижва, когато е внесен от членове на опозицията, но все пак рано или късно му идва редът.“ Така Венцеслав Димитров изразява своето задоволство, че най-накрая след толкова години има внесен законопроект за Сметната палата, който се обсъжда в пленарна зала.

Не може да не предизвика умиление и по-нататъшното излияние на Венцеслав Димитров: „Има най-различни писания в средствата за масова ин-

формация. Говори се, че имало такъв законопроект, който бил много хубав, по времето на Великото Народно събрание, обаче едва ли не мафията или незаинтересованите го върнали – президентът го върна, знаете. Истината е малко по-друга. Този законопроект не беше добър, той беше калпав и той трябваше да бъде преработен. За съжаление, в България квалификацията по отношение на такава институция като Сметната палата вече е загубена и ние трябваше да ползваме услугите на чужди консултанти. Мисля, че услугите бяха добри. Най-голяма помощ ни се оказа от бившия председател на Сметната палата професор Цавелберг от Германия.“

Според Венцеслав Димитров не бива да се подминава и такъв фактор – „чиновничество“: „Калпави ли са законите, калпава е администрацията... Каквито и закони да направим, администрацията, ако не си е на място, чисто и просто структурата няма да може да работи.“

По-особено е мнението на Венцеслав Димитров за принципа за единоначалието, защото е за колективния принцип на ръководство. Той разсъждава така: „В проекта на правителството принципът на единоначалието е твърде подчертан. Тоест председателят на Сметната палата предлага пред Народното събрание да се избират онези единадесет (б.а. – тук греша, те са 10, а не 11) членове на Сметната палата, които ще му помагат той да осъществява своите функции. От друга страна, обърнете внимание на член 15 от законопроекта на правителството, където пише, че решенията се взимат с гласуване. Извинете, какво гласуване, когато всички членове на Сметната палата са назначени по предложение на председателя. Те по принцип би трябвало да са задължени да гласуват заедно с председателя. И представете си угрозата върху всички тези членове, които някой път са си разрешили да гласуват различно от гласуването на председателя. Ами че той още утре може да ги предложи за смяна от парламента! Тоест възможностите за някакво самостоятелно мнение са силно ограничени.“

За да бъде пределно ясен, Венцеслав Димитров прибегва до убийствена войскова аналогия: „Не може да има единоначалие и същевременно да има гласуване. Аз не знам как е в армията, но мисля, че там гласуване няма. Примерно ротният командир не събира взводните командири и казва: „Дайте сега да се съберем и да видим каква заповед да издам аз или какво решение да взема.“ Единоначалието се изразява в това, че началникът дава разпоредби, а другите ги изпълняват. Тогава защо ще се събират да гласуват, когато той може да ги смени?“

Венцеслав Димитров е твърдо и за това членовете на Сметната палата да имат мандат: „Така има опасност по предложение примерно на едно твърдо парламентарно мнозинство, идва, да речем, ново правителство, има

нови избори и председателят на Сметната палата казва: „Дайте сега ще ви сложим само ваши хора. Тези, този и този ще ги сменим“, при следващия парламент пак ще ги сменят и така нататък и те стават не независими контролори на разпореждането с държавното имущество, а просто изпълнители на волята на парламентарното мнозинство. Това е при липсата на мандат.“

Следва сравнение с положението в БНБ. Венцеслав Димитров смята, че Сметната палата би трябвало да е с подобна структура както в БНБ: „Така че членовете на Сметната палата да бъдат избирани с мандат с определен срок. И вече при определени положения те да бъдат освобождавани. Мисля, че по този начин тя ще върши по-добре своята работа.“

Той предлага да се вмени като функция на Сметната палата задължението да оказва помощ на Народното събрание при оценка на всеки конкретен законопроект, за да знаят народните представители точно за колко пари плюс или минус става дума, когато се приема определен закон. Да знаем, че една голяма част от законите имат пряка връзка с държавния бюджет, натъртва в заключение Венцеслав Димитров.

И наистина след това „фундаментално изказване“ е дадена почивка. Веднага след нея на трибуната застава Стефан Софийски. Той изразява задоволството – своето и на парламентарната група на СДС, че този закон влиза в пленарна зала. Всички знаем изключителната му важност и необходимостта упражняването на бюджета да бъде контролирано от една независима институция, каквато е Сметната палата, отбелязва Софийски. Той декларира своята привързаност към колективния принцип на ръководство на институцията, не скрива своите резерви към формулировките за териториалните ѝ звена.

Народната представителка Гюлбие Реджеб заявява, че парламентарната група на ДПС ще подкрепи двата законопроекти на първо четене. Когато става дума какъв принцип на ръководство да се предпочете, тя казва: „Спорен е моментът относно принципите на изграждане на Сметната палата – дали да бъде колективен орган или да се изгради на принципа на единоначалието, който да отговаря и съвпада с опита на страните, където тази независима институция има традиции.“ И толкоз.

Представителят на Демократичната левица проф. Стефан Стоилов започва изказването си в характерния си откровен и леко хаплив стил: „Три правителства демонстрираха уж решимост да бъде приет Закон за Сметната палата и да започне да работи тази важна структура на контролната система, всички министри се заричаха, че много им е нужна, но в последния момент се превръщаха във фактори, които противодействаха... България,

междупрочем, щеше да има Сметна палата, която можеше да бъде усъвършенствана в процеса на работата ѝ, ако през 1991 г. господин президентът не беше наложил своето вето, мотивирайки се с това, че има някакво смесване на функциите на Сметната палата с финансовия контрол. Просто финансовият министър тогава не пожела да има Сметна палата. Да, вие се смеете (*обръща се към блока на СДС*), понеже не знаете, че има такова вето, вероятно. Имаше закон, приет от събранието на България през 1991-а, а не 1989 година.“

Проф. Стоилов призовава: „Така че без да се губи време, наистина трябва да се доработи проектът. В тази връзка искам да направя едно наглед малко предложение, но то има голямо значение до толкова, до колкото в проекта се предвижда след шест месеца да бъде създадена Сметната палата, т.е. да заработи. Аз ви моля да подкрепим един значително по-кратък срок. В Бюджетната комисия ние се договорихме в рамките на три месеца тази институция да може да започне работа.“

Той споделя и виждането си, че ако няма да се създават областни сметни палати, дали не е целесъобразно да съществува възможност за създаване, когато се реши да се създадат помощни териториални органи. Не пропуска да засегне и проблема, свързан с възможността да се възлагат на Сметната палата допълнителни проверки. Мнението му е: „Тук трябва да се намери един оптимум, колкото и да е трудно. Аз съм привърженик на това Събранието да има такова право, но да не се прекалява. И ако се обърнем пак към опита, към практиката на европейски страни, то той подсказва, че количеството на тези допълнително възлагани ревизии и проверки не трябва да надскача три.“

Мнозинството, в лицето на Демократичната левица, твърдо застава зад законопроектите. При гласуването се получават следните резултати: за законопроекта на правителството от общо гласували 179 народни представители „за“ са 155, против са 16, а въздържалите се са 8; за законопроекта на Венцеслав Димитров от общо гласували 178 депутати „за“ са 170, няма против, а въздържалите се са също 8.

Така законопроектите са приети на първо четене. Второто четене става на две заседания на Народното събрание – на 26 и 27 юли 1995 г.

Докладчикът Георги Николов съобщава, че в изготвения общ законопроект основен е бил проектът на Министерския съвет, като в него са отразени до голяма степен бележките по законопроектите, внесени през миналите години. Взети са предвид и бележките на външния консултант Пиер Жокс, първи председател на Сметната палата на Франция, и на Съвета по законодателството.

Какво не е възприето? Едно принципно предложение на народните представители Иван Костов и Стефан Софийански, което се отнася за начина на конституиране на Сметната палата. Те предлагат една трета от нейните членове да се избират от Народното събрание, една трета да се назначават от президента и една трета да се избират на общо събрание на съдиите от Върховния касационен съд и Върховния административен съд. Иначе казано – такава е горе-долу процедурата, която се прилага за избора на Конституционния съд. Отхвърлянето на това предложение се обосновава с текст от Конституцията, който предвижда Сметната палата да се избира само от Народното събрание.

След няколко заседания на Комисията по бюджет и финанси, на които се обсъждат, уточняват и прецизират някои текстове, тя предлага законопроекът да бъде приет на второ четене. На последното си заседание преди второто четене в пленарна зала комисията дори се изкушава да оцени усъвършенствания законопроект като „постижение в областта на бюджетния контрол“.

След тия встъпителни думи на председателя на Бюджетната комисия докладването се поема от Йордан Школагерски, ръководител на работната група по изработването на обединения законопроект. Това е човек с опит и в правната материя, казва Георги Николов. Това е едно уважение към труда, който положи по законопроекта, допълва той.

Обсъждането и гласуването става член по член. Най-напред се набляга на това, че при осъществяване на своята дейност Сметната палата е независима от изпълнителната власт. В следващия член 2 е очертан обхватът на извършваните от Сметната палата проверки:

1. законосъобразното и целесъобразното изпълнение на държавния бюджет, бюджетите на общините и другите бюджети, приемани от Народното събрание;

2. използването на бюджетните средства, предоставяни на лица, осъществяващи стопанска или нестопанска дейност;

3. текущото отчитане на бюджетните приходи и разходи, отчетите за касовото изпълнение, съставянето и представянето на тримесечните и годишните счетоводни отчети по т. 1;

4. изпълнението на бюджетните сметки;

5. отчетите по бюджетните разходи на Българската народна банка заедно с надлежните оправдателни документи;

6. взаимоотношението на БНБ с държавния бюджет;

7. условията за възникването и обслужването на държавния дълг и използването на дълговите инструменти в управлението на икономиката;

8. приходите и разходите на юридическите лица с идеална цел и фондовете, образувани с бюджетни средства или гарантирани от държавата;

9. постъпленията от приватизацията по съответните фондове, тяхното разпределение и разходване.

Обект на проверка от Сметната палата са всички организации, които се издържат от бюджета или получават средства от него, в това число организациите на сигурността и на специалните служби – така е формулирана алинея 3. Гласува се към нея да се добави ново изречение: „Проверката обхваща и управлението на предоставеното имущество на бюджетните организации.“

Наред е чл. 3: „Сметната палата при поискване от Народното събрание дава становища по проекти на бюджети, по икономическата ефективност на правителствени програми, финансирани с бюджетни средства или със средства, гарантирани от държавата, както и становища по проекти на нормативни актове, свързани с държавния бюджет.“ За него има пълно съгласие.

Така се върви напред – чл. 4 се приема, след него докладчикът прочита текста на чл. 5... Тук Софийски отново се връща към съвместните с Иван Костов предложения, като специално се спира на териториалните структури. Продължава да настоява да се впише текст, според който Сметната палата се състои от Върховна палата и областни филиали. От място Георги Николов го репликира: „Конституцията не предвижда това.“ Софийски уж се съгласява, но си държи на своето – защо да не се дискутира това предложение и Народното събрание да не вземе решение по него. Тъкмо да се пристъпи към гласуване и хоп – този път идва предложение за конкретизиране на... предложението. Идеята на депутата Спас Мулетаров е вместо „филиали“ да се каже „областни териториални поделения“. Софийски не възразява, но се чува най-сетне и гласът на министъра на финансите Димитър Костов: „Искам още веднъж да напомня, че в Конституцията се предвижда създаването на Сметна палата, а не на Върховна сметна палата.“ Софийски се съгласява местните структури да се нарекат „териториални поделения“. Докладчикът Школагерски го подкрепя с юридическо обяснение: „Тук ние регламентираме правния статут, както е по Конституцията, а в следващия текст даваме правомощията на Сметната палата да си създаде своите органи.“

Тандемът Софийски-Школагерски се изявява и при гласуването на текста за мандатността на Сметната палата. Според обсъждания законопроект мандатът е девет години. От депутатската банка се дочува гласът на Софийски, който предлага срокът да се съкрати от девет на пет години.

Школагерски припомня съображения, които са надделяли в комисията това да не се приеме: „Контролният орган по изпълнение на бюджета, сметните палати и в другите страни, в целия свят са със срок, който превишава два мандата на изпълнителната власт. В другите сметни палати, европейските, сроковете са 12 години. В Сметната палата на Съединените щати срокът е 15 години. Там се съобразяват със сроковете за избор на президента, който е върховната изпълнителна власт при тях. Затова комисията счита, че и при нас трябва да се определи срокът в такава продължителност, че да бъде по-дълъг от два мандата на правителството, което се контролира от законодателната власт.“

Пристъпва се към гласуване. За петгодишния мандат са 54 народни представители, 86 са против и 26 са въздържали се.

Битката на Софийски за съвместното му с Костов предложение въобще не е завършена. Сега Софийски се хваща за предложението как да се избира Сметната палата, а именно: „Народното събрание избира една трета от членовете на Сметната палата, една трета се назначават от президента и една трета се избират на общо събрание на съдиите от Върховния касационен съд и Върховния административен съд.“ Водещата заседанието проф. Нора Ананиева заявява: „Предложението е ясно. Разбира се, некоректно е да променяме конституционния текст, когато е абсолютно ясен и да гласуваме нещо друго. Но предложението е направено и аз го поставям на гласуване.“

За предложението на Софийски и Костов са 54 депутати, 92 са против и 25 са въздържали се, т.е. то не се приема.

Малък спор възниква и при обсъждането на изискванията към кандидатите за председател и за членове на Сметната палата. Три години преди избора те не трябва да са били членове на правителството или ръководители на централни ведомства, да са с висше икономическо или юридическо образование, стаж по специалността не по-малко от 15 години за председателя и 10 години за членовете. Естествено, те не бива да са осъждани на лишаване от свобода за умишлено престъпление от общ характер, освен ако лицето не е реабилитирано. Софийски и Костов искат след думите „стаж по специалността“ да се добавят думите във „финансово-контролно учреждение“. Софийски казва: „Мисля, че това предложение не се нуждае от обосноваване. Смятаме, че така избраните ще бъдат с по-добра квалификация в съответната област, в която ще трябва да работят.“

Депутатът от Демократичната левица, литераторът Чавдар Добрев се престрашава да се включи в дебата, макар и като лаик: „Бих искал да попитам не е ли нужно да бъде включено „през последните три години“ или

„пет години“ – това може би е по-подходящо, да бъде уреден въпросът и за това дали тези лица са били собственици на частни фирми или са работили в частни фирми, икономически формации или групировки.“ Нека да са работили, силно извиква от място Венцеслав Димитров. Питам ви как е поставен въпросът, притеснен отвърща Добрев. Не можем да поставяме такива ограничения, заковава го Венцеслав Димитров. В ролята на рефер (арбитър) влиза Школагерски: „Разбира се, аз отговарям със съображения, защото ние сме обсъждали този въпрос. Колегите си спомнят. Частният бизнес, частната собственост, която се получава чрез бизнес и по друг начин, е регулирана в конституцията. Това е конституционно положение и ние не бива да стесняваме кръга, в който се избират лицата, от това дали са работили в частния бизнес или са били на държавна служба.“

Лека задявка се получава и след въпроса на Венцеслав Димитров, зададен от място: „Какво значи „централни ведомства“? Водещата заседанието проф. Ананиева от своя страна го засича: „Господин Димитров, доколкото знам Вие сте един от ръководителите на тази комисия и би следвало да си изясните предварително въпросите.“ На помощ се притичва докладчикът Школагерски: „Под „централни ведомства“ се имат предвид комитетите към Министерския съвет.“

Когато се разискват пълномощията на председателя на Сметната палата, се намесва и Георги Николов. Той предлага отчетът за дейността на Сметната палата за предходната година не да се публикува в някой ежедневник, а след приемането му от Народното събрание да се обнародва в „Държавен вестник“. Идеята се възприема от мнозинството народни избраници.

Какво не е позволено на членовете на Сметната палата? Те не могат да бъдат лица, които помежду си или с председателя са роднини по права линия, братя и сестри или съпрузи. Освен това председателят и членовете не могат да извършват друга платена дейност освен научна или преподавателска.

За ръководител на сектор се назначава лице с висше икономическо или юридическо образование и стаж по специалността не по-малко от пет години. Докладчикът казва, че по този член няма предложение. Оказва се, че има – на Венцеслав Димитров, който обаче не го е депозирал. Той смята, че щом е защитавал това предложение в комисията, може и сега да го направи – след като ръководителят на отделението не е задължен да има юридическо или икономическо образование защо подчинените им ръководители на сектори да се ограничават с това. И пояснява: „Все пак ще ги определя председателят на Сметната палата. Той, ако прецени, може да назначи всички юристи или всичките икономисти. Но нека не му връзваме ръцете в закон

и, ако иска, да кажем, на един сектор, който се занимава с проверка на болниците, да може да назначи един лекар, който се е занимавал с икономика на здравеопазването. Нека един офицер, който има военно образование и се занимава с икономика на военното дело, да може да оглави един сектор, който се занимава именно с такава проверка. Затова аз предлагам да остане само „висше образование“... Нека „икономическо или юридическо“ да отпадне.“

Опонират му, че за председателя или членовете на Сметната палата въпросът е вече решен, само за секторите – не е. Венцеслав Димитров поема уточнението и продължава: „Точно така е. Вижте, след като сме го решили, нека надолу да не го решаваме. Цитирах Ви господин Школагерски, даже ви донесох – и да се смеете, и да не се смеете, донесох ви германския закон. Там се казва „преобладаващо“ да имат икономическо или юридическо образование. Примерно, ако са 11, преобладаващо, поне шест да имат юридическо или икономическо образование, но все пак да има възможност и с друго образование да се назначават... Нека да не създаваме допълнителна дискриминация. Нека да има възможност – Вие сте юрист, аз съм икономист, но да има възможност и други хора да работят в този орган. Защото и други хора имат някаква квалификация.“

Ясно е положението, спонтанно реагира водещата заседанието проф. Ананиева. Сякаш още повече въодушевен от дочутото Венцеслав Димитров върви към конкретизация: „Например ще ви кажа такъв случай. Господин Божков участва в дискусиата, той е добър професионалист, но не е нито юрист, нито икономист. Той е инженер. Това попречи ли му да бъде един добър шеф на Агенцията за приватизация и сега добър шеф на подкомисия, добър заместник председател на комисия? Защо този човек да не може да води след време един сектор там или отделение на Сметната палата, след като с този член вие му забранявате. Моля ви.“ Все пак постепенно, ако се нормализираме, би следвало да работим кой за какво е учил, на свой ред отвърща проф. Ананиева.

При гласуването предложението на Венцеслав Димитров не се приема.

Министърът на финансите Димитър Костов се намесва в дебата, когато трябва да се гласуват два члена – 23 и 26. Според него в член 23 трябва да се каже, че при констатирани вреди органите на Сметната палата могат да поискат, а не да налагат обезпечителни мерки, тъй като самите мерки се налагат от съда. Финансовият министър е по-обстоятелствен по член 26: „Действията, които създават опасност, безспорно трябва да бъдат санкционирани и своевременно спирани. Целият член предлага една процедура, при която се спират определени действия в изпълнение на бюджета, и пред-

вижда процедура за обжалване на тези действия, тъй като изпълнението на бюджета е непрекъснат процес. Предлагам да се добави накрая още една алинея – алинея 6, в която да се регламентира също двуседмичен срок, в който Сметната палата да се произнесе с окончателно решение, когато е получила възражения. Така е предложен текстът в проекта, който е внесен от Министерския съвет.“

Помолен да прочете текста на член 26, министърът го формулира така: „Сметната палата се произнася в двуседмичен срок с решения, които са окончателни.“ Или може би, за да е по-прецизен текстът, трябва да бъде така: „Сметната палата се произнася по възраженията, постъпили по реда на предходните алинеи, в двуседмичен срок с решения, които са окончателни.“ Така този вариант като че ли става още по-усукан и докладчикът Школагерски търси и намира изход с кратка и ясна юридическа формулировка: „По възраженията Сметната палата се произнася с решение в 14-дневен срок. Решението е окончателно.“ Това предложение получава подкрепата на 135 депутати, против е само един, а петима са въздържали се.

Приемат се и предложенията „Проверките се възлагат със заповед на председателя на Сметната палата“ и „При констатирани вреди органите на Сметната палата могат да поискат налагането на обезпечителни мерки по реда на Гражданския процесуален кодекс.“

Сетне възниква малко недоразумение – един заместващ текст, предложен от работната група, бе... опроверган от нейния председател Школагерски. Налага се председателят на Бюджетната комисия Георги Николов да обяснява породилото се противоречие: „Никой не трябва да бяга от своята отговорност. Като председател аз твърдо заявявам, че този текст е продукт на работната група, която се ръководеше от господин Школагерски. Друг е въпросът той на кой етап го е видял. И ви моля, това беше основното продължително обсъждане какви да бъдат правомощията на Сметната палата по отношение на цялостната бюджетна сфера. И ако намерим текст, който да ни обедини, и призовавам колегите депутати към това, за да може законът наистина да бъде придвижен до своя край. Това е раздорът, бих казал, по основния, принципен въпрос, който изпълнителната власт не приема.“

Отговорът на Школагерски е: „Аз не бягам от отговорност, казвам моето отношение към текста и смятам, че той променя идеята и смисъла на самия законопроект.“ Намесва се и депутатът Спас Мулетаров: „Тъй като този текст е изключително важен, съгласен съм, бих предложил след като господин министърът вземе отношение, този текст да се отложи, за да се обсъди отново в по-разширен състав... , за да не допуснем някакво прибързано решение, което после да има последици с по-дълготрайно действие.“

Министърът взема думата и без никакви заобикалки внася „едно уточнение“, за което особено държи да бъде чуто от господин Мулетаров: „Текстът, който беше прочетен преди малко – едната му дефиниция е заместващ текст, другата му дефиниция е текст, внесен от вносителя на законопроекта. Така че от 7 юли, ако не се лъжа, досега би трябвало този текст да е бил непрекъснато на вниманието ви, така да се каже. Не виждам защо трябва да се възприема като нещо ново, което сега едва ли не за пръв се прочита в движение в залата.“

За да поуспокои страстите, Георги Николов предлага да се прескочи този член, а не безусловно или да се отхвърли, или да се приеме. Иначе пък, ако го отхвърлим, се нарушават и някои основни моменти в законопроекта, добавя той. Министърът обаче е на друго мнение: „Аз бих предложил дискусиата да започне тук, в залата, тъй като тази дискусия всъщност крие сърцевината на този закон – какво точно прави Сметната палата. Тази дискусия я водихме с господин Николов доста дълго време на етапа на подготовката на проектозакона. Считам, че тази дискусия трябва не да се прехвърля пак в работни групи, а трябва да се състои тук. Очевидно е, че можем да загубим и повече време за такава дискусия.“

Поемайки се дъх, министърът все така настъргено продължава пледоарията си: „В този смисъл би трябвало Сметната палата, когато констатира нарушения или нещо, в което се съмнява, че е правилно, тя да информира органите, които носят отговорността за тази политика. В този смисъл е бил текстът, който предлага правителството. Не за бягане от отговорност, а става дума за ясно и точно разпределяне на отговорностите. В противен случай Сметната палата няма да може да се впише пълноценно в цялостната система на управление на държавата.“

Водещата заседанието проф. Ананиева се чувства задължена да поясни на министъра, че процедурното предложение за гласуване да се отсрочи приемането на даден текст не означава връщане в работни групи, нито прекратяване на дискусията. Тя ще продължи на утрешното заседание. Както и става.

Пристъпва се към следващия член, който засяга всички контролни органи на бюджетна издръжка. Стефан Софийски и Иван Костов настояват сред тях да бъдат включени ветеринарният контрол, ХЕИ, държавният технически контрол и т.н. С предложените от Софийски редакции на текстове не се съгласява бюджетарът Георги Николов, който напомня, че държавният финансов контрол няма бюджет. И прави предложение да се отложи този член и да спре дебатът по законопроекта до тук, а работната група по него да се събере и да се заеме с прецизирането на спорните текстове. Утре много по-бързо ще приемем закона, оптимистично заявява той.

Веднага обаче го срязва проф. Ананиева: „Господин Николов, има доста спорни текстове и по-нататък. Освен това нямаме следващ закон. Излиза, че не сте си свършили работата и сега Народното събрание един час предварително ще приключи работата.“ Жегнат от тези думи, Георги Николов се заоправдава: „Аз мисля, че комисията си свърши работата, но все пак тук има две страни – изпълнителна власт, която подлежи на контрол, и законодателна власт. Нормално е да има спорове и да се търси оня баланс между едната и другата страна. Ние не сме изключвали, че това ще бъдат спорни моменти в залата. Тя ще реши.“

На това заседание е гласуван само още един текст от закона. На следващия ден, 27 юли, дискусиата продължава. Законопроектът за Сметната палата даже е точка първа в дневния ред.

Докладчикът Школагерски прочита преработения, заместващ текст на член 17: „Ал. 1. Председателят на Сметната палата изпраща на министъра на финансите и на първостепенните разпоредители с бюджетни и извънбюджетни средства доклад за резултатите от проверките с предложения за отстраняване на констатираните нарушения, както и причините и условията, довели до тяхното извършване. Ал. 2. Лицата по ал. 1 са длъжни в едномесечен срок да предприемат мерки и да уведомят Сметната палата. Ал. 3. При неизпълнение на задълженията по ал. 2 председателят на Сметната палата в 14-дневен срок внася в Министерския съвет или в Народното събрание доклад за предложения за приемане на окончателно решение.“

Комисията по бюджет и финанси застава зад това предложение. Софийански го приема в общи линии, но се притеснява от това, че докладът трябва да се внася или в Министерския съвет, или в Народното събрание: „Срещу кого трябва да бъдат санкциите и кой трябва да изпълни това, което е предложила Сметната палата? Естествено – Министерският съвет. И какво значи? Ние да го върнем обратно в Министерския съвет ли?... Според мен категорично в алинея 3, поне така, както я чух сега, трябва да се запише, че докладът се внася в Народното събрание. Иначе ние можем да го върнем в Министерския съвет, те да кажат „ние сме прави“... и започва едно разтакаване... Моето предложение е от... заместващия текст да отпадне изразът „Министерският съвет или“ и да остане „при неизпълнение на задълженията по алинея 2 председателят на Сметната палата в 14-дневен срок внася в Народното събрание доклад с предложение за приемане на окончателно решение.“

Ала с това отпадане на „Министерския съвет“ въобще не е съгласен министърът: „Искам само да дам едно уточнение защо е необходимо да има внасяне и в Министерския съвет, и в Народното събрание. Не бива да се

разглежда Министерския съвет като едно цяло винаги. В определен случай Сметната палата може да е извършила проверка и контрол върху осъществяването на разходите в здравеопазването, да речем, или в образованието. Тогава може констатациите да са свързани с предприемане на действия от страна на Министерския съвет спрямо някоя от системите или спрямо управлението на някоя от системите. В други случаи може установените пропуски и слабости да се дължат не само и не толкова на хода на текущото изпълнение на бюджета, а те да са заложи на етапа на приемането на бюджета. В такъв случай е коректно да се реши проблемът чрез действия от страна на Народното събрание.“

Акад. Благовест Сендов, който води заседанието, бързо пресмята, че въпросът може да се реши и казва: „Съгласен съм с господин Софийански, че не трябва да се нацикля всичко в Министерския съвет. Но може да се замени и вместо „или“ да се сложи „и“ и в Народното събрание, за да не може да се изключи и да се завърти вътре... „ От място идеята припряно подкрепя Венцеслав Димитров: „... и за да не може Министерският съвет да прикрие някое друго действие.“ Министърът се съгласява с това предложение.

Преди преминаването към глава четвърта от законопроекта докладчикът Школагерски уведомява депутатите, че по нея „се развиха вчера най-бурни дебати между работната група и представителите на изпълнителната власт“. При анализа на текстовете Школагерски и Николов се сблъскват с хипотеза, която е била изпусната при редактирането на окончателния вариант – това е тезата, когато инспекторите по време на проверката се натъкват на данни за вреди, но не са установили тези вреди и не могат да ги установят в рамките на своята проверка. Мнението им е, че и двата текста имат живот и трябва да бъдат приети от парламента.

В главата „Имуществени санкции и отговорност“ Школагерски първо представя текста за случай, когато има установена вреда. Хипотезата е доста тясна за приложение, но такава е решението на комисията: „Чл. 32. Ал. 1. За установени вреди, причинени при изпълнението на бюджета, председателят на Сметната палата издава заповед за налагане на имуществена отговорност. Ал. 2. Заповедта се изпраща на данъчните органи за събиране на вземанията. Ал. 3. Лицата, които носят имуществена отговорност, могат в едномесечен срок от връчването на уведомлението за изпълнение на заповедта да оспорят по исков ред наложената им имуществена отговорност. Ал. 4. Предявяването на иска по предходната алинея спира изпълнението на заповедта в оспорваната ѝ част. Ал. 5. Когато са налице данни за извършено престъпление, актът за констатации с приложението му се изпраща на прокуратурата.“

От този текст не е удовлетворен министърът: „Искам да отбележа, че все пак установяването на вредата и налагането на санкциите – търсенето на имуществена отговорност, са различни неща. В този си вид текстът на член 32 не решава проблемите и най-вероятно е на практика да не може да се прилага. Според Димитър Костов първо не е изяснен въпросът за имуществената отговорност, която може да се реализира, и второ – не е изяснен и въпросът за основанието за възникването ѝ. Освен това един от големите проблеми, които ще се създадат с този текст, е, че няма процедура за реализиране на имуществена отговорност. Димитър Костов изтъква също така: „Трябва да се има предвид, че така предложено – непосредствено Сметната палата да упражнява, т.е. да търси имуществена отговорност, това означава, че Сметната палата след това трябва да поеме и отговорността за изплащане на щетите. А щетите се изплащат от бюджета. Т.е. на практика Сметната палата ще налага санкции, а в същото време, когато тези санкции не са наложени правилно, отговорността няма да се носи от Сметната палата, а при всички случаи ще се носи от бюджета. Най-важният проблем, който създава този текст, е, че на практика Сметната палата може да насочи вниманието си в една по-различна посока на контрол в сравнение с това, което тя трябва да упражнява.“

Министърът прибегва и до метафора: „Големите, образно да кажем, зъби на Сметната палата са всъщност в констатациите, които тя ще представя на парламента, ще представя на правителството, ще представя на обществеността. И по този начин обществото като цяло чрез Сметната палата ще може да контролира цялостния процес на изпълнението на бюджета. А създаването на такъв текст за търсене на имуществена отговорност, който да дава в ръцете на Сметната палата самия процес на търсене на имуществена отговорност, по-скоро ще затрудни дейността на Сметната палата, отколкото да ѝ помогне.“

Акад. Сендов полушеговито вметва: „Все пак Сметната палата не трябва да бъде беззъба. И не смятам, че имаме прекален контрол у нас. Ние сега се нуждаем от засилен контрол.“

Тази подхвърлена реплика прави впечатление на Венцеслав Димитров, който се обръща към председателя на Народното събрание и изразява надежда, че той няма да направи коментар и след неговите думи. А те са: „В случая аз смятам, че малко по-прав е министър Костов в сравнение с работната група. Защо? Даже в процеса на обсъждане на Закона за Сметната палата аз исках Сметната палата повече да прави превантивен контрол. Силата ѝ е в превантивния контрол. Последващият контрол може да извърши констатация. Какво значи имуществена отговорност? Сигурно,

ако някой е крал, че той трябва да го даде на прокурора? Сметната палата не е съд – поне така, както сме я направили ние. Сметната палата може да констатира. След като констатира щетите има си органи, които да осъждат кой с колко е отговорен, дали трябва да влезе в затвора или само с парична глоба, санкция или нещо да заплати за това, което е надробил. Но мисля, че Сметната палата не може да казва: еди кой си ще глобим, с еди колко си заплати. Това не е работа на Сметната палата... Нека Сметната палата да покаже ясно: еди кой си е нарушил бюджета, еди кой си е управлявал без-стопанствено и т.н. Да извести за това Министерският съвет и Народното събрание и оттук нататък да започне следващата година. Има си органи, които наказват.“

Най-после се стига до гласуване на редактирания текст: „При данни за вреди, причинени при изпълнение на бюджета, актовете за констатации се изпращат на органите на финансовия контрол за търсене на имуществена отговорност по реда на Закона за финансов контрол. Когато са налице данни за извършено престъпление, актовете за констатации се изпращат на прокуратурата.“

Почти единодушно е гласувано предложението Народното събрание да избира председател на Сметната палата в двумесечен срок от влизане на закона в сила. Защо тъкмо двумесечен? Защото законът се приема в края на юли, август е ваканционен за депутатите месец, значи остава следващият месец...

Важно допълнение към заключителните параграфи прави Венцеслав Димитров, когато става дума за осигуряване на сгради за Сметната палата. Той предлага в списъка да се включи и Министерският съвет, защото според него по-хубавите сгради се стопанисват от държавата. Венцеслав Димитров изтъква: „Сметната палата е една много авторитетна институция и някак си не върви да се настанява в общинска сграда, а примерно една държавна сграда да стои празна. Мисля, че е по-хубаво специално за столицата държавата да даде сграда, защото са по-авторитетни и по-представителни и т.н. Правим една стабилна институция.“

Следва едно редакторско предложение. Според депутатата Благой Димитров по-коректно би било, ако в текста се споменат „общини, които са областни центрове“, а не „седалища на области“. Струва ми се, че тази редакция е хубава, възкликва докладчикът Школагерски. Одобрява се следният текст: „Министерският съвет, Столичната община и общините, които са областни центрове, осигуряват в едномесечен срок от влизане в сила на закона подходящи сгради за дейността на Сметната палата.“ За най-голямо съжаление този законов текст се погазва години наред...

С последния параграф изпълнението на този закон се възлага на председателя на Сметната палата. От общо гласували 168 народни представители 164 са „за“, няма против, а едва четирима са въздържали се.

Със свойствената си ирония акад. Сендов обобщава приключилия дебат: „Ако законът не бъде върнат, ще влезе в сила навреме.“

След два месеца и нещо в Народното събрание вече се обсъжда проект за решение за избиране на председател на Сметната палата. От името на Демократичната левица председателят на парламентарната група Красимир Премянов предлага за свой кандидат шефа на Бюджетната комисия Георги Николов, от СДС номинират депутата Владимир Абаджиев и от ДПС – Кадир Кадир, ексдепутат. И тримата са представени с кратки „визитки“.

Докато се съобщават имената на номинираните кандидати за председател на Сметната палата Венцеслав Димитров нетърпеливо очаква да му бъде дадена думата. Ето го най-сетне на трибуната, поема си дъх и започва: „Отчитайки съотношението на политическите сили вътре в Народното събрание, ще направя едно предложение за шеф на Сметната палата, изхождайки обаче от професионалните качества на този, когото ще предложа. Предполагам, че после ще дадете думата за дискусия, за да обоснова по-добре моето предложение. Но сега мога да предложа само едно име и да кажа няколко думи. С това не искам да подложа на съмнение качествата на другите кандидати, които бяха предложени от името на парламентарни групи. Не правя предложение от името на парламентарна група, а като народен представител.“

Да, по правилника на парламента, всеки народен представител има право да предлага каквото пожелае.

Залата е слух и зрение, очаква да чуе кой е аджеба този кандидат за председател на Сметната палата. От трибуната звънти гласът на Венцеслав Димитров: „Предлагам господин Йордан Кирилов Школагерски от парламентарната група на БСП и коалиция с убеждението, че като виден юрист, знаете, не искам да казвам какъв е бил той, въпреки че може би не ми прилича, тъй като е бил винаги мой политически опонент, и, ако не го изберете, такъв ще остане и за в бъдеще, но мисля, че това е един авторитетен юрист, който ще приеме предизвикателството за създаването на една нова институция, каквато е Сметната палата, и ще се справи със задачата.“

С широка крачка Венцеслав Димитров се връща на депутатската си банка. Предложението му като че ли не изненадва блока на Демократичната

левица. По всичко изглежда, че тя е предполагала такъв „изненадващ“ ход, подготвила се е за такава ситуация. Благодаря от името на господин Школагерски за предложението, което беше направено, заявява депутатът Стойко Пенчев. После продължава: „Бях лично помолен, поради това, че той е в болнични, да изразя неговото нежелание да бъде разглеждан в залата като кандидат за председател на Сметната палата.“

От залата, където е блокът на опозицията, се чуват възгласи, възражения, реплики. . . Може ли да се усмири моментната шумотевица? Депутатът Пенчев се старее да бъде спокоен, да запази самообладание: „Ние знаем качествата на нашия колега Школагерски – че той може да заема и други ръководни места, знаем неговите възможности, но в края на краищата трябва да се съобразяваме и с желанието на личността дали да бъде или да не бъде обсъждана неговата кандидатура в пленарната зала. Предавам това негово желание.“

Шумът в пленарната зала не стихва. Председателят на Народното събрание акад. Сендов пробва да намери решение на проблема: „Господа, при избор, щом един кандидат си оттегли кандидатурата, ние трябва да се съобразим.“

Шумът не намалява. Не може, защото това става със съответен акт, извиква от място депутатът от СДС Филип Димитров. На трибуната отново е неуморимият Венцеслав Димитров: „Издаването на господин Стойко Пенчев беше част от дискусията. Аз не виждам за какво трябва да спорим тук. Аз специално бих могъл да оттегля своето предложение, ако лично господин Школагерски ми се беше обадил и ме беше помолил.“

Кратка пауза, затишие за няколко секунди. Приказката на Венцеслав Димитров продължава: „Лично господин Николов преди около месец ме помоли да говоря с господин Школагерски и евентуално за негово съгласие за издигането му за шеф на Сметната палата. Така беше, господин Николов. Доколкото знам, в парламентарната група на мнозинството – това естествено е ваш проблем, имаше подписка, която и аз исках да подпиша предвид на съотношението на силите вътре в пленарната зала и че евентуално без съгласието на най-голямата парламентарна група не може да бъде избран шеф на Сметната палата. Затова предложих и господин Школагерски. Аз съм един от вносителите на закона за Сметната палата, в миналото Народно събрание бях председател на Комисията по бюджет и финанси, работихме върху този закон и знам, че господин Школагерски има необходимия опит и необходимата квалификация да се справи с тази задача.“

Венцеслав Димитров не оттегля предложението си, изрича добри думи за другите кандидати, но предпочита Школагерски. Като свой солиден аргумент той използва „портретуването“ на Георги Николов, с когото е и във

Великото Народно събрание, и в 36-то, и в 37-мо Народно събрание: „Заедно сме работили, убеден съм в неговите професионални качества. Но аз бих апелирал към колегите народни представители да не подкрепят неговата кандидатура не защото е неподходящ, а защото е много по-подходящ за мястото, което в момента заема. Вижте, господа, ние сме избрани тук за народни представители да работим, да правим закони. Господин Николов според мене оглавява една от най-важните комисии, да не кажа най-важната – Комисията по бюджет и финанси. Вярно е, че политиката тръгна по такива линии, че много малко икономисти бяха вкарани в Народното събрание. Не го казвам само за парламентарната група на БСП и коалиция, това е така и за другите парламентарни групи. Бих ви казал, че икономистите са дефицит вътре в парламента.“

Вече доста разпален, Венцеслав Димитров не мирясва, добавя и такъв аргумент: „При условие, че парламентът няма пари да наеме експерти, няма такива възможности, знаете, че законите се правят от народни представители, които така или иначе по неволя влизат в ролята и на експерти. Отговорността на всички нас е да правим закони, но бих казал, че най-голяма е отговорността на парламентарната политическа сила, представяваща мнозинството.“

Ораторът се обръща пак към мнозинството: „Затова аз апелирам към вас да поемете своята отговорност. Ако смятате, че днес не можем да изберем председател, да го отложим за друг път. Ние сме задължени по закон да го изберем. В края на краищата едно малко нарушаване на закона няма да е кой знае колко сериозно. Но оставете господин Николов да работи в Комисията по бюджет и финанси. Даже аз ще ви кажа нещо друго, с което може би някои колеги няма да бъдат съгласни. Аз бих приел един народен представител да влезе в парламента, въпреки че нашето отношение с известна част от моите колеги едно време беше друго, смятахме, че правителството е изпълнителна власт, а законите се правят тук, в парламента, и правителството трябва да слуша това, което казва парламентът. Сега, ако искате да отидете на друга служба, господин Николов, това е вече Ваш проблем. Но пък ние имахме и друг принцип – когато един човек много иска нещо, да се потърси друг. Затова, господин Николов, моля Ви да оттеглите Вашата кандидатура. Наистина Ви уважавам като професионалист и най-вече заради Вас говоря тези работи. Много е важно Вие да останете да работите в Комисията по бюджет и финанси или дори да станете министър, това бих го възприел, но не и по този начин.“

Тази пледоария разнежва дори спокойния, уравновесен и прагматичен акад. Сендов. Той съобщава, че помолил проф. Ананиева да проведе разго-

вор с Школагерски заради изразеното недоверие към неговото оттегляне от предложението.

На трибуната е Красимир Премянов. Той благодари най-сърдечно на Венцеслав Димитров за казаните добри думи по адрес на Георги Николов и Йордан Школагерски. „Аз напълно ги приемам. И ако тук в тази дискусия имаме възможност да говорим по принцип за положителните качества на народните представители, аз бих могъл значително да разширя позитивната оценка, която може да бъде дадена на тези двама депутати от Демократичната левица, а – мога да ви уверя – и на останалите колеги от левицата“, казва Премянов и продължава: „А нашите съображения относно изключителната роля и полза от господин Николов в дейността на Комисията по бюджет и финанси бяха обсъждани в Демократичната левица. Но мога да ви кажа, че в една обратна посока може да се разсъждава по същия начин за изключителната необходимост от присъствието на господин Школагерски в Демократичната левица, за оставането му в парламентарната група. Защото ние действително ценим неговото присъствие като един от най-подготвените юристи в парламентарната група, един от хората, който има една изключителна и незаменима роля в подготовката на законопроекти, свързани с най-широк кръг обществени отношения.“

И така, уж вече всичко е изяснено и може да се пристъпи към гласуване, но ето ти ново съображение, афиширано от депутата Йордан Соколов: „Очевидно имаме няколко и, бих казал, достойни кандидатури. Изборът няма да е лесен. Аз обаче искам да поставя на вашето внимание един друг аспект на този избор. На мен ми се струва, че председателят на Сметната палата, независимо че по закон и той, както и членовете на Сметната палата могат да бъдат юристи или икономисти, за предпочитане да бъде юрист.

Защо, пита го от място депутат от левицата. Соколов се аргументира така: „Така както Конституционният съд се нарича съд, но той не е съд, така Сметната палата, без да е наречена съд, всъщност представлява един финансов съд. Това е органът, който предимно от правна, не толкова от икономическа гледна точка ще преценява правилното, законосъобразното, конституционно съобразното упражняване на бюджета.“

Вероятно същият депутатски глас от място категорично му опонира: „Не си убедителен.“ За да омекоти донякъде избилото на показ пристрастие към своята гилдия – нали е известен столичен адвокат, Соколов продължава да упорства: „И без да оспорвам очевидните професионални качества на господин Георги Николов, на мен ми се струва, че другите кандидати, които са юристи, имат това предимство.“

Соколов обръща внимание и на един процедурен въпрос, описва го като казус: „Единствено лицето, което е предложено, може лично или в писмен вид, но пак лично, да си оттегли кандидатурата или да се направи отвод... Както са направени предложенията, ще следва да бъдат гласувани, без да има процедурната възможност някой от името на друг да прави изявление.“

Като водещ заседанието акад. Сендов отваря съвсем пресните текстове от закона. „Искам да прочета член 7, алинея 1, когато се посочват изискванията към председателя, на първо място стои висше икономическо, след това юридическо образование. Десницата се разгневява от това позоваване на закона. От място Екатерина Михайлова ребром пита: „Само казвам. Нямам ли право да кажа, че чета законите.“ За Венцеслав Димитров главното е как ще се гласува. Председателят на Народното събрание напомня, че господин Школагерски се е обадил на Стойко Пенчев. Още не додършил фразата си депутати от десницата огласят залата с ироничното „Ха-ха-ха!“ Получил съвсем свежа информация, акад. Сендов се опитва да успокои развихрилите се народни избраници: „Момент! Момент! Господин Школагерски се е обадил в моя кабинет да ме търси, за да съобщи на господин Венцеслав Димитров да оттегли своето предложение.“ И тръгва в настъпление: „Аз моля господин Венцеслав Димитров да отговори на следния мой въпрос: има ли той декларация от господин Школагерски, че е съгласен да му се издигне кандидатурата?“

Междувременно неудържимият Венцеслав Димитров вече е захапал микрофона: „Аз не виждам причина, някаква формална причина аз да оттегля своето предложение или вие да не го подлагате на гласуване. Чисто и просто с гласуването си народните представители решават на кого да вярват и как да вярват... Може би в последните дни са станали някакви други промени. Аз не съм известен за тях. Но според мен те нямат никакво въздействие върху качеството на кандидатите, които в момента ние обсъждаме и чиито кандидатури ще подложим на обсъждане.“ На негова страна застават депутатите Васил Златаров и Иван Куртев. Тогава акад. Сендов играе ва банк: „Предлагам да отложим гласуването до тогава докато се свържа с господин Школагерски.“

С доста емоции, гарнирани със сарказъм, изразява мнението си заместник-председателят на Народното събрание Иван Куртев: „Опитваме се да създаваме прецеденти тогава, когато това изнася на една или друга парламентарна група, най-често на мнозинството. Ако господин Школагерски не иска да му бъде издигната кандидатурата, можеше да изпрати и писмено някакво изявление, и можеше и да дойде тук, колкото и да е зле, да направи това свое изявление. И никакъв разговор с никого просто не може да бъде

някой друг представител на господин Школагерски. Поради което възразявам на Вашето предложение да се отложи гласуването, тъй като трябвало да се влезе във връзка с господин Школагерски. Ами тогава ще трябва да влезете във връзка и с господин Кадир. И ако господин Абаджиев или господин Николов излязат от залата, ще трябва и с тях да влезе във връзка.“

Ето как опонира младата депутатка Мариела Митева: „Бих искала да изразя искрено съжаление, че името на Йордан Школагерски е използвано по начин, който не е достоен за него. Господин Школагерски е заявил своята воля. Ние сме негови колеги и знаем тази воля. Много ви моля не използвайте така наречената хватка „целувката на смъртта“: хвалежки господин Школагерски, да го дискредитирате пред нас. Той се ползва с достатъчно уважение и ние го познаваме достатъчно добре... Смятам, че е недостойно да продължаваме с разпити, разговори и т.н., нека да пристъпим към гласуване!“

Започва подготовката за самото гласуване и се зачева нов спор – каква да е процедурата за гласуване. Точно тогава думата взема народният избраник Юджел Атилла и съобщава, че Движението за права и свободи оттегля своята кандидатура (Кадир Кадир).

Ала разправиите как да се гласува не стихват. Преди да предложи тайно гласуване депутатът Петко Илиев, един от земеделските вождове, използва момента да си каже мнението със свойствената си разводнена и в някои моменти направо хаотична мисъл: „Наистина ние сме изправени пред решаване на един труден въпрос. Трябва някой да застане като шеф на Сметната палата, но тук трябва да бъдем откровени, ние отново сме свидетели на една голяма игра от страна на господата управляващите. Тук ние подозираме, че един от техните представители, който тук намираше добър език и ще го намира, за да работи с опозицията, защото много е важно днес, особено когато на тази трибуна винаги или почти винаги се говори на конфронтационен език и почти винаги тонът се дава отляво, един от председателите на една от най-важните комисии, който умее да разговаря и в кулоарите, и тук, от трибуната с опозицията, и търси оня толерантен език и го намира, и това е необходимо за страната ни, на нас ни се струва, че него като че ли искат да го пратят някъде, за да бъде замразен за девет години, за да може тук отново... И сега вие искате предварително да го решите и са много прозрачни вашите намерения да решавате предварително нещата вътре и след това да ги предлагате просто формално в Народното събрание.“

Предложението му за тайно гласуване не се приема. Стъпка по стъпка се върви към явно гласуване. Съпоставят се даже часовете, когато в деловодството са внесени кандидатурите за председател на Сметната палата.

Справката показва следното: на 12 октомври в 10.15 ч. е представено предложението на Венцеслав Димитров, в 10.50 ч. Йордан Соколов внася предложението на СДС, а в 15.09 ч. Красимир Премянов регистрира в деловодството на Народното събрание предложението на Демократичната левица.

Мариела Митева декларира, че парламентарната ѝ група ще подкрепи своя кандидат Георги Николов и няма да участва в гласуването на предложението на Венцеслав Димитров. Той мълниеносно протестира срещу това изказване, защото с него тя давала инструкции как да се гласува. Венцеслав Димитров се обръща към изказалата се депутатка. „Госпожо Митева, можете да го направите в почивката, можете да минете по банките и да го кажете, но не от трибуната. И затова настоявам, господин председател, да ѝ се наложи наказание“, почти изкрещява Венцеслав Димитров. Ще я извикам в кабинета и ще я накажа, успокоява го с двусмислен изказ акад. Сендов. А залата прихва в тих смях...

Какви резултати се получават при гласуването, в което участват над 200 народни представители. Най-напред се гласува за предложението на Венцеслав Димитров. Встрани от микрофоните, в ролята на репортер се вживява колегата му Филип Димитров: „Господин председател, вие сигурно виждате това! Вие сигурно виждате госпожа Мариела Митева, която нагло върви по банките и натиска един по един апаратите.“

От общо гласували 215 народни представители 87 са „за“, 7 са против, а въздържалите се са 121. От СДС оспорват този резултат, искат повторно гласуване. Повтарят вече познатата картинка, че „много от хората от парламентарната група на БСП не гласуваха, а от тяхно име гласуваха трима-четирима души, начело с госпожа Мариела Митева, вървеше по банките и натискаше бутоните.“

Председателят Сендов е великодушен: „Съобразявам с искането на госпожа Михайлова. Моля да се повтори гласуването.“ То отново потвърждава предходните резултати: от общо гласувалите 210 депутати 87 са „за“, седмина са против, а въздържалите се са 116 души. Предложението не се приема.

Следващото гласуване е за кандидатурата на Владимир Абаджиев. От общо гласували 216 народни представители 90 са „за“, 98 са против, а въздържалите се са 28.

Последното, но решаващо е гласуването за Георги Николов. От общо гласувалите 201 депутати 128 са „за“, 47 са против, а въздържалите се са 26 души.

Избраният за председател на Сметната палата Георги Николов полага предвидената по закона клетва и подписва клетвения лист.

Така на 13 октомври 1995 г. приключва голямата „епопея“ по избирането на председател, по-малка се разиграва при избирането на членовете на Сметната палата 40 дни по-късно, на 24 ноември 1995 г.

Водещият заседанието акад. Сендов прочита предложението с десет имена и дава думата на председателя на Сметната палата Георги Николов. Той заявява: „Най-напред искам да благодаря за гласуваното ми доверие да оглавя една от най-важните и дълго чакани контролни институции у нас – Сметната палата... Проведох над 50 разговори със специалисти в една или друга област, която ще бъде обект на контрол от Сметната палата, с учени, за да добия допълнителна информация за личностните и професионалните качества на кандидатите. При всичките тези разговори и при моя избор определящи бяха професионалните качества на кандидатите, а не тяхната политическа принадлежност. Желанието ми беше да предложа членове на Сметната палата с възможности за работа в екип, отчитайки бъдещата структура на Сметната палата... Стремях се това да бъдат хора с нужния опит и квалификация и в най-добра работоспособна възраст, защото първите години, когато ще се възраждат основите на една забравена институция, ще бъде много трудно. Исках тези хора да бъдат в такава възраст, която да им позволи по-дълго време да работят в Сметната палата, защото тя те първа ще се утвърждава и най-вече – да отговарят на всички изисквания на Закона за Сметната палата... Аз заставам зад тях и съм убеден, че заедно с тях ще оправдаем доверието, което имат те, надеждите, които хранят почти всички от започването на работата на тази контролна институция.“

Преди да представи „визитките“ на десетте подбрани от него кандидати за членове на Сметната палата, Георги Николов споделя своето желание те да бъдат избрани като екип с общо гласуване, ан блок, за да получат общо доверие. Кандидатите са Божидар Влахов, Димитър Чапанов, Живка Димитрова, проф. д-р на ик.н. Иван Душанов, Йовчо Русев, Кадир Кадир, Кирил Колчев, Кольо Бунков, Надежда Сандолова-Христова и Христина Симеонова.

Като стига до името на Кадир Кадир, вносителят на предложението откровено споделя: „Аз подходих твърде отговорно и първите оферти, които отправих, бяха на двамата кандидати за поста председател на Сметната палата – господин Владимир Абаджиев и господин Кадир Кадир. Господин Абаджиев отказа, за което искрено съжалявам.“

И така, имената вече са съобщени. Как реагира народното представителство?

Пръв на трибуната е депутатът Муравей Радев, бъдещият министър на финансите: „Аз съм доволен, че днес присъстваме на едно представяне на

ръководното тяло на един изключително важен за България, липсващ до този момент орган. Аз изразявам своята убеденост, че господин Николов с присъщия му професионализъм и чувство за отговорност е подбрал добре своя екип.“

Ала Радев е на трибуната не за да хвали предложението, а за да изрази своите опасения: „Вярно е, че този орган трябва час по-скоро да започне своите функции. В същото време не мога да се съглася днес да бъдем сюрпризирани с един толкова важен въпрос и с избора на изключително важен орган, и с хора, които сега виждаме за пръв път. Това първо... Второто ми възражение по-скоро е принципно, то е методологично.“

Какво разбира Радев под „методологично“? Ето какво: „... Ние нямаме достатъчно опит от функциите, от действията, от структурата на Сметната палата. Защото тя просто напоследък в България не съществуваше. Това вероятно е един теоретичен модел, не е проигран на практика. В тази връзка би било много добре, аз много бих желал председателят на Сметната палата да убеди народните представители, да покаже един структурен модел, да изходи от функциите на тази Сметна палата и едва тогава, след като тези функции бъдат групирани по някакъв признак, бих го нарекъл някакъв признак на еднородност, ако щете, и тези функции бъдат обхванати от някакви направления, ние, познавайки тази структура, познавайки функциите на този орган, тогава вече да видим определеното лице, което кандидатства за определена група функции дали е най-доброто за този пост. Аз смятам, че ако ние не подходим по този начин, просто несериозно ще си свършим работата.“

След това усукване в наукообразен стил се изказва прагматичният инженер Александър Божков, и то с какво въведение: „Уважаеми господин Николов! Вече не сте народен представител за наше общо съжаление. Уважаеми колеги! Господин Николов има изключително правилен подход при съставянето на екипа на Сметната палата. Водили сме многократни разговори с него. Най-доброто е това, че съставът не бе разделен на партийни квоти. Търсят се професионалисти. Надявам се и вярвам, че господин Николов е намерил добри професионалисти. За съжаление повечето от тях виждам за пръв път и аз днес тук.“

Това вече е казано. Има ли нещо друго, по-различно като забележка, маркар и мъничка? Да, има, за която Божков се конкретизира: „Единственото възражение към днешната процедура е това, че заслужава си наистина народните представители да бъдат информирани за хората, за които ще гласуват, поне 24 часа предварително. Не че не познавам господин Кадир, но за голямо съжаление повечето от останалите, като заместник председател

на Икономическата комисия на Народното събрание, мога да кажа, че не ги познавам.

Божков има предложение да се измени „малко процедурата“: днес да е представянето на кандидатите за членове на палатата, а гласуването да е през някой от следващите дни. Защо? Има си и конкретен отговор: „Да получим в писмена форма биографичните им справки, да се запознаем малко повече с тях, за да вземем едно отговорно решение... Избираме хора за Сметната палата за девет години напред... Съставът на членовете на Сметната палата е нещо, с което не можем да си играем.“

Предложението за отлагане на избора не се приема – за него са само 53 народни представители от общо гласували 199, а въздържалите се са 20 души.

Пак дават думата на Георги Николов: „Целият този продължителен разговор повече от един месец не е бил табу. И аз съм бил откровен, включително и с колегите от парламентарната група на СДС, предложил съм им четири кандидатури. Не е имало нищо задкулисно... Правото на председателя е да предложи. И мисля, че вие трябва да ми имате доверие. Уверявам ви, аз не желая Сметната палата да бъде политически орган и докрай ще отстоявам този принцип в нейното организиране. Що се отнася до имената, сигурно срещу всеки от колегите може да има едно или друго възражение. Но аз съм този, който ще работи с тях, и мисля, че трябва да подкрепите моето предложение днес, да не отлагаме. Съгласете се, не бива да се амортизират имена, защото тези хора след това, ако бъдат избрани, ще се чувстват и огорчени за недоверието, за съмнението.“

Все още опозицията не смята да се примирява с предложението да се гласува „ан блок“, за екипа като цяло. Депутатът Георги Панев изгърмява последния си куршум: „Екипният принцип, на който се позовава председателят на Сметната палата Георги Николов, е разбираем, приемлив и работи доказано добре, но в органи на изпълнителната власт. Това, впрочем, е световна практика... Когато обаче става въпрос за един висш контролен орган, този принцип едва ли е най-уместният. Нещо повече, аз смятам, че той не трябва да се прилага и го оспорвам. Защото тук се предполага независимост на поведението на всеки един от членовете в максимална степен, особено като се има предвид, че те ще отговарят за отделните ресори в бюджета. Ето защо, оспорвайки този принцип, правя процедурно предложение да се премине към поименно гласуване на кандидатите за членове на Сметната палата.“

До поименно гласуване така и не се стига. Още гласуването за „ан блок“ дава очакваният отговор: от общо гласували 206 народни представители

154 са за предложените десет кандидати за членове на Сметната палата, против са 40 души, а въздържалите се са 12.

От името на ДПС депутатът Стоян Денчев поздравява избраните и им пожелава ползотворна работа за благо на нашата Република България.

След около четири години на Народното събрание се налага да избира нов член на Сметната палата на мястото на починалия Йовчо Русев. Този избор е първа точка в дневния ред на състоялото се на 24 февруари 1999 г. заседание.

Председателят на Сметната палата Георги Николов казва от парламентарната трибуна: „Искам да ви уверя, че подборът на кандидата за член на Сметната палата, който направих, не се отличава от този, използван от мен при предишния избор. Аз се срещнах с доста специалисти, разговарях, за да добия представа за техните качества, направих консултации със съответни органи и моят избор е за госпожа Катина Георгиева Кръстева-Калева.“

Тя е юрист по образование, била е съдия, заместник председател на Софийския районен съд и на Софийския градски съд, член съдия във Върховния касационен съд, заместник министър на правосъдието, отговарящ за работата на Съвета по законодателство и сближаване на българското законодателство със законодателството на Европейския съюз.

По направеното предложение се изказват двама депутати. Любен Корнезов казва: „Имам чест да познавам лично госпожа Кръстева. Тя е съдия от кариерата, една от най-известните и достойните български съдии. Честен, принципен и, бих казал, много фин човек... Ние от парламентарната група на Демократичната левица ѝ пожелаваме да остане такава, каквато е, независимо на кой стол стои.“

Той се връща в спомените си и за предшественика ѝ: „Имах чест да познавам и господин Йовчо Русев, който не е вече между нас... Господин Русев беше и ще остане в историята като един от бащите на Юлската конституция. Една личност, която даде много от себе си за изграждането на Сметната палата и, разбира се, не само за нея. Но животът е такъв, че той е пред нас и трябва да вървим напред.“

Представителят на Демократичната левица не пропуска удалата му се възможност да изрази мнението си и за самата дейност на Сметната палата. Според него тя остана може би единственият конституционен орган, който досега съумява да не се политизира и това е неговото голямо достойнство. Но Корнезов не скрива и критичността си към институцията: „Обаче Сметната палата не трябва да се превръща в една беззъба институция на финансовия контрол, ако такъв финансов контрол въобще днес има. Сметната палата трябва да бъде независима, но не декорация на демокрацията.“

Между впрочем, това са годините, когато СДС има парламентарно мнозинство, правителство с премиер Иван Костов и с финансов министър Муравей Радев.

Депутатът от левицата завършва изказването си така: „Обръщам се към господин Николов и уважаемите членове на Сметната палата, които са тук, в тази зала – с вас трябва да се съобразяват всички – и президент, и премиер, и председател на Народното събрание, и всеки един тук, в тази зала, а не вие да се съобразявате с нас. Затова ви казвам – извървете своя път, защото за мен все още сте в крачка.“

В подкрепа на кандидатурата на Катина Кръстева е и независимият депутат Нансен Бехар. За нея той казва, че е личност с голям, дългогодишен опит в системата на администрацията, личност, която познава законодателството и съдебната практика. Просто тя е един достоен кандидат, подчертава Бехар.

Депутатът от СДС Екатерина Михайлова си признава, че за разлика от говорилите преди нея колеги не познава лично госпожа Катина Кръстева, само е чувала хубави неща за нея. И набляга: „Освен това се доверявам на избора на председателя на Сметната палата да се спре именно на нейната кандидатура за попълване състава на Сметната палата. Смятам, че днес наистина извършваме един важен акт, макар и избирайки само един човек и попълвайки квотата на Сметната палата. Тя е много важен орган в работата на страната. Може би във времето още повече ще се уверим колко е важна Сметната палата, защото все пак тя отскоро съществува и ние самите още свикваме с това какви са нейните функции и кога трябва да се намесва.“

Това е нещо като косвен отговор на критичните бележки на Любен Корнезов. Дори Екатерина Михайлова продължава в същата посока: „Може би трябва да помислим и за това да дадем и едни по-големи възможности на Сметната палата за осъществяване на предварителен бюджетен контрол, което ще даде спокойствие на органите, когато предприемат съответни действия, доколкото техните действия са съобразени със закона и са в рамките на изискванията на законите и на бюджета. Тоест, според мен, имаме да мислим върху функциите на Сметната палата в перспектива и да я направим наистина един много по-ефективен орган, такъв, какъвто е необходим на страната.“

При гласуването 194 депутати са за избирането на Катина Кръстева за член на Сметната палата, против няма, само трима са въздържали се. Така членовете на Сметната палата пак са 10, както повелява законът.

СЕДМИЯТ ЗАКОН

Това е законът, седми в историята на българската държавност, в който дълбоко е втъкан духът на европеизма.

Това е законът, приет в края на 2001 г. и започнал реално да действа през 2002 г., който трябва да отговори на съдбоносното предизвикателство, свързано с евроинтеграцията – българската уредба за Сметната палата да се приведе в съответствие с международните одитни принципи и стандарти, с европейските практики в сферата на независимия външен контрол на публичните средства.

Това е законът, който като че ли е плод повече на експертно нормотворчество, отколкото на депутатски дирения и разпалени спорове. Само десетима народни представители се включиха в парламентарните дебати.

Нека да си припомним неговата предистория...

Съдбоносната цел е евроинтеграцията. В името на тази кауза през 2000 г. е разработен проект за нов Закон за Сметната палата. Той е одобрен от Министерския съвет и внесен в 38-то Народно събрание. И когато всички очакват да бъде дискутиран в пленарна зала, той е оттеглен от правителството. Тази стъпка е обяснена с претекста, че в проекта трябвало да се вмъкнат разпоредби, свързани с използването на съдебно-счетоводни експертизи. При допълнителните консултации с Европейската сметна палата и Европейската комисия се оказва, че съдебно-счетоводните експертизи не са типична дейност за сметните палати на страните членки на ЕС. Ялова, непродуктивна е и самата идея тези експертизи да се организират в относително самостоятелна структура към Сметната палата.

Тъкмо този факт ускорява приемането на този Закон за Сметната палата: на 20 ноември 2001 г. – на първо четене, и на 4 декември 2001 г. – на второ четене. В действащия вече закон не са включени разпоредби, свързани с експертната дейност. Той е съобразен с препоръките и изискванията на Декларацията на ИНТОСАЙ за водещите направления за одит на публичните финанси, редовните доклади на Европейската комисия за напредъка на България в процеса на присъединяване, докладите на СИГМА за външния одит на публичния сектор в България и Резолюцията на президентите на Върховните одитни институции на страните от Централна и Източна Европа и Европейската сметна палата, приета на среща в Прага (25 и 26 октомври 1999 г.). Преди окончателното оформяне на проектозакона той е съгласуван с Европейската сметна палата, Сметната палата на Великобритания, и Главна дирекция „Бюджет“ към

Европейската комисия и СИГМА. Като закономерен завършек на всичко това идва и добрата оценка за проектозакона в редовния доклад на Европейската комисия за напредъка на България по пътя на присъединяването за 2001 г.

Разбира се, новият закон не стъпва на гола поляна. Запазени са редица разпоредби от предходния закон, които според външни експерти са рационални законодателни решения. Самата му структура е усъвършенствана – в отделни глави са очертани правомощията, устройството и организацията, правата и задълженията, одитната дейност и докладването на Сметната палата, сезирането на компетентните органи за констатирани вреди и нарушения. Съвсем нормално е езикът на закона да се хармонизира с международната одитна терминология, която се използва от Европейската сметна палата и от сметните палати на страните членки на ЕС. В допълнителна разпоредба са специално дефинирани основните понятия „одит“, „одит на изпълнението“, „ефективност“, „ефикасност“, „икономичност“, „финансов одит“, „одит на финансовото управление“, „одит на финансовите отчети“, „одитиран обект“, че даже и това какво означава „повторно“ нарушение.

Кои са по-важните нови моменти в този Закон за Сметната палата?

- По-добре е регламентирана независимостта на институцията. Член 2, алинея 1 гласи: „Сметната палата е независима при осъществяване на своята дейност и се отчита пред Народното събрание.“ Независимостта намира израз преди всичко в самостоятелното:

- определяне на обектите за включване в годишната програма за одитната дейност, одитния подход и времето за извършване на одитите;

- разработване на своя бюджет, който се предоставя в Министерството на финансите за включване в проекта на Закона за държавния бюджет за съответната година, без Министерският съвет да има право да го променя;

- определяне на броя, наименованията и обхвата на дейността на отделенията и териториалните поделения.

Впрочем, красноречиви сами по себе си са и тези два текста:

„Председателят и членовете на Сметната палата са независими при изпълнението на своите задължения и при вземането на решения по обсъжданите въпроси, като се ръководят от принципите за колегиалност, публичност и прозрачност“.

„Одиторът е независим при извършване на одит и свободно докладва за резултатите от одита“.

- В обсега на одитната дейност на Сметната палата са включени нови обекти. Това са бюджетите на държавното обществено осигуряване и на Националната здравноосигурителна каса. Особено важно е, че сред правомощията за одит са и средствата от фондове и програми на ЕС, включително управлението им от съответните органи и крайните ползватели. Това има съществено значение при предоставянето и използването на средства от предприєдинителните фондове, както и изпълнението на международни спогодби, договори, конвенции или други международни актове. Предвидено е Сметната палата да извършва съвместни одити с Европейската сметна палата на средства от фондове и програми на ЕС, както и с върховни одитни институции на други страни при изпълнението на международни актове, когато това е заложено в подписани двустранни и многостранни споразумения.

- Регламентирани са правомощията на Сметната палата като колективен орган. Съобразно с европейската практика са включени и функциите за разработване и приемане на стратегии и политики за одитната дейност, одитни стандарти в съответствие с международните стандарти за външен одит, както и вътрешни нормативни актове във връзка с организацията и управлението на одитната и друга дейност.

- Изравнени са случаите, при които се прекратяват предсрочно полномощията на председателя и членовете на Сметната палата. Празнината в предишния закон бе запълнена – вече ясно са формулирани процедурите за избор на председател и на членове на Сметната палата при действащата Сметна палата. Впрочем ето го самият чл. 13:

(1) Народното събрание избира председател на Сметната палата два месеца преди изтичането на мандата на действащия председател.

(2) В едномесечен срок от избирането му председателят прави предложение пред Народното събрание за избиране на членове на Сметната палата.

(3) Избраните по чл. 1 и 2 председател и членове на Сметната палата встъпват в длъжност в деня на изтичането на мандата на лицата, на чието място са избрани. Те освобождават заеманите длъжности и прекратяват дейностите, които са несъвместими с тяхното правно положение, до деня на встъпването им в длъжност.

(4) Председателят и членовете на Сметната палата продължават да изпълняват своите правомощия до встъпването в длъжност на техните приемници.

- Определен е статутът на одиторите, като са регламентирани по-високи изисквания за тяхното назначаване и по-големи отговорности при

осъществяването и представянето на резултатите от одита. Въведена е нова длъжност – стажант-одитор, на която могат да се назначават лица с висше икономическо и юридическо образование без трудов стаж. Включени са разпоредби, с които стажът на определени лица, придобит в Сметната палата, се признава за служебен стаж по специалността и по Закона за нотариусите и нотариалната дейност. Разширени са правомощията при упражняване на одитната дейност с възможността да изискват и да получават информация извън одитирания обект от всички органи в страната. Заслужава си да бъде цитиран пълният текст на чл. 31:

(1) Органите на Сметната палата при упражняване на своите правомощия имат право:

1. на свободен достъп до служебните помещения и до всички документи, отчети, активи и пасиви, свързани с финансовото управление на одитираните обекти;

2. да изискват в определени срокове справки, заверени копия от документи и друга информация във връзка с предварителното проучване и извършването на одитите, включително на електронен носител;

3. да изискват устни и писмени обяснения от длъжностни лица, включително от бивши длъжностни лица, по факти, които са констатирани при одитите, както и по въпроси, които са свързани с тяхната дейност;

4. да изискват справки, заверени копия от документи и друга информация от физически лица, юридически лица и еднолични търговци извън одитирания обект, свързани с възможни случаи на незаконна дейност, които засягат финансовите и имуществените интереси на одитирания обект или средствата от фондове и програми на ЕС;

5. да изискват и да получават информация от всички органи в страната, както и достъп до базите им от данни във връзка с дейността на Сметната палата.

(2) Длъжностните лица в одитираните обекти са длъжни да оказват съдействие на органите на Сметната палата при осъществяване на правата им по ал. 1, т. 1-3 и да осигуряват подходящи помещения и технически средства за извършване на одитите, включително ползване на телекомуникационни средства.

(3) Лицата по ал. 2 не могат да се позовават на държавна, служебна, търговска, банкова или друга защитена от закона тайна при извършване на одити от Сметната палата.

(4) При отказ за предоставяне на информация по ал. 1, т. 4 председателят на Сметната палата има право да издаде заповед за извършване на

проверка на юридическото лице или на едноличния търговец във връзка с отказаната информация.

(5) При възпрепятстване на проверката по ал. 4 от юридическото лице или едноличния търговец Сметната палата сезира органите на прокуратурата.

(6) Събраните писмени доказателства при проверката по ал. 4 са неразделна част от документацията за извършения одит в одитирания обект.“

• Одитите ще се извършват въз основа на приети от Сметната палата и обнародвани в „Държавен вестник“ одитни стандарти.

• Засили се превенцията в дейността на Сметната палата. В чл. 38 е записано:

„При установени в процеса на одита действия, които създават възможност за незаконосъобразно събиране или разходване на бюджетни или други публични средства, както и за увреждане на имущество на одитираните обекти по чл. 5, ръководителят на отделението или директорът на териториалното поделение по предложение на ръководителя на одита уведомява съответния компетентен орган за предприемане на мерки за спиране на действията“.

Разширени са възможностите на Сметната палата за търсене на отговорност при нарушения на процедурите по възлагане на обществените поръчки. Докладът с резултатите от одита в частта за нарушенията на процедурите се изпраща на министъра на финансите и на министъра на държавната администрация за предприемане на действия в съответствие със законовите им правомощия.

По-големи са и възможностите за търсене на отговорност при наличие на данни за вреди и за нарушения при изпълнението на бюджети и извънбюджетни сметки и фондове или при управлението на имуществото.

Предвидено е материалите от одита или одитните доклади да се изпращат на съответните компетентни органи за търсене на имуществена или административнонаказателна отговорност, като те трябва в срок до два месеца да уведомят Сметната палата за предприетите мерки по тези санкции. В духа на евроинтеграционните процеси е и текстът на чл. 52, ал. 4:

„При наличие на данни за престъпление при управлението на средства от фондове и програми на Европейския съюз с решение на Сметната палата материалите от одита или одитният доклад се изпращат и на специализираните органи за превенция и борба с измамите и корупцията на Европейския съюз и на Националния ръководител съгласно Меморан-

дума за разбирателство между правителството на Република България и Европейската комисия за създаване на Национален фонд.“

- Съкратени са процедурите за обжалване на констатациите в одитните доклади – едно изключително важно за одитори и одитирани условие. Вместо досегашните три равнища на обжалване остава само възможността за обжалване на констатациите пред ръководителя на отделението или пред директора на териториалното поделение. Регламентирано е правото на Сметната палата, като колективен орган, да отменя изцяло или частично констатации и оценки в одитните доклади, включително и в заключенията на ръководителите на отделения и директорите на териториалните поделения по обжалваните констатации. Нов момент е и предвидената възможност бивши ръководители на проверяваните обекти да могат да дават писмени становища по одитните доклади. Значимостта на това обстоятелство изпъква доста ясно в контекста на наблюдаваните се през последните години чести смени на ръководителите и особено в случаите, когато става въпрос за нанесени вреди или за престъпления, за които се търси съответна отговорност.

- Подобрява се докладването в Народното събрание и проследяването на съдбата на даваните от Сметната палата препоръки във връзка с извършените одити.

Какво предоставя Сметната палата на Народното събрание?

- Годишната си програма за одитна дейност;
- Информация за приетите одитни доклади през съответното тримесечие.

А какво внася Сметната палата в парламента?

Това са отчетът за дейността през предходната година, доклади по отчетите за изпълнението на държавния бюджет, бюджета на държавното обществено осигуряване, бюджета на Националната здравноосигурителна каса и по бюджетните разходи на БНБ за предходната година, доклади за извършени одити на бюджетни системи или със значими резултати за съответните бюджети и други публични средства и дейности. Тези доклади могат да се разглеждат в постоянни и други комисии на Народното събрание, които по своя преценка ще предлагат и вземат конкретни решения.

При неизпълнение на препоръките за подобряване на управлението на бюджетните и другите публични средства и дейности Сметната палата може да изпраща доклад с предложения за предприемане на съответни действия до Народното събрание, Министерския съвет, общинския съвет, областния управител и до по-горестоящия ръководен орган на одитирания обект извън централната, регионалната и местната изпълнителна

власт. Посочените органи са задължени в едномесечен срок да уведомяват Сметната палата за предприетите действия.

- Включени са разпоредби за осъществяване на сътрудничеството на Сметната палата с:

1. органите на държавния вътрешен финансов контрол с цел повишаване ефективността на контролната система на страната;

2. данъчната и митническата администрация, органите за принудително събиране на държавни вземания, контролните органи на Агенцията за финансово разузнаване, както и с органите на съдебната власт с цел подобряване на събираемостта на държавните вземания и на борбата с престъпността.

Конкретните форми на сътрудничество се определят със съвместни споразумения.

- По нов начин е регламентиран одитът на годишния отчет за изпълнението на бюджета и годишния финансов отчет на Сметната палата. Одитът се осъществява от независима комисия, чийто брой и състав се определят ежегодно от парламента до 31 март на текущата година. Докладите на комисията по отчетите се представят в Народното събрание заедно с отчета за дейността на Сметната палата за съответната година.

- Законът специално подчертава, че дейността на Сметната палата се основава на принципите на публичност и прозрачност. В чл. 50, ал. 2 е записано: „Сметната палата информира обществеността за резултатите от извършените одити, които не представляват защитена от закона тайна, включително на средства от фондове и програми на Европейския съюз.“

Ето това са в общи линии основните белези на този Закон за Сметната палата.

Първото четене на законопроекта е на 20 ноември 2001 г. Докладчик е Иван Искров, председател на Комисията по бюджет и финанси. Още в първите му думи е признанието, че по законопроекта най-активно е работила Сметната палата. Именно по тази причина той е представен от председателя на Сметната палата доц. д-р Георги Николов, който е на мушката и на заседанието на комисията, където отговаря на много въпроси, зададени по време на обсъждането.

В разискванията в пленарната зала пръв взема думата представителят на „Коалиция за България“ Атанас Папаризов. Той отбелязва, че законопроектът отразява всички препоръки, които са отправени към Сметната палата вътре в страната и от международните институции с оглед хармонизирането на нашето законодателство с това на ЕС и засилването на контрола над използваните средства по програмите, които ЕС осъщес-

твява в България както по Програмата ФАР, така и по различните структурни и предприсъединителни фондове.

Подкрепяйки разширяването на обхвата на дейността на Сметната палата и извършваните от нея одити, той не пропуска да отбележи, че предлаганите промени са изцяло положителни. Специално изтъква: „Той е един от малкото устройствени закони, които сега се приемат, но не се цели да се приеме нов закон само за да се смени ръководството на съответния орган. И в този смисъл аз приветствам параграфа от преходните и заключителните разпоредби – § 2, че председателят и членовете на Сметната палата, избрани при условията на отменения Закон за Сметната палата, изпълняват задълженията си до изтичане на срока, за който са избрани. Много е радостно, че ние приемаме един закон от гледна точка на материята, която урежда, и се надяваме, че в работата преди второто четене ще се съсредоточим именно на този аспект.“

Депутатът прави своя конструктивен принос в това отношение. Предлага да се помисли как Народното събрание редовно да има информация за цялата дейност на Сметната палата. Според него нормално е тя да изпраща поне на три месеца списък на извършваните от нея одити, за да може парламентът да прецени желае ли да се запознае с някои от тях. А когато не са изпълнени направените бележки, вероятно всички тези, когато става дума за централни органи, трябва да се изпращат в Народното събрание и в Министерския съвет, препоръчва Папаризов. Той също така смята, че е много важно да се спази срокът за публикуване на одитните стандарти, „тъй като практически без тях законът няма да постигне тази цел, за която се предлага да се уеднакви дейността на Сметната палата с тази на страните от ЕС, и да може тя да бъде органът, на който и Европейската сметна палата да разчита в по-голяма степен с променения закон и децентрализираното финансиране по линия на ЕС.“

Папаризов изказва и предположението, че в много от случаите практически Сметната палата ще остава единственият орган, който да проверява използването на средствата от ЕС, а Европейската сметна палата ще прави само такива целеви проверки.

Проф. Огнян Герджиков, председател на Народното събрание, пита има ли други желаещи да участват в разискванията. Поглежда залата и констатира: „Като че ли не виждам. Ако това е така, може ли да считам, че дебатите по първо четене са приключили? Изглежда комисията действително си е свършила много добре работата.“ Обръща се към председателя на Сметната палата и го подканя да дойде на трибуната и да изрази отношението си към законопроекта. Георги Николов припомня, че зако-

нопроектът е съгласуван с институциите, които са определящи в ЕС при преговорите за членство в съюза.

Председателят на Сметната палата най-неочаквано, но съвсем открито заявява, че основният недостатък на действащия Закон за Сметната палата е в това, че той е обърнат повече към изпълнителната власт. И пояснява: „Всички констатации и резултати от нашите проверки, които са твърде много, за тях ние уведомяваме министъра на финансите. С този закон така, както е уредено положението в другите сметни палати, ние искаме Сметната палата като избрана от парламента да предоставя информация, защо не и списък на проверките, т.е. нашата одитна програма предварително в парламента, за да може в редица случаи да ползвате и нашите констатации и препоръки за целите на законодателния процес.“

Макар и малко извън традиционния ред, при вече приключили разисквания, думата взема Румяна Георгиева, народен представител от НДСВ. Тя подкрепя законопроекта и казва: „Наистина за първи път ни беше представен един много ясен неполитически обвързан закон. Закон, който има много голямо значение за отчитане на приходите и разходите в бюджетната сфера и за осъществяването на един нормален законов контрол.“

Тази оценка поражда реплика на Папаризов: „Искам само да уверя госпожа Георгиева, че Законът за Сметната палата никога не е бил политически обвързан. И би било несправедливо да се поставя въпросът за тази институция по този начин. Когато Народното събрание прие този закон в 37-то НС, той беше приет въз основа на дотогавашната практика в България. Разбира се, не беше толкова съвременен, не говорехме за толкова много одити, не правехме такава разлика между ефективност, ефикасност и икономичност, която сега е нова за нас, за нашата практика. Изхождахме от финансовия контрол, но все пак законът отговаряше на възможностите на страната като цяло, на всички специалисти в данъчната и финансовата област. Може би някои от тях да са били политизирани, но законът не е бил политически обременен.“

Всички гласували 150 депутати подкрепят единодушно законопроекта на първо четене.

Второто четене е на 4 декември 2001 г. То е лишено от какъвто и да е дебат. Срещу такъв подход са само седмина депутати от всички присъстващи 159. Самият докладчик Иван Искров споделя, че всички внесени от него текстове за изменение и допълнение на законопроекта са предложения на самия вносител – Министерския съвет, и на Сметната палата. Получава се нещо като прехвърляне на законодателна инициатива и на институцията Сметна палата, защото по конституция тя няма такава пра-

во. Същият подход, естествено, прилага и вторият докладчик по законопроекта Валентин Церовски.

При докладването обикновено се съобщава, че Комисията по бюджет и финанси подкрепя внесените в нея предложения. Само веднъж докладчикът заостря вниманието на депутатите, че ще прочете текст, който малко ще се различава от раздадения им предварително вариант. Става дума за следното: „Стажът на главния секретар, директорите на териториалните поделения, ръководителите на сектори, одиторите, стажант одиторите и служителите от администрацията на ръководни длъжности и експертни длъжности с ръководни функции, придобит на съответните длъжности в Сметната палата, се признава за служебен стаж по специалността при кандидатстване за назначаване на длъжности, за които се изисква служебен стаж по специалността.“

При приемането на преходните и заключителните разпоредби от всички гласували 125 народни представители само един е въздържал се.

Така законът е приет окончателно. Докладчикът по законопроекта благодари на всички депутати за свършената законодателна дейност и съобщава, че Георги Николов държи непременно да каже няколко думи.

На трибуната е председателят на Сметната палата: „Надявам се, че и този закон ще има успешен старт, тъй както преди повече от 5-6 години лично акад. Сендов удари звънеца, когато се прие Законът за Сметната палата на Република България, с което възстановихме една позабравена традиция.“

Георги Николов добавя: „Благодаря на всички, които подкрепихте този закон – и на Комисията по бюджет и финанси, и на Министерството на финансите, които работиха твърде активно, и лично на председателя господин Искров, който превъзмогна и умората. Благодаря ви още веднъж“.

Изминават малко повече от три години от приемането на закона и идва ред за смяна на ръководството на Сметната палата. На 7 април 2005 г. в дневния ред на парламента е включена точка за приемане на решение за избор на председател на Сметната палата. Но това сякаш става най-неочаквано. В разгара на второто четене на законопроекта за изменение и допълнение на Закона за избиране на народни представители депутатът от НДСВ Борислав Ралчев прави процедурно предложение да се прекъснат разискванията по него, да се премине към избор на председател на Сметната палата и след това да се продължи със закона. Това предложение е подкрепено от 106 депутати, 39 са против и двама са въздържали се.

Станимир Илчев, председател на парламентарната група на НДСВ, представя лаконично кандидата за този пост проф. Валери Димитров. Близко четири години той е председател на Комисията по икономическа политика. Професор по административно право, доцент по финансово право и доктор по право. От 1991 г. до 2001 г. е правен съветник на управителя и на Управителния съвет на БНБ. Автор е на книги, студии и статии в областта на банковото, борсовото, финансовото и административното право.

От дейността му, пак повтарям, в 39-то Народно събрание всеки от нас би могъл да има своя собствена и пълна оценка за проф. Димитров, подчертава в заключение Илчев.

Първа в дебата се включва Мариана Костадинова, народен представител от НДСВ. Твърде емоционално тя споделя: „Валери Димитров е един много голям човек, един професионалист, трудолюбив и организиран, коректен, честен – качества, които всички ние може би през цялото време на нашата съвместна работа сме забелязали. Качества, които всеки от нас може би харесва. Качества, които всички ние бихме желали да притежаваме така накуп... От година и половина имам честта да седим заедно и на един ред в пленарната зала... Смятам, че тази предложена кандидатура на нашия колега Валери Димитров за председател на Сметната палата е една много сериозна кандидатура, тъй като с неговото избиране за председател това ще бъде човекът, който ще трябва да утвърди българската Сметна палата в голямото европейско семейство.“

Депутатът от ДПС Ремзи Осман се присъединява към казаното от колежката му и вметва: „Въпреки че Народното събрание закъсна с избора на председател на Сметната палата, мисля, че накрая успяхме да намерим едно общо съгласие и най-подходящият човек да бъде излъчен като кандидат и днес ние да го изберем за председател на Сметната палата. Парламентарната група не само че ще подкрепи проф. Валери Димитров в неговата работа, но и когато се нуждае от съвети, ние като законодатели винаги ще му оказваме необходимото съдействие.“

Своята подкрепа на кандидатурата дава и „Новото време“ чрез депутата Борислав Цеков. Той използва и доброжелателна ирония при пожелаването на успешна работа на бъдещия председател на Сметната палата, тази важна за държавата институция: „В кръга на шегата, дали е добър човек, както казва госпожа Костадинова, едва ли има кой знае какво значение за председателя на Сметната палата. По-важното е, че Валери Димитров е не само доказан експерт и специалист в правната област, а през тези близо вече четири години в Народното събрание доказва, че е парла-

ментарист, че носи в себе си един стремеж към съгласие, който е ключът към успешната парламентарна дейност, че има политически качества, които днес правят възможно около него да се обединят поне три парламентарни групи в българския парламент.“

Какво мисли опозицията за този избор?

Това си проличава в изказванията на нейните депутати.

Изключително важно е значението на Сметната палата и аз тук искам да благодаря на досегашния ѝ състав за усилията, които положи през тези години: първо – да утвърди тази важна институция, и второ – да използва и разширява все повече и повече своите функции, такова е встъплението на депутата от СДС Валентин Василев. Той напомня, че председателят на Сметната палата и нейните членове трябва да са и професионалисти, и политически независими, и хора, които отстояват правилата и законите на държавата. Валентин Василев напомня и това: „Именно при избора на председател и членове на тази институция, защото членовете се предлагат след това от председателя, както е в закона, би трябвало да се водят някакви консултации. Такава беше уговорката ни преди няколко месеца, че ще има консултации за избор на председател и членове на Сметната палата, за избор на омбудсман, за избор на други представители на важни държавни институции. До този момент нямаме такива преговори и аз съжалявам, че трябва да избираме по този начин председател. По този начин ние залагаме конфликт в следващия парламент, който ако реши да действа по същия начин, може да направи някои други неща... Ето защо парламентарната група на СДС няма да подкрепи тази кандидатура, и то не защото намира някакви сериозни дефекти или възражения, а защото просто не бяха спазени едни поети ангажменти – трябваше да бъдат извършени процедури в този парламент... Защото няма наистина изисквания за някакви квоти, но могат политическите сили да се обединят около членове и фигури, които ще изпълняват занапред съвместно своите задължения. Аз не споделям такава практика в българския парламент. Тя винаги е водила до следващи конфликти.“

И тъкмо Валентин Василев да приключи с изказването си, Емилия Масларова, депутат от „Коалиция за България“, прави процедурно предложение в пленарната зала да бъде поканен председателят на Сметната палата Георги Николов. Според нея, когато се избира единият председател, тук трябва да присъства досегашният председател. Поне е коректно, мисля, че е и толерантно и се надявам, господин Илчев, че поне по този въпрос ще имаме консенсус, подмята тя. Поканен е, отвърща от място Ил-

чев. Дочува се дори глас: „Той е в залата.“ Не го виждам в залата, убедено казва встрани от микрофоните Масларова. И това е така. Затова набързо се гласува председателят на Сметната палата да бъде допуснат в пленарната зала. Той влиза, сядна на свободна банка, а на трибуната вече е Георги Пирински, депутат от „Коалиция за България“:

„Народното събрание беше длъжно да избере нов председател на Сметната палата месеци преди днешния ден. В изпълнение на чл. 13 от Закона за Сметната палата това трябваше да стане два месеца преди изтичането на мандата на действащия председател. Господин Георги Николов заема този пост в продължение на девет години и половина вече, тъй че никак не е добър атестат за Народното събрание и специално за мнозинството и ръководството на Народното събрание това, че днес по такъв начин ще трябва да изберем новия председател на Сметната палата. Аз споделям съображенията, които и господин Василев изказа, и бях един от тези 39 народни представители, които гласуваха против това да се приеме предложението, направено от мнозинството.“

После изрича няколко изречения по принцип: „Същевременно ние всички разбираме, че председател на Сметната палата се избира веднъж на девет години. Това е два пъти по-дълготраен избор и отгоре от колкото мандатът на един народен представител. И във всички случаи пристъпването към една такава точка от дневния ред трябва да е достатъчно добре подготвено и обмислено, като се даде дължимото на досегашния председател – той да бъде чул и да бъде споделена оценка за неговата и на Палатата работа, защото той е ръководител на един отговорен колектив и едновременно с това, разбира се, изборът да бъде организиран и подготвен по този начин така, че да получи възможно най-широка подкрепа. Защото това наистина е една длъжност, един държавен пост, който не бива да бъде политизиран. Това е така, защото основна задача, както е фиксирано в Закона за Сметната палата, на този орган е да осигурява и допринася за доброто управление на бюджетните и другите публични средства, да предоставя на Народното събрание надеждна информация за използването на средствата съгласно принципите за законосъобразност, ефективност, ефикасност и икономичност и за достоверното отчитане на изпълнението на съответните бюджети...“

А как ще гласуват левите депутати? Пирински казва, че навярно всеки народен представител от „Коалиция за България“ ще гласува по съвест. И пояснява защо: „Считам, че в крайна сметка онова, от което ще трябва да се ръководим, е да дадем един достатъчно сериозен мандат на онзи, който бъде подкрепен от пленарната зала така, че той да чувства и подк-

репата, и задължението да бъде на висотата на поста, на който бъде избран.“

Най-разлютен в дискусиата е представителят на „Демократи за силна България“ Благой Димитров. Той тръгва от това, че не е имало никакви консултации по този избор, за да се търси „все пак една широка подкрепа“. Прави уговорката, че всичко, което казва, по никакъв начин не е свързано с кандидатурата на проф. Валери Димитров, че става дума за принципи.

Как си го представят депутатите от ДСБ избора на шеф на Сметната палата?

Естествено, по-различно от прилагания начин: „Би трябвало, не само в случая за избор на шеф на Сметната палата, а и във всички други случаи, които вероятно ще възникнат за подобни избори, да има една комисия, която да огледа и да направи проверка за съответствието между законовите изисквания и съответните кандидатури. В случая имаме една кандидатура, но теоретически може да има няколко. Сега единствената кандидатура, която се предлага на пленарната зала на Народното събрание, е практически член на мнозинството, на парламентарната група на НДСВ. И аз тук например имам един въпрос към господин Валери Димитров: той член ли е на някакво управително тяло на ръководството на НДСВ?“

От депутатската банка Мариана Костадинова спонтанно отговаря: „Не е член.“

Представителят на ДСБ решава отново да се върне към генералния въпрос за независимостта на институцията: „В момента обаче аз съм изключително смутен от начина, по който с процедурно предложение се прекъсват дебати по закон, който тече, и бързо, трескаво трябва да се избере председател на Сметната палата, между другото, бих казал. И още нещо. Смущаващо е, че кандидатурата е само една. Тя не напразно е само една, тя е само една, защото от мнозинството не са търсени консултации с другите парламентарни групи. В това отношение може би трябва ръководството на Народното събрание да си вземе бележки за другите процедури по избор, които предстоят, не в рамките на Либералния алианс, а наистина да започнат консултации между всички парламентарни групи.“

След тази опозиционна реч се оказва, че няма други желаещи да се изказват. Отново подканят Георги Николов да каже няколко думи. В синтезиран вид той прави равносметка на изминалия деветгодишен мандат:

„Заставам в качеството си все още на председател за последен път на тази катедра, като искам да заявя, че дадената клетва от мен и колегите

– членове на Сметната палата, през късната есен на 1995 г. да спазваме Конституцията и законите на страната, ние спазихме.

Аз пожелавам на проф. Димитров в този дух, както господин Пирински сподели, заедно с новите членове, които ще бъдат избрани, да продължи това, което ние постигнахме.

България може да се гордее, и това го казвам като оценка, която е на Европейския съюз, с една професионална, неполитизирана, обективна, точна институция за външен одит...

Искам с гордост да заявя това, което съм го заявявал на международни форуми – през тези девет години нито веднъж президент на Република България, председател на българския парламент, министър председател ми е звънял или нещо да разпореди. Ние сме чувствали именно тази независимост, невмешателство от властите и аз се гордея и това трябва да продължи като начин на развитие на институцията.

Българската Сметна палата разполага със състав, в който са инвестирани много средства. Още от 1998 г. ние започнахме съвместни проекти със страни от ЕС и сега нашите одитори, нашата администрация не отстъпва на тази в страни, които дълги години са развивали външния одит. Това е едно, отново казвам, постижение. Мисля, че този състав, който изнесе на плещите си деветте тежки години на утвърждаване, заслужава доверие...

Ние имаме един от най-добрите закони и това е заслуга на този парламент... Може също да се гордеем, че той служи като основа за разработване на други закони. Затова вие и останалите депутати от предните парламенти приемоте най-искрена благодарност за това, което направихте за нас.“

Финалът на Георги Николов е:

„Искам да изкажа благодарност и на всички министри, кметове, които в началото ни посрещаха като „онези лошите“, а след това те видяха в Сметната палата един равнопоставен партньор. Нашите критики и нашите бележки не са били да орезим, извинете ме, един или друг, а да кажем какво не трябва да се повтаря.

Може би трябва да изкажа и благодарност на медиите, които през тези девет години отправяха и критични бележки към нас, и добри, те даваха гласност и хората вече знаят що е палата и има ли бъдеще у нас.

Най-искрено ви благодаря в тези последни минути.

Това, че се прекъсна (б.а. – обсъждането на предходния по дневния ред закон), може би си има и плюсове. Аз призовавам да направите един достоен избор, за да мога да предам и своя опит, който в една или друга степен заедно с колегите натрупах.“

Продължителни ръкопляскания. Председателят на Народното събрание Борислав Великов коментира в движение: „Благодаря Ви, господин Николов. Мисля, че тези ръкопляскания изразяват и благодарността на всички народни представители за Вашата ползотворна дейност през последните повече от девет години.“

Настъпва сублимният момент – гласуването. В него участват 185 народни представители, 149 от тях дават своя вот за проф. Валери Димитров, против са 29, а въздържалите се са седмина.

Новоизбраният председател на българската Сметна палата полага предвидената по Конституцията и закона клетва. И вече в новото си качество прави първото си официално изявление от парламентарната трибуна:

„Първо искам да благодаря на всички колеги депутати, които ме подкрепиха в този избор, независимо от това към коя политическа сила принадлежат, тъй като за мен това е показател за високото доверие, което ми се оказва. Трябва да благодаря и на досегашния председател на Сметната палата доц. Георги Николов и на всички нейни членове за наистина огромните им заслуги за създаването и функционирането на тази Сметна палата като една от най-достоините институции в страната и като институция, която наистина подготви, до голяма степен допринесе за предстоящото приемане на България в Европейския съюз.

Ще работя заедно с тези членове на Сметната палата, които предстои да бъдат избрани от вас, за укрепването на независимостта и авторитета на тази Сметна палата и за доверието на обществото в нея, т.е. ще се опитам да продължа добрите традиции, заложили от моя предшественик и неговия екип.“

Проф. Валери Димитров споделя и своята визия за настоящето и бъдещето на оглавяваната от него институция:

„Пред нас стоят предизвикателствата от влизането на България в ЕС. Очевидно е, че в най-скоро време българската Сметна палата ще стане един член на семейството на европейските сметни палати и трябва да бъде един достоен член на това семейство. За мен Сметната палата трябва да бъде истински гарант за върховенството на закона, тъй като смятам, че България трябва да бъде страна, където наистина има господство и върховенство на закона, особено при контрола над бюджетните и други публични средства и дейности. Безпристрастността и компетентността в дейността на Сметната палата, както и добронамереността и откритостта ѝ към всички други държавни институции в страната – мисля, че това трябва да бъде императив в бъдещата ѝ дейност.

Още веднъж искам да благодаря на всички колеги. Имайте предвид, уважаеми колеги, че в мое лице ще намерите откритост и добронамереност. По никакъв начин няма да позволя Сметната палата, доколкото зависи от мен в качеството ми на председател, да се превръща в някакъв инструмент за политически поръчки и репресии.“

След шест дни, на 13 април 2005 г., е изборът на членове на Сметната палата. Той също не е спокоен, а е наситен с доста емоции, острота, на моменти – по нашенски конфронтационен.

В залата са поканени кандидатите за членове на Сметната палата. Председателят на парламентарната група на НДСВ Станимир Илчев прочита предложението, а председателят на Сметната палата Валери Димитров представя накратко кандидат членовете.

- Снежина Чипева е юрист по образование с дълъг професионален опит като юрисконсул и адвокат. Народен представител, член на Комисията по правни въпроси и на Комисията по икономическа политика. Притежава и квалификация на икономист.

- Коста Костов е икономист по образование с дълъг професионален опит като икономист. Работил е последователно като икономически и търговски директор в държавни предприятия. Бил е предприемач. Депутат, председател на парламентарната Комисия за борба с корупцията, член на комисиите по бюджет и финанси и по земеделието и горите.

- Валери Апостолов е един от най-изявените специалисти в областта на осигурителното и социалното дело. Заместник министър на труда и социалната политика с ресор „Трудово право и обществено осигуряване“, „Европейска интеграция, международни спогодби и международни програми“ и „Условия на труд, управление при кризи и алтернативна служба“. Макар и млад човек, той има дълъг професионален опит в тази сфера – бил е последователно директор на Районното управление „Социално осигуряване“ – Кърджали, и главен директор на Столичното управление „Социално осигуряване“ в Националния осигурителен институт. Освен квалификацията си на икономист има и юридическо образование. Хоноруван преподавател в Университета за национално и световно стопанство.

- Евгения Пенкова е доцент, доктор по икономика, преподавател в УНСС. Няколко години е член на Надзорния съвет и същевременно председател на Надзорния съвет на Агенцията за следприватизационен контрол. Участвала е в множество проекти, свързани с публичните финанси.

- Свилена Симеонова е също с дългогодишен преподавателски опит по финансов контрол в Юридическия факултет на УНСС. Директор на дирекция „Правно осигуряване на контролната дейност и нормативни акто-

ве“ в Агенцията за държавен вътрешен финансов контрол. Ръководител на работна група по преговорите за присъединяване на България към ЕС – по глава „Финансов контрол“.

- Кадир Кадир, юрист по образование, повече от девет години член на Сметната палата. Бил е депутат в Седмото Велико Народно събрание, а в 36-то Народно събрание е един от неговите заместник председатели. Бил е също така и член на Централната изборителна комисия.

- Хюсеин Чауш е икономист по образование, специалист в сферата на счетоводството, магистър по международни отношения. Бил е председател на Общинския съвет, директор на банков клон и заместник кмет на гр. Дулово. Член на Комисията по бюджет и финанси и на Комисията за борба с корупцията.

- Ерджан Алкова е икономист по образование със специалност „Счетоводство и контрол“. Била е счетоводител в ДСК. Работила е като финансов експерт в Агенцията за държавен вътрешен финансов контрол във Велико Търново. Освен това е била заместник кмет на Община Велико Търново по инвестиционната, финансово-стопанската и териториално-селищната политика.

- Румяна Георгиева е с икономическа специалност. Била е главен експерт в Банковата консолидационна компания, изпълнителен директор на „Тексим банк“ и в продължение на няколко години е директор на Дирекция „Специален надзор“ в БНБ. Народен представител, член на Комисията по бюджет и финанси.

- Горица Грънчарова е икономист по образование, специалист по финанси. Главен експерт по бюджет в Националната агенция за приходите. Преди това е работила като главен експерт в Стопанска и инвестиционна банка, в „Туристспортбанк“ и в „Булгаргаз“ като финансов експерт.

Накрая председателят на Сметната палата призова: „Аз смятам, че това са достойни хора, които ще осъществяват ефективно, законосъобразно и компетентно функциите си като членове на Сметната палата като колегиален орган и затова ви предлагам да подкрепите тези кандидатури и те да бъдат избрани, като моето предложение е тези кандидатури да бъдат гласувани заедно като лист от десет членове.“

В следващите минути се отрищват разискванията.

Сякаш за да продължи своята пледоария, пръв на трибуната е отново депутатът от ДСБ Благой Димитров: „Това, което имах като притеснение при избора на господин Валери Димитров, се потвърждава в момента от онова, което ни представя като в списък проекторешението за членове на Сметната палата. Това, което той ни представя, е чисто

политически борд. Той практически ни представя списък от десет имена, измежду които заедно с него петима народни представители от мнозинството... Питам аз: при този състав по какъв начин Сметната палата ще отговаря на предизвикателствата за проверки във всички сфери на бюджета?“

Депутатът не пропуска да зададе и въпрос за приемствеността в състава, обръщайки се към проф. Димитров: „Вие практически с изключение на господин Кадир не представяте на Народното събрание по никакъв начин никаква приемственост в новия състав. По никакъв начин! ...“

Ораторът прибъгва и до аргумент, свързан с вътрешния правилник за работа на Народното събрание: „Още веднъж поставям въпроса от чисто процедурна гледна точка – това решение отново не е минало през комисии... Мисля, че по-редно е господин Валери Димитров да представи примерно 15 кандидатури – повече от 10, да се даде шанс на Народното събрание измежду номинираните от него... кандидатури Народното събрание примерно да предпочете десет от тях, с най-много гласове.“

И посочва Румяна Георгиева за пример. Според него тя безспорно става за член на Сметната палата.

След такава тирада председателстващата заседанието Камелия Касабова използва ситуацията, за да уведоми пленарната зала, че всички кандидати за членове на Сметната палата са представили собственоръчно подписани декларации, че отговарят на законовите изисквания за заемане на тази длъжност.

А каква е позицията на „Коалиция за България“ по този избор?

Светлина по въпроса хвърля депутатът Атанас Папаризов, който започва изказването си така: „Действително струва си много сериозно да обсъдим този въпрос за Сметната палата преди да пристъпим към гласуване. И аз, както и преждеговорившият, съм дълбоко разочарован от това, че председателят на Сметната палата избра формулата 5:3:2, за да ни представи своите кандидати. Като че ли превръщаме този уважавам орган в някакъв футболен отбор на мнозинството.“

Папаризов насочва критичните си размишления на вълните на евроинтеграцията: „Голяма ирония е, че след един час Европейският парламент ще утвърди Договора за България. Може би когато следващото Народно събрание приеме закъснелия Закон за вътрешния финансов контрол, който трябваше да е тук, за да може реално България да използва средствата на ЕС, може би това следващо Народно събрание по някакъв начин ще се опита да навакса безхабериято на мнозинството от последните дни и месеци.“

Изказва се и депутатът от „Коалиция за България“ Евгени Кирилов: „Аз също бих желал да кажа, че не става дума за персонална оценка, защото така или иначе предложението е за гласуване „ан блок“. Познавам кандидати, които смятам, че притежават нужните качества. Подходът обаче, както се изрази и двамата говорещи преди мен, е вреден за България не само във вътрешен план, подходът е вреден за България като имидж, като начин на подбор, на избиране на членове на една институция, която сама по себе си ще играе изключително важна роля, контролирайки нашите ведомства, включително в най-важния период от присъединяването ни към ЕС. Даже във времената, когато подобни изисквания бяха далеч, преди повече от девет години, управляващото мнозинство, без да бъде подложено на натиск, с оглед възприятието, имиджа на Сметната палата, предложи тогава на ДПС и на СДС да си дадат своите кандидатури. Другото е абсурд! Нека да се замислим именно за статута, за авторитета на тази институция и за вредата, която бихме нанесли на България, избирайки по този начин членовете.“

Обаче съвсем друга е философията, друго е мисленето на ДПС, афиширано от нейния представител Лютви Местан: „Във връзка с проекта за решение за избор на членове на Сметната палата аз ще направя опит да погледна всички проекторешения за избор на членове и председатели на важни държавни органи. И ако направим опит да бъдем безпристрастни в оценката си, ще трябва да признаем коректно, че днес сме свидетели на един прецедент. Не бе възможно при никакво друго еднопартийно мнозинство то да направи такъв жест към каквато и да е част от опозицията не като допускане в състава на тези органи на едни или други членове, а на председатели.“

За да неутрализира донякъде гнева на опозицията, Местан припомня, че с подписите на тримата председатели на парламентарните групи на управляващата коалиция е подготвено проекторешението, с което вече е „избран за председател на Националния осигурителен институт един достоен председател, който бе такъв и предишния мандат и бе избран от друго мнозинство.“ Добавя, че предстои избирането на подуправител на БНБ и на омбудсман, които не принадлежат на либералното мнозинство. Налага се и да пояснява: „Мнозинството предлага достойни кандидатури за председатели, абстрахирайки се от факта към кое направление от политиката те принадлежат. Казвам, че това не бе възможно да се случи при нито едно друго еднопартийно мнозинство в най-новата история на българската демокрация. Коректно е

това по-скоро да го признаем, защото непризнаването на това нещо би означавало отричане не на очевидни, а на очевадни факти.“

Втората реплика е на депутатата Петър Мутафчиев: „Аз не бих се изказал, ако преждеговорившият от ДПС народен представител... господин Местан не си позволи да манипулира общественото мнение, че виждате ли, за разлика от всички досегашни правителства, всички досегашни мнозинства, това мнозинство е дало възможност всички независими органи да бъдат приети единодушно от опозиция и управляващи, за да бъдат такива – изказвайки се именно в това, че виждате ли досегашният председател на НОИ, ще го изберем още веднъж, защото той бил представен от СДС... Извинявайте много, но аз не съм съгласен, първо, с Вашата оценка. Второ, Вие допуснахте регулаторни органи, което е антиевропейска политика, господин Местан, да бъдат избрани само от мнозинството. Вие може да си махате колкото си искате с ръката, защото данните говорят – говорят за членове на семейства, кой какви постове заема и т.н. Затова много Ви моля не ми махайте с ръката.“

Мутафчиев стига до сърцевината на своята критичност: „Вие допускате един от най-важните органи, който се занимава с финансовия контрол на цялата държава, да бъде политизиран и сте сложили квоти, обърнете внимание – 5 представители на НДСВ, 3 на ДПС и единственият приемственик от старата Сметна палата е Кадир Кадир! Може би той е най-подходящ за приемственост или за това, че е представител на една политическа сила. Аз винаги съм се отнасял с уважение към ДПС, защото представлява едно малцинство в България, може би – не знам, но все още съм убеден, че не съм на грешна позиция. Но много ви моля вие като ръководители не правете за сметка на вашите избиратели такива фатални грешки! Много ви моля! И не ни поучавайте, че в момента това е най-правилната позиция.“

Думата взема депутатът от „Коалиция за България“ Георги Божинов: „Има нещо, което ме притеснява и поставя в дълбок личен дискомфорт – не имената на кандидатите, а лицемерието, с което се защитават позиции от тази трибуна и се подценява аудиторията. Беше казано във възхвала на моя някогашен съпартиец Георги Николов, че не се е поддавал на натиск, като се имаше предвид натискът от страна на неговата партия. Искам да кажа и да заявя, доколкото съм бил в ръководството на партията, че Георги Николов никога не е бил викан и кулоарно притискан от моята партия, за да атакува политическите ни опоненти.“

След това ораторът издига размислите и наблюденията си на философско-политико-морално равнище: „Става дума за голяма борба, за устрой-

ството на нашата държава по правила, които съблюдават големи личности. Някой вика „Стига!“, защото е по-лесно да се наредим, но няма да наредим българската държава, ако се съгласим с всичко, което конюнктурата ни предлага. По повод на това дали ще бъдат верни и предани на тези, които ги избират, не чакайте такова нещо, не чакайте тези хора, които ще изберем, утре и със стара дата да защитават днешните грешки на управлението... Само голямата и силната личност може да следва своята линия на поведение, може да отстоява своя предназначертан път... Затова трябва да преценяваме кандидатите поотделно, като личности, като характери, като професионализъм, за да имат мандат за своето поведение. Това е най-слабото в подхода, който избирате, той показва слабост, той показва неискреност... Не демонстрирайте тази слабост в последните дни на своето управление. Нека да изберем всеки един от тези хора персонално с мандат на Народното събрание, за да бъде свободен, силен и полезен на България девет години... Критикувам политическия подход на мнозинството и се въздържа от всичко персонално и лично към кандидатите. Грешите с това поведение.“

Мнозинството не се трогва. То гласува за решението, което е внесло за обсъждане. От всички гласували 173 народни представители, за него са 116, против са 41, въздържалите се са 16.

След четири години на мястото на починалия Кадир Кадир Народното събрание избра на 28 май 2009 г. за член на Сметната палата Лидия Руменова. Преди това тя е съветник на министър-председателя на Република България. Завършила е право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Била е прокурор и адвокат. Има богат практически опит в областта на гражданското и наказателното право и законодателство, данъчното и трудовото законодателство, социални и търговски правни въпроси, както и в областта на комуникациите.

БЪЛГАРСКИ ВОЙСКОВИ СМЕТНИ ПАЛАТИ

В навечерието на Втората световна война, най-голямата и най-жестоката война в историята на човечеството, през март 1939 г. българският парламент приема Закон за произвеждане, оправдане и контрол на войсковите разходи във военно време, който съдържа 34 члена. През септември същата година, когато войната вече е започнала, е утвърден правилник за прилагането му с 58 члена. В него се посочват и образци на 24 документа, които са необходими за извършващия контрола.

Войсковите сметни палати са временни учреждения. Те се създават при настъпила насъщна потребност и щом тя не съществува се закриват.

Според закона при всяка армия се учредява по една войскова сметна палата, като секция от Върховната сметна палата. Единствената ѝ задача е да извършва окончателна проверка и отчитане на войсковите разходи във военно време. Правомощията по контрола на разходите са разделени в две насоки в зависимост от това дали се правят в „театъра“ на военните действия или във вътрешността на страната.

Войсковите сметни палати заседават в състав: председател и двама членове. И тримата трябва да са от областната сметна палата, чието седалище се намира на територията на военните действия. Не е изключена обаче възможността някъде да действат две и повече войскове сметни палати, ако там са дислоцирани две и повече армии.

За тях законът има изрични изисквания: председателят трябва да е съветник, а членовете – първостепенни контролор-докладчици. Общият надзор над войсковите сметни палати принадлежи на Върховната сметна палата.

Войсковите сметни палати издават окончателни решения, с които отчитат или надчитат длъжностните лица по устен или писмен доклад, според важността на случая, на проверилия документите. Тези окончателни решения може да се обжалват по касационен ред и по реда на Закона за Върховната сметна палата и областните сметни палати – чрез войсковите сметни палати пред Върховната сметна палата. Тя извършва окончателна проверка и отчитане на разходите.

Нужните за войските суми се получават за сметка на държавното съкровище от клоновете и агентурите на БНБ, срещу разписки, подписани от длъжностни лица, упълномощени от министъра на войната.

Кои разходи са в обсега на войсковите сметни палати?

Разходите се групират в три категории: за заплати и други лични парични възнаграждения; за прехранване на хората и добитъка; всички останали видове веществени и други разходи за снабдяване и поддържане на войската. Гласуваните за воденето на войната кредити са изцяло в разпореждане на министъра съобразно нуждите. Срокът за оправдаване на отпуснатите в аванс суми е три месеца от датата на отпуснатата сума с временна разписка. Платежната заповед се изпраща на главния счетоводител при Върховната сметна палата за счетоводно оформяне на разписката.

В края на всеки месец войсковите сметни палати представят на главното счетоводство при Върховната сметна палата ведомост за положението на отпуснатите срещу разписка суми.

Кой има последната дума при възникнали спорове?

Отделен член от правилника третира този казус: Споровете между счетоводствата и проверяваните войскови части, управления и учреждения по редовността на разходо-оправдателните документи се разрешават от съответните войскови сметни палати – за действащата войска, и от Върховната сметна палата – за частите от вътрешността. А такива между счетоводствата и войсковите сметни палати – от Върховната сметна палата.

В правилника са определени личните парични възнаграждения на военнослужащите.

„Чл. 23. Ранените или заболели военнослужащи продължават да получават същите заплати и други парични възнаграждения от частта, към която са се числили до тогава.

Същите, ако през времето, когато са били болни или ранени, получават нова длъжност, производство в чин или са преведени в друга част, получават заплатата и другите си парични възнаграждения според новия си чин и длъжност в частта, в която се числят.

Чл. 24. Пленените военнослужащи продължават да получават същите си заплати и други парични възнаграждения от частта, в която са се числили само за месеца, през който е станало пленяването, а след това от отделението за военнопленници при Министерството на войната.

Забележка: За безследно изчезналите се требват и плащат заплати и други парични възнаграждения по реда, определен за военнопленниците.

Чл. 25. Следващите върху заплатите вноски в полза на пенсионния фонд се изчисляват от счетоводствата всеки три месеца върху предвидената сума за заплати (без дневните пари) и се внасят в приход на пенсионния закон.

Чл. 26. Намиращите се в отпуск и в командировка военнослужащи, които се числят към състава на действащата войска, продължават да получават дневни пари и през това време.“

Според закона всички военнослужащи от действащата войска получават освен заплатата си и дневни пари в размер, определен в таблица от Министерския съвет, по доклад на министъра на войната. Ранените, заболелите и пленените военнослужащи продължават да получават същите заплати и други парични възнаграждения от частта, към която са се числили до тогава. Осъдените за бягство се лишават от заплати и други парични възнаграждения за времето, през което са се намирали в незаконно отсъствие и отсъствието е продължило повече от 24 часа.

Законът определя какво да се прави при демобилизация след разформиране на войсковите сметни палати: всички преписки, дела и разходооправдателни документи, които отчетниците следва да ликвидират, се изпращат във Върховната сметна палата за вземане на съответно решение.

След време, когато военните баталии вече са заглъхнали, окончателно приключили, от трибуната на Народното събрание нерядко се споменават имена на „грешници“ пред войсковите сметни палати. Това става, когато т.нар. прошетарна комисия, т.е. занимаващата се с постъпилите в парламента прошения, докладва случаи, от които се вижда, че граждани дължат суми по решения на войскови сметни палати. Тогава най-често се предлага дължимите суми да бъдат опростени. Обикновено решението е в тази посока.

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА БЪЛГАРСКАТА СМЕТНА ПАЛАТА

До сега в историята на Сметната палата са вписани 11 души, които са я доглавявали. Архивите за повечето от тях са доста постни, дори направо оскъдни. Не за всички има яснота през кои години, за какъв период от време са били председатели на Сметната палата (Михаил Геннадиев, д-р Христо Абаджиев). За някои се знаят само имената и почти нищо повече (д-р Христо Иванов и Иван Цанев).

А сред председателите на Сметната палата наистина има интересни, колоритни фигури...

Иван Гюзелев – първият председател на Върховната сметна палата на България

Разностранна личност – математик, физик и философ, поддръжник на националноосвободителното революционно и просветно движение, депутат в Учредителното събрание и в Първото обикновено Народно събрание, министър на просвещението, автор на учебници, редактор на вестник и списание, един от първите български философи идеалисти, основател на Чиновническото застрахователно дружество.

Това е Иван Гюзелев – първият председател на Върховната сметна палата на България, който я оглавява в продължение на 14 години.

Роден е в Габрово на 24 юни 1844 г. Той е последното пето дете, но четвърто момче сред челядта на кожаря Недю Гюзелев. За онези времена разказва внукът му Николай Вульпе. В своята книга „Среща на поколения“, издадена през 1979 г., той описва първите стъпки на хлапака Гюзелев: „Годините на детството минават бързо и сякаш винаги с един въпрос „Какво е светът около нас?“. Идва време на килийното училище. Иван, любознателен и прилежен, се вълнува от всичко, бърза всичко да разгадае, да научи. Скоро минава в частното училище на поп Неофита. Там се запознава със славянската граматика и с гръцкия език, разширява знанията си по история, география и аритметика, после продължава граматиката и гръцкия при учителя Никифор Константинов. Включен между дванадесетте първи ученици на града в класа на новия, завърнал се от Русия учител Тодор Ст. Бурмов. Каква наслада, какво увлечение по алгебрата, геометрията, физиката! Какви възможности за съждения и построения! А всеобщата история! Теорията на словесността, френският език

и старогръцкият! Стремежът към познанията на този глад за всестранно разгадаване на природните закони постепенно го поглъщат и завинаги го насочват към науката.“

Известният просветен деец, публицист и общественик Тодор Бурмов също е габровец. Участвал е в решаването на църковния въпрос, бил е кореспондент на руски вестници. След Освобождението е вицегубернатор на Пловдив и губернатор на София. Член е Българското книжовно дружество (бъдещата Българска академия на науките).

По препоръка именно на Тодор Бурмов, като способен ученик Иван Гюзелев получава стипендия от Руския Свети Синод и през 1860 г. става ученик в Херсонската духовна семинария, която завършва през 1867 г. След това постъпва във физико-математическия факултет на Новорусийския университет в Одеса, като стипендиант на Васил Априлов, прочутия книжовник и просветен деец, оставил на габровци значителна сума за строежа на ново училище, титуловано по-късно като Априловска гимназия. Нейните темели се поставят през март 1833 г., а в края на следващата година е вече завършена. На 2 януари 1835 г. училището започва да функционира с първия си учител – отец Неофит Рилски, който е специално подготвен за преподаване по нова взаимно-учителска метода, и то в противовес на практиката на тогавашните училища.

Авторът на „Срещи на поколения“ припомня: „Още в първите си стъпки Иван Гюзелев разрешава две големи обществени задачи: изпратен от своите колеги със събраните от родолюбиви габровци пари, отива във Виена и Прага, за да се запознае с учебното дело и да достави всички необходими уреди и пособия за уреден физически кабинет, между които и морзов телеграфен апарат. Това е първият физически кабинет в България. Съвместно със своите колеги Райчо Каролев и Петър Генчев, възпитаници на Киевската духовна семинария, изработват програмата за седмодасно габровско училище. С това се полагат основите на първата реална гимназия.“

В нея се записват над 200 ученици от цяла България, повечето от които са момчета. Иван се издига като един от първите учители в Габрово с широката си ерудиция по математика и физика. Заедно с Каролев дават тон на всички училища в Габрово. Той преподава математика и физика

Иван Гюзелев

и в Габровската гимназия, и в девическото училище (1871–1876). Като преподавател притежава редки качества – той прави сухата математика увлекателен предмет. Това го отбелязват негови съвременници.

Разбира се, кръвта на Иван Гюзелев сякаш е заквасена с артистичност. Заедно с двамата си споменати вече аркадаши учители решава да направят „театро“. Избират и репертоара си – пиесата „Райна княгиня“, разпределят ролите, в които се превъплътяват само мъже... „Иван Гюзелев ги учи как да говорят и как да се държат пристойно, като ония артисти, дето ги е гледал по Русията... Какъв възторг, какво опиянение! Публиката изразява нескритата си радост и „Театрото“ се повтаря седем пъти! Славата се носи из съседните градове и села. Стича се народ да види и да чуе чудото! Резултатът е ясен: турската власт забранява пиесата, но искрата за театър е хвърлена у възприемчивите габровци!“

Така Николай Вулпе маркира в книгата си този епизод. И добавя: „Иван Гюзелев приближава тридесетте. Той е среден на ръст, строен, винаги спретнато облечен, с широка черна брада, буйна коса и съсредоточен, но благ поглед. Отзивчив и готов да сподели с всекиго своите знания, Гюзелев е любимецът на учениците си.“

Идването на Иван Гюзелев в Габрово съвпада с най-бурната епоха от националноосвободителната борба. Учителите имат големи заслуги за повдигането на националния дух. Гюзелев обаче не е привърженик на революционната линия в нашето предосвободително движение, а смята, че трябва да се върви чрез просвета към свобода. Заедно с другарите си смята, че без просвета българският народ не може да се подготви за въстание. И затова той и колегите му развиват в училището и вън от него трескава просветна дейност. Представителите на революционното течение в Букурещ начело с Христо Ботев обаче не били доволни от габровските учители и искали те да вземат пряко участие в революционната подготовка.

Съдбовна за Иван Гюзелев е 1876 г. Габрово, 1 май. На площада е Цанко Дюстабанов, революционер, търговец и най-важното – воевода на въстаналите габровци. Повежда своята чета към Севлиевския балкан, където заедно със севлиевци храбро се сражава с турците.

На следващия ден, 2 май вечерта, мюлезиминът (началник на полицията) на Габрово праща запитието да залови и доведе в конака Иван Гюзелев. Той е обвинен и изпратен в Търново на истиндак (разпит) да отговоря, че дружи с комитите. Нали брат му Коста хвана с тях Балкана! Да признае, че със своя апарат (морзовия) е във връзка с бунтовниците, лови държавните депеши и ги предава и че – с една дума – от него се знаели

българските работи в цяла Европа. Или другояче казано – чрез морзовия телеграфически апарат от кабинета по физика в гимназията Гюзелев е държал връзка с въстаниците от Балкана, и най-паче с четата на Дюстабанов, и фактически се очертава като един от инициаторите на габровското въстание.

Под строг конвой е откаран в търновския затвор, където престоява повече от месец. Там разговаря с Цанко Дюстабанов. Там се запознава и с Георги Измирлиев (Македончето). Този български революционер за известно време също е учител, участва в основаването на Гюргевския революционен комитет, развива активна дейност по подготовката на Априлското въстание. Няма прошка за Дюстабанов и Измирлиев – осъждат ги на смърт и ги обесват.

Турците наричат Иван Гюзелев „ербаб-комита“ (способен комита). В едно писмо той споделя, че е спасен от явна смърт благодарение на застъпничеството на одеско-българското училищно настоятелство чрез посредничеството на руското посолство в Цариград и общата амнистия по случай възшествието на престола на новия султан.

В свободна България Иван Гюзелев е сред депутатите на Учредителното Народно събрание и става един от неговите секретари. Той участва непосредствено в създаването на българската конституция. Известно време след Освобождението е училищен инспектор на Търновската губерния, от която служба бива повикан в София от проф. Марин Дринов, завеждащ Отдела на народното просвещение, за да организират учебното дело в освободеното княжество. Проф. Дринов е виден български историк, филолог, фолклорист, етнограф. Той е сред основателите на Българското книжовно дружество в Браила и негов председател. През Руско-турската война (1877–1878) е вицегубернатор на София и завеждащ споменатия вече Отдел на народното просвещение в привременното правителство (1878–1879).

През 1880 г. е сформиран първият кабинет на либералите с премиер Драган Цанков. Това е третото правителство на България след Освобождението. В него Иван Гюзелев е назначен за министър на народното просвещение. Така той влиза в историята като първия министър на просвещението. Първият, който самостоятелно управлява тази сфера. Преди него, в първото и второто правителство, премиерите Тодор Бурмов и митрополит Климент (Васил Друмев) по съвместителство наблюдават и ръководят просветното министерство.

Натрупал немалък организационен опит при проф. Дринов, като министър Иван Гюзелев си поставя задача да разшири курса за задължител-

ното образование, като прибавя към него и т. нар. трикласно училище, което служи за основа на всички общообразователни училища. Главните положения на неговите законопроекти за училищната система, които по политически причини не стават закон, по-късно служат като основа на законопроекта за просветата. Той е внесен от Никола Мушанов, също забележителна фигура в историята на нова България. Политик, общественик, публицист. Един от лидерите на Демократическата партия. Пет пъти е бил министър, като най-напред е министър на просветата. Съден от Народния съд, чиято присъда е отменена през 1996 г.

Устояло на политическите бури едва година, в края на 1880 г. правителството на либералите подава оставка. Твърдото му поведение по редица важни въпроси на външната политика довежда княжество България до международна изолация и рязко обтягане на отношенията между Либералната партия и княз Александър Батенберг. Монархът уволнява Драган Цанков и възлага на Петко Каравелов да състави ново правителство. В него на мястото на Иван Гюзелев министър на народното просвещение става не кой да е, а Петко Рачов Славейков.

На 20 декември 1880 г., в деня на обнародването в „Държавен вестник“ на първия Закон за Върховната сметна палата, за неин председател е назначен Иван Гюзелев. На тази висока държавническа длъжност той остава до 1894 г. В „Среща на поколения“ този отрязък от живота му се сдобива със следния коментар: „От този много отговорен пост Гюзелев следи за правилното изразходване и оползотворяване на държавните средства цели 14 години! Рядък случай – да се задържи човек на толкова висок пост, при толкова различни правителства, при тия развихрили се политически борби и котерийно-партийни страсти! При конфликт между финансовото министерство и Върховната сметна палата за самостоятелността на последната, Гюзелев, разочарован, се оттегля.“

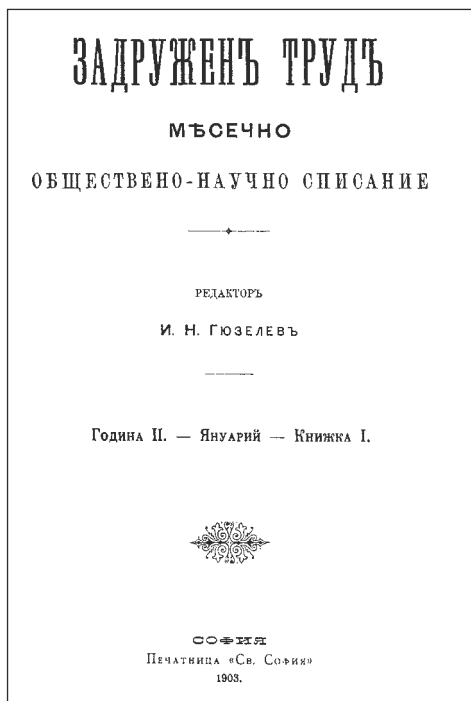
И така, уж в името на автономията и независимостта на Върховната сметна палата е пожертван нейният председател. След уволнението той се отдава на научни и писателски занимания.

По настояване на Светия Синод Иван Гюзелев редактира „Църковен вестник“ близо три години (1904–1906), където са поместени много негови статии с религиозно-философски характер. Успоредно с това редактира и издава в продължение на пет години (1902–1906) списание „Задружен труд“, което има обществено-научен характер. От 1875 г. Гюзелев е дописен член на Българското книжовно дружество в Браила, впоследствие член на БАН. Взема живо участие в научния живот на Физико-математическото дружество. Той е един от основателите

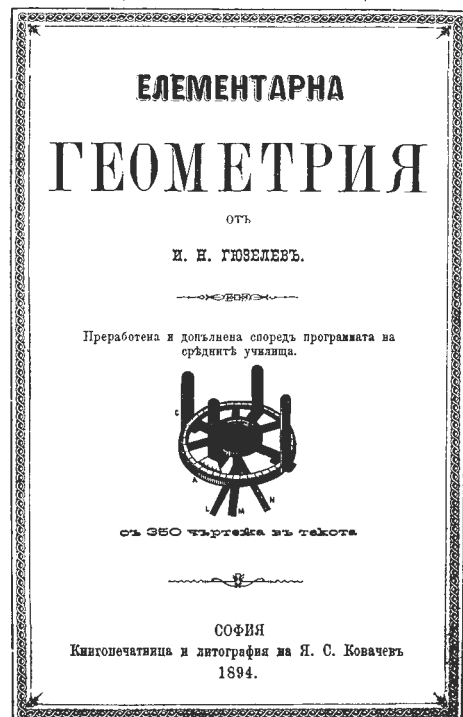
на Чиновническото кооперативно спестовно-застрахователно дружество. В застрахователното дружество той завежда математическото (техническото) отделение и редактира тримесечния лист на дружеството. Съставил е едно оригинално „Елементарно ръководство по изчисление премиите и резервите при жизnezастрahоване“ (1911), което свидетелства за неговия изобретателен ум. Негови публикации заемат важно място в историята на актюерската професия в България. На понятен език казано: актюер – това е специалист по застраховки за живот. Мнозина го смятат за един от създателите на пенсионния фонд в България.

Иван Гюзелев започва своята научно-философска дейност с издаването на няколко учебника по математика и физика, а по-късно написва оригинални трудове върху философията на математиката, физиката, а също и върху въпросите на логиката, гносеологията и други философски проблеми. Цялата му научно-философска дейност е единна. Тя носи, от една страна, печата на математиката, а от друга – на идеалистично-религиозното разбиране. Тия две тенденции в неговите размишления са свързани с неговото образование в Русия: духовно и природо-математическо.

Научно-педагогическото му творчество обхваща най-ранния

Трудове на Иван Гюзелев

Геометрията на Иван Гюзелев

студия, и „Пълно доказателство на XI Евклидова аксиома“ (1910), което остава непубликувано.

На трето място идват философски трудове: логически, гносеологически, онтологически и философско-исторически. Логиката на Иван Гюзелев е изградена върху философско-математическите му схващания. Трудът му върху логическите въпроси е озаглавен „Теория на доказателствата. Опит за откриване на същинските основи на реалната логика“ (1895).

С написването на „Елементите на познанието“, психологическо изследване в две части (1904), той се оформя решително като философ с ясна и определена философска позиция в гносеологията и онтологията. Това съчинение поставя начало на нов етап в неговото философско развитие и е своего рода стабилна основа на философската му система. Като продължение на този труд е книгата му „Светът като продукт на съзнанието“ (1907), а като венец на цялата му философия е останалият в ръкопис труд „Абсолютното съзнание. Опит за проникване в областта на обективния съзнателен свят“ (1914). Тази книга, макар да е довършена в общи черти, е останала недостатъчно разработена поради войната и кончината му.

период на неговата писателска дейност. Той написва четири ръководства за нашите училища: „Ръководство по физика“ – пръв опит за съставяне теоретическата физика на български език (първо издание, излязло в 1873 г. във Виена); „Елементарна аритметика“ за гимназии и други учебни заведения (1893); „Елементарна геометрия“; „Начална алгебра“, пълен курс за гимназиите (1893).

След учебниците по математика и физика следват философско-математическите му работи. Те са: „Основите на геометрията“ – кратък трактат относно природата на аксиомите (1894), „Аксиомите на геометрията“ – трактат по теорията на успоредните линии (1894), „Пак по въпроса за геометричните аксиоми“ (1895) – малка полемична

Философският път на Иван Гюзелев може да се обобщи накратко по следния начин: от философско-математически той минава към логически и гносеологически размишления и от гносеологията към онтологията. Философско-историческите му схващания не са в неразделна връзка с неговите логически, гносеологически и онтологически разбирания. Те са изразени главно в студията му „Значението на Балкана за историческото развитие на България“ (1900).

Иван Гюзелев е представител на субективно-идеалистичната философия у нас. А, както е известно, идеализмът е философско направление, което е противоположно на материализма в решаването на основния въпрос на философията. То отрича обективното съществуване на материята, схваща предметите и явленията като комплекс от усещания. Според идеализма първично е духовното, а вторично е материалното. Той разглежда съзнанието, откъснато от природата. Така се стига до мистифициране на човешкото съзнание и на самия познавателен процес.

Безспорно Иван Гюзелев е интересен философ. Затова никак не е случайно, че в издадената от БАН „История на философската мисъл в България“ му е посветен самостоятелен очерк. В него се интерпретира и психологичната му концепция. Според Гюзелев основните факти на нашата психика са способността за оприличаване, стремежът към съхранение и свързаната с него увереност в неизменността на природните закони и научните звания и най-сетне идва стремежът към усъвършенстване. За него усъвършенстването няма предел и върви по две посоки: физическо и нравствено. Физическото развитие ще донесе дълбоки промени в нашата телесна организация. Ние сега се храним с растителни и животински материали, ала ще дойде време, когато тия материали ще се придобиват по физически и химически начин и това ще внесе дълбоки промени в труда и производството на човека. Ще стане промяна и в неговите органи. Някои органи и функции ще изгубят значение: зъбите, дъвкането, слюнката... ще се съкратят и пр. Ще настъпят, накратко казано, дълбоки промени в обмяната на веществата. Мускулната система ще бъде заменена с интелектуална. Хората ще станат по-леки и по-подвижни. Нуждите им ще бъдат задоволявани по-леко и по-пълно. Този начин на прехрана ще предизвиква промяната и в духовния и моралния живот на човека. Интелектуалното развитие и умът на човека ще придобият първенстваща сила. Физическият труд ще се замени с умствен. Най-голямата радост ще бъде да се откриват нови познания. Стремежът към нравствени дела, жертва за другите, борбата за морал-

ни принципи ще достигнат до най-висшия предел. Пълното задоволяване на физическите нужди на хората ще доведе до по-голямо морално съвършенство, до по-голям нравствен напредък.

За жалост, все още не се сбъдва тази негова представа. Човек направо се диви как може един председател на Върховната сметна палата да е такъв фантазьор, такъв мечтател. Той направо може да се нареди сред мислителите утописти. Специалистите обясняват това му разбиране с прекаленото предоверяване на идеализма и фидеизма. А същностният белег на фидеизма е, че той провъзгласява превъзходството на религиозната вяра над разума.

Когато го уволняват от Върховната сметна палата, Иван Гюзелев е вече на 50 години. Радва се на уютен, хубав дом. Край него растат четирите му дъщери, коя от коя по-гиздава, по-напета. А какви зетьове му отрежда съдбата! Най-голямата Мара приставя на Петко Момчилов, млад и перспективен архитект. Богдана се омъжва за Иван Вульпе, един от основоположниците на българското оперно изкуство. Самата тя се утвърждава като талантива певица и като първата българска композиторка. Донка обиква артиста Кръстьо Сарафов, светило в българския театър. Той не може да устои на нейната покоряваща любов и става член на семейство Гюзелеви. Най-малката Олга не е по-назад – тя също се нарежда сред първостроителите на българската опера.

В дома на Гюзелеви неуморно пулсира духовността. Той се посещава от хората на музиката, сцената и перото. Сред тях са и писателите Михалаки Георгиев, Иван Вазов, Алеко Константинов...

Софийска вечер в Гюзелеви... Писатели четат откъси от свои творби. Този път погледите са насочени към Михалаки Георгиев. Негов ред е! Започва да чете новия си разказ, в който описва как героят му търси най-лесния занаят. След като си блъскал главата в какви ли не професии и служби, той разбрал, че има един „лесен“ занаят – да стане диригент.

– Те тоя занаят е за мене! Дайте ми на менека пръчицата, па да видите язека какво че я маам, че я въртим у въздухо!

Всички прихват в спонтанен, заразяващ смях...

Годините се изнизват, отлитат... До последния си дъх Иван Гюзелев всеотдайно работи, погълнат от своите научни изследвания. Надхвърлил малко 72-та си година, на 6 октомври 1916 г. той склапя очи в София.

Това е жизненият път на Иван Гюзелев – първия председател на българската Върховна Сметна палата.

Георги Тишев

Той е вторият председател на Върховната сметна палата (1895–1899 г.). Общественик, политически и държавен деец, действителен член на Българското книжовно дружество.

Роден е на 21 декември 1847 г. в Свищов. Там получава своето основно и средно образование. Завършва семинария и Духовна академия (1863–1872) в Киев. След като се завръща в България през 1882 г. става секретар на току-що избрания българския екзарх Антим I и в 1877–1878 г. споделя неговата участ като го придружава при заточението му в Ангора, Мала Азия. За освобождаването му, след подписването на Санстефанския мирен договор, пред турското правителство се застъпва главнокомандващият руските войски княз Николай Николаевич.

Георги Тишев

За жизнения му път през тези години по-обстойно разказва Велико Димов в книгата си „Политическите водители на българския народ“, издадена през 1932 г. Ето редове от нея:

„Руското окупационно управление, в желанието си да повери разните обществени служби на туземци, предимно на тия, които знаят руски език, не пропуснало нито един що-годе интелигентен българин. И Георги Тишев, независимо от своето солидно образование, имал и известна опитност, поради службата си в екзархията, бързо се издига и заема една след друга длъжностите: чиновник за особени поръчки при русенския губернатор, окръжен началник в Ловеч, началник на административно-полицейското отделение при отдела за вътрешни работи, търновски губернатор – 1879 г., търновски окръжен управител – 1881 г., член на Държавния съвет – 1881 г., варненски окръжен управител – 1883 г., софийски окръжен управител – 1884 и 1894 г., русенски окръжен управител – 1892 г., пловдивски окръжен управител – 1893 г. и председател на Върховната сметна палата“.

Георги Тишев преминава и през парламентарната „школа“ за формиране на политици. Авторът Димов посочва в книгата си: „Макар да не е бил ярък привърженик на либералната партия, но ѝ съчувствувал, Георги Тишев е бил избран на 21 октомври 1879 г. за подпредседател на Народното събрание, на който пост останал до 24 ноември с.г., на

която дата това събрание бе разтурено, след бламирането на първото българско министерство (правителство) на Тодор Бурмов.

Тогаз чиновниците били избирани за народни представители. Запознат добре със службата по администрацията и полицията, Георги Тишев бил най-подходящото лице за министър на вътрешните работи, въпреки че не е играял видна политическа роля.“

Името му се свързва с поставянето на основите на съвременната полицейска институция в България непосредствено след Освобождението. Към Министерството на вътрешните дела се изграждат шест отделения. Едно от тях е административно-полицейското. В своята дейност премиерът, който изпълнява функциите и на министър на вътрешните дела, е подпомогнат от началника на административно-полицейското отделение Георги Тишев.

В качеството си вече като министър на вътрешните работи той има задача да съсредоточи вниманието си върху „развиващото се разбойничество, което добило политически характер“. Димов пояснява в книгата си: „Като не помогнали всички взети тогава мерки, правителството поискало от Народното събрание извънреден мандат. Със закон от 27 април 1880 г., първия български закон, приет от Народното събрание и утвърден от княза на военния министър – генерал-лейтенант Ернрот, се дали специални права за изстребване на разбойниците. Той можел да уволнява полицейските чиновници и да предава на военен съд местните жители. Благодарение на този закон, разбойничеството било прекратено преди да изтече мандата на военния министър и на 20 ноември с.г. генерал-лейтенант Ернрот сложил дадените му от Народното събрание пълномощия. Същия ден било вдигнато и военното положение.“

Като министър на вътрешните работи в правителството, оглавявано от Драган Цанков (1880), Георги Тишев е инициатор за приемането на Закона за административното деление на Княжеството. По този повод Димов разказва: „Първоначалният проект на министър Тишев, който въвеждал коренно преобразование в териториалното деление, не се приел съчувствено от Народното събрание и той се принудил да го оттегли – рядък случай в нашата парламентарна дейност, министър да оттегли внесен от него законопроект. Най-сетне, по съгласие между министра и Народното събрание, се приело привременното деление на Княжеството, за да се изпълни чл. 3 от Конституцията, според който територията на България в административно отношение се дели на окръзи, околии и общини. Според този закон, утвърден от княза на 23 май 1880 г., всички губернии и десет от най-малките окръзи се закриват, а останалите 21 ок-

ръзи се разделят на околии, числото на които ще се определи по-късно от Министерския съвет. С указ от 26 юни с.г. окръзите били разделени на 58 околии.“

Положението на бедните опълченци било сериозна грижа на МВР. Министър Тишев внася закон, който е приет на 3 юни 1880 г., с който на здравите поборници се дават подходящи за тях служби или земя, която да обработват, а на тези, които са бедни или инвалиди, се отпуска ежегодна пенсия. Този закон е в сила дълго време, до приемането на нов, с който се определят пенсии на всички опълченци – били те здрави или болни, богати или бедни.

В актива на Георги Тишев като вътрешен министър са открити и такива неща: сливане в едно на отделенията на пощите и телеграфите, отделяне в административно отношение на столицата от Софийски окръг и образуване на столично градоначалство и, разбира се, обновяването на княжеския дворец. Смятало се тогава, че той е с големи недостатъци, просто не приличал на дворец, направо плачел за коренен ремонт. Тишев го възложил на назначена от него комисия, в чийто състав били включени висши технически, административни и финансови чиновници. А през това време княз Александър се преместил да живее в купената от генерал Паренсов къща на ул. „6 септември“, наричана малкия дворец. Когато ремонтът приключил, князът се върнал в големия дворец, придобил нужния вид.

Докато е министър Тишев е вносител на още три законопроекта, чието приемане става при неговия следовник на поста Драган Цанков – за пограничната санитарно-карантинна служба, за избиране на народни представители, за пощите, телеграфите и телефоните...

През 1892 г., като окръжен управител, Георги Тишев предоставя на Софийския окръжен съвет „Изложение за състоянието на Софийското окръжие“. Това изложение в 54 страници показва колко отговорно и задълбочено се събират необходимите статистически данни, от които се извличат верни изводи и се предлагат съответни мерки за решаване на съществуващите проблеми.

При запознаване с изложението веднага си личи, че Тишев е откровен, не прикрива неблагоприятията. И реди констатации – няма никакво подобрене в земеделието, скотовъдството, в телеграфните и пощенските съобщения, в железниците... Малък светъл лъч е, че вече е обявен търг за направата на ж.п. линията София – Перник, която не само ще свърже столицата с Македония, но ще бъде най-бързо и икономично средство за доставяне на каменни въглища за софийци... Част от населението рабо-

ти по шосетата, троши камъни, копае земя, прави окопи, насипва чакъл и пясък, помага на кантонерите и на волнонаемните работници...

В раздела за общественото здраве открито се говори за „сифилистическата болест“. Софийският окръжен лекар направил ревизия и установил, че тя „съществува в доста значителна степен в северозападните села на поменатата околия“. Според този лекар „един от главните разсадници на сифилистическата болест са ханищата и кръчмите и в някои от тях се намериха заразени даже съдържателят и всичката прислуга“. Предприети са мерки... Една от тях е „да се ходатайствува за издаването на закон, от който да е ясно какви трябва да бъдат помещенията на ханищата и кръчмите, как трябва да се държат, какъв контрол да се упражнява и какви наказания да има за нарушителите.“

Вносителят на изложението чистосърдечно си признава, че не е успял да се подготви както трябва за представянето на учебното дело, за състоянието на общинските управления и общинските канцеларии, на благоустройството на селата, на духовния и религиозния живот... Една от причините за тази неподготвеност е „болестта, която не ми даде възможност да работя последните 1–2 месеца“, споделя най-чистосърдечно Георги Тишев.

Умира на 9 април 1926 г. в София.

Д-р Георги Странски

Той е председател на Върховната сметна палата от 1900 г. до началото на 1904 г. Лекар, революционер, общественик, държавник и дипломат.

Роден е на 13 август 1847 г. в Калофер. През 1864 г. заминава за Букурещ, където завършва първо медицинско училище, а след това медицина в тамошния университет. Работи като лекар в Румъния и издава книгата „Медицински беседи“. Той е близък приятел на своя съгражданин Христо Ботев, на когото става кум и кръстник на дъщеря му Иванка. Сред основателите е на Българското човеколюбиво настоятелство – емигрантска благотворителна организация, създадена в Букурещ. Член на Българското централно благотворително общество. По време на Сръбско-турската война (1876) участва в румънска санитарна мисия в Сърбия, а през Руско-турската война (1877–1878) е военен лекар в румънската армия. По време на Временното руско управление е окръжен лекар на Плевен.

Като депутат в Учредителното събрание (1879) участва в изработването

на Търновската конституция, а по-късно, през 1892 г., и в дебата по нейното изменение. Тогава по някои от предлаганите нови текстове за промени на основния закон той е опонент на Стефан Стамболов, неговия добър приятел, комуто винаги помага в трудни времена. Като народен представител д-р Георги Странски остава в парламентарните летописи с предложена от него „формула“ при обсъждането на законопроекта за печата на 27 март 1879 г.: „Печатът е свободен; никаква цензура не се допуска също и никакъв залог не се иска от писателите, издателите и печатарите. Когато е писателят познат и живее в Княжеството, издателят, печатарът и раздавачът няма да го преследват.“

Д-р Георги Странски

Д-р Георги Странски се установява в Източна Румелия, където развива активна обществено-политическа дейност. Един от водачите на Либералната партия (казионна). Заема различни държавни постове. Включва се дейно в подготовката на Съединението (1885) като член на Българския таен централен революционен комитет. Един от предводителите на този знаменателен исторически акт – Съединението на Източна Румелия с Княжество България. След неговото провъзгласяване на 6 септември 1885 г. се съставя временно правителство во главе с д-р Георги Странски.

Драматичността на това събитие я пресъздава в своите „Български хроники“ драматургът – поет Стефан Цанев:

„Докато народът в Пловдив викаше „Долу!“ и „Ура!“, „Смърт!“ и „Да живей!“, Негово Височество князът спеше в резиденцията си „Сандрово“ край Варна.

Събудиха го в 6 часа сутринта. Беше се получила депеша: *„До Негово Височество българския княз. Днес Съединението прогласено по цяла Румелия в името на Ваше Височество. Правителството съборено. Живейте. Ваши верни поданици. Чакаме Ви след час на телеграфа. Временното правителство.“*

В 7 часа телеграфът затрака.

Пловдив: *На телеграфа д-р Странски, председател на временното правителство.*

Варна: *На апарата е българският княз Александър Първи.*

Д-р Странски: *Ваше Височество още не е заявил, че приема под своя скиптер Съединението. Нужно е Вашето присъствие в Пловдив.*

Батенберг: *Тръгвам веднага за Търново. Там са министър-президентът Каравелов и председателят на Камарата Стамболов. От там ще ви проведя официалния акт за провъзгласяване на Съединението или моя отказ.*

Д-р Странски: *Очакваме положителния отговор на Ваше Височество. Довиждане.*

Същия ден княз Александър потегля от Варна и на 8 септември е вече в Търново, където го чакат Петко Каравелов и Стефан Стамболов. Княжеската прокламация за това историческо събитие я съчинява Стамболов. Князът го пита: „Какво мислите да отговоря, г-н Стамболов?“ Стамболов изрича въодушевен, с възторг: „Ваше Височество! Съединението е вече свършено дело; да се повърне вече е невъзможно. Времето е скъпо и не позволява ни минута за двоумение. Пред Вас, Ваше Височество, се простират два пътя: единият е през Балкана за Пловдив, па каквото Бог рече; другият е през Свищов, Дунава за Дармщад. Аз не зная кой от тия пътища ще предпочетете, но, ако питате мене, аз Ви казвам: Вървете по пътя през Шипка и Пловдив, поемете короната, която народът Ви предлага и Бог ще бъде с Вас.“

Веднага към д-р Странски е отправена следната телеграма: „*Обявете, че приемам да бъда княз на Южна и Северна България. Днес тръгвам за Пловдив.*“

След пристигането в Пловдив временното правителство слага своя мандат. Князът назначава д-р Георги Странски за княжески комисар за Южна България. През октомври 1885 г. закриват комисарството и д-р Странски идва в София. Готви се за министър на вътрешните работи, но след Сръбско-българската война, през есента на 1886 г., регенството го праща като дипломатически агент в Белград. През следващата 1887 г. за няколко седмици е министър на вътрешните работи. След това вече е министър на външните работи и изповеданията (1887–1890). Пред него се открива простор упорито и активно да работи за признаването на Съединението от Великите сили.

Идват години на депутатстване в две обикновени Народни събрания. След оставката на Стефан Стамболов през май 1894 г. Георги Странски подновява лекарската си практика – като управител и главен лекар на Александровската болница в София (1897–1899) и като окръжен лекар и управител на болницата в Русе (1899–1900).

В поредицата за водачите на България очеркът за д-р Странски е седми по ред. Тази книга излиза в края на 40-те години на XX в. в библиотеката „Прослава“. Автор на това животоописание е Илия Мустаков, популярен очеркист за времето си, бъдещият първи главен редактор на списа-

ние „Български воин“. С големи подробности е показана дейността на д-р Странски като министър на вътрешните работи и като лекар на различни места, но за престоя му на високия пост във Върховната сметна палата има само... две изречения. Очевидно нейната специфика е била чужда на творческата му стихия, изключително трудно е било на писателя да овладее сърцевината на институцията и особено да я преведе на достъпния език на литературното романизиране.

И все пак защо да не цитираме два-три пасажа от тази книга:

„Мълчалив и тактичен, свикнал да вижда събитията от известна далечина, честен не само при обикновените взаимоотношения с околните, но и в мисълта, горд и независим, разчитащ всякога и преди всичко на себе си, Странски остана докрай верен на себе си. Властта не го промени, той никога не се самозабрави.“

„Въпросът за личното съществуване, както и на семейството му, всякога е занимавал Странски. Безкористен, честен до крайност, свикнал всякога да помага и да бъде готов едната си риза да даде на ближния, той не знаеше какво е рента, а трябваше да работи, за да има сам какво да яде и да нахрани семейството си.“

„Най-сетне той се преумори и затова с удоволствие прие новия пост, който му бе предложен и който донякъде отговаряше на общественото му положение – председател на Върховната сметна палата. На този пост го свари смъртта.“

Д-р Георги Странски умира на 17 януари 1904 г. в София. Парламентът почита паметта му. Министърът на вътрешните работи Димитър Петков припомня съвсем лаконично жизнения му път и казва: „Финансовото му положение е твърде печално: неговото семейство остава почти, може да се каже, на улицата. Той даже няма толков годишна служба, за да може да се ползува от закона за пенсиите. Затуй правителството счита за свой дълг да предложи на Народното събрание да се отпусне на семейството на покойния д-р Георги Странски една пенсия от 4 800 лева годишно. Тази пенсия да подлежи на изменение: първо, когато някои от момчетата настигнат законна възраст и се оженят, и второ, когато някои от мъжките му деца станат пълнолетни. Ще моля Народното събрание да реши да се отпусне тая пенсия единодушно.“

Погребан е на държавни разноски.

Йов Титоров

Истинското му име е Иван Иванов Стоянов Титоров. Обществен и държавен деец. Роден в Болград, Бесарабия, на 13 януари 1854 г. След Освобождението се завръща в България и работи като съдебен магистрат – член на Ломския околийски съд, член и председател на Окръжния съд във Видин, подпредседател и председател на Окръжния съд в София. Участва в Сръбско-българската война (1885).

Депутат в четири обикновени Народни събрания – Четвъртото (1884–1886), Шестото (1890–1893), Деветото (1896–1899) и Десетото (1899–1900). Министър на търговията и земеделието (1900–1901).

На Титоров му било писано да стане жертва на допуснати закононарушения по време на избори за народни представители. На 14 ноември 1897 г. се обсъжда докладът на анкетната комисия, която била сформирана да установи „правилността или неправилността на Новоселския избор“. След люти дебати „за“ и „против“ мнозинството все пак налага своето – приема предложението на анкетната комисия за касиране на избора на Йов Титоров. Така се прекратяват депутатските му правомощия. Но той не се примирява – на 28 ноември изпраща прошение, с което иска от Народното събрание да му се разреши да даде под съд тримата членове на анкетната комисия. Според Титоров тя е съставила лъжлив протокол и посочва конкретни примери в подкрепа на това си твърдение. Прощението му буну духовете, пак разпалва люти дебати... Те приключват с малка редакционна корекция – вместо да се каже, че прощението е оставено без последствия, да се каже: Прощението е оставено без движение.

В Десетото обикновено Народно събрание, на третото му заседание, на 20 октомври 1899 г. Йов Титоров е избран за подпредседател. Продължителни ръкопляскания го съпровождат

Йов Титоров

да трибуната, от която заявява: „Благодаря за голямата чест, която ми направихте... Аз ви обещавам, че когато бъда повикан да председателствувам вашите заседания, ще гледам да бъда справедлив доколкото силите ми позволяват – еднакво справедлив както към болшинството, така и към меншеството.“

И като депутат, и като шеф в парламента Титоров се изявява като принципен и последователен, задълбочен и убедителен при

отстояване на своите позиции, като находчив избранник, притежаващ дарбата да полемизира, остроумно и интелигентно, с тънко чувство за хумор да реагира в най-различни ситуации.

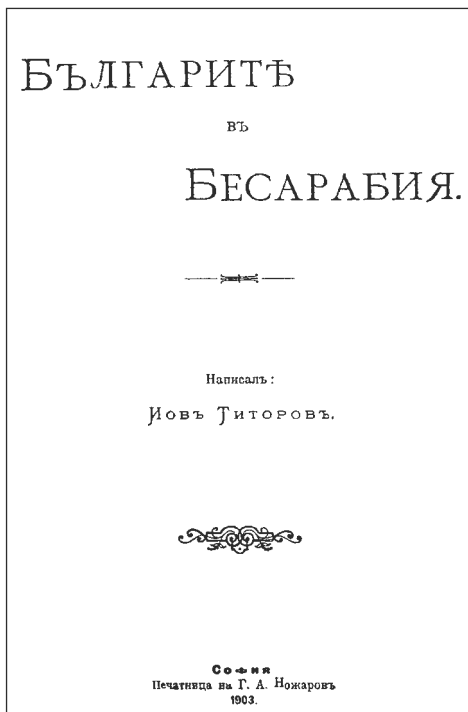
Йов Титоров безспорно е един от харизматичните и самобитни ръководители на Върховната сметна палата.

От наличните архиви не може да се разбере кога точно той е назначен за председател на Върховната сметна палата, посочват се различни години.

От протокол за заседание на Министерския съвет, състояло на 21 април 1915 г., става ясно, че Титоров е одобрен за назначаване като председател на Върховната сметна палата.

Ако се съди по стенографските дневници на Народното събрание, един от най-представителните нейни доклади е този за „проверените операции на финансовата администрация по упражняването на бюджета за 1905 г.“ Той е включен в дневния ред на парламента през 1907 г. Докладът е само 16 страници със 7 отдела (раздела), придружени от таблици и ведомости. Приходи и разходи – бюджетни и извънбюджетни, допълнителни и свръхсметни кредити, отпуснати суми срещу временни разписки, визиране на платежни заповеди и посочване на неоправдани суми по тях, изплащането на които е наредено да стане в аванс. Седмият раздел е „за деятелността на Палатата“:

„През изтеклата година – от 1 август 1906 г. до 1 август 1907 г., общото събрание на Палатата е държало 71 заседания, в които е разгледало 276 предмета. От тях 17 са били по визировка на платежни заповеди, 97 – по изпращане в съдилищата и други учреждения разни документи и книжа, 35 – по разрешаване разногласията между градските общински съвети и кметове и контрольорите (бирниците) при произвеждане на разходите, съгласно чл. 101 от закона за градските общини, и 127 – по разни предмети и въпроси на вътрешния ред на Палатата.

Двете отделения на палатата през същото време са държали 170 заседания, в които са разгледани 2 805 предмета. От тях 1 963 са били по отчети на първо, второ и изново разглеждане; 158 – по намерени нередовности при визировката на платежните заповеди; 39 – по касационни жалби, оставени без движение по неизпълнени формалности; 627 – по разглеждане на апелативни жалби против постановленията на окръжните постоянни комисии, по отчетите на общинските управления, и 18 – по разни предмети.

От 1 963-те отчети 1 129 са разгледани от отделенията на първо преглеждане, от които 361 – с привременни постановления, и 768 – с окончателни, 696 отчети на второ, трето и последующо преглеждане, от които 13 – с привременни, и 683 – с окончателни постановления, и 138 – на ново разглеждане по чл. чл. 68 и 69 от Закона за Върховната сметна палата. По всички тези прегледани отчети Палатата е издала 4 356 формални постановления и определения.

През същото време в Палатата са постъпили за проверяване 1 497 отчети, от които 377 – от прямо подсъдимите на Палата отчетници, 712 – апелативни жалби против решения на окръжните постоянни комисии, по отчети на общинските управления, и 48 – касационни жалби за прераждане по принадлежност.“

Следва таблица за годините от 1885 до 1907-ма. Последното изречение от раздела е: „Работните часове на служащите във Върховната сметна палата са били онези, които са предвидени в закона за чиновниците по гражданското ведомство (чл. 19).“

Приятно впечатление правят и докладите на избраните парламентарни контролни комисии по управлението на държавните и гарантираните от държавата дългове. Начело на тези комисии е председателят на Върховната сметна палата Йов Титоров. При изработването на два от тези доклади негов заместник е Андрей Ляпчев, бъдещ премиер в три български правителства, който през 1899 г. отпечатва своята книга „Народните представители и държавната пара“.

Отръки му идват на Йов Титоров и публицистичните занимания, от които се раждат три книги.

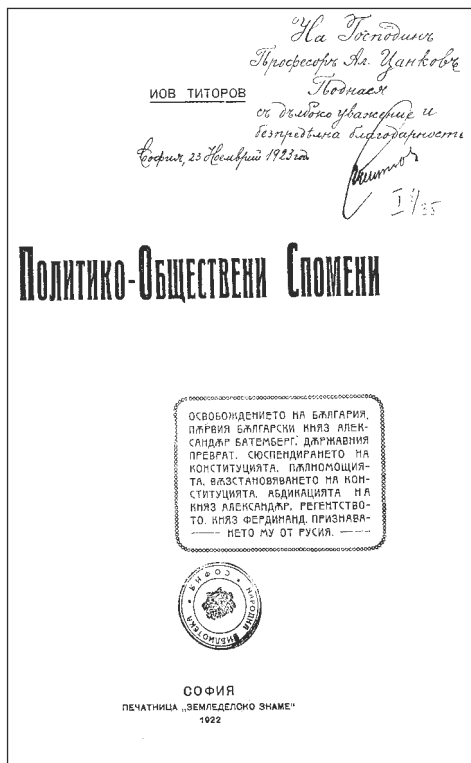
През 1905 г. се появява изследването му „Българите в Бесарабия“. В него той показва кога са се заселили българите в южна Бесарабия, с какви други народности влизат в съприкосновение, къде се настаняват, кой ги управлява, колко са, какви песни пеят... В частта за нравите и обичаите Титоров пише: „Трудолюбието и пестеливостта, радушното гостоприемство, набожността, нравствеността, обичта към ближния, пазенето на своя имот

и почитанието на чуждата собственост са главните характерни черти на българина от южната част на Бесарабия. Във всекидневните си сношения той е миролюбив и отстъпчив. Коварството и лицемерието, суровостта и отмъстителността не могат да се отдадат на бесарабския българин като характерни черти.“

В тази книга има даже и такава информация: „Бесарабските българи, както и сънародниците им от българското отечество, се хранят доста добре с разнообразни ястия и според времето... На първо място стои: пряското и кисело овче и кравешко мляко, сиренето и мъгеницата, та че и сметаната (каймакът), маслото и кашкавалът, когато не са определени да се носят за продан. После дохожда сушеното или соленото месо: пастърмата, суджиците, надениците и сланината. След това (да посочим) туршията от зеле, краставици, пиперки и др... Бесарабските българи пият вино и ракия, но са трезви. Сладкото и кафето са в общо употребление.“

След пет години, през 1910 г., отпечатва очерка „Георгий Иванович Цанко-Килчик от Комрат, Бесарабия“. В предговора си Титоров прави уговорката: „Когато пишем за българин от Бесарабия, страна чужда, в която живеят и българи, историята на които малцина знаят, в наша длъжност е да кажем нещо както за земята, на която се заселиха тези наши сънародници, а така също и откъде и кога са се преселили там, защото твърде малко се е писало в нашата книжнина за тях. От само себе си се разбира, че ние няма да описваме подробно историята на Бесарабия и на бесарабските българи, а ще дадем само някои кратки сведения, нужни за яснотата на въпроса, предмет на настоящите редове.“

А в тях е разказът за Цанко-Килчик и за сторените от него благотворителни дела, с които подчертава, че е българин: „Душата на човека, който е предмет на настоящите редове, всякога е била преизпълнена от

Книга, надписана от автора, за проф. Александър Цанков

чувство на обич към българското отечество. На всеки успех, на всеки напредък, който е правило българското отечество от деня на освобождението му, от деня на заживяването му самостоятелен политически живот, се е радвал отдалеч. Той помни от предание родината на прадедите си, знае от устни разкази за нейните хубости и прелести, за нейните полета, гори и планини, извори и реки, и обича от все сърце сънародниците си, които живеят в нея, и затова тая земя и народът в нея му стават още по-мили и още по-скъпи.“

Очеркът на Титоров завършва така: „Благотворителните дела на Георгия Ив. Цанко-Килчик и неговата любов към българското отечество, родината на неговите деди, идат за излишен път да докажат, че българинът, където и да се е родил и където и да живее, обича българската земя и народа, който живее в нея. Чест и слава на родолюбивия българин Георги Ив. Цанко-Килчик.“

Безспорно най-интересни и най-интригуващи са неговите „Политико-обществени спомени“, появили се на бял свят 1922 г. От анонса на самата заглавна страница се разбира, че в тях основни теми са: освобождението на България, първия български княз Александър Батенберг, държавния преврат, суспендирането на Конституцията, пълномощията, възстановяването на Конституцията, абдикацията на княз Александър, регентството, княз Фердинанд, признаването му от Русия.

Йов Титоров разказва увлекателно своята автобиография. Впрочем, ето редове от нея: „След този разговор с баба ми аз разбрах, че бесарабските българи, старите, родени в България, както и младите, родени в Бесарабия, живеят в чужда земя, която не може да бъде техно отечество. Разбрах това и ми беше много мъчно. Румъните си имат държава, сърбите също, гърците също. Защо и ний, българите, да си нямаме държава? И от тогава почнах да обичам незнайното си отечество България.“

Доста любопитни са шрихите и за тогавашния политически живот. Специално внимание е засвидетелствано към Стефан Стамболов, който според Йов Титоров е „най-крупната политическа личност от освобождението и до сега“. В спомените е отбелязано: „Стамболов знаеше, че ще го убият, налучваше дори и лицата, които ще го убият. Знаеше, че след като падне от власт неговият живот ще бъде в по-голяма опасност, отколкото е бил във времето, когато е имал властта в ръцете си, защото той се пазеше колкото можеше, а неговите наследници във властта не ще искат да вземат никакви мерки, за да запазят живота му. В това се убеди още на другия ден след като падна“.

По-нататък: „Стамболов беше по душа демократ. Искам да бъда добре разбран като употребявам този израз. Той беше съобщителен и лес-

но достъпен за всеки, който имаше работа с него, познат или непознат. Винаги беше весел. Обичаше другари, които пеят и сам пееше. В ядене не беше взискателен, дори скромен, пиеше умерено, бих казал: пиеше твърде малко. Не беше гурманд, нито гастроном. Обличаше се чисто, но не и кокетно. Носеше костюм, сако винаги от тъмен цвет. Капела мегка, кръгла, винаги черна. Такъв беше Стамболов във времето до 1886 год. След това като стана Регент и по-после министър-председател го видех да се облича в костюм редингот и на главата си да туря бомбе.“

И още: „При така стеклите се злощастни обстоятелства върху България, на българския държавник предстои трудна задача: спасението на отечеството.

Един нов Стамболов е нужен, за да спаси България.

Къде е този нов Стамболов?

Този Стамболов ще дойде, ако не е дошел още.

Майка България, ако не е родила още новия Стамболов, ще го роди. Това е моята дълбока вера.

А за Стефан Стамболов една последна дума: Той обичаше България и даде живота си за нея. Неговото име и неговото дело ще служат за назидаания на всички бъдещи поколения.“

Йов Титоров завършва книгата със своята „Апотеоза на България“. Ето част от нея:

„Обичам България!

Обичам те скъпо и хубаво отечество, обичам твоето синьо небе, обичам твоите села и градове, обичам твоите равни полета, долини, планини и реки, обичам високите ти планински върхове, с Мусаллах начело, и обичам гръбнака на земята ти – Балкана, който от памти века „пее хайдушка песен“, песнята на Свободата.

Обичам народа, който живее в земята ти, обичам сладкия му говор, който се слуша навсякъде, във всички твои средища и покрайнини.

Обичам твоите първи хора, твоите учени, твоите писатели и художници. Обичам занаятчиите, чиновниците и всички работници. Най-много обичам орачя, който оре твоите обширни полета и полива угарта с потта и сълзите си.

Обичам, най-после, и твоите храбри синове, които с беззаветна преданост ти служиха във времето на войните...

Обичам те, Българийо, защото си велика!

Ти си велика винаги: и при щастие, и при нещастие! Не ще може земна сила да сломи възвишения твой дух! Ти си права и справедлива, а в правдата е сам Бог!“

През 1924 г. той е уволнен заедно с шестимата съветници при Палатата. Може би това го смазва психически. В протокол от заседание на Министерския съвет от 2 януарий 1925 г. се цитира решение, с което се одобрява „да се извърши на държавни разноски погребението на покойния Йов Титоров, бивш дългогодишен председател на Върховната сметна палата и бивш министър на търговията, промишлеността и труда“.

Михаил Генадиев

Той е председател на Върховната сметна палата от 1925 г. Предполага се, че на този висок държавнически пост е бил до към 1934 г.

Михаил Генадиев е роден към 1863 г. в Битоля. Учи там и в Пловдив. Завършва право в Монпелие, Франция (1894). Коректор и администратор на „Балканска зора“. В издаваното от брат му Павел списание „Библиотека“ е преводач от френски език. Бил е съдия в Русе и Търново. Член на Върховния касационен съд и Македонския национален комитет.

Сред по-важните архивни материали се намира и адресираният до Михаил Генадиев от един съветник и главния счетоводител при Палатата доклад за бюджетопроекта за разходите на Върховната сметна палата и окръжните сметни палати за финансовата 1928/1929 година, съгласно закона от 1925 г., според който се предвиждат една Върховна сметна палата и девет окръжни сметни палати.

Михаил Генадиев

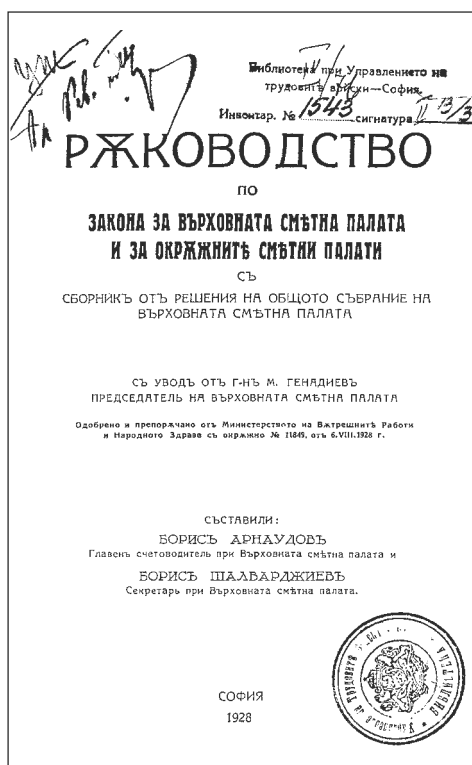
Докладът е с дата 10 май и е приет от Общото събрание на Върховната сметна палата след пет дни – на 15 май 1928 г., като приложение към взето от нея решение. На цели 15 страници се разсъждава какви биха били последиците за институцията, ако се направи „едно такова съкращение за контрола по бюджета“, ако се направят исканите от Министерството на финансите „известни съкращения, било в персонала, било в броя на окръжните сметни палати, с цел да се постигнат икономии по бюджета, така наложителни и толкова необходими, особено днес, при извънредно тежкото и стеснено финансово положение на страната ни.“

След изреждането на възможните „последници“ двамата автори на доклада заключават: „Имайки всичко това предвид, ние смятаме, че по въпроса за съществуването на окръжните сметни палати се представят следните две възможности: или да се върнем отново назад към старото положение на упражняване контрол, по стария закон за Върховната сметна палата от 1885 г., което положение се създава и от народното представителство, че не даде добри резултати и трябваше да се отмени, което се и направи с новия закон за Палатите от 1925 г., или пък да се запази и даже разшири дейността на окръжните сметни палати в духа на принципа за пълна децентрализация на контрола, като вместо да става дума за съкращаване на окръжните сметни палати, се развие още повече тоя контрол и се открият, по възможност, такива палати за всеки административен окръг.“

През 1928 г. е отпечатан сборникът „Ръководство по Закона за Върховната Сметна палата и за окръжните сметни палати“ (350 страници). Съставен е от двама служители на Върховната сметна палата – главния счетоводител и един секретар. В него са включени законът за Върховната сметна палата, законът за унищожаване на старите документи и книжа, проверени от Палатата, наредби и окръжни предписания, полезни сведения за отчетника, придружени със съответни образци, решения на Общото събрание на отделенията на Върховната сметна палата.

Сборникът е придружен от увод, написан от Михаил Генадиев. По-скоро той го нарича „вместо увод“, в който очертава характеристиките на всички приети до тогава четири закона за българската Сметна палата. „Инициативата на съставителите е похвална. Те заслужават да бъдат възнаградени за своя труд“, изтъква той.

Три години по-късно е публикувана книгата „Контролните власти в България“. Това е неговият реферат, прочетен на 23 ноември 1930 г. на Общото събрание на

Ръководство по Закона за Върховната сметна палата и за окръжните сметни палати с предговор от М. Генадиев

Института за административни изследвания, чийто председател е... председателят на Върховната сметна палата Михаил Геннадиев. Рефератът е издържан в научно-теоретичен стил. Веднага се набива в очите това, че натрупаният опит във Върховния административен съд се оказва полезен за обобщаване на извършвания от Върховната сметна палата контрол. Михаил Геннадиев маркира 16 опорни позиции, към които съсредоточава своите тълкувания. Започва с най-общото *„Властта, по начало, упражнява контрол над дейността на всички лица, населяващи държавната територия. Той се усилва от ден на ден във всеобщ интерес на цялото население.“* Преминава през *„Съдебен контрол над администрацията. Той се упражнява от Върховния административен съд.“* Акцентира върху *„Върховната сметна палата и околните сметни палати, действащи било като юрисдикции, било като пряка контролна власт по произвеждането на държавните разходи, и Специалният съд при Върховната сметна палата също упражняват косвен контрол над административни актове на властта“,* *„Ревизионна дейност на контролорите-докладчици“* и *„Контролът на Върховната сметна палата и околните сметни палати се отнася до произвеждането на държавните разходи. Контролната власт на тия учреждения се упражнява по делегация на Народното събрание, на което Върховната сметна палата е длъжна, ежегодно, да представя доклад за финансовата дейност на правителството. Тия учреждения действуват и като юрисдикции.“*

Тук той извежда като основен извод: *„Върховната сметна палата, прочее, е най-важната финансова контролна власт в държавата“.*

Съдбата му е определила не особено приятната роля да стои в сянката на тримата си братя Харитон, Никола и Павел. Техните имена присъстват в енциклопедии и справочници. Михаил и неговите батковци са родени в Битоля във видно възрожденско семейство. Харитон е журналист, лексикограф, преводач и дипломат. Бил е началник на отдел „Печат“ в Министерството на външните работи и изповеданията (1903–1907), секретар на царската канцелария (1912–1914). Един от основателите и редактор на вестник „Балканска зора“, излизал в Пловдив (1890–1900). Сред основателите е и вторият му брат д-р Никола Геннадиев, който е известен български политик и публицист. Третият брат Павел е литературовед и преводач, който сътрудничи с преводи и статии на „Балканска зора“.

Михаил Геннадиев умира през 1945 г. в София.

Иван Красновски

Той е оглавявал два пъти Върховната сметна палата (1934–1936, 1938–1941).

Роден е на 24 август 1882 г. в Пазарджик. Завършва гимназия в Пловдив, следва право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, след което заминава за Загреб, където завършва висшето си юридическо образование и се дипломира. След завръщането си в България постъпва като доброволец в Школата за запасни офицери. Взема живо участие в Балканската война като взводен и ротен командир при 27-и Чепински пехотен полк. През Първата световна война (1915–1918) получава мобилизационно назначение по военно-съдебната част. Става следовател при Вардарския военно-полеви съд, после е изпратен в помощ на началника на военно-съдебната част при Първа армия. Достига до чин капитан.

След войните започва като мирови съдия в Брацигово, сетне е член съдия в Шумен, около 11 години е съдия в Пазарджишкия съд, където през 1920 г. е назначен за негов председател. През 1931 г. е повишен за инспектор при Министерството на правосъдието, две години по-късно е вече член на Върховния административен съд.

Юрист и политик, военен и държавен деец. Негови съвременници са го запомнили така:

„Здрав и волеви българин, със силно национално чувство и отзивчиво родолюбиво сърце, с богата правна култура и твърд установен характер, г. Красновски е в пълната смисъл на думата човек на делото.

Без поза, без празнословен шум около личността си, враг на компромиси и резьорство, той работи с едно примерно трудолюбие в своята област, по-рано като дългогодишен висш магистрат и сега като шеф на едно върховно учреждение за финансов контрол и е образец на добросъвестност, усърдие и желязна дисциплина.“

Няма как такава личност да не привлече вниманието на известния художник Александър Добринов, който му е направил сполучлив шарж.

През 1934 г. е назначен за председател на Върховната сметна палата, където прекарва малко повече от година и половина. Крас-

Иван Красновски

новски редовно си кореспондира с министър-председателя Кимон Георгиев. На 3 декември той го известява, че вече е встъпил на новата си длъжност. На 7 декември отправя към него такава молба: „Като се има предвид, че работата на Върховната сметна палата е претрупана и изостанала и че в новите областни сметни палати на първо време не ще се чувства нужда от определения брой контрольори-докладчици, а при това фактическо положение ще бъде разумно и целесъобразно част от тези държавни служители вместо да се разтакават почти без работа в новото си местослужене, да бъдат привлечени временно на работа във Върховната сметна палата, за която цел същите следва да бъдат командирани на работа тук. Между тях има и такива, които са домашно обзаведени в София и биха се съгласили да дойдат временно да работят във Върховната сметна палата без да претендират за пътни и дневни. За да не Ви се отнема ценното време с разрешаване на подобни дребни въпроси, които няма да бъдат свързани с разходи за държавното съкровище, чест ми е да Ви помоля, господине министре-председателю, да благоволите и ме овластите аз да командирам по служба персонала на областните сметни палати на работа в поверената ми Върховна сметна палата.“ Същият ден резолюцията на Кимон Георгиев е: „Одобрявам.“

През 1938 г. двама контрольор-докладчици съставят „Сборник от решения на Върховната сметна палата. Общо събрание, от 1934 г. до 1.VII.1938 г.“ Книгата от 500 страници е с предговор от председателя на Върховната сметна палата. А в скоби, забележете, е добавено „бивш министър на М-вото на в.р.н.з.“ Иван Красновски сякаш не може да се раздели с любимата си длъжност „министър на вътрешните работи и народното здраве“.

Предговорът започва с най-главното: „Върховната сметна палата е висше държавно самостоятелно и независимо от никое министерство учреждение.“ Следва кратка историческа разходка в законите за Палатата. Стига се до това да се обяснява защо е полезно това помагало. Красновски изтъква следното: „В книгата са събрани решенията на Върховната сметна палата от 1934 г. насетне. През това време българските закони претърпяха доста много и съществени изменения; доста много институти бяха смело и основно реформирани, и в много отношения се създаде един нов ред на нещата. Това обстоятелство налагаше по много въпроси да се запитва Върховната сметна палата. А и по много въпроси, в този период от време, Върховната сметна палата измени редица свои дотогавашни становища и възприе нови такива, които са повече в съгласие с общите правни принципи. Така че от това гледище книгата се явява не само нав-

ременна, ами и много ценна, защото дава възможност на всеки, който се интересува, да знае последните и най-нови тълкувания на законите, дадени от Върховната сметна палата. Придружаващите книгата указател и азбучник правят удобно и лесно ползването от същите като справочно помагало. Малките печатни грешки, които тук-таме се срещат, не отнемат много от ценностите на книгата за онзи, който внимателно я чете, защото лесно ще ги открие. Независимо от това авторите ѝ са си дали труда да ги подробно посочат. Ето защо ние горещо я препоръчваме на всички онези, които боравят с отчетническа материя и на всички държавни и общински отчетници като ценно и нарочно помагало“.

Да се върнем към хронологията. На 4 юли 1936 г. Царят го назначава за министър на вътрешните работи и народното здраве. Това станало по настояване на министър-председателя Георги Къосеиванов, чийто родственик бил той. До 4 ноември 1938 г Иван Красновски най-усърдно изпълнява поставената му задача: да се унищожи партийно-парламентарната система в България.

След краткото си министерстване Иван Красновски отново става председател на Върховната сметна палата – указът за назначението му, подписан от цар Борис III, е с дата 12 февруари 1941 г. Два месеца след това, на 11 април, царският указ вече постановява да се заличи от списъка на служителите при Върховната сметна палата Иван Красновски „понеже е починал“.

Той умира на 31 март 1941 г. във Виена. Погребан е в София.

Д-р Христо Абаджиев

Доста оскъдни са сведенията за него. Даже няма данни кога и къде се е родил, кога се е поминал и къде е гробът му.

Той е бил председател на Върховната сметна палата (1941–1942, 1944–1945), неин член-представител в комисиите по проверка на бюджетните разходи на БНБ за 1934 г. и за 1936 г. и в Министерството на войната съгласно Закона за бюджета, отчетността и предприятията.

До назначаването му в Палатата е бил началник на Отделението за митниците при Министерството на финансите.

С царски указ от 28 юни 1941 г. д-р Христо Абаджиев, съветник при Върховната сметна палата, е назначен за неин председател.

В архивите има един доклад на д-р Абаджиев от 29 октомври 1943 г. за необходимостта от гражданско мобилизиране на служителите при Върховната сметна палата и областните сметни палати. В същност целта на

молбата е Добри Божилов, министър-председател и министър на финансите, да подпише приложената заповед към доклада. А в него четири са основните изречения:

„През последните месеци се забелязва често преминаване на длъжностни лица от Върховната и областните сметни палати на служба по други ведомства. Обикновено това са опитни служители, чиито места за дълго време не могат да се заемат с напълно подходящи лица.

В интереса на службата, прочее, това движение на персонала трябва да бъде спряно. Ето защо аз намирам, че е крайно време палатите да се възползват от постановленията на Министерския съвет от 12 юний 1942 година, протокол № 81 (ДВ, бр. 140) и от 14 юний 1943 година, протокол № 81 (ДВ, бр. 134), които дават право на съответните министри да мобилизират граждански държавните служители, когато намерят това за необходимо.“

С доклад на Кимон Георгиев и съпътстващо го Постановление на Министерския съвет от 2 януари 1945 г. д-р Христо Абаджиев е уволнен. Посочено е лаконично само едно законово основание за този акт: „Д-р Христо Абаджиев е преминал пределната възраст“.

Д-р Христо Иванов

Иза д-р Христо Иванов сведенията са много оскъдни. Знае се, че преди да стане съветник при Върховната сметна палата през 1934 г. той е бил секретар на Кодификационната комисия. След осем години е вече председател на Палатата. Според архивите той е бил такъв през 1942–1943, 1944, 1945–1947.

При първото му назначаване за председател на Върховната сметна палата през 1942 г. за отбелязване е изработването на проект на Правилник за службите, вътрешния ред и деловодството на областните сметни палати. По един екземпляр от проекта е предоставен на председателите на областните сметни палати. С писмо от 11 януари 1942 г. д-р Иванов напомня, че „бележките по евентуалните изменения и допълнения на проектоправилника ще направите върху изпратения екземпляр, който ще върнете в Палатата най-късно до 15.ІІ. т.г.“ И съобщава, че окончателното приемане на този правилник ще стане на специална конференция.

Следващият документ, заслужаващ внимание, е служебната бележка от д-р Иванов до премиера Добри Божилов, който е и министър на финансите, с която настоява да се приеме препоръката на Върховната сметна палата до края на войната платежните заповеди за текущи разходи да се издават

от второстепенните разпоредители на ведомствата в административните области. Ето част от бележката:

„С настаняването на Върховната сметна палата в гр. Кюстендил започнаха да пристигат, било с държавни моторни превозни средства, било с влака, държавни служители от разни ведомства, за да търсят или донесат купища платежни заповеди. Нескончаема е и върволицата от частни лица, кредитори на държавата, които, след като с дни са обикаляли съответните държавни служби, евакуирани в най-разпръснати места на Царството, пристигат в Кюстендил, пак за да търсят издадени на тяхно име платежни заповеди.

При това аномално положение Върховната сметна палата смята, че е длъжна да направи нещо за ускоряване и опростяване начина на държавните задължения, поне докато премине опасността от въздушните нападения. Затова аз внесох за разглеждане в Общото събрание на Върховната сметна палата въпросите, предмет на решение № 6 от 5.ІІ. т.г., които имах честта да Ви представя. В това решение изрично е изтъкнато, че се касае за едно временно, до края на войната, децентрализиране контрола на част от държавните разходи между областните сметни палати, с цел да се постигне по-голяма бързина в работата и да се спестят на държавните служители и частните лица излишни разходи и загуба на време по неуместни пътувания.“

Ала и в този случай като че ли не може да се мине без сблъсък на Върховната сметна палата с Министерството на финансите. Д-р Христо Иванов пише:

„Като имате предвид горните съображения, господин министър-председателю, ще разберете колко съм изненадан и огорчен от служебната бележка на директора на Държавния бюджет и отчетност от 11.ІІ. т.г., с която той, отричайки навременността и полезността на препоръчаната от Върховната сметна палата мярка, се мотивира с чужди на Върховната сметна палата намерения. Така, господин Арнаудов лансира диверсията, че с направеното предложение Върховната сметна палата целяла премахването на предварителния контрол върху разходите, упражняван от органите на министъра на финансите, както и „пълното откъсване и изолиране на министъра на финансите от възможността да упражнява непосредствено, активно и резултатно такъв контрол“. Освен това той твърди, че предложеният проект по-скоро целял да затвърди съществуването на сметните палати, а не да гарантира интересите на съкровището.

Наистина, трябва да се съжالياва, че тъкмо в настоящето критическо за страната време, господин Арнаудов не е запазил нужната обективност, а се е одързостил да приписва на Върховната сметна палата чужди за нея намерения.“

Смисълът на препоръката е обяснен още веднъж:

„Новото, което препоръчва Върховната сметна палата да се възприеме, поне докато трае войната, е, щото платежните заповеди за изплащане на обикновените, текущите и типичните разходи на учрежденията да не се издават, както е сега, от бюджетно-контролните отдели, а от второстепенните разпоредители на разните ведомства в административните области. С тази мярка ще се облекчат и самите бюджетно-контролни отдели и поделенията им от един неоправдан за времето формализъм, без да пострада упражнявания от тях предварителен контрол върху разходите, а от друга страна няма да се разкарват българските граждани да напушат административните области и да гонят платежните си заповеди по разпръснатите в страната бюджетно-контролни отдели и поделенията им.“

За упрека на Министерството на финансите д-р Христо Иванов е лаконичен: „Второто обвинение, че предложените от Върховната сметна палата изменения имали за цел да затвърдят съществуването на сметните палати, е толкова несериозно, че не заслужава опровержение.“

Последното му назначаване за председател на Върховната сметна палата е на същата дата, на която бе уволнен предшественикът му д-р Христо Абаджиев – 2 януари 1945 г.

Какво става във Върховната сметна палата след смяната на политическия режим през 1944 г.?

Министър-председателят Кимон Георгиев получава доклад на д-р Христо Иванов, с който е информиран, че е изготвен проект на Закон за Върховната сметна палата и областните сметни палати. Докладът, парафиран на 16 март 1945 г., синтезирано представя мотивите към проекта:

„Законът за Върховната и областните сметни палати, като един от държавно-устройствените наши закони, който урежда материята относно върховния контрол на законодателната власт, респективно Народното събрание, върху изпълнението на държавния бюджет (чл. 105, т. 6 от Конституцията), е от голямо значение. Въпреки това, обаче, в миналото не всякога се е следяло дали този закон не се нуждае от известно реформиране, с оглед менящите се условия на живота. Поради това, казаният закон отдавна вече е остарял и не задоволява нуждите на времето. Ето защо, ако в миналото още една реформа в тази област е била наложителна, днес, след 9 септември, когато държавното ни управление коренно се обновява, тази реформа е неизбежна. Необходимо нужен е един нов закон за Върховната и областните сметни палати, който да премахне непълнотите и недостатъците на действащия закон, които не само че не са малко, но са и пакостни.

По тия съображения, нека ми бъде позволено, господине председателю, да спра Вашето просветено внимание върху горното обстоятелство, на Вас именно, тъй като Вам е поверено ведомството на Върховната и областните сметни палати, в качеството Ви на мандатърор в случая на Народното събрание, и едновременно да представя на Ваше усмотрение тук приложения проект за нов закон за Върховната и областните сметни палати, в съответните мотиви на който са разгледани недъзите на сегашния закон, както и предимството на предлагания проект. Проектът е одобрен от Общото събрание на Върховната сметна палата.“

Това е заченатият, но фактически нероденият закон...

След около година д-р Христо Иванов подписва разпореждане за реда за приемането, движението, визирането и експедирането на платежните заповеди и чекове. В него изрично се подчертава, че върху всяка платежна заповед, без изключение, се поставя от нарочната за това служба особен печат, отбелязващ датата на постъпването. В заповедта има и такива общи разпоредби: „Абсолютно забранено е на книговодителите от тая служба да вършат други услуги на посетителите, като: да попълват и написват нови платежни заповеди вместо анулирани такива и пр.“, „Посещенията за справки при длъжностните лица трябва да бъдат по възможност много кратки“ и „Разговорите по телефона за частни работи трябва да се ограничат до минимум“.

Нищо не подсказва, че предстои ликвидиране на палатите... В края на 1946 г. Върховната сметна палата представя на Народното събрание своя доклад за 1945 бюджетна година. Той се състои от три отдела (раздели): изпълнение на бюджета на държавата; дейност на Върховната и областните сметни палати; приложения. Изчерпателно са описани дадените допълнителни кредити и разрешените извънредни бюджетни кредити (общо 10). Направен е извод: „Изпълнението на бюджета за отчетната година е станало при спазване постановленията на съответните закони, правилници и наредби. Допуснатите през същата година нередовности от длъжностните лица – отчетници, са били излагани от палатите в техните решения, които своевременно са изпращани за привеждането им в изпълнение.“

Дейността на Върховната и областните сметни палати е оценена в 11 позиции: контрол върху разходите на държавата, на фондовете, управлявани от разните министерства, на Столичната и на градските и на селските общини; проверка на документите за оправдаване суми, отпуснати в аванс с платежни заповеди; проверка на годишните отчети, в това число и ония по прехраната на хора и добитък; касационни производства по решения на областните сметни палати по отчети; запитвания и разногласия; контрол върху събирачите на държавните приходи; разногласия между кметовете

на градските и селските общини и контролърите и бирниците на същите; упражняване периодически контрол на самото място; съд при Върховната сметна палата; сметка за държавните приходи и разходи; заседания на Върховната и областните сметни палати.

Всичко това е подкрепено с 9 таблици. Последната е за проведените заседания през 1945 г.: Върховната сметна палата – 294, разгледани въпроси – 1 915; областни сметни палати – 1 258, разгледани въпроси – 14 880.

Какво заключение е направено?

„От данните, изнесени в настоящия доклад, се вижда, че както Върховната сметна палата, така и областните сметни палати, през течение на 1945 бюджетна година са изпълнили успешно всички служебни задължения, възложени им от Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати и други законови разпоредби. Получените резултати са напълно задоволителни въпреки неблагоприятните условия, при които палатите са работили. В своята дейност същите са се стремили, както и в миналото, да проверяват и визират всички представени им платежни заповеди, да разрешават поставените им въпроси от министрите и другите длъжностни лица по чл. 38 от Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати, да постигнат едно навременно отчитане на съответните отчетници, да направят ревизии на почти всички общини, а освен това да съберат, преработят и представят на надлежните места резултатите по прихода и разхода на държавното съкровище.

Независимо от извършената служебна работа, областните сметни палати и през отчетната години са продължавали да дават упътвания и разяснения по разни служебни въпроси на отчетниците, чрез окръжни предписания или отделни писма.“

Общо взето, като че ли само това е по-интересното от наличната информация за д-р Христо Иванов.

Иван Цанев

За него има много малко, съвсем откъслечни сведения. От архивите не може да се разбере кога точно е оглавил Върховната сметна палата. Твърди се, че е станал неин председател към 1947 г.

Знае се, че в нея е бил контролър до ноември 1934 г., когато е назначен за съветник при Бургаската областна сметна палата. След три години, през 1937 г., е преназначен за съветник при Софийската областна сметна палата.

А през 1947 г. се случва най-лошото за Върховната сметна палата – тя е ликвидирана. На 22 декември до министъра на финансите д-р Иван Стефанов е изпратен доклад от Иван Цанев в две негови качества – като председател на Палатата и същевременно председател на ръководството на сформирания в нея профгрупа. Документът фактически е молба, в която се изразява необходимостта временно да се запази част от персонала на Върховната сметна палата след 1 януари 1948 г., което било „крайно наложително“. Защо? Отговорът е: „За да може да бъде завършена започнатата текуща работа по бюджета за 1947 г.“

А преди това в доклада е казано:

„Във връзка със закриването на Върховната сметна палата, съгласно закона за контролните служби по изпълнението на бюджета, председателят на Върховната сметна палата и профкомитетът на същата Палата в съвместно заседание обсъдихме новосъздаденото положение и констатирахме следното:

Сливането на календарната година с бюджетната година, по силата на цитирания по-горе закон, измени съществено сроковете, така както по-рано се прилагаша, съгласно чл. 2 от Закона за бюджета, отчетността и предприятия, относно издаването, визирането и изплащането на платежните заповеди. Във Върховната сметна палата понастоящем постъпват и ще продължават да постъпват платежни заповеди до 25 декември 1945 г. Съгласно чл. 12 от Закона за контролните служби постъпилите до тази дата платежни заповеди ще трябва да бъдат визираны до 31 декември с.г., т.е. за срок от 5 дни Върховната сметна палата трябва да визираща и експедира всички платежни заповеди, постъпили до тази дата, по всички краища на Републиката.

Независимо от този срок, който Върховната сметна палата ще изпълни по силата на закона, поставя се въпроса извършената огромна работа в Палатата до 31 декември т.г. във всички служби, съобразно техния характер, не може да бъде фактически приключена до тази дата. Необходимо е след 1 януари 1948 г., заедно с обикновеното поддръжане на хилядите документи, преписки и пр., още и извършването на съществена счетоводна и друга работа за целостното и завършено приключване на бюджетното упражнение.

... От изложеното до тук е ясно, че е нужно време след 1 януари 1948 г., за да бъде предадена и оставена в завършен вид работата, извършена до 31.XII.1947 г. Невъзможно е тази работа да се остави така, т.е. в положението, заварено на 31.XII. т.г.“

Това е лебедовата песен на последния председател на Върховната сметна палата на България...

ПРЕДСЕДАТЕЛИ НА СМЕТНАТА ПАЛАТА СЛЕД ВЪЗКРЕСЕНИЕТО ѝ

**След 1995 г. доц. д-р Георги Николов
е първият председател на Сметната палата
на Република България**

Роден е на 2 април 1945 г. в с. Бабово, Русенска област. Завършил е в Стопанската академия „Д.А.Ценов“ – Свищов, специалност „Финанси и кредит“. Там дълги години той е преподавател. Доктор по икономика.

доц. д-р Георги Николов

Избиран е за народен представител в три парламента – в Седмото Велико Народно събрание, в 36-ото и 37-ото Народното събрание. Бил е секретар, заместник председател и председател на парламентарна комисия.

Има публикации в областта на одита, финансите, статистиката, икономиката на строителството, икономическата ефективност и др.

На 13 октомври 1995 г. е избран за председател на Сметната палата на Република България, на която длъжност бе до 7 април 2005 г. След това е за известно време ректор на Висшето училище по застраховане и финанси в София.

От 2005 г. председател на българската Сметна палата е проф. Валери Димитров

Роден на 2 юни 1954 г. в София. Висше образование завършва в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, специалност „право“. Професор по административно право, доцент по финансово право и доктор по право. През 1980–1984 г. е юрисконсулт в „Пътни строежи“, София. От 1984 г. работи в Университета по национално и световно стопанство, като преподава финансово, банково и борсово право. От 1991 г. до 2001 г. е правен съветник на управителя и на Управителния съвет на БНБ. От 1996 г. до 2001 г. е представител на БНБ в Съвета на директорите на Централния депозитар за ценни книжа.

Избран за народен представител в Тридесет и деветото Народно събрание, в което е председател на Комисията по икономическа политика, член на комисиите по правни въпроси и по бюджет и финанси.

Автор е на книги, студии и статии в областта на банковото, борсовото, финансовото и административното право.

На 7 април 2005 г. е избран от Народното събрание за председател на Сметната палата на Република България.

проф. Валери Димитров

РЕОРГАНИЗАЦИЯ, ИНСУБОРДИНАЦИЯ, НЕДОВЕРИЕ, УВОЛНЕНИЕ

Науми ли си парламентарното мнозинство да реже глави – никои и нищо не успява да го вразуми

Няма и пет години от приемането на първия закон за българската Сметна палата и се подемат почини за усъвършенстването ѝ.

На 25 януари 1885 г. от парламентарната трибуна се огласява едно „отношение“ на Министерството на финансите, отделение счетовно, парафирано в последния ден на предходната година от министър Петко Каравелов. В писмото той възроптава срещу замисленото съкращаване на персонала на Върховната сметна палата и настоятелно моли той да си остане такъв, какъвто е в момента.

Бият на очи такива заредени с ирония и жлъч фрази от „отношението“ като „Аз имах честта да съобщя на Народното събрание, когато се разгледваше бюджета на Палатата, че на правителството ще бъде много по-драго и по-приятно, ако Палатата никак не съществуваше. Много лица ще има, които да ръкопляскаат на Събранието, ако то закрие Палатата или я тури в невъзможност да продължава възложената ней задача.“ и „Ако Събранието остане при първото си решение, аз съм на мнение, да се закрие Палатата съвършено и да се економиса цялата предвидена сума за обдържането ѝ щом въпроса е за економия. Палатата оставена с персонал, който е вотиран от Събранието, няма и не може да принесе никаква полза, а следователно става съвършено ненужно учреждение.“

Дебатите по разразилия се конфликт се прехвърлят за тогава, когато в програмата на парламента дойде редът на проекта за трети закон за Върховната сметна палата. Този ред идва. „Отношението“ отново е прочетено, но вече заедно със заявлението от Сметната палата от 24 декември 1884 г., подписано от председателя Иван Гюзелев, петима съветници и прокурора към Палатата. Става ясно защо при гласуването на нейния бюджет е намален личният ѝ състав с 1 съветник, 6 докладчици с помощник деловодителя. Подчертава се, че Сметната палата от началото на създаването ѝ е имала „твърде малък състав“. Това е отразено и в докладите на Палатата, в които се налага да се „ходатайства“ за увеличение на персонала ѝ. Най-сетне и това се случва през 1883 г. – съставът е „попълнен на толкова, щото да може горе-долу да отговаря на възложената ней грамадна работа.“ В подкрепа на това се посочват сериозни аргументи, между които изисквания на

Конституцията и непрекъснато разширяване на обхвата на правомощията за бюджетен контрол.

В заявлението дипломатично е казано, че „това затруднение при проверките на сметките още повече се увеличава и от „съвсем честото изменение на законите и разпореденията.“ Напомня се, че се е родила две години след Освобождението, „през които две бюджетни упражнения са изтекли непрегледани.“ Самият опит показва, че и „сегашний даже състав на Палатата е недостатъчен, тъй като тя едва е успяла да провери само държавния бюджет за първите три години от 1879 г. и то не всестранно... При такова положение на работата и най-малкото намаление в състава на Палатата не може освен окончателно да парализира това учреждение до такава степен, чото то да не може да успява даже и с прегледванието на държавния бюджет.“

Изреждат и чисто „технологични“ причини за необходимостта от повече персонал, за да дава Сметната палата качествен продукт – проверки, доклади, постановления. Резонно се стига се до елементарния извод, че „проверяването на сметките не е механическа работа.“

Няма как да се заобиколи неизбежната съпоставка – какви са заплатите в министерствата и техните поделения, които са подконтролни на Сметната палата, от една страна, и в самата нея, от друга. „Ако възнаграждението на докладчиците бъде по-долно от това на гореупоменатите длъжници, то Палатата не ще може да намери добри работници, на които да има доверие, че ще и помагат в точното и успешното проверяване на сметките“, се казва в заявлението.

Петко Каравелов уточнява, че това заявление е изпратено преди да се измени законът (т.е. да се внесе нов проект). Предлага заради сумата, свързана с второстепенните докладчици, бюджетът на Сметната палата да се препрати на бюджетарната комисия. Макар някои да оспорват това предложение, все пак то е прието.

След две години премиерът д-р Васил Радославов, управляващ и Министерството на финансите, адресира до регентите доклад за необходими промени в реда за упражняване на контрола от Върховната сметна палата. Докладът е с дата 14 януари 1887 г.

За да се извършат замислените промени, се изучава опита на развити страни с добре функциониращи сметни палати. За целта е командирован Михаил Тенев, началник във финансовото министерство, бъдещ министър, който представя „рапорт“ за видяното и чуто, за добри практики предимно на сметните палата на Франция и Белгия. Това пътуване до тези държави е заради състоянието и равнището на нашия български бюд-

Михаил Тенев

жетен контрол. „Но важното е, че при всичката строгост, тоя контрол не може да важи за Върховната сметна палата, която според закона си трябва да извършва чрез свои хора втора проверка на същите документи и то след няколко години от извършването им. Достатъчно е да спомнем, че тя (Палатата) се занимава понастоящем с проверката едвам на операциите за 1881 и 1882 години, като не е разчистила още окончателно ни едно от по-предните бюджетни упражнения, което зависи главно от недоброто начало на възложената ѝ задача. От това става ясно, че същите сметки и документи се проверяват два пъти“, се посочва в доклада на Радославов.

Според него за подобряването на контролната система не са нужни големи преобразования. Още от началото на текущата година могат да се въведат шест преобразования. Най-напред всички контрольори от двете отделения при Министерството на финансите – счетоводното и митническото – трябва да се причислят към Сметната палата. Всички приходо-разходни документи трябва да се изпращат ежемесечно или на тримесечие в Сметната палата, която да пристъпя незабавно към проверяването им, като определи за всеки вид отчетници нужното число проверители. Изреждат се нужните стъпки на Палатата, свързани с отношението ѝ с ковчежничествата, за пренасянето на контролния регистър и на предварителната проверка на платежните заповеди от финансовото министерство в Палатата, която да поставя визата си върху тях, и т.н.

Същият ден, 14 януари 1887 г., регентите подписват указ за утвърждаване на предложените промени. На министъра се дава правото да определи кои именно чиновници от министерството ще преминат във Върховната сметна палата.

След седем години „преобразованията“ продължават с нова енергия. На 9 септември 1894 г. Министерският съвет приема постановление, с което се предприема „административна реорганизация във Върховната сметна палата“. Тя се възлага на министъра на финансите Иван Евстратиев Гешов, комуто не след дълго време предстои да поеме и кормилото на държавата като премиер. Ще мине време и той ще стане академик, дори ще оглави БАН.

На 21 октомври 1894 г. Гешов е упълномощен пак с министерско постановление да поиска от парламента уволнение на председателя и съветниците при Върховната сметна палата.

На първата редовна сесия на Осмото обикновено Народно събрание, на 44-то ѝ заседание, състояло се на 19 и 20 декември 1894 г., настъпват часовете за кадровата сеч на ръководството на Върховната сметна палата. Доклада го прочита не министърът, а един парламентарен докладчик. В доклада се вмъква камуфлиращ нюанс – кръвожадното „уволнение“ от постановлението е заменено с благовидното „отчисление“. Нали така звучи по-меко, ароматизира се донякъде целта – мнозинството да намести във върховната контролна институция „наши хора“. Обаче едно нещо не може да се завоалира: докладът и предприетите мерки са автентични доказателства, че Сметната палата е независима институция по Конституция, но само на книга, а над нея се извисяват реалните господари на положението – финансовото министерство и Министерският съвет.

Искрата на конфликта между Сметната палата и Министерството на финансите пламва, когато министърът възнамерява да извърши ревизия в службите ѝ, да знае дали е вярно онова, което разнася мълвата – дали чиновниците на Сметната палата работят или се размотават, дали има нужда от тях. Естествено тя не приема това намерение като се основава на действащия закон за Върховната сметна палата. Според нея „никой член от същия закон не дава право на Министерството на финансите да ѝ прави ревизия.“

Тъкмо това сякаш още повече амбицира министъра – щом сам не може да постигне желаната ревизия защо да не привлече за каузата целия колегиум? Както сам е написал доклада, при това в аз-форма: „За да избегна всякакви препирни с Върховната сметна палата, намерих за най-удобно да внеса въпроса в Министерския съвет за разглеждане, който и постанови, че финансовият министър има право да извършва ревизия на Палатата в административно отношение.“

Решението е взето, но Палатата иска да ѝ се изпрати препис от този доклад, породил това постановление на Министерския съвет. А той се произнася, че това искане не влизало в... правата ѝ. Ха сега, де! Ревизия можеш да правиш, но аргументацията за нея не си даваш, един вид

Иван Евстратиев Гешов

– квалифицираш я като държавна тайна, засекретяваш я! От контролната институция продължават да настояват: „Дайте, покажете тоя член от закона за Върховната сметна палата, който дава това право на финансовия министър – да прави „ревизия в административно отношение.“ И Гешов обобщава: „От всичко гореизложено почитаемото Народно събрание ще забележи, че Върховната сметна палата нееднократно и категорически е отхвърлила правото на министъра на финансите да ѝ прави ревизия в административно отношение, както се вижда и от преписката, водена между Палатата и финансовото министерство и обнародвана в доклада на Върховната сметна палата по изпълнение на бюджета за 1892 година.“

В подкрепа на своето разбиране той разказва историята на една преписка, като майсторски се опира на нормативната казуистика и нейното тълкуване. Разбира се, разгласява я от своята камбанария, при това доста страстно за един финансов министър, привеждайки угодни за него примери от живота. Сред тях и оплакването на засегнатото Военно министерство, че едва през последната година Върховната сметна палата е прегледала сметките му за 1884 г. Това обстоятелство възпрепятствало „възможността да се изискат нужните документи за неоправданите суми, защото отчетниците на една и съща служба са се променили на няколко пъти, а други от тях или са се изселили (руските офицери), или са се поминали без да оставят никакви имуществва, от които хазната би могла да се удовлетвори.“ Що за аргумент е това, и то за Военно министерство? Толкова ли всичко е разхайтено щом в него не е останала никаква следа, защото отговорящите за изразходването на бюджетни средства се сменят или се поминуват!

Обаче Гешов не спира до тук, а взема и... патерицата на общественото мнение. То неведнъж се било изказвало, че „Върховната сметна палата не стои на висотата на положението си.“ А това било „твърде неприятно“ за самия него. Именно това го принудило да внесе в Министерския съвет и въпроса за разногласията между оглавявяваното от него министерство и Палатата и прословутия въпрос за една ревизия във Върховната сметна палата в административно отношение.

Защо „административното отношение“ се трансформира в кадрово?

Обосновката струи от нервната „изповед“ на министъра. Другояче не може да се обясни използваният словесен речник заради прокарването на един нормативен акт, какъвто е постановлението. Министерският съвет взел предвид, че „тя (Върховната сметна палата) търси да изнася закон за допълнението към оня (закон) за устройството на същата“, че „общественото мнение натякваше, че Върховната сметна палата не стои

на висотата на положението си, по причина на своите нередовности, бавности и пр.“, че „висши чиновници от Върховната сметна палата не само не посещават редовно занятията си, оставят дълго време своите подведомствени без всякакъв надзор, вследствие на което един от последните по едни и същи сметки се произнасят по един начин, а други по друг начин“. И не е само това – подконтролният Министерски съвет дори дава оценки за Палатата, като заявява, че „с тия си действия изказала едно пълно нерадение към служебните си обязанности по причина на незнание и неправилно тълкувание на законите и наредбите, изпълнението на които е вменено в нейна обязаност.“ За пореден път се натъртва, че „тия чиновници не стоят на висотата на положението си, недостойно и немарливо изпълняват служебните си обязанности.“

Забележете само какви слова са вплетени в министерската пледоария – „изнасили“, „натякваше“, „немарливост“...

След всичко това – удряй силно с брадвата, режи смело главата на независимата контролна институция! Щом под аплодисментите на целия Министерски съвет финансовият министър върти сечивото над Палатата – оценява и уволнява ръководните ѝ кадри, приказките за независимост си остават само... приказки.

Интересно е как реагират народните избраници на тази необузданост?

Командированият да изучава опита на сметните палати на Франция и Белгия Михаил Тенев се връща към нежеланото от мнозинството предложение парламентарна анкетна комисия да ревизира всичките сметки, които се намират в Палатата, за да се види какво е нейното устройство, и чак след това депутатите да се произнесат за дейността ѝ, за възможностите и начините за нейната реорганизация.

Той подкрепя тази идея така: „За да разрешим, г-да представители, въпросът за отчислението от длъжност на председателя и съветниците на Върховната сметна палата, по-рано трябва да се уверим в недеятелността, в неспособността и в нуждата от реорганизация на тая Сметна палата в нашето господарство. Но тука-така, на основание на един доклад от г-на министра, представен нему от един чиновник, делегиран от него, а не на основание на личния възглед на министра, да отиваме да посягаме на независимостта, на правата, на абсолютното върховенство на Сметната палата, която има за задача да контролира не само сметките на низшите чиновници, а и ония на министрите, ще бъде много рисковано.“

И продължава: „Даже човек, ако вземе доклада, такъв какъвто е, и го прочете, няма друго да забележи, освен едно желание да се постави тая

Палата под контрола на правителството, т.е. под контрола на Министерството на финансите“. И още: „Ако г-н министърът на финансите имаше право да ревизира и да подчинява под себе си Палатата, членовете на която можеха да се държат просто за насъщния хляб, нямаше да излезат флагрантните ония незаконности и нередовности на тогавашното правителство. Ако Върховната сметна палата има за цел да контролира не нас, не данъкоплатците и простите чиновници, ами върховните разпоредители на държавния бюджет, мисля, ще бъде непростително, ако я оставим под контрола на министъра на финансите. Отказването на Палатата да произведе г-н министърът на финансите ревизия в делата ѝ, по моему, е съвършено уместно. Не е министерството, което трябва да ревизира Върховната сметна палата. Народното събрание, върховният господар в Княжеството, има право да държи сметка и да контролира дейността и сметките на Палатата, а не може това да върши някой чиновник, делегиран от Министерството на финансите.“

Ораторът повтаря идеята си да се сформира парламентарна анкетна комисия, която да надникне във Върховната сметна палата и да се произнесе за състоянието ѝ.

Депутатът Дамян Цеков също не споделя потребността от касапница за ръководството на Върховната сметна палата: „Аз мисля, г-да представители, че като вземем във внимание целия закон от 1885 г., ще видим коя е била единствената причина да се остави това контролно учреждение независимо от намесата или на министъра на финансите, или на Министерския съвет, или на кое да е друго министерство, и да се подчини то на контрола на Народното събрание, и това ще ни доведе до убеждението, че ние не можем да удовлетворим исканията на г-на министъра на финансите – да отчислим от длъжност председателя и съветниците на Сметната палата.“ Поддържайки идеята за парламентарна анкетна комисия Ценов подчертава: „Ако Сметната палата не отговаря на целта и назначението си, ние по-напред трябва да изменим закона за нея от 1885 г. и след това да пристъпим към уволнението на съветниците.“

В заключение депутатът отбелязва: „...в усилените времена, през 1891–1892 г., Върховната сметна палата не се стресна от никакви лоши последствия, като отчисление на съветниците, да отиде да прегледа сметките на длъжностните лица и на правителството, и, без да прикрива нищо, представи своя доклад на Народното събрание. Тъй щото, ако моментално се примирим с мисълта, изказана от г-на министъра на финансите, или от друг някой министър, че нямаме истинска сметна палата и унищожат тоя институт – да бъде Палатата самостоятелно учреждение, и го оставим

под ведомството на Министерството на финансите, не ще бъде добре.“

Като ужилен скача министър Гешов, застава на трибуната и започва да се самооправдава, да оборва опонентите си. Не искал да подчинява Върховната сметна палата на финансовото министерство, далеч била от него „тая претенция“. А какво е искал? Да види „доколко публичната мълва за бездейтелността на тая Палата е вярна“. Да види „доколко са верни твърденията, че много от чиновниците на Палатата стоят празни, че много от тях са излизали в присъствено време, че работата не се вършела, защото чиновниците не я вършат“. Да види „доколко това твърдение е истинско“. Но той доразвива искането с желанието да се убеди „дали и Вътрешният правилник за службата на Върховната сметна палата е крив за тия погрешки и за тая бездейтелност, с която обикновено кара работата си Върховната сметна палата“.

И като грамофонна плоча повтаря и повтаря аргументите си дума по дума. Впрочем стенографите на Народното събрание не случайно, съвсем правилно са ги заградили с „кавички“. Сиреч това са цитати. Значи министърът се ... самоцитира.

Естествено е да му дадат рамо депутати от мнозинството, които се придържат в очертаните от него рамки. Един от тях – Йови Воденчаров – доукрасява дебата с още по-силни нападки срещу Върховната сметна палата. Ръкопляскат му възторжено, когато опирайки на експлоатираната вече патерица „обществено мнение“ заявява, че „не от тая година, а от няколко години то осъждаше в бездейтелност, в дембелък (б.а., според тълковния речник – мързел, лентяйство, безделничество) това високо учреждение, което е поставено от закона да защитава народната пара“. Чуйте и въпросите, които задава: „Аз питам, когато имаме един председател и членове на Върховната сметна палата, които мислят за всичко друго, но не и да изпълняват своите обязанности; когато те мислят за всичко друго, но и да се намират на службата и да не мислят да бъдат полезни на работата, за които им се плаща – какво мнение ще си съставите за тия хора, които така нагло лежат и недостойно се обръщат към своите обязанности и към своите атрибути и длъжности?“

Воденчаров призовава да се подкрепи Гешов като буквално така заковава мнението си: „Ние смело можем да приемем искането на правителството, а да отчислим едни ленивци, едни безделници, едни престъпници на своите обязанности и на предписанията на закона. Ние трябва да направим това, и трябва да го направим, за да дадем пример и на всичките чиновници, които се леният и които не помислюват за друго, освен да се занимават с маймунджилъци, комарджилъци и други нехайства“.

Ала сякаш усещайки, че е прекалил в квалификацията си, вмъква във финала на изказването си: „Може всички да не са ленивци, но покрай едните ще пострадат 1-2 невинни хора.“ Но това прояснение в мисълта му е само за секунди. Финалът е отново в присъщия му стил: „Народното събрание да отчисли тия хора и да ги замести с други, които знаят в бъдеще, че са службаши, а не ленивци и мерзавци.“

Думата взема и д-р Димитър Вачов, който се опитва някак си да вразуми поне мъничко мнозинството, посочва, че колегата му Воденчаров е прекалил с „нецензурни думи“ по адрес на Върховната сметна палата. Не са достатъчни и причините за искането на отчисление на председателя и съветниците й... Затова бе по-разумно парламентарна анкетна комисия да обследва положението, да натрупа доказателства за „недобрия вървеж на работата на тая Палата.“ Припомня: „Когато това учреждение в 1885 г. с един закон се учреди именно със задача да се постави то на една по-висока нога, отколкото всяко друго учреждение, целта на законодателя е била, за да постави едно тъй високо учреждение, независимо и самостоятелно от всякакви прищевки на всяка партия.“ Признава: „Аз също съм слушал много думи, много упреки, много обвинения за това учреждение. Обаче дотогава докогато ние не видим, че това е вярно, че това е факт, мен ми се струва, че ще направим една голяма грешка, ако се съгласим да позволим на правителството да посегне, да тури ръка на известни чиновници, независими според закона за това учреждение. Според мен би трябвало да имаме данни, да имаме факти, и положителни факти. На Върховната сметна палата ние трябва да гледаме с такова око, с каквото не може да се гледа и на всяко друго учреждение. Тя е поставена като гаранция за българската пара, за държавната пара.“

А какво казва за ябълката на раздора – отказа на Върховната сметна палата да допусне една ревизия от страна на Министерството на финансите? Според него това не е основание за отчисление на председателя и съветниците. Защо? И си отговаря по следния начин, прибегвайки до аналогия: „Вие знаете, г-да представители, че законът за Върховната сметна палата не предвижда никаква ревизия от страна на Министерството на финансите; напротив, от смисъла, от духа на тоя закон се вижда, че тя е поставена на по-висока нога от всяко друго учреждение, с изключение на Народното събрание, и че Върховната сметна палата докладва за своята деятелност, за своята работа само на Народното събрание. Какво ще рече то? Ще рече, че Върховната сметна палата е подведомствена, или по-добре, под контрола само на Народното събрание. Щом е тъй, грях ли е, че Върховната сметна палата е отказала да допусне една ревизия? Може би това да е една

погрешка – аз, за мен си, не допускам да е и погрешка, но за подобно едно нещо може ли да се иска отчислението на чиновниците? То е все едно ако да искаме да се отчисли цял един състав на едно апелативно съдилище, защото като се е основало на Закона за съдоустройството, не е позволило да се ревизира от нарочния пратеник на Министерството на правосъдието, когато трябва да се ревизира от едно по-висше съдилище.“

На еуфорията, че щом мнозинството има доверие на това правителство, ние трябва да повярваме на това правителство, д-р Вачов се противопоставя така: „Тая маниера, г-да, е твърде опасна. Колкото и да се изказва доверие в едно правителство, за всичките негови работи, когато се касае до работи на Върховната сметна палата, трябва сами да се удостоверим. Не трябва да се каже само, че аз нямам доверие на Върховната сметна палата. Даже ние, които сме единствените контрольори на Върховната сметна палата, трябва да се изкажем само тогава, когато се удостоверим положително, че заслужава подобно нещо, а не може само на основание на това, че имаме доверие на г-на министра на финансите, да приемем това предложение. Г-н министърът на финансите може да ни даде повод за туй; може да ни даде данни. Но тия данни може да послужат само за назначаването на една анкетна комисия, която да провери всичко туй, и в бъдеще да ни докладва, за да се съгласим с мнението на г-на министра на финансите. Преди това, казвам, ако приемем предложението за отчисление на председателя и съветниците на Върховната сметна палата, ние ще направим една голяма грешка. Вместо да привлечем вниманието на хората, за да осъдим поведението на Върховната сметна палата, те ще осъдят нас, гдето тъй, без никакви данни, сме се съгласили да се отчислят председателят и съветниците на това учреждение.“

Между другото вмъква: „За председателя като е думата, аз ще кажа, че ми е известно, че той не е лице, което заслужава тия епитети, които се хвърлиха върху всичките чиновници на Палатата. Мен ми е известно, че той е един от добрите работници; той е още писател, лице, което в турско време се е трудило, а и сега постоянно се труди да върши добри работи за българите.“ Иначе колко му е да омаскариш и да окаляш Иван Гюзелев като го набуташ в общия кюп на „дембелите“ и „мерзавците“...

Като обичайно българско парламентарно мнозинство, то не чува и не възприема други съвети, а се обляга само на своето – балтията е размахана! Няма го вече Иван Гюзелев, няма ги съветниците, на тяхно място припряно ще се наместят „нашите хора“. Ура, браво, напред на нож, каква победа за това нашенско парламентарно мнозинство!

От летописа за 1898 г. се вижда, че не са загаснали споровете между Върховната сметна палата и отделните министерства за платежните заповеди. На заседание, състояло се на 13 март, Министерският съвет изслушва устен доклад на финансовия министър по този въпрос и постановява:

1) Да се ограничи засега с едно просто напомнюване длъжността ѝ на Върховната сметна палата и да се покани тя чрез господин министра на финансите още един път да визираща въпросните платежни заповеди.

2) В случай на повторно отказване господин министърът на финансите да внесе предложение в Министерският съвет за мерките, които трябва да се вземат, за да се обезпечи изпълнението на закона.

Година по-късно, през 1899-а, министърът на финансите Михаил Тенев изпраща до д-р Димитър Вачов, председател на Десетото обикновено Народно събрание писмо за внасяне за разглеждане и одобрение на доклад за уволнението на съветниците при Върховната сметна палата. Съдбовният грях в случая е... инсубординацията (неподчинението)! А това се квалифицира ни повече, ни по-малко като „престъпление, предвидено и наказуемо от чл. 443 на Наказателния закон.“ Министърът е категоричен и внушаващ страх като заявява, че това „нещо не може да се позволи на нито един служащ в държавата, освен под риск да се изпадне в анархия.“

Ето я накратко описана разигралата се „драма“ според доклада:

„До преди две години Върховната сметна палата, при проверката и визата на платежните заповеди, се придържаше напълно о законите и правилниците, като не изискваше никакви документи, а следеше само дали всяка платежна заповед съдържа финансовата година, главата и §-а от бюджета, към който се отнася разхода, името и фамилията и длъжността на кредитора, ковчежничеството, което трябва да плати сумата, предмета, за който се плаща и има ли собствен кредит от §-а, по който тя е издадена. От тогава насам, обаче, тя почна да иска да ѝ се изпращат при визата на платежните заповеди някакви оправдателни документи, които тя мисли, че ѝ са необходими, за да се увери в правилността на издадените платежни заповеди и да отказва визата, ако не ѝ се представят исканите документи. Миналата година, по случай отказването ѝ да визираща някои платежни заповеди на Министерството на обществените сгради и след издаването на надлежното постановление на Министерският съвет за визирането и както гласи „Закона за допълнение към Закона за Върховната сметна палата“, Съвета, като взел предвид, от една страна, че според чл. чл. 1-3 на речения закон споровете, които би възникнали между ми-

нистерствата и Върховната сметна палата по визировката на платежните заповеди, се решават окончателно от Министерския съвет и са задължителни както за Палатата, тъй и за министерството, което е в спор с нея, и от друга, че отказването на Палатата да визираще въпросните платежни заповеди съставлява акт на инсубординация – престъпление...

Недоволна, обаче, от това и окуражена от обстоятелството, че някои министерства са ѝ давали сегис-тогис, по нейно искане, да прегледва някои документи при визирането на платежните заповеди и то с цел да избегват препирни с нея, Палатата стана, от началото на текущата година, толкова взискателна по отношение на искането на такива документи, щото почна, некак си косвено, да се меси дори в административните разпореждания на министерствата и да иска да проверява, при визата на платежните заповеди, основателността на решенията, земани от самото Народно събрание“

„По повод на издадените платежни заповеди за някои пособия и помощи и за оформяването на разходи за главницата и лихвите на горний привременен заем от Breslauer Disconto Bank Палатата заведе с министерствата дълги и нескончаеми преписки, които не доведоха до никакъв практически резултат, понеже платежните заповеди стоят и до сега неподписани и възпрепятствуваха на редовния ход на службата.“

Надниква се и в Правилника за вътрешния ред на Върховната сметна палата: „В него има два специални отдела по въпроса, който ни занимава – отдел за визировката на платежните заповеди и отдел по проверката на сметките на ковчежничествата. В първия отдел ни дума нема, че при визата на платежните заповеди Палатата има право да иска някакви оправдателни документи, когато във втория изрично е казано, че „при проверяване документите, които оправдават разходите по платежните заповеди, проверителят следи: а) всяка платежна заповед визирана ли е от Върховната сметна палата и финансовото министерство; б) документите, които се отнасят към оправданието на разхода по някоя платежна заповед, отговарят ли на предвидените в бюджета кредити, съставени ли са съгласно „Правилника за способа за произвеждането на държавни разходи и документите, които трябва да се оправдават“ и допълнението му, и облепени ли са с нужните гербови марки съгласно Закона за гербовия сбор; в) съблюдени ли са постановленията на чл. чл. 4, 74, 75, 76 и 77 от Закона за отчетността по бюджета, и г) при харченето на сумите, съблюдени ли са с интересите на хазната.“

След като изслушва Тенев Министерският съвет прави такива изводи:

„Върховната сметна палата вместо да проверява редовно сметките на отчетниците и да се повръщат гаранциите им по-скоро, за да няма оплак-

вания от страна на техните гарантите, а тъй също и да провери приходите и разходите по бюджетните упражнения за годините 1884, 1885 и 1886, за които още не е представила доклади до Народното събрание, тя почна да създава, по незаконен ред, един вид предварителна контрола и да се меси в административните разпореждания на министрите, с което тя употребява повече от времето си да води дълги и неоснователни спорове с министерствата.

От нейните преписки изпъква на всяка минута умишлената ѝ тенденция да протака колкото е възможно повече препирните, а с това да препятствува на правилния ход на работите.

Въпреки забележките на предшественика ми да представлява по-рано на Министерството на финансите проверените сметки, от които се съставя сключването на бюджета и да чака да се пригответи то, та да сравни с него своя доклад до Събранието, както гласи закона за Палатата, тя и тая година, без да чака да се изпълни това предписание на закона, пак е отпечатала и внесла доклада си в Народното събрание.“

И т.н., и т.н.

Как да се накаже Върховната сметна палата – тази непослушница? Ама съвсем близко е до ума как може да се смаже това непокорство – Министерският ще поиска от Народното събрание разрешение „да се уволнят от занимаемите им длъжности съветниците на същата Палата.“

На това заседание на парламента се разгръща може би един от най-пространните, интересни и поучителни дебати за българската Сметна палата в нейната повече от вековна история. В стенографските дневници на Народното събрание това са цели 40 страници!

В разискванията вниманието повече се съсредоточава върху изредените в доклада случаи, по които Върховната сметна палата е поискала допълнителни оправдателни документи при визирането на платежни заповеди, одобрени за сключени заеми с чуждестранни банки, там, където се играе с милиони левове. Някои оратори, сред които е и финансовият министър Григор Начович, го увъртат, за да оправдаят някак си допуснатите нарушения, заради които Сметната палата е била резервирана преди визирането на някои платежни заповеди.

Други, като депутата Атанас Краев, са на страната на контролната институция:

„Важното тук не е за парите, важен е принципът. Но на всеки случай важен е и левът. Виждаме в каква сиромашия се намира нашето население, българския народ, и трябва да се скъпим за неговата пара... И когато

Върховната сметна палата, поставена на висотата на положението си, макар да е подчинена на най-върховното учреждение на държавата, каквото е Народното събрание, е отказала да даде своето съдействие за изплащането на тия пари, тъй също, и a plus forte raison, и Народното събрание би трябвало да откаже санкцията си. За съжаление, за нещастие на България, у нас не е имало досега едно барем Народно събрание, което да прояви тоя кураж да даде отпор на едно министерско искане. Затова именно у нас свръхсметните кредити, от Освобождението ни насам, са надминали 160 000 000 лева; затуй именно сме имали години, през които сме имали свръхсметни кредити – макар Конституцията да не е давала право да превишават сумата един милион лева – да възлизат на 14 милиона лева. Министрите не щат да знаят за постановленията на Конституцията, за ограниченията от Закона за отчетността по бюджета, а по свое усмотрение, когато намерят за добре, отпускат свръхсметни кредити, колкото си щат. Има едно раболепно болшинство в Камарата, което с акламации приема и одобрява распоредания на министрите. Защото камарите не са упазили своя престиж, защото не са упражнили с достойнство своята висока власт, затова министрите не са зачитали Конституцията и законите, затова Народното събрание и в дадения случай се иска да се преобърне на един малък инструмент, през който да се прокарат нечистите и незаконни дела на едно министерство. „

Финансовият министър Григор Начович споменава и за възникналия конфликт между Министерството на търговията и земледелието и Сметната палата, която отказва да визираща платежна заповед. Това явно предизвиква депутата Константин х. Калчов разпалено да се включи в дебата: „Ние сега с това решение сме повикани да се произнесем по тоя конфликт и да отпуснем парите, които Сметната палата не ги е отпуснала. Защо Сметната палата не е отпуснала тези пари? Вие всички ще потвърдите, че тя не е отпуснала тия пари като страж на правата на Народното събрание. И само заради това именно вие трябва да одобрите действията на Сметната палата. *(От левицата: Вярно!)* Когато тя като страж на правата на Народното събрание не е визирала тази платежна заповед, много е направила. Конституцията не дава право на Министерския съвет да прави това, което е направил... Прочее, аз мисля, че много право е постъпила Върховната сметна палата, като е отказала да визираща платежната заповед, защото с това тя иска да каже, че Народното събрание по тая статия е дало толкова и затова не можем да визираща една платежна заповед, с която се иска повече.“

Впрочем, ето още щрихи от разискванията, извадки от изказванията на дискутиращите народни представители .

Да започнем с депутата Атанас Краев:

„Върховната сметна палата от страна на народното представителство бди за правилното прибиране на приходите и главно за правилното изразходване на разходите, които се предвиждат в разходния бюджет на държавата... За съжаление, обаче, Народните събрания досега почти никога не са вниквали в тия доклади (б.а. – на Върховната сметна палата) и не са взимали повод да се разискват въпросите, които се възбуждат чрез тях, и да се произнесат дали Сметната палата е действувала правилно или правителството, когато е наложило своето вето, чрез Министерския съвет, за визиране известна платежна заповед. Вследствие на това и понеже законопроектите за сключването на бюджетните упражнения са прекарвали през куп за грош, без особено разискване, често даже без никакво разискване, често пъти като се прочете първата и последната страница, или първия ред от редовете на първата страница и последния ред от последната страница, а всичко друго, което се съдържа в докладите само се печати в стенографските дневници на Народното събрание, правителството е останало господар на положението, а Сметната палата не е имала случай да срещне закрила от Върховното учреждение в страната – Народното събрание, като делегат на което тя действува, и вследствие на което се дохожда в конфликт с правителството.“

И още нещо от Краев:

“От прочитането на доклада на г. министра на финансите аз не мога да извлека друго заключение освен, че г. финансовият министър полемизира със Сметната палата, и на основание на едно разбиране и тълкуване на законите и главно на правилниците от своя гледна точка, той счита, че министерството е право... За съжаление, обаче, у нас има цял ред правилници, издадени уж с цел да разяснят, да изтълкуват истинската смисъл на законите, когато в същност те съдържат постановления диаметрално противоположни на ония, които съдържат законите.

Доколкото ми е известно, благодарение именно на упоритостта на Сметната палата да изисква обяснения, да изисква оправдателни документи и прочее от министрите при визирането на известни платежни заповеди, дължи се откриването на цял ред нередовности в управлението на нашите държавни финанси. Аз не съм правил големи издирвания, за да изляза тук да ви цитирам конкретни случаи, но достатъчно е, ако ви посоча само няколко. Спомням си, че в един от докладите на Върховната сметна палата бях срещнал една дълга преписка по разхода за постройката на Военното училище в София. Дългата преписка изкарва най-сетне наяве, че първоначалният план за постройката на Военното училище, по който

е бил произведен и търгът и по който е трябвало да стане и постройката, след като е претърпял всевъзможни зачерквания и видоизменения във Военното министерство, най-накрая, когато Сметната палата настоятелно поискала да ѝ се представи да го види и тя, изчезнал от архивата на министерството – не се оказал налице. Това училище, отдадено на търг да се построи за една сума от около 700 000 лева, ако се не лъжа, е коствувало на държавата близо един милион лева.“

Петко Каравелов изрича от трибуната:

„Жално ми е, г-да представители, че това предложение се внася от един министър на финансите, който от 20 години насам е служил като чиновник, и като чиновник си е спечелил креслото, което сега занимава. Той, който трябваше да навикне да пази чиновниците и най-много ония, които са самостоятелни, напротив, той предлага да се отчислят хора, които, по моето мнение, са изпълнявали дълга си съгласно своята съвест и разбиране на въпросите. Самият законопроект за Палатата е писан от мене... Самото желание да се увеличават прерогативите на Министерския съвет се състои в това да се намалява отговорността на отделните министри. Винаги се добират до туй лошите министри, както като управители на страната, така и във внасянето на законопроекти такива, да искат увеличаването на прерогативите на Министерския съвет и да намаляват тия на отделните министри.

Да разгледаме сега спора, за който г. Тенев и Министерският съвет обвиняват Сметната палата. Те казват: Палатата не се подчинява. Че какво искате вие? Да се подчинява непременно, що ли? Ако е така, сменете ги и закрийте Палатата. Тя не е направена само за това, щото непременно да се подчинява... Няма защо да се оплаквате, че Палатата не ви е слушала. Вие ще кажете: Ние сме отговорни за управлението. Вярно е, вие сте отговорни. Не може да спирате платежите, а между тем Палатата отказва. Добре, вие не спирайте... Може нови мерки да вземете, това право законът ви дава, и тия мерки ще ги внесете на одобрение в ближайшата сесия тук, и Народното събрание ще види, ако сте прави, ще ви оправдае, но ако не сте прави, ще ви обвини; то ще види какво да стане. Същото става и със сметките на Сметната палата. Вие ще прокарате работата; Сметната палата ще докладва нам; вие ще напишете и напечатате, па ако щете и устно ще докладвате на Народното събрание, което е обязано да назначи комисия, която да разгледа сметките. За съжаление, това не е правено. Докладите, отчетите, както на Сметната палата, така и на Министерството на финансите, обикновено не ги четат представителите... Имате болшинство, ще решите, че вие сте били прави, а Палатата крива. Но да заплашвате, че ще отдадете хората под съд

в отсъствие на субординация за това, че са изпълнили дълга си, както разбират, нямате право да го правите. Те така разбират, така го правят. Даже г. министърът на финансите се е осмелил да ги глоби, като разсилни. И аз искрено съжалявам, че това е станало в България и направено от министъра, който сега стои на скамейката. Явявя се и сега, че ще ги отчисли.“

Министър Михаил Тенев отвръща:

„Господин Каравелов съжалява, че аз именно, след 20-годишна служебна деятелност, съм излязъл да внеса в Събранието предложение за отчислението на съветниците от Върховната сметна палата, на чиновници, които аз трябвало много повече да защитавам. Действително, мен ми е много мъчно, че на мене именно се падна тази тежка задача да искам, щото чиновници, които са служили няколко години на държавата, които са ми лични най-добри приятели, да се уволняват от длъжност. Но ще се съгласите, че самата ми служебна деятелност, в продължение на 22 години, ми налага да не фаворизирам анархията, в което и да било учреждение, а особено в Сметната палата. Докладът, с който искам отчислението на съветниците на Върховната сметна палата, е много ясен; в него са разкритикувани вдичките основания, по които Върховната сметна палата е искала да наложи своята воля, или да прокара своя каприз.“

Депутатът Тодор Шипков се включва в разискванията така:

„Ако този парламент не запази за себе правата си да определя сам разходите и приходите на държавата и в същото време строго да контролира тия приходи и разходи, този парламент никак не може да изпълни своите най-главни атрибути и да бъде истински народен парламент и представител на народната воля... Както виждате, г-да народни представители, ние не можем да се занимаваме с проверяването на всеки параграф от един минал бюджет и затова именно има във всяка конституционна страна, там, гдето се държи добра сметка за прихода и разхода на една държава, има една Върховната сметна палата. И ние имаме Върховната сметна палата тъкмо за такава цел.

Г-да представители! Вие знаете много хубаво, че досега сме имали грамадни суми свръхсметни кредити; досега ние сме правили заеми в много големи, колосални суми и тия свръхсметни кредити никога не са били изразходвани за предназначенията им цел... Причината за това не е била друга, освен липсата на една Върховната сметна палата, която да бъде основана на онази самостоятелна почва, която да я гарантира от Министерския съвет.“

Шипков не пропуска да припомни недалечната 1894 г., когато при разискването на доклада на министър Гешов сегашният министър на просвещението, тогава депутат, д-р Вачов е говорил така:

„Предлага ни се, г-да представители, от почитаемото правителство да си дадем съгласието, за да отчислим председателя и съветниците на едно върховно учреждение, което е поставено тъй високо, както може да се каже, и Народното събрание; учреждение, което по право докладва и дава сметка само и единствено на Народното събрание. Когато това учреждение в 1885 г. с един закон се учреди, именно със задача да се постави то на една по-висока нога, отколкото всяко друго учреждение, целта на законодателя е била: за да се постави едно тъй високо учреждение независимо и самостоятелно от всякакви прищевки на всяка партия“. Аз бих желал да чуя същото днес от същия този народен представител, който сега е министър на народното просвещение, но вместо да чуем същото, ние виждаме, че същият този представител, сега, като министър на народното просвещение, взема в Министерския съвет решение да се отчислят членовете на Сметната палата за тъкмо противната причина. Е, хубаво, това е цяло противоречие на това, което е твърдял тогаз. Ще каже, че когато сме в опозиция ние твърдим едно, а когато сме на власт, твърдим друго.“

Добавя и такъв ракурс на проблема:

„Отчислите ли сега съветниците на Сметната палата, знайте, че ще дойдат вместо тях други, които никога не ще имат смелостта да откажат на един министър или на един Министерски съвет каквато и да е сума; а миналото ни е научило, че досега са се харчили много незаконно държавните пари... Направим ли ги и тях зависими от всеки министър, заплашваме ли ги с отчисление, с щрафиране, тогаз и те, нашите представители, контролорите на Народното събрание, не ще бъдат нищо друго освен послушни раби на министрите. И до тогаз, докато съществува този ред, нашите финанси няма да се поправят.“

Но Милан Макавеев вижда по-другояче нещата:

„Като приемем действително, че една Сметна палата трябва да седи толкова високо, за да не бъде притискана от неясното и необяснимо положение в закона, аз бих желал един ден това учреждение, на което такова голямо право е дадено за проверката на държавната кесия, в нея да попадат хора, които действително да разбират своето високо назначение, назначението на Сметната палата. Не искам да оскърбявам сегашните шест души съветници, които се иска да бъдат уволнени, но бих молил всекиго, който е следил деятелността на това високо учреждение в страната, да си припомни хората, които са могли действително да завардят държавната кесия – членовете на това учреждение, за да видите, могли ли са с това достойнство, с каквото законът ги визира, да изпълнят своята мисия от

такова високо значение. Не! Кой е виновен? Правителството и Събранието, ако щете. Защото там не попадна за голямо съжаление нито един човек, който да си е пробил път с независимост, с характер, и най-после с баналната дума в България, високо разбран човек. Там има „ragveni-та“, „вискочки“ попаднали. Аз знам хора с трикласно образование, хора, които от магазинери в митниците станаха съветници. (*Михаил К. Сарафов: Като съветници?*) Да, като съветници. Не ще да казвам имена тук, защото не е прилично да се обвиняват отсъстващи хора, но аз лично ще ви ги обадя. Мисля, че и Вие ги знаете. И какво излиза? Всички тия хора, които в тяхната деятелност трябваше да се обгръщат от широки познания, ако може тъй да се каже, и финансови, и юридическо-правни, и, ако щете, да бъдат хора с всестранно развитие и образование, ние виждаме ред години да попадат хора, да не кажа съвършено ограничени, но хора действително доста ограничени. Заради туй в Сметната палата в много случаи аз допускам, че е имало правителства и министри, които, може би, са искали да експлоатират това неразбиране, но пък допускам, че много пъти от недоразвити и неразбрани хора до това е стояла и неразбранщината, като се е проявявала в едно неоснователно и неправилно запиране. Дали е случаят тук такъв или не, ще видим. И обратното. При едно такова недоразвитие и неподготвяне на тия лица, може би, нашите отчети затова са закъснели досега, каквито са отчетите за 1884, 1885 и 1886 г. Защо е това? От тогава има 13 години и ние не знаем как са сключени бюджетите за 1884 и 1885 г. Затуй защото за препирня по въпроси изключително за изплащания на банката, вие виждате, че се води една препирня от миналата година априлий месец. И непременно по тоя въпрос са станали най-малко 15 заседания, тогава, когато в тия 15 заседания биха разгледали отчетите на 10 ковчежничества по упражненията от 1884, 1885 и 1886 г. Сега, може би тия 15 заседания да са били на място, за да запазят хазната от посегателството на сегашното и миналите правителства, но това е въпрос, който ще разгледаме. Вярвам, че и вие ще дойдете с мене до следующето заключение: че това учреждение, при всичката велика задача на законодателя да го въздигне високо, за голямо съжаление, от много правителства не можа този закон да се приложи, защото изборът на съветниците в много отношения беше неудачен, според мене. Честно казано много добри, много порядъчни, но не бяха хора подготвени, които да направят едно размишление, една критика, едно разбиране, ако тъй мога да се изразя, на въпросите, които безусловно се третират в няколко закони и всичко това да се комбинира, обмисли и издаде едно решение. Имаше инвалиди, ако помните, в 1885 г. съветници в Сметната палата.

Бог да го прости дядо Антон Цанков, старият, и той беше много добър човек, но почти не виждаше. (*Михаил К. Сарафов: Не е вярно! Дядо Цанков ние го познаваме добре и знаем, че той четеше и пишеше докато умре!*) Беше изтощен физически. При всичката честност, при всичките качества на порядъчен човек – недейте г-н Сарафов да отказвате този човек би бил на друго място по-способен, но не и там . Видяхте ли Вие, че се съгласихте с мене, че в Сметната палата, благодарение, ако щете, напоследък на закона и на други някакви условия, връзки, симпатии и пр. попаднаха хора, които не разбираха това велико начало, прокарано в Закона за Сметната палата и не можаха да го приложат? Тъй гледам аз на това учреждение.“

Става ясно, че депутатът Макавеев има какво да добави:

„Ако вие можете да допуснете, г-да народни представители, едно лошо правителство, 8-те члена на едно министерство, на един кабинет, състоящ се от лоши хора, които биха желали да стеснят правата на една Палата, защо да не допуснете, че 6 души хора каприциозни могат да дойдат тук да кажат, че ние смятаме, че не можем да визираме тази заповед? Какво трябва по-нататък да направи правителството? Даже, ако щете, за чиновническите заплати; министърът не може да ги изключи, да ги замести; не може да изтегли парите без визировка; казначейството не дава пари без заповед. И това правителство се сражава с 6 капризни хора.“

Ето и мнението на Илия Д. Вълчев:

„Аз съм съвършено съгласен с онези господа, които говориха и които са на мнение, че във Върховната сметна палата не трябва да се допуска никакво партизанство; догдето държим Върховната сметна палата вън от всякакви партизански борби, до тогава само ще имаме Върховната сметна палата... Не трябва да се забравя, че на служащите във Върховната сметна палата, ако им се дава право да проверяват правилността на разходите на държавата, не им се дава право да пречат на правилния вървеж на държавните работи. Какво би значило, г-да народни представители, ако вие оставите едно учреждение, каквото е Върховната сметна палата, да се обърне на учреждение, което да спъва вървежа на държавните работи?

Та белки, г-да народни представители, трябва да приемем, че Върховната сметна палата е вътрешен неприятел на България? Аз протестирам против такова нещо... Аз не мога да се съглася с една такава мисъл... Ако действително Върховната сметна палата е вътрешен неприятел на България, тогава нека да я заличим, та поне да не се боим от никакъв вътрешен неприятел (*Цвятко В. Таслаков: Като какъв неприятел я гоните сега?*)

Сега, ако и да е предложил г. министърът уволнението само на някои от съветниците, мене ми се струва, че не ще бъде дотолкова справедливо едни да уволним, а други да оставим. Когато се цери едно болно тяло, трябва да се цери радикално. Аз съм на мнение, че ние трябва да дадем пример на всички ония, които стъпят в това учреждение, да знаят да почитат законите; вън от тях да не излизат. Едно учреждение не е ли изпълнило законите, аз мисля, че съставът на това учреждение трябва всецело да се уволни... И аз мисля, че решението, което ще вземем сега за уволнението на цялата Палата, ще се посрещне от всички и от самите съветници даже с готовност, защото ще бъдем приложители на закона. И нека знаят тия, които ще ги заместят, че трябва да се почитат законите, защото България ще бъде щастлива и честита само тогава, когато се почитат и изпълняват законите.“

На трибуната застава Михаил Сарафов, бивш финансов министър:

„Жалко е наистина, че в една млада държава, каквато е България, която от 20 години насам съществува, вече втори път се дискутира за разкасирането на Сметната палата. Върховната сметна палата, според закона за нейното учреждение, е поставена да пази законите. Ние ето вече втори път от 5 години насам вотираме или иска се от народното представителство да се произнесе за уволнението на съветниците от Сметната палата, защото уж не изпълнявали законите.

Няма, следователно, причини, защо да се гужда пред нас спектърът на един бунт вътре в държавата... Да ни се представлява този спектър, този страшен спектър, г-да народни представители, за да се иска от нас одобрението на правителственото предложение в специалния този случай, аз ви казвам няма основание, защото тука не може да се приспособи поговорката „На зла круша – зъл прът.“

Втората причина е, че Върховната сметна палата се е месила в административните работи на министерството. Там, г-да народни представители, мисля, че Министерския съвет и специално г. министърът на финансите е съвършено неправ. От цялата кореспонденция, която е изложена в доклада на Върховната сметна палата, па не само в този доклад, ами във всичките ѝ доклади – аз трябва да ви кажа, преди всичко, че съм чел почти всичките – във всичките тия доклади на Сметната палата вие можете да установите с удоволствие, че тя никога не е искала да се меси в административните атрибути на министерството. Върховната сметна палата, когато е съглеждала, че има нещо нередовно, нещо неясно по отношение на изпълнението на бюджета, естествено, обръщала се е към министерството да иска обяснения, да иска оправдателни документи и да

иска най-после да се поставят отчетниците и министрите в съгласие със съществуващите закони.

Вие виждате, г-да народни представители, в какво затруднително положение се поставя тя спрямо министерството. Върховната сметна палата е учреждение, както всички признават, административно-съдебно. Върховната сметна палата има пред себе си закони и тя е длъжна да изпълнява тези закони. Тя не може да прави отстъпки по съображения политически, отстъпки по съображения партийни. Това, което законът преписва, тя е длъжна да го изпълни.

Това предложение, което се прави за уволнението на тия съветници, това уронва престижа въобще на заведението, и недейте вие се лъга да вярвате, че това нещо няма да повлияе на бъдещите Върховни сметни палати. Те винаги ще знаят, че каквото правителството каже, това трябва да слушат и ще вършат онова, което министерството желае; а пък аз не бих желал от едно народно представителство да издава подобен вердикт.“

Министър д-р Димитър Вачов заявява:

„Да допуснем за минута, че Върховната сметна палата казва: аз нямам никаква умисъл да препятствувам на управлението; аз просто искам да опазя интересите на хазната; искам просто бюджетите или сумите по бюджета да се не прахосват, да се не изразходват безконтролно; искам да запазя интересите на хазната. Аз приемам за минута такова едно извинение; но, г-да народни представители, и затуй има средство, в Закона на Върховната сметна палата е указано: когато имате едно мнение върху тълкуването на закона и това мнение не се споделя от министерството, Министерският съвет е инстанцията, която решава дали имате вие право... Следователно, извинението и подир туй не е извинение. Или е един инат български туй, или е едно незнаене свършено на законите. И в единия случай, било че инат, и в другия случай, било че е незнаене законите, съветниците на Палатата трябва да бъдат уволнени, защото еднакви резултати има и едното, и другото. Ако е инат, не могат да стоят на това място; ако е незнаене, пак не могат да стоят на туй място. И в единия, и в другия случай трябва да бъдат уволнени.

Аз слушам – искам обаче да не вярвам, че тези препятствия, които се правят от страна на Върховната сметна палата, имали и други мотиви – да бъдат съветниците непременно уволнени, за да получат пенсия. Ако това е вярно, няма друго освен да съжаляваме; защото едни чиновници, ако правят препятствия на управлението само и само да бъдат уволнени, за да получат пенсия, такива чиновници не са за съжаляване.“

Сравнително често споменаващият Върховната сметна палата Никола Константинов в изказването си отбелязва:

„Г-да народни представители! Въпросът, който ни занимава, както се вижда и както всички знаем, е доста сериозен и заслужава вниманието на всинца ни. (*Министър д-р Васил Радославов: Поп Иванов знае дали е сериозен!*) Сега не е думата за поп Иванов или за съветниците, които са във Върховната сметна палата. За мене е важен въпросът, по принцип, а главно по отношение на това: дали ние не ще направим един лош прецедент, с което да сплашим това народно учреждение, върху което са съзидани най-големите надежди за запазване на народната пара.

Мене ми се струва, че в случая вместо да бъде обвинявана Сметната палата, напротив, трябва да бъде похвалена, когато в действителност ние не виждаме друго в доклада на г. министра на финансите, освен че той вмениява във вина това нейно усърдие към изпълнение на своите служебни обязанности, и само по тази причина иска да разчешитим членовете на Сметната палата.

Аз няма да бъда много дълъг в своите разисквания и ще се откажа да ви чета доклада на Върховната сметна палата. Уверен съм, че нито един от вас не го е чел, но ако се интересувате, четете го. Това е в интерес общ, на България, от която ние съставяваме част. Може да не пропаднем, но ако сме дошли до този хал да се оплакваме от финансовото положение, то е затова, защото всичките Народни събрания не са чели докладите на Сметната палата и не са искали да ограничат, да поправят злото още в началото. Бъдете уверени, че ако гледате злото направо в очите, лесно ще го поправим, а ако се крием, няма да направим нищо.

Сега защо г. министърът на финансите не говори за тия платежни заповеди? Не е ясно, като $2+2=4$, че целта е да се махнат тия човеци от Върховната сметна палата, които си позволили да критикуват платежните заповеди на г. министра на финансите, и да се турят други, и то такива, които да не критикуват, да си вършат работата и да върви като по вода... И ако ние в добавък отидем да отчислим съветниците на Сметната палата, които се осмеляват да искат оформянето, спазването на закона, естествено, че ние ще си навлечем безапелационен грях върху себе си... Сега, да ги махнем и да ги заместим с по-добри, разбирам. За това ние можем да намерим други вини колкото искате, но за тази вина да ги уволним, мен ми се струва, че ще им направим чест.“

На Пилат Понтийски се прави депутатът Иван Белинов:

„Министерският съвет изхожда от болшинството на народното представителство и управлява държавата съгласно чл. 160-й и последующи-

те от Конституцията, а пък Върховната сметна палата е контролно учреждение при произвеждането на разходите. И Министерският съвет, и Сметната палата в този спор са били всеки на мястото си... Кое е най-естественото да се направи след туй, ако Министерският съвет би искал не да попълни състава на Палатата с хора, които ще подпишат ония платежни заповеди, за които говори г. Константинов, ами би искал да не се прави спънка на правилния вървеж на държавната машина от едно учреждение, което с шиканиране и придирки иска да тури пречки на колелата, както казват френците? На нас, обаче, не ни казват туй. Министерският съвет, една от страните в този спор, дохожда и казва: Унищожете другата страна, изчислете ония съветници, които се позволяват да правят спънки на вървежа на държавната машина. Не е ли несправедливо, даже ако е така, че всички пунктове на доклада са верни, без да изслушаме какво има да каже срещу това обвинение Върховната сметна палата?... Колкото искате да я опропастите, тя няма да се опропасти, тя ще живее въпреки вас.

Обаче да се отчиляват съветниците на Върховната сметна палата, положително няма защо; даже ако допуснем, че са виновати в инсубординация, има закон, трябва да бъдат дадени на съд и осъдени. Ние имаме случаи, гдето околийски началници са се провинили в биене на български граждани и г. Радославов отговаря тъй: „Аз съм ги предал на съд“, и пак тези околийски началници са продължавали службата. Такъв е случаят сега и тук: имате виновни чиновници, предайте ги на съд. Защото инак, ако ги отчислите, занаяпред, щом знаят чиновниците, че по неизпълнение на някое незаконно искане на правителството на първата сесия на Народното събрание ще бъдат отчислявани, ние никога няма да имаме Върховна сметна палата, а нищо повече от едно отделение от Министерството на финансите, пълно с лакеи и раболепни хора... Сега какво искате? Искате не да разрешим спора между тия две учреждения, наши делегати, ами да унищожим едното в полза на другото. Това е недостойно за едно народно представителство, което уважава себе си.“

Странно звучи изказването на министър д-р Васил Радославов, от което прозира непознаване на закона за Палатата:

„Две са властите, които контролират това учреждение: правителството и Народното събрание. И казано е изрично в закона: уволнението или зачислението на съветниците принадлежи на правителството и на Народното събрание, когато има изказано недоверие към това учреждение. Така ли е? Щом е така работата, вие виждате, че ние трябва да постъпим съг-

ласно с предписанията на закона. Тук е Народното събрание; то е властно да тълкува кой закон е издаден по Конституцията и кой не, а не Сметната палата. И понеже ние сме, които държим това учреждение по доверие, аз предлагам да се уволнят не само тия членове, но всичкият състав на Палатата.“

Последен изказва мнението си депутатът Константин х. Калчов:

„Това, което разбрах от доклада, г-да народни представители, не е толкова въпросът, че Министерският съвет или министърът на финансите предлага спора, който е имало между съвета и Сметната палата, да се реши от Събранието; не е това въпросът. Аз разбирам, че Министерският съвет казва така: съгласно чл. 3-й от Закона за допълнение към Закона за Сметната палата, Палатата трябва да изпълнява постановленията на Министерския съвет и тя е нарушила тоя член. Как го е нарушила? Като не се е подчинила! Право или криво, казва министърът, законът ни дава право, когато имаме спор с Палатата, да го реши Министерския съвет и въз основание на това решение тя трябваше да визира платежните заповеди. Не е ли визирала, нарушила е тоя закон, и затова предлагам на Събранието да отчисли съветниците. Следователно, г. министърът не предлага, щото повдигнатият спор да се разреши от Народното събрание, защото и самата Сметна палата може да внесе в Народното събрание обяснения защо не е визирала заповедите, та може да излезе, че тя да не е виновна за това.

Сега, аз на едно има само да обърна вниманието на почитаемото Събрание и моля да имате снизхождението да ме изслушате. То ще служи за ръководяще начало и за бъдещата Сметна палата; ето защо трябва да се обясня. Сметната палата ще върши ли предварителната проверка или не... И главният мотив, който се представляваше в Събранието за уволнението им беше, защото не вършели предварителната проверка... Затова бих желал върху тоя принципиален въпрос да се произнесе министърът, за да знаем как ще се разбира законът от бъдещите съветници на Върховната сметна палата. Защото между 4 години две противоречиви мнения има: едни тълкуват закона тъй и именно за това уволниха съветниците, че не са искали да гледат документите, а пък сега ги уволняваме, че са настоявали да гледат документите.“

Болшинство има при гласуването за уволнението на председателя Георги Тишев и за шестимата съветници при Върховната сметна палата. На същата дата, 31 декември 1899 г., с указ на Фердинанд са назначени д-р Георги Странски – за председател, и четирима съветници.

На 13 март 1915 г. Н. Начев, един съвсем сепгъл депутат от Гюмюрджинската избирателна колегия (Гюмюрджина, сега Комотини, град в Гърция, Западна Тракия), става известен с внасяне на предложение да се изкаже недоверие на председателя и съветниците на Върховната сметна палата и те да се отчислят.

Дебатите по това предложение имат такова качество, че могат да се играят като комедия на всяка сцена, във всеки български професионален и самодееен театър. На шега казано – няма да сбъркаме, ако тези разисквания ги наредим сред класическите български комедии, в които са замесени и екшън в казино, и фалшифициране на документи, и политико-търговски интриги...

От трибуната на Народното събрание вносителят Начев така развива своето предложение, че ако от него се изтръска нормативната му мая, почти нищо друго не остава. Не, впрочем остават две изречения, които заслужават някакво внимание. Първото е: „Струва ми се, че е излишно да се простирам в подробности върху мотивите, които са ми продиктували да внеса това предложение.“ А второто е: „Настоящото управително тяло, което от дълги години стои вече начело на това учреждение, и, струва ми се, че не само между народното представителство, но в цялото българско общество отдавна вече съществува недоверие към това управително тяло.“

Знаейки, че това са лафове, които нямат особена доказателствена тежест, самият министър-председател д-р Васил Радославов се притичва на помощ: „Аз се съгласявам с предложението на г. Начева. Нямам намерение да туря мои приятели във Върховната сметна палата, защото нашите приятели не ламтят много за служби. Във Върховната сметна палата работата е сериозна. Ако г. Начев е направил това предложение, той, вероятно ще е чул, че в тази Сметна палата трябва да стане едно подмладяване.“ Един депутат от своята банка, където е седнал, внася нов нюанс, като назовава предприятието „обновление“. Премиерът се съгласява: „Да, обновление. Там някои хора в управлението са от десетки години, други повече от 20 години, доста им е дотегнала работата. Против г. председателя на палатата нямаме нищо; в работата си той е бил винаги точен, работлив, не се е провинил в нищо. За неговата дейност изказвам похвала. Делата на Палатата не са така изоставени както някога, когато покойният Петър Станчев казваше: „Имаме един долап, отваряме го, затваряме го“. Беше създадена недобра легенда за работите на Върховната сметна палата, та мнозина бяха убедени, че в нея не се работи много. Сега не е така. Както знаете от отчетите, даже Палатата е влизала много пъти в конфликт със своето началство.“

Друг депутат този път го коригира: „Тя няма началство, освен Камарата (Народното събрание).“ Министър-председателят като че ли не обръ-

ща никакво внимание на тази уместна поправка, а продължава аргументацията си: „Не за туй се прави предложение да се промени. От друга страна, добре е да се проветри в нея атмосферата, за да няма из чекмеджетата това и онова... “ И следва призивът: „Така щото, аз ще моля да гласувате предложението на г. Нача Начов.“ Г. Нача Начов... Може и да е лапсус, може и да е неволна грешка, но Радославов сбърква фамилията – вносителят на предложението Начев е прекръстен на Начов, така е в стенограмата на заседанието. Тъкмо това навява на мисълта, че Н.Начев е по-скоро подставено лице, избрано да лансира намерението на правителството.

Нормално е депутатът д-р Сакаров да започне изказването си така: „Сега се касае вече за едно учреждение, което е единственият орган на Народното събрание да следи делата на изпълнителната власт, на правителството. И в тази смисъл трябва да коригирам г. министър-председателя, че Сметната палата няма началство в лицето на министра на финансите, а на нея единствено началство е Народното събрание“.

Съвсем нормално е също така да посочи на какви изисквания трябва да отговарят и председателя, и съветниците, за да заемат тези постове. На подмятането на премиера, че в Палатата има хора, на които е „дотегнала работата“, защото са повече от 20 години в нея, изтъква: „Това е така, защото Върховната сметна палата е учреждението, през което трябва да минат всички отчети на държавните администрации, включително и изпълнението на бюджета на държавата... Затова съставът на Върховната сметна палата не е сменяван изцяло близо 20 години. Във Върховната сметна палата са ставали промени чрез даване доброволно оставки или смърт на известни съветници и на президента, но никой път в тези 15-20 години съветът на Сметната палата не е сменяван с мандат от Народното събрание, защото този мандат трябва да се получи от него, защото законът за Сметната палата дава туй право на Народното събрание, с което иска да гарантира свършено самите действия на Сметната палата. И когато сме имали камари с компактни болшинства, когато партизанският и произволническият дух е повече царял, пак не се е посегнало на Сметната палата. Смятам, че това е ставало от съзнанието за нейната върховна роля на контролър върху делата на правителството. Ако това е така ставало, би трябвало и сега да не гледа така леко на този въпрос, както се погледна преди малко на въпроса за банковите учреждения.“

В дебата по уволнението на управителя и администратора на Българската земеделска банка на няколко пъти се споменава Върховната сметна палата. Същият д-р Сакаров подчертава: „Аз мисля, че се касае за учреждения, които са много важни инструменти на модерната държава, и си-

гурно затова още от учредяването на Народната и Земледелската банки, когато тази последната беше земеделски каси, и на Върховната сметна палата, а така също и напоследък, когато се основа Централната кооперативна банка, се проведе този принцип в законите, които определят тяхното съществуване: да се искат мандати от Народното събрание за смяната на тези управителни съвети. Този принцип, при общата анархия и липса на ценз и на условия по уволнението и назначението на чиновниците у нас, е несъмнено много добър.“

Депутатът А. Радолов, бъдещ министър, е по-прямо: „Прави ми впечатление, г.г. народни представители, тая лоша тенденция, ако мога така да се изразя, която се преследва, или по-право, която се прокарва напоследък с тези закони и закончета. Сега иска се да се уволнят управителите и администраторите на Земледелската банка. Направи се предложение за уволнението на същите на Народната банка и на тия в Кооперативната банка и в Сметната палата. Ние трябва да се запитаме – какво се цели с всичко това? Преди няколко дена се изтъкна тук, от трибуната, че имаме разни синдикати, че се фаворизират разни банки, разни учреждения и разни личности. Дали не се преследва същата тази цел? Защото вие ще смените управителния съвет, а този управителен съвет именно разрешава какъв да бъде кредитът на една личност или какъв да бъде кредитът на едно банково учреждение. Дали няма известни учреждения или известни личности да се субсидират в нов определен размер? Ако една банка „Гирдап“ или банка „България“ днес имат известен кредит, утре, като смените тези управителни тела, те ще им определят по-голям кредит. Е, добре, но дали това учреждение заслужава за такъв един кредит, дали интересите на страната диктуват, щото на такова едно учреждение да се даде такъв кредит? Аз мисли, че не, защото това определение на кредита ще стане по партизански начин. А партизанщината знаем какво е, знаем какви са били последствията от партизанските действия досега, какви са днес и какви могат да бъдат в бъдеще. Те могат да бъдат пагубни, те могат да бъдат гибелни за страната ни, но никога няма да бъдат в нейна полза. Трябва да се тури край на тези произволи, трябва да се тури край на това разместване и на това уволнение на чиновниците.“

А депутатът К. Сидеров е още по-прямо: „Интересно е какво става тия дни. Откакто заседаваме, през извънредната сесия и тази зима, Камарата не се е занимавала. И ако би трябвало Камарата да се занимава с тия важни въпроси, мен ми се струва, че би трябвало Камарата да бъде сезирана по-отдавна, да имат време народните представители да се запознаят с внесените предложения, както става с другите предложения и законоп-

роекти. Така ли става с тези предложения за уволняване управителните съвети на Народната, Земледелската и Кооперативната банка? Тия предложения се нахвърлиха тия дни, както става с продажбата на вестниците на пазара. Тук в ден и половина излезнаха трите предложения, с които се иска да се уволни персоналът на висшите кредитни наши учреждения.“

Той отделя специално внимание на едно от тях: „Особено интересно е предложението за Върховната сметна палата на г. Начева: то вчера около 2 часа подир обед се разнасяше на подпис и ние тук на 4 часа го получихме, когато още беше топло и мастилото се мажеше. Това ще оспорите ли вие? Мислите ли вие, че предложителят и вие с него наедно, сериозно работите, като сезирате народното представителство така избърже с туй предложение? Ами как г. Начев – нямам намерение да го оскърбявам, и той смята, че прави нещо! Как г. Начев тоя въпрос не го е занимавал по-отдавна, а вчера на смръкване вече, в навечерието на закриването на сесията, наканил се да сезира Парламента с такова предложение!“

В разискванията депутатът Теодор Теодоров изтъква: „Никога в България, никое правителство, освен туй, което се намери във времената, които сега прекарваме, не е вземало в продължение на два дена да изхвърли членовете на Върховната сметна палата, управителния съвет на БНБ, управителния съвет на Земледелската банка, Кооперативната банка – всичко това да направи с един замах, в два дена. Никога това не е било, това е безподобно... Нека разгледаме работата по същността ѝ. Аз желая с пълно спокойствие да оправдая твърденията, които току-що изказах и да покажа всичкия ужас и всичката незаконност на това, което ни се предлага да узаконим.“

Но да се върнем на 92-то заседание на първата редовна сесия, на нейното последно заседание.

В дебата д-р Сакаров отбелязва: „Сметната палата напоследък е извършила две-три дела, които могат да заслужат по-скоро доверието на Камарата, а не обратното. Аз се страхувам да не би да се иска промяната на състава на Сметната палата между другото и на първо място, за да се изпълни волята на тези, които настояваха да се визира платежната заповед на г. Гендовича. Това не е въпрос за оскърбление на никого, на всеки случай, смятам, че е полезно дето Сметната палата отказа да визира тая и подобни платежни заповеди. От друга страна, аз смятам за необходимо, ако г. министърът на финансите би възприел предложението на г. Начева, или ако г. Начев би го оттеглил със съгласието на г. министра, да намери чрез една ревизия в делата на Сметната палата в какво се състои неспособността, застарелостта и инвалидността на съветниците и президента и да се вземе едно решение разумно. Не же-

лая да защитавам Сметната палата, но в последната минута на нашата сесия не може това да стане без обстоен доклад; ако намерите мотиви сетне, нека да стане уволнението. Гарантирам, че поне ние, нашата група, при никакви условия няма да гласуваме против един мотивиран доклад, от който може да се убедим във вредността на състава на Сметната палата, по никой начин няма да гласуваме против само затова, защото се намираме в числото на опозицията. Но това, както е казано в предложението, то е просто обидно. Просто г. Начев предлага: „Отчисляват се председателят и съветниците на Върховната сметна палата“. Ами това не са хора от неговия обор!“

Накрая д-р Сакаров казва: „Вярно е, съгласен съм, че в текста на закона, дето се говори за уволнението, е поменавана думата „отчисление“. Но да турите такъв ред и половина, без мотиви, за отстранението или уволнението на висшия състав на Върховната сметна палата, на хора, за които са с мандат от Народното събрание, това не може да се помисли. И г-да, макар между вас да са определени кандидатите за тази работа, в интереса на Върховната сметна палата, в интереса на контрола, който трябва да упражняваме върху правителството, необходимо е да дадете мотиви големи, основателни, за да гласуваме всички. Но това не може да стане сега в един час или половин час, а туй трябва да стане в друга сесия. Ако нямате такива мотиви, подобрете другия персонал. Ако намерите за отделен член от състава на съвета дела, позорящи го, поискайте отстранението му. Инак прави впечатление, че искате да ги замените с други хора, които вам са угодни, а това не трябва да стане преди всичко предвид на конфликта, който има Върховната сметна палата с министъра на финансите, например, по платежната заповед на г. Гендовича.“

От трибуната не спира да звучи рефренът: Дайте факти, факти, факти! Дайте мотивиран доклад, подкрепен с мотиви, които да доказват категорично необходимостта от „подмладяване“, от „едно коренно проветряване в това учреждение“!

Уви, няма факти, няма мотиви... Впрочем има един факт, за който говорят и премиерът, и отделни оратори – думата е за председателя на Върховната сметна палата Йов Титоров. Д-р Радославов още при представянето на предложението за уволнение похвали дейността му. Депутатът Такев казва: „Като храним всичката своя почит към г. председателя на Сметната палата за неговата дългогодишна, безукоризнена дейност, доколкото аз я познавам, обществена деятелност, и като министър, и като обществен човек, при все това, обаче в Сметната палата действително трябваше да стане едно проветряване.“

Макар да съзира „плевел“ във Върховната сметна палата, Такев се опира не на земеделски наредби, а на предписаните за нея законови норми: „Следователно, от естеството на назначението на тази Върховната сметна палата излиза, че ние ще искаме уволнението на нейни висши чиновници, но даже тогава, когато правителството, което и да е то, би поискало тяхното уволнение, ние да се застъпваме и да искаме сериозни, основателни съображения и мотиви, за да дадем мандат на това правителство да уволни контролборите на своите собствени дела.“

Направо смазваща е оценката на депутата С. Костурков: „Първото нещо, което бие в очи, то е, дето предложението не се внася мотивирано, както му е редът, от г. министра на финансите, който е в положение да знае работите на Сметната палата и, следователно, ако има сериозни причини за уволнението на председателя и на съветниците, да поиска това от Събранието, а туй предложение се внася от един народен представител, който толкова малко познава делата на Сметната палата“. Начев нервно прекъсва оратора и вметва: „Отде знаете, че не ги познавам? Аз съм бил докладчик осем месеци в тая Палата“. Костурков сякаш е чакал тази реплика, за да продължи: „Г. вносителят се хвали, че бил чиновник в Сметната палата; но той е бил такъв само 3 месеца. Той ми напомня в дадения случай куриозната народна приказка за катраницата, която ходила в Цариград, като била вързана за опашката на колата – отишла в Цариград, ала Цариград не видела, защото е катраница. Едно предложение, с което се иска, г. г. народни представители, уволнението на председателя на Сметната палата и на съветниците в тая палата, не може да бъде сериозно дело тогава, когато излиза от един народен представител, който най-малко познава това учреждение и неговите дела. Аз даже ще ви кажа нещо друго по-силно – че Народното събрание, когато днес е лишено от един обоснован доклад от респективния министър и когато самото то не си е изпълнило дълга към тая Сметна палата, това Народно събрание няма моралното право да уволнява председателя и съветниците ѝ.“

Никаква прошка няма за парламента Костурков: „Народното събрание разполага с доклада на Върховната сметна палата, и то не е обърнало внимание на тоя доклад... От толкова години от когато България има закони, от когато съществува Върховната сметна палата, знаете ли вие колко от докладите ѝ са били предмет тук на обсъждане и на одобрение? Не повече от три доклада са разгледани и одобрени тук. И след всичко туй, когато ние, народните представители, сме в пълно неведение за дейността на управителното тяло, на съветниците на Върховната сметна палата, да

се внася на кутурица, с лека ръка едно предложение, когато в последния момент на закриване на Камарата, това е, ако не друго, една жестока подигравка с върховното контролно учреждение в България. Ако приемем това предложение, това ще бъде едно доказателство, че целта на последното е да се премахнат ония що-годе добросъвестни чиновници, които са били пазители на интересите на държавното съкровище, които са изпълнявали законите на страната, и да настаните на местата им лица, които ще бъдат слепи, покорни оръдия на силните мира сего“.

Както обикновено се случва в българския парламент, щом мнозинството си науми нещо никакъв разум не може да го спре. Никак не е странно и това, че още преди, както е по процедура, заложена в правилника на парламента, да се гласува прекратяване на дебата, министър-председателят направо заповядва, макар да използва глагола „моля“: „Прочее, да се приеме предложението на г. Начева“. Мнозинството веднага, на секундната, изпълнява заповедта.

Ето това представлява нашият парламент в онези години: уволнява трима председатели на българската Сметна палата – Иван Гюзелев, Георги Тишев и Йов Титоров. Кой знае, може би това щеше да стане и с д-р Георги Странски, ако смъртта не бе го повалила на поста му...

Меракът, ищахът за „кадрили“ не умира – на 16 юли 1924 г. още в първата редовна сесия на XXI Обикновено Народно събрание, на 131-то ѝ заседание събдва „мечтата“ за уволнение на ръководството на Върховната сметна палата и тогавашният финансов министър Петър Тодоров.

В този случай това става без никакви дебати – просто парламентът му дава мандат да направи промяна в състава на Върховната сметна палата. Докладът по този повод е ни повече, ни по-малко само от... 10 изречения. В него четем: „Върховната сметна палата, като върховен държавен контрол за всички извършени разходи и всички получени приходи на държавата, от основаването си до сега е играла важна роля за прилагането на всички ония законоположения, гарантиращи интересите на съкровището. Беше време, когато държавният бюджет възлизаше само на няколко десетки милиона лева и когато за проверката по правилното им разходване не се изискваше нито

Петър Тодоров

много персонал, нито много време. Постепенно, обаче, с увеличението на държавните нужди и с поскъпването на живота се налагаше и увеличението на разходите, които днес надминават пет милиарда лева годишно. Естествено, при такъв прираст на държавните разходи ще трябва да се наложи и един по-жив, по-ефикасен и по-бърз контрол от досегашния, който е нагоден според сегашната вътрешна организация на службите на Палатата. За тая цел внесох в Народното събрание законопроекта за Върховната сметна палата. Между другото с него се урежда службата за контролата за държавните приходи и разходи за постигане на по-добри резултати.“

А заради какво се иска разрешение от парламента за промяна във висшия персонал – председателя и съветниците на Върховната сметна палата?

Не може да се отрече умението на министъра да мотивира дипломатично искането си, да го изразява със спокоен тон: „Председателят и съветниците на Върховната сметна палата от своя страна са дали всичко онова, що са могли за преуспяването делото на Палатата. Наложително е да стане известна промяна в персонала, която ще позволи да се ликвидира със старите методи на контролата и да се начертаят нови пътища за упражняване висшата финансово-съдебна контрола в Палатата със сравнително по-малки средства, но с несравнено по-положителни и навременни резултати.“

След приемането на предложението депутатът Д. Кьорчев иска думата, за да пита министъра защо е уволнил двама съветници без да му е даден за това мандат от Народното събрание. Без никакво притеснение, министърът откровено и простичко отговаря: „Това стана по съкращаване на службите. Излишни хора са.“

Май не си струва човек повече да се рови в кадровите перипетии, които Върховната сметна палата е преживяла през онези времена...

Безспорно е едно: въпреки че по Конституция и закон Палатата се определя като независима държавна върховна институция, на практика през почти всички години от учредяването ѝ през 1880-та до ликвидирането ѝ през 1947–1948 г., тя е подвластна на Министерския съвет, дори на Министерството на финансите. Нали гилотината се командва от подкрепящото ги парламентарно мнозинство.

Да, и историята на Сметната палата е обременена с типичния български феномен – вместо истинска законност и независимост тя носи в утробата си безпардонна квазизаконност и удобна за ползване квазинезависимост.

Това е положението.

ХАЗНАТА

Лесно ли се контролират такива бюджети и свръхсметни кредити?

На какъв огън само се е пекла Сметната палата, когато е трябвало да проверява разходите по такива бюджети и да контролира приети какви ли не свръхсметни кредити, някои от които се свързват с далавери! Никак не е за завиждане такава съдба.

За онези години изследователи твърдят, че в действителност бюджетът на българската държава се е превърнал в двоен – редовен и извънреден. Извънредните (свръхсметни) кредити за разни специални нужди се набавят със заеми – вътрешни и външни. Първите български бюджети са балансирани и понякога дори приключвали с излишъци. Частната българска инициатива и спестовността се пренесоха в държавното стопанство, отбелязва в своите мемоари Константин Иречек. Това са малки бюджети, които свидетелстват за относително скромната роля на държавата в живота на обществото. Много скоро обаче се тръгва по пътя на големите разходи...

Авторитетни икономисти и финансисти анализират доста критично бюджета на държавата до войните. Те атакуват безразборното и безконтролното харчене на пари, превръщането на бюджета във фикция. Самото гласуване на бюджета става машинално, то било за депутатите формално изпълнение. Обичаен трик се изпълва при внасянето на проектобюджета – представят го на части, поотделно за всяко министерство, така става – един бюджет се гласува, а друг още не е внесен. Така не може да се получи общ, сумиран поглед. Генералните дебати по бюджета се израждат... Впрочем ето какво пише Кирил Попов в Списанието на Българското икономическо дружество по повод бюджета за 1907 г.:

„... чрез тях (дебатите) правителството пее дитирамби на своето управление като такава, което лее рога на изобилието върху народа и приковава на позорния стълб предшествениците си като разрушители на народното благосъстояние; опозицията пък от своя страна се домогва да разсейва аргументацията на правителството и често защитава свой минал управленски пасив или актив... И знае правителството, че каквото и да се каже, бюджетът пак ще мине, и знае опозицията, че какво и да се възразява, бюджетът пак ще се гласува.“

Нарушаването на бюджета става главно с т. нар. извънредни (свръхсметни) кредити, които не фигурират в приетия балансиран бюджет, а се гласуват допълнително от Народното събрание по искане на министрите. Това на практика е един втори, таен бюджет, който в същност е истински и реален. По този повод същият Кирил Попов отбелязва:

„Преди всичко, бюджет в истинския смисъл на думата мъчно може да се приеме, че съществува в България при практиката със свръхсметните кредити. Ограничението и определението на кредитите в бюджета е цяла безсмислица, щом правителството може свободно да ги увеличава със свръхсметни кредити отсетне. В туй отношение ние по-скоро приличаме на безбюджетна ориенталска монархия, където властта безразборно и произволно бърка в хазната и харчи за каквото си ще.“

Съветникът в Сметната палата Никола Пиперов в същото списание посочва:

„Министрите в България, събрани на съвет или поотделно, са всесилни; тях не ги стеснява никакъв закон, за тях няма граници при изхарчване на народните средства. Те могат да вземат най-чудновати решения и да ги турят в изпълнение със заеми и задължения... Само министерствата на външните и военните дела са похарчили милиони за всевъзможни пътешествия и командировки. Има дипломатически представители, има военни, които считат за редовно, за морално да допълнят заплатите си посредством командировки, възлизаци на десетки хиляди лева само за една година.“

Кога се гласуват тези извънсметни кредити? По правило, когато разходите вече са направени от министрите, т.е. те трябва да бъдат платени независимо от резултата при гласуването в парламента. За целта се избира подходящ момент. По този повод Пиперов размишлява:

„Всички нередовни работи и съмнителни плащания, по които Палатата вече се е произнесла или е било очевидно, че тя ще подигне въпроса и ще откаже визирането на заповедта, се събират грижливо и се чака сгодният момент да се прокарат в някой голям свръхсметен кредит с много глави, параграфи и страници, който кредит толкова по-малко се прочита и преглежда от представителите (депутатите), колкото е по-дълъг, сложен и забъркан. Под наименованието стари дългове, „батаци“, както ги нарича познат у нас финансов министър, минават всички беззаконни разходи и през Събранието, и през Палатата. През Събранието минават, защото никой не знае тяхното произхождение и начина, по който са направени, а от Палатата се приемат, защото тя преподполага, че на Събранието са били известни всички нередовности, когато е обсъждало свръхсметния кредит, по който разходите са били вече направени.“

Никола Пиперов посочва и такава „хитрост“: при съмнение, че исканият кредит все пак няма да мине, той бивал удобно отложен до падането на правителството, за да бъде уреден от следващото, което първо вдигало партизански шум, а после харчело, и то без предварително разрешен кредит, като своите предшественици.

Добре, по дефиниция изпълнението на бюджета трябва да се контролира от специална, предвидена в конституцията инстанция – Сметната палата. Изпълнителната власт търси и намира начини да я обезсилва, да я заобикаля и направо да я пренебрегва. Е, че финансите на държавата се разстройват, хайде холан... Пиперов прави своя суров извод:

„При едно управление без отговорност и при парламент, предан на изпълнителната власт, нищо не може да спре безредието и всички контролни системи ще стоят като труфило, да скриват раните и разкапания труп на държавата.“

Харченето на непредвидени в бюджета средства си има и една специфична форма – т.нар. летящи дългове на държавата, т.е. дългове с кратък падеж. Както е известно, по принцип летящият дълг е краткосрочен аванс за поддържане на държавните функции, когато държавната хазна е в затруднено положение, понеже следващите приходи още не са постъпили, а трябва да се извършват плащания. Изследователи твърдят, че българският летящ дълг е продукт на постоянно затруднение на финансите и се сключва от хазната при невъзможност да посрещне всички държавни разходи чрез приходите на бюджета. Този дълг обикновено е високолихвен и понеже не се разчиства своевременно, води до особено големи разходи на хазната. Съветникът при Върховната сметна палата Никола Пиперов пояснява:

„Летящите дългове на държавата, които се създават редовно от министрите, са причинили големи разходи на държавата за лихви до уреждането и изплащането им... Като вникне човек в разходите, които са направени извън бюджета и изплащани със средства от кредитните учреждения в страната, с възмущение констатира невероятни работи. Изплащат се лихви и за подаръците, които министрите в голямата си щедрост са направили, и за бакшишите, които един дипломатически представител дал на разсилните при Високата порта на Нова година, и за богатите командировки на високи чиновници, и за ред още разходи, непредвидени в бюджета, с които никой не е имал право да ангажира държавата. Тук има разходи от съмнителна полза и произхождение, за които държавата е платила лихви, почти два пъти по-големи от самия дълг. Министрите от всички партийни течения са еднакво щедри, когато имат да правят благодеяния за държавна сметка.“

Какво излиза: държавният бюджет се превръща във фикция, законодателният орган – в проста фасада, а критиката на опозиционните партии – в демагогия (понеже на власт вършат същото). Това обезкръвява всякакъв контрол и добрите намерения за въвеждане на ред. Какъв изход вижда от това състояние Пиперов? Той изтъква:

„Безредието царува еднакво при всички правителства, от каквито политически течения те и да произлизат. Днешният враг на свръхсметните кредити, на заемите, на турянето на държавните средства в услуга на партията е утрешен най-голям техен партизанин, щом може да се разполага с държавни средства... Причината на безредието и своеволното управление трябва да се търси не в противоречивите и непълни закони на бюджета, но в силния и неудържим поток за използване на държавните средства, който поток завлича и Народни събрания, и правителства, и който може да се коригира и възпре само с една по-висока култура и обществена нравственост, а не със закони и строги запрещения, каквито никога не са липсвали в нашата държава.“

На заседанията на Народното събрание най-често Сметната палата се споменава за визирани или невизирани платежни заповеди, предимно във връзка със свръхсметни кредити. Много рядко някои депутати я хвалят заради това, че е проявила мъжество и не е визирала никаква злободневна платежна заповед. Преобладават тези, които не са съгласни с такова решение, полагат неимоверни усилия да го омаловажат, да го оспорят и отрекат изцяло като неправилно. На тяхна страна е обикновено парламентарното мнозинство, изкуствено са разпалва конфликт между Палатата и някое министерство, зад чийто гръб застава Министерският съвет, следва предложение за уволнение на председателя и съветниците при Върховната сметна палата и не след дълго се пуска кадровата гилотина. Така е поне в България...

Бюджетопроектите за разходите на Върховната сметна палата минават почти без никакви дебати, като всички параграфи се гласуват единодушно. Опитите за по-сериозни разисквания се броят на пръстите на двете ръце – такива е имало през годините 1883, 1884, 1890, 1895, 1896, 1898, 1899, 1930 и 1932-ра. Водещо място в тези дебати заемат заплатите на служителите в Сметната палата, и то в сравнение с получаваните възнаграждения във финансовото министерство. Спори се и за числеността на персонала на Палатата – достатъчен ли е или щатът е раздут, всички ли служители притежават нужните професионални качества, за да работят в тази върховна институция, и т.н, и т.п. След разискванията за заплатите

най-редовно се стига до тяхното намаляване. Само веднъж се чува самотният глас на земеделеца от Софийско Никола Здравков, който предлага да се увеличат заплатите в Сметната палата. Той се обосновава така:

„Намирам, че заплатите на докладчиците при Върховната сметна палата са извънредно малки в сравнение с ония заплати, които вчера вотирахме по Министерството на финансите.

Известно е на г.г. народните представители, че Върховната сметна палата е учредена с цел да проверява документално отчетите на всичките приходи и разходи на градските общини, да се произнася по апелативните жалби на секретар-бирниците в селските общини, да проверява отчетите на духовните съвети и да се произнася по правилното изпълнение на бюджета, като за всичко това дава доклад до народното представителство. С една дума Върховната сметна палата има последната дума по контрола на държавния и общинските бюджети. Като е така, тази последна дума е ценна за народните представители, да не кажа света, защото от нея ще се види дали най-ценното качество на бюджета – искреността – е спазено. Искреността на бюджета изисква искрена контрола, искрената контрола изисква изпитан персонал. От 1888 г. до 1901 г. докладчиците са получавали тия заплати: първостепенните – до 3 600 л., второстепенните – по 3 000 л., и третостепенните – по 2 700 л. От 1901 г. заплатите на докладчиците се намаляват, като почти всичкият негоден персонал от министерствата се изпраща в тая Върховна сметна палата и по този начин престижът на Сметната палата е паднал в очите на обществото толкова низко, щото ако във Франция и други просветени държави тя стои по ред втора след касационния съд, у нас, напротив, тя е последна, и се нарича с такива названия като „смешна палата“ и пр., и пр. Кои са причините за това? Причините са, че досега законът за Сметната палата не се изпълнявал. В този закон, чл. 10, алинея втора, изрично е казано какъв ценз трябва да имат докладчиците при Върховна сметна палата. Тоя ценз е да са прослужили не по-малко от две години и да са били счетоводители при министерствата, контрольори, експерти-оценители, първостепенни и второстепенни финансови началници. А какви са заплатите на тези служещи в бюджета? На счетоводителя – 4 000 л., на експерт-оценителя – 4 200 л., на първостепенния финансов началник – 4 800 л., на второстепенния – 3 600 л. Кой от тези чиновници с тази заплата ще може да отиде във Върховната сметна палата? Никой няма да отиде, защото там заплатите са свършено малко. Ето защо, г.г. народни представители, дълг се налага на демократическата партия да въздигне този институт на достойна висота, а тя ще го въздигне само тогава, когато изисква ефикас-

на и искрена контрола. Каквато и заплата да давате на този персонал, няма да бъде в ущърб на държавната хазна, напротив, ще бъде в нейна полза. С това няма да нарушите равновесието на бюджета, а, напротив, ще го гарантирате, а такава гаранция е належаща за един бюджет от 200 милиона лева.“

На това заседание историята става свидетел на един типичен нашенски феномен: крилете на редовия земеделец са подрязани лично от лидера на земеделците Александър Стамболийски. Той е против това предложение. Равносметката е: никакво увеличение на заплатите, те си остават такива, както са предложени в бюджетопроекта.

От внесените и приети бюджети за разходите може да се съди какви промени Сметната палата изживява в организационно и кадрово отношение.

Нека вземем от стенографските дневници това, което се предлага за 1895 г.:

Върховна сметна палата

Глава I

Разходи за личния състав

§ 1 За съдържание на личния състав на ВСП

1 председател	8 400
6 съветници	по 6 000 = 36 000
1 секретар	4 200
2 подсекретари	по 3 000 = 6 000
9 докладчици I степен	по 3 600 = 32 400
9 докладчици II степен.....	по 3 000 = 27 000
12 докладчици III степен	по 2 700 = 32 000
4 книговодители	по 2 400 = 9 600
1 архивар	3 000
1 помощник на архиваря	2 160
1 регистратор	2 400
1 помощник регистратор	1 800
За писари, разсилни и преносвачи.....	23 040

** Писарите при ВСП се делят на 5 разреди и им се плаща както следва: I разред – по 1 500 лв., II разред – по 1 200 лв., III разред – по 960 лв., IV разред – по 840 лв. и V разред – до 600 лв. годишно. От I разред може да има само един писар. На разсилните и на преносвачите се плаща от 480 до 900 лв. годишно.*

За 1904 г. се приема такъв бюджет:

Върховна сметна палата

Глава I

§ 1 Разход за личния състав

1 председател	7200 л.
7 съветници	по 5 160 = 36 120 л.
1 секретар	3 600 л.
3 подсекретари	по 2 520 = 7 560 л.
11 докладчици, I степен	по 3 000 = 33 000 л.
15 докладчици, II степен	по 2 520 = 37 800 л.
18 докладчици, III степен	по 2 220 = 39 960 л.
4 книговодителя	по 2 100 = 8 400 л.
1 архивар	2 520 л.
1 I степен, помощник на архиваря	1 800 л.
2 II степен, помощник на архиваря	по 1 200 = 2 400 л.
1 регистратор – счетоводител	2 100 л.
1 помощник на регистратора	1 620 л.
3а писари и разсилни	24 640 л.
5 временни докладчици	по 2 220 = 11 100 л.

Глава II

Веществени разходи

§ 2 За писмени принадлежности и други канцеларски разходи	2 500 л.
§ 3 За отпечатване на годишния доклад, бланки за постановления и други	3 600 л.
§ 4 За отопление и осветление	2 800 л.
§ 5 За наем помещения	22 000 л.
§ 6 За закупуване и поправка на мебели	1 800 л.
§ 7 За облекло на разсилните и преносвача	900 л.
§ 8 Стари дългове	2 800 л.

(За оформяне разходите по погребението на държавни разноски на покойния председател на Върховната сметна палата д-р Георги Странски – 2800 л.)

На 1 януари 1917 г. се обсъжда и приема такъв бюджет за разходите на Върховната сметна палата:

Глава I

§ 1. Разходи за личния състав

1 председател	7 800 л.
7 съветници	по 6 000 = 42 000 л.
1 секретар	4 200 л.
5 подсекретари	по 3 600 = 18 000 л.
20 докладчици I степен	по 3 600 = 72 000 л.
30 докладчици II степен	по 3 000 = 90 000 л.
40 докладчици III степен	по 2 700 = 108 000 л.
4 книговодители	по 2 400 = 9 600 л.
4 книговодители	по 2 220 = 8 880 л.
1 архивар	по 3 000 = 3 000 л.
5 помощници на архиваря	по 1 800 = 9 000 л.
4 помощници на архиваря	по 1 500 = 6 000 л.
1 регистратор счетоводител	2 400 л.
2 помощници на регистратора	по 1 800 = 3 600 л.
2 чистачки на помещенията	по 720 = 440 л.
За писари, огняр за централното отопление, прислужници и преносвач	45 000 л.
Всичко по глава I	430 920 л.

Глава II

Веществени разходи

§ 2. Писмени принадлежности и други канцеларски потреби	10 000 л.
§ 3. Отпечатване годишния доклад и други печатни книжа	12 000 л.
§ 4. Отопление и осветление	9 000 л.
§ 5. Наемане помещения	64 000 л.
§ 6. Купуване и поправяне мобили	8 000 л.
§ 7. Формено облекло на прислужниците и преносвачите	6 000 л.
§ 8. Непредвидени веществени разноси (чл. 24 от закона за отчетността по бюджета)	2 000 л.
§ 9. Добавъчно възнаграждение на държавните служители	80 000 л.
§ 10. Запазен фонд	4 265 л.
Всичко по глава II	195 265 л.

От обяснителната таблица към бюджета за разходите за Върховната сметна палата за 1920/1921 финансова година може да се види какви служби има в институцията. Те са осем:

Първата служба е за сметководството, доклада до Народното събрание, проверка на държавните приходи и изплатените платежни заповеди, проверка на разходите по връщане неправилно внесени на приход суми.

Втората служба е по проверката на разходите по предприятията и веществените разноски.

Третата служба е за проверката на разходите по съдържанието на личния състав.

Четвъртата служба е за проверката на разходите по дълговете, пенсиите, командировките, отчетите на фондовете и за освобождаване гаранциите на счетоводителския персонал.

Петата служба е за проверка на разходите от войните (ликвидация).

Шестата служба е за отчетите по изборните учреждения.

Седмата служба е за проверка на отчетите по митниците, железопътните магазини и пристанищните и солни управления.

Осмата служба е за проверка на разните отчети.

Като отделна структура в таблицата е включено хранилище за приходо-разходните документи и отчетните книжа.

Във временния бюджет на Върховната сметна палата за 1922//1923 финансова година са включени една служба и четири групи.

Службата е за проверка на разни отчети до 1918 г. включително, останали непроверени поради войните.

Групите са за проверка на:

1) отчетите на разни военни магазини: резервни, базисни, главни, етапни, интендантски, разходни, междинни и др;

2) отчетите на разни военни складове: вещевни, продоволствени, железопътни, санитарни и др.;

3) документите по съдържанието на личния състав и веществените разходи от войните за 1912–1913 г. и 1915–1918 г., във от съдържанието на личния състав по редовния бюджет на Министерството на войната;

4) разни отчети, включително до 1918 г., останали непроверени поради войните, а именно: митници, железопътни и телеграфопощенски станции и магазини, пристанищни и солни управления; градски общини и окръжни постоянни комисии; различни фондове, управлявани от министерствата, и разни други отчети от подведомствени на министерствата учреждения като: банки, съдилища, мини, минерални води, учебни заве-

дения и културни институти, окръжни, околийски и акцизни управления и други.

Ето какво се предлага на народните представители при обсъждането на допълнителния бюджет за 1941 бюджетна година на Върховната и на областните сметни палати:

	Искат се кредити за разходи в лева
<hr/>	
Заплати на личния състав	
а) заплати.....	1 987 500
б) безотчетни пътни и дневни пари	112 500
	<hr/>
Всичко	2 100 000
2. Канцеларски потреби, пишущи машини, отпечатване и купуване, регистри и др.	50 000
3. Формено облекло, работни блузи и обуца на прислужниците, преносвачите и механиците на отоплението; обуца, работни блузи и престилки на чистачките и работни блузи на пом.-архиварите.....	25 000
4. Пътни и дневни пари за командировка на длъжностни лица по служебна работа.....	30 000
5. Наем на помещения, пренасяне и настаняване.....	306 000
6. Поддържане на помещенията: малки поправки, измазвания и приспособления; направа и поддържане на инсталациите; чистене, миене и дизентерия; отопление, осветление и материали за тях; такси за вода, смет, канал, застраховки и др.	110 000
7. Мебели и покъщнина: купуване на нови и поправки на стари мебели; направа и поправки на рафтове и шкафове за нареждане на приходо- разходните документи и отчетни книжа.....	250 000
8. Канцеларски потреби и материали; хартия, мастило, пишущи машини, сметачни машини, материали за тях и пр.; отпечатване на регистри, формуляри, бланки, обявления и пр.; разноски за канап, опаковки, етиктиране, пренасяне и нареждане на приходно- разходните документи и архивни книжа; купуване на закони, правилници и др. официални, издания и за подвързване на библиотечни книги. Пощенски, телеграфни и телефонни такси.....	300 000

9. Помощ за държавни служители и за погребения на починали такива (чл. чл. 70 и 71 от Закона за държавните служители)	
а) помощи	5 000
б) за погребения.....	3 000
	<hr/>
Общо	8 000
22. Запазен фонд.....	21 000
	<hr/>
Всичко по бюджета на Върховната и областните сметни палати	3 200 000

В заключение: от Сметната палата се иска винаги много повече от свършеното, а ѝ се дава по-малко от необходимото, за да може тя нормално да работи и да преследва високите цели, които обществото поставя пред нея.

МНОГОСТРАДАЛНИЯТ ПЪРВИ ПРАВИЛНИК НА ВЪРХОВНАТА СМЕТНА ПАЛАТА

Едва ли някой е предполагал, че толкова трудно, след ненормално протакане ще се стигне до изпълнението на първия закон за българската върховна контролна институция. В неговия чл. 11 всичко е толкова просто и ясно: „Върховната сметна палата, заедно с Министерството на финансите, е длъжна да изработи подробен устав за реда на контрола и делопроизводството.“ За да се улеснят усилията в това отношение, към този последен член от закона се добавя една уточняваща забележка: „Тоя устав, като се утвърди от Княза, влиза в сила докато се внесе в Народното събрание за окончателно разглеждане и одобрение.“

Изработването на проекта на този устав става задача № 1 на Палатата след официалното ѝ откриване на 1 март 1881 г.

Как потръгва изпълнението на това законово изискване?

Председателят и трима членове на Върховната сметна палата се захващат със събирането на материали, свързани с подготовката на този проектоустав. Четиримата естествено се запознават и с предоставените им от финансовото министерство „закони и правилници на подобните учреждения в други държави.“

В същото време между Палатата и министерството се води преписка, която удивлява, на моменти даже спира дъха... Удивителен е наистина и резултатът: до внасянето на доклада в парламента така и не намира приложение конституционното задължение да се изработи и приеме този устав. А преписката действително си я бива...

Десет дни след официалното откриване на Върховната сметна палата, в свое писмо от 11 март 1881 г. до министъра на финансите, Палатата му съобщава, че вече има готов проектоустав и „тя има чест покорно да Ви моли, господин министре, да ся разпоредите и командирате делегат от подведомственото Вам министерство, за да земе участие при разглеждането на гореупомянютия проект.“

След пет дни се получава доста странен, парадоксален отговор, от който ясно се разбира защо не идва никакъв делегат. Защо? Финансовият министър се предоверява на такива аргументи: „Понеже от една страна служащите... са извънредно претоварени със занятие по служба, а от друга страна поменуваний в отношението (б.а. – писмото) Ви проект бил готов, то с настоящето си чест имам, Господин Председателю, да ви помоля, не би ли било възможно да ся разпоредите, за да ся отпечатат няколко

екземпляра от приготовления от Палатата правилник, та по този начин да може да се раздаде на служащите в подведомственото ми министерство за предварително изучаване.“

Ала, де да беше само това... Финансовият министър направо се увлича: „За последующите по това разпореждания моля да ма не оставите без уведомление.“

Палатата изпраща пожеланите няколко екземпляра от проектоустава. Минават още почти два месеца, но от страна на министерството отново цари... гробно мълчание.

А министър на финансите по това време е самият вносител на законопроекта за Върховната сметна палата Петко Каравелов. Точно в този месец той е нещо като „три в едно“ – премиер, финансов министър и министър на правосъдието. Вероятно този, на когото е възложено да подготви отговора, просто не е могъл да се предпази от бюрократичната си небрежност...

Първоначално проектоуставът съдържа 41 члена, систематизирани в три глави – за деловодството, контрола и начина за контролиране на сметките.

С какво започва той? Чл. 1 гласи така: „Съставът на Върховната сметна палата ся занимава ежедневно (с изключение неделните дни и чрез Указът установени за чиновниците празници) било в общи заседания, било частно, с работата, възложена нему от закона, издаден на 20 декемврий 1880 година.“ Казано е даже: „В случай, че гласовете се разделят на две равни части, онова мнение се счита за мнение на болшинството, към което е присъединен гласът на председателя.“

В проектоустава има и такъв текст с безапелационна категоричност: „От архивите на Върховната сметна палата не могат да ся изнасят никакви дела, но ся дават заверени преписи и извлечения по исканието на интересующите ся лица и учреждения. На съдебните учреждения, съгласно съществуващите закони, дават ся и самите оригинали, които ся повръщат на Палатата след свършването на делото.“

Не може да не предизвика любопитство, например, такава формулировка: „Ако при разгледването на сметките Палатата намери фалшификации (калпанзанлък) или злоупотребления (кражба на правителствени пари), тя немедленно долага за това на Министерството на финансите и същевременно уведомява Министерството на правосъдието, които вземат мерки за преследването на виновните пред съдилищата.“ Но този текст въобще го няма в приетия по-късно устав...

В първия си доклад до Народното събрание Върховната сметна палата се оплаква, че понеже ѝ липсва такъв устав, редица нейни постановления

НАРОДНА ПЕЧАТНИЦА

ДЪРЖАВЕНЪ

ВЪСТНИКЪ.

ДЪРЖАВЕНЪ ВЪСТНИКЪ

всѣки присѣдственъ день.

Годишна цѣна на „Държ. Вѣстникъ“:
за въ Княжеството 20 лева
„ странство съ пощенскитѣ разноски 35 „

ЗА ПУБЛИКАЦИИ

за единъ редъ въ стълбецъ отъ половинна страница 30 ст.

Писма за абонamenti и публикация
и всичко, що се отнася до „Държавенъ Вѣстникъ“, се испраща
до администрацията му.

Год. XV.

СОФИЯ, четвъртъкъ 30 декември 1893 год.

Брой 285.

ОФИЦИАЛЕНЪ ДЪЛЪ.

По Министерството на Финанситѣ.

УКАЗЪ

№ 242.

НИЙ ФЕРДИНАНДЪ I

съ Божия милостъ и народната воля

Някъ на България.

По предложението на Нашия Министръ на Финанситѣ, представено Намъ съ доклада му отъ 27 ноември т. год. подъ № 56557 и на основаніе чл. 75 отъ „закона за Върховната Сѣтна Палата“,

Постановихме и постановяваме:

I. Да утвърдимъ „правилника за вътрѣшний редъ на Върховната Сѣтна Палата“, който, слѣдъ обнародванетоъ въ „Държавенъ Вѣстникъ“ да влѣзе въ дѣйствиe.

Правилникъ

за вътрѣшний редъ на Върховната Сѣтна Палата.

I. Общо положение.

Чл. 1. Върховната Сѣтна Палата се състои отъ председателъ, съвѣтници, секретарь, архиварь, регистраторъ, помощници на секретари, архивари и регистратора, нужното число провѣрителъ (докладчици), клявоводители, писаря и разписки.

Чл. 2. Председателътъ е най-старшиятъ отъ всички служащи въ Палатата; той распорѣдѣ работата между съвѣтниците и провѣрителитѣ; слѣди щото всички служащи да изпълняватъ точно длъжноститѣ си и бди въобще за добрия вървѣжъ на службата въ Палатата.

Въ случай на отсъствие на председателя неговитѣ обязанности изпълнява най-старшиятъ по назначеніе съвѣтникъ въ Палатата.

Чл. 3. Върховната Сѣтна Палата има двѣ отдѣления и въ всѣко едно отъ тѣхъ засѣдаватъ по трима съвѣтници подъ председателството на председателя. (чл. 23 отъ „закона за Върховната Сѣтна Палата“).

Чл. 4. Засѣданията на отдѣленията сж законни когато присѣдствуватъ въ тѣхъ поне двама съвѣтници и председателътъ (чл. 24 отъ закона за Палатата).

Ако председателътъ не засѣдава въ нѣкое отдѣление, то въ него засѣдаватъ трима съвѣтници, отъ които председателствува най-старшиятъ по назначеніе въ отдѣлението.

Чл. 5. Ако въ врѣме на засѣданіето на нѣкое отдѣление двама отъ съвѣтницитѣ му отсъдствуватъ, а въ сждо врѣме предлежи да се разглежда нѣкой въпросъ, рѣшеніето на който не търпи никакво отлаганіе, то въ такъвъ случай въ туй отдѣление засѣдава, по указание на председателя, единъ съвѣтникъ отъ другото отдѣление.

Чл. 6. Засѣданията на общото събрание въ Палатата сж законни когато присѣдствуватъ въ тѣхъ повечето отъ половината съвѣтници и председателътъ или поне четири съвѣтници и председателствуватъи съвѣтници.

Чл. 7. Всичка дѣла и въпросъ, които се отнасятъ до компетентността и вътрѣшното устройство на Палатата, се рѣшаватъ отъ общото и събрание (чл. 26 отъ закона за Палатата).

Чл. 8. Общото събрание се свиква на засѣданіе отъ председателя всѣки пътъ когато той намѣри за необходимо (членъ 28 отъ закона за Палатата); а засѣданията на отдѣленията прѣзъ седмицата биватъ толкова, колкото се окаже за

Обнародване на Правилника за вътрешния ред на Върховната сметна палата,
„Държавен вестник“, 1893 г.

„не са били всякога изпълнявани от надлежните министерства, които много пъти са просили Министерския съвет да отменява постановленията на Палатата...“ По-нататък се изтъква: „... ако имаше утвърден устав за реда на контроля и делопроизводството, Палатата щеше да издава решения против длъжните на хазната лица, които решения щяха да се апелират само в касацията и касират в Народното събрание.“ А по дефиниция, както се знае, касация означава отменяне на съдебно решение в по-горна инстанция.

В Закона за устройството и общото управление на Сметната палата последният 69 член пак е посветен на познатата ни вече тема: „Палатата е обязана да изработи и да поднесе чрез финансовия министър на утвърждение на Негово Височество един Правилник за вътрешният ред на действията на Палатата, за правилното приложение на тоя закон.“

Този закон, втори за Върховната сметна палата, е приет на 15 януари 1883 г. и е утвърден с указ от 8 февруари, а прословутият правилник е от юли 1883 г. В сравнение с проектоустава той е кастриран – от 41 членовете стават 25. Отпадат доста текстове, но се появяват и нови. Един от тях е чл. 4: „Всеки съветник е длъжен да пази приличие в заседанието и, когато пожелае да говори, иска предварително думата от председателя, който я и дава по ред.“ Формулиран е и такъв банален, но важен текст: „Сметната палата се занимава ежедневно от 9 часа сутринта до 3 часа след пладне, освен в неделните и другите неприсъствени дни (постановени чрез Указ № 766 от 27 октомври 1882 година)“.

Следващият, трети по ред Закон за Върховната сметна палата, приет през 1885 г., отменя предходния закон и съпътстващия го правилник. Той прави симбиоза на закон и правилник, затова като обем е с доста голяма всеобхватност. Сравнително пълна изчерпателност на всичко, свързано с дейността на висшата контролна институция, се постига с утвърдения в края на 1893 г. Правилник за вътрешния ред на Върховната сметна палата. Самият обем прави впечатление – правилникът съдържа 147 члена, разпределени в четири глави.

Най-подробен е разделът „Проверка“ – по ковчежничествата (приход и разход), по складовете, по материалната част (по магазинната книга; по декларациите; по взетите стоки в натура; по пътничките квитанции, по изнесените наново стоки; по внесените иностранны стоки или изнесените местни за чужбина; по празните съдове, с които са били изнесени местни произведения, ако при връщането им обратно са пуснати без мито; за колата, конете или други животни, които служат на пътниците или превозителите, внесени или изнесени временно с условие да се върнат обратно; по антрепозитните стоки; по транзитните и транспорт-

ните стоки; по стоките, които се пренасят от едно пристанище в друго; по предметите и вещите, принадлежащи на дипломатическите агенти и консули; по пощенските пакети; по добитъка, който се прекарва през границата на паша; по конфискуваните стоки; по паричните залози; по приходните билети; по обгербованието на документите; по портовата част). Доста място е отделено на проверките по телеграфо-пощенската част и по съдилищата.

Ала най-странното е, че изпълнението на този указ се възлага на министъра на финансите. Каквито и обяснения да се дават, това обстоятелство така или иначе подклажда съмнения доколко наистина е независима Палатата.

След близо четвърт век в началото на 1917 г. е прието допълнение към този правилник. То засяга отпуските на нейните чиновници и служаци. Те имат право на един месец отпуск през годината. До два месеца отпуска се дава само ако чиновникът или служителят не е ползвал отпуск в продължение на три години. Важно е да се знае и условието, че отпуск до 10 дена на чиновниците и служащите се разрешава от председателя, а за повече от 10 дена – от общото събрание на Палатата. Задграничен отпуск на чиновниците се разрешава по постановление от Общото събрание на Палатата и със заповед на финансовия министър.

Има и такъв текст: „В случай на доказана болест всеки чиновник и служащ при Палатата може да получи отпуск до три месеца. Ако обаче оздравее в това време, той ще бъде уволнен.“ Сиреч – никакви компромиси, никаква прошка!

Историята на правилниците за работа на Сметната палата притежава и свой Гинес рекорд. От липсата на правилник при прощупулника се стига до другата крайност – през 1942 г. е сътворена същинска „библия“ за дейността на българската Сметна палата. Правилникът за службите, вътрешния ред и деловодството на областните сметни палати се е разпрострял в 252 члена. На около 50 страници, в четири части и 23 глави детайлно е описано почти всичко, което се отнася до дейността на тези териториални структури на Сметната палата. Има текстове за съвета на Палатата и неговите заседания, за нейните решения, за тяхното връчване, изпълнение, спиране и възможността за отмяната им. Една част от правилника е само за службите в Палатата, за архива и деловодството, за регистрацията и експедицията, за партидното книговодство, за контрола върху държавни и общински разходи, за ревизиите на самото място, за евентуалните разногласия.

Четвъртата част обхваща общите разпореждания, които се отнасят за служебната йерархия и дисциплината, за класирането при постъпване на работа и полагането на клетва, за воденето на кадрови досиета и техния обхват, за периодичното атестиране на служителите в Палатата, за тяхното работно време, за отпуските и командировките. Последната глава е за унищожаването на архивните дела и книжа.

Днес човек може и да се позасмее, когато чете някои текстове от този правилник. От рода на този: „Чл. 214. В областните сметни палати редът на постепенната подчиненост на основните длъжности, наречена още служебна йерархия, е следната: прислужник, писар (експедитор, регистратор), помощник архивар, архивар, книговодител, контролор – докладчик, секретар, съветник и председател.“

В този вътрешен документ се казва дори какви да са отношенията между по-горния и по-долния в йерархията, даже още по-конкретно: на по-долния към по-горния и обратно – на по-горния към по-долния. Ето ги текстовете:

„Чл. 215. Всяко длъжностно лице дължи в служебните си отношения съзнателно, доброволно и задължително подчинение към по-горните от него. Всеки служител е длъжен да поддържа wśród равните по степен и по-долните от него вяра в началника и да пази неговия авторитет, както при изпълнение на служебните си обязанности, така и вън от службата.

Чл. 216. Всяко длъжностно лице от по-горна степен дължи в служебните си отношения към по-долните от него справедливост, добри обноси и грижи за запазването правата и интересите им в кръга на службата.“

Ами как да се отнасят тези, които са на едно йерархично ниво?

Разбира се, трябва да спазват чл. 217: „Между служителите от равни или близки степени трябва да има колегиалност, другарска сърдечност и взаимно подпомагане в служебните им задължения.“ Но тук се добавя и такова пояснение: „Другарството в службата обаче не изключва благородното съревнование и старание на всекиго да бъде по-усърден, по-предан на работата и да служи за пример на другите в службата.“ В специален текст се изтъква: „В служебните си отношения длъжностните лица в Палатата са длъжни да се обръщат към по-горните по служебното им звание, а не по име.“ Дори ако ти се наложи да се оплачеш за нещо направо на председателя, не бива да го правиш ей-така както ти дойде на езика. В документа е заковано и такова изискване: „Оплакването може да бъде устно или писмено. То трябва да се направи във вежлива форма, съдържано, без нападки и да съдържа само верни данни.“

Правилникъ

за

вътрешния редъ на Сметна-
палата Палатата.

I.

Чл. 1. Председателятъ въ чл. 14
отъ Закона на Палатата за-
сѣдания спазва въ всеки четвър-
тъкъ, въ случаи же този денъ е
непригоденъ, засѣданието
се отлага за следващия денъ.

Чл. 2. Помощникътъ въ
предходния членъ засѣдания
съ законни, когато присъст-
вуватъ въ тяхъ поведе-
тъ писемата съветници
и председатели.

Чл. 3. Председателятъ обявява
въ дневния редъ въ засѣданията,
когато въпроситъ на обсъждане.

./

Факсимиле на оригиналния ръкопис
на Правилника за вътрешния ред на
Върховната сметна палата

лязва в нея „констатираните нередовности“.

Де да беше само това! В този правилник чл. 234 гласи: „Работното време трябва да се цени и използва от служителите най-разумно. При определеното за занятие време всеки служител е длъжен да се занимава само със служебна работа. Четенето на вестници, воденето на неслу-

Според този правилник всеки служител в областната сметна палата полага клетва при встъпването си в длъжност и подписва клетвен лист, който се прилага към служебното му кадрово досие (послужно дело). И още нещо е задължително – клетвата се полага чрез свещеник.

Има текстове и за това, че всеки служител в Палатата се атестира един път на всеки две години. Седем члена са отделени за работното време. Най-напред е определена неговата продължителност по часове и дни: осем часа дневно от 9 до 12 и от 14 до 18 часа – за понеделник, вторник, сряда, четвъртък и петък, и от 8 до 13 часа – за събота. През летните месеци, по разпореждане на председателя, работните часове могат да се изменяват според местните условия, без да се намалява общото работно време. Във всяка палата се води присъствена книга, в която служителите се разписват при явяването си на работа. Предварителното разписване в присъствената книга е забранено. Тя се прибира пет минути след определеното за явяване на работа време и се занася на председателя или неговия заместник, който отбе-

жебни разговори или извършването на каквато и да било частна работа в служебно време е строго забранено.“ Към това драконовско изискване се добавя: „При служебни посещения на външни лица служителят не бива да се залисва в излишни приказки и да губи времето си напразно. Дълг е на служителя да внуши на всеки посетител да цени времето му, но и той да цени неговото, като му услужва бързо, без никакво отлагане.“

Никак не е маловажно и такова изискване: „При прекратяване на работата всеки служител е длъжен да тури в ред всички книжа, предмети и др., с които е работил, а не да ги оставя в безпорядък върху масата или етажерката си.“

Шест члена в правилника засягат отпуските. В чл. 238 се казва: „Всеки служител в палатата има право, през течение на една календарна година, на отпуск с пълна заплата, най-много до един месец, ако е прослужил поне шест месеца. Служител, който не се е ползвал с отпуск в продължение на три години, има право на отпуск до два месеца с пълна заплата. Ако служителят, който е използвал правото си на отпуск със заплата, има нужда от повече отпуск по уважителни причини, може да се разреши такъв, без право на заплата най-много до един месец.“

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ СМЕТНА ПАЛАТА

П РАВИЛА

ЗА ПОДБОР И НАЗНАЧАВАНЕ НА ПЕРСОНАЛА НА СМЕТНАТА ПАЛАТА

Чл. 1. (1) Тези правила определят реда за подбор на кандидатите и назначаване на работа в Сметната палата.

(2) Подборът цели да се определят кандидатите, чийто професионални качества и умения отговарят в най-висока степен на изискванията за съответната длъжност.

Чл. 2. (1) Кандидатите за работа в Сметната палата трябва да отговарят на изискванията на Закона за Сметната палата и длъжностните характеристики на съответните длъжности в Сметната палата.

(2) Изискваният се стаж по специалността по чл. 18, ал. 2, чл. 19, ал. 2, чл. 20, ал. 1 и чл. 22, ал. 1 от Закона за Сметната палата е след завършване на съответното висше образование и придобиване на образователно – квалификационната степен “магистър”.

Чл. 3. (1) Кандидатите за работа в Сметната палата подават лично или изпращат по пощата следните документи:

1. молба, в която се посочва длъжността, за която се кандидатства;
2. писмено съгласие за проучване за надеждност по чл. 43, ал. 1 от Закона за защита на класифицираната информация, когато се кандидатства за длъжност, изискваща достъп до такава информация (Приложение № 1);
3. автобиография с подробно посочване на трудовия и/или служебния стаж;
4. копие от дипломата за завършеното образование;
5. копие от трудовата и/или служебната книжка;
6. копия от документи за придобита квалификация, владее на чужди езици, правоспособност, научно звание или научна степен, когато такива се изискват за длъжността, за която се кандидатства;
7. свидетелство за съдимост;
8. писмени препоръки, свързани с трудовата дейност и професионалната квалификация, съдържащи името, адреса и телефона за контакти с препоръчителя (по желание на кандидата).

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ СМЕТНА ПАЛАТА

П РАВИЛНИК

за вътрешния трудов ред в Сметната палата

РАЗДЕЛ I Общи положения

Чл. 1. (1) Настоящият правилник регламентира вътрешния трудов ред в Сметната палата.

(2) Вътрешният трудов ред по смисъла на този правилник включва:

1. възникване, изменение и прекратяване на трудовото правоотношение;
2. работно време, почивки и отпуски;
3. трудов дисциплина и дисциплинарни наказания;
4. пропускателен режим.

Чл. 2. Правилникът конкретизира разпоредбите на Кодекса на труда, нормативните актове за неговото прилагане, Закона за Сметната палата и Правилата за подбор и назначаване на персонала на Сметната палата, свързани с вътрешния трудов ред по смисъла на чл. 1, ал. 2.

РАЗДЕЛ II Възникване, изменение и прекратяване на трудовото правоотношение

Чл. 3. (1) Трудовото правоотношение възниква със сключването на трудов договор между председателя и съответния служител на Сметната палата.

(2) Трудовият договор се сключва при спазване на изискванията на Кодекса на труда, Закона за Сметната палата и Правилата за подбор и назначаване на персонала на Сметната палата.

П РАВИЛНИК
ЗА ОРГАНИЗАЦИЯТА НА ДЕЙНОСТТА НА СМЕТНАТА ПАЛАТА

ГЛАВА ПЪРВА
ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Чл. 1. С този правилник се уреждат организацията на дейността на Сметната палата, устройството и функциите на нейната администрация.

Чл. 2. Сметната палата осъществява одитната си дейност в съответствие със Закона за Сметната палата, одитните стандарти, Наръчника за одитната дейност и другите актуални актове, приети с решение на Сметната палата.

ГЛАВА ВТОРА
ОРГАНИЗАЦИЯ НА ДЕЙНОСТТА НА СМЕТНАТА ПАЛАТА

Раздел I

Правомощия на Сметната палата като колегиялен орган

Чл. 3. Сметната палата организира, ръководи и контролира одитната и друга дейност по Закона за Сметната палата, като:

1. разработва и приема стратегии и политики за одитната и друга дейност;
2. приема и публикува одитни стандарти в съответствие с международните стандарти за външен одит и указанията за технико прилагане;
3. разработва и приема вътрешни актове във връзка с организацията и управлението на одитната и друга дейност;
4. приема годишни програми за одитната дейност и отчети за тяхното изпълнение;
5. определя броя, наименованията и обхвата на дейността на отделенията, териториалните подразделения и секторите към тях, и утвърждава организационната структура на администрацията;
6. разглежда и приема отчети за резултатите от дейността и за извършените одити от отделенията, териториалните подразделения, както и отчети за дейността на административните звена;
7. приема одитните доклади, заключенията по чл. 39, ал. 5 от Закона за Сметната палата, докладите за резултатите от извършени одити с препоръки до ръководителя на одитирания обект по чл. 41, ал. 1 от същия закон, както и докладите по чл. 38, ал. 2 от Закона за Сметната палата;
8. приема доклади с предложения за предприемане на съответни действия при неизпълнение на препоръките, дадени с докладите по чл. 41, ал. 1 от Закона за Сметната палата;

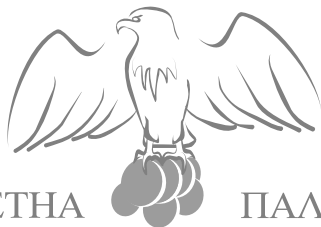
*Правилник за организацията на
дейността на Сметната палата*

Вмъкнат е дори такъв текст: „За кратко отсъствие от работа служителът е длъжен да поиска разрешение за това от председателя на палатата.“ Пред него трябва да се представя служителът при излизане и след връщане от отпуск.

След демократичните промени през 1989 г., през 1995 г., бе приет Закон за Сметната палата. Малко след това се появи и правилник за неговото прилагане. Законът, приет в края на 2001 г., се „оправя“ и без правилник за прилагането му.

Сега обаче има Правилник за организацията на дейността на Сметната палата, Правилник за вътрешния трудов ред в Сметната палата, правила за реда за огласяване на информация за дейността на Сметната палата, за подбор и назначаване на персонала, за

формирание и използване на средствата за социално-битово и културно обслужване на персонала, за реда и организацията за възлагане на обществени поръчки. Има и други вътрешни нормативни документи.

СМЕТНА ПАЛАТА

ПЪРВИЯТ ДОКЛАД НА ВЪРХОВНАТА СМЕТНА ПАЛАТА

Търновската конституция е категорична в изискването Върховната сметна палата да предоставя на Народното събрание подробни изложения за изпълнението на бюджета. Подразбира се, че става дума най-вече за годишните бюджети.

Тази конституция е приета през 1879 г., а първият закон за българската върховна контролна институция е гласуван през декември 1880 г. Нормално е в началото, а не в края на 1881 г. вече да ги има предвидените „подробни изложения“ за изпълнението на годишните бюджети. Но и в този случай всичко се развива по... български сценарий. Класическо доказателство в това отношение е самият доклад на Върховната сметна палата, „съдържащ привременната сметка по изпълнението бюджетът на финансовата 1879/1880 година“. Обясненията за закъснението звучат толкова по нашенски, че няма как да бъдат сбъркани. Едва ли сметните палати на други държави са се сблъскали с точно такива проблеми...

Приет е първият Закон за Върховната сметна палата, който е преди всичко знаков – с него фактически се показва какво е отношението на нова България към тази институция, без която не може да има истинска демокрация. Това е така, но този закон е ограничен от своята краткост (само 11 члена!). По тази причина той е спестил текстове за редица конкретни механизми, с помощта на които да се осъществява независимият външен финансов контрол. Затова в последния 11-и член изрично е посочено, че Върховната сметна палата, заедно с Министерството на финансите, е длъжна да изработи подробен устав за реда на контрола и делопроизводството. В доклада това се коментира така: „Събранието напълно е съзнавало неотложната нужда на речений устав, за да ся организира и почне действията си Палатата.“

Чакала, чакала и не дочакала „речений устав“, Върховната сметна палата е принудена да работи в рамките на действащия закон. На състоялото се на 1 април 1881 г. заседание тя взема решение „личният ѝ състав трябва да се залови за работа и разпредели препратените от министерството документи на окръжните ковчежничества помежду членовете на Палатата, които и почнаха да ги проверяват.“ И така, Палатата веднага е започнала проверките си. Разбира се, в своята контролна дейност тя прилага отчасти и споменавания проектоустав.

Общо взето, работата е трудна, не особено резултатна. Другояче би било, ако го имаше този устав. Но не е само това. Според доклада „една от главните причини за неправилния и безуспешния ход по възложените

ней обязанности, е била и тази, че личният състав на Палатата в първата година е бил твърде ограничен, т.е. състоял се е само от 5 члена, един председател и 1 член-делопроизводител и то е едва на 15-й май 1881 г. ся е допълнил окончателно този състав; на 10-й юний обаче членът Д.Каранфилович е бил назначен за член на пограничната сръбска комисия...

Обаче законът не допуска съвместяване на служби. За да е всичко наред, Палатата иска решението на Министерския съвет за новата служба на члена на Върховната сметна палата, но нито препис от решението се получава, нито самият Д. Каранфилович се весва в канцеларията на Палатата, но докладът свидетелства, че той „си е получавал напълно жалувание като член в истата.“ Тя е донякъде сърдита, че „с назначението на члена г-на Каранфиловича Палатата ся лиши от един сътрудник и негово-то отсъствие причини замедление в прегледванието сметките.“

Най-сетне от Министерския съвет известяват, че г-н Каранфилович е назначен за деловодител при постройката на двореца. Малко преди това Министерството на външните работи уведомява Върховната сметна палата, че нейният член Д.Каранфилович е назначен за член в пограничната сръбска комисия.

Проблемът обаче си остава – Върховната сметна палата все още си няма правилник за дейността си, макар при изработването му да е ползвала опита на подобни учреждения в други държави (Сърбия, Гърция и Румъния). Липсата на този документ усложнява деловия живот на институцията, защото „личният състав, предвиден в закона ѝ, е съвсем несъразмерен с количеството на възложената нему работа и заради това в него проект предвиждаше по един докладчик при всекиго от членовете; но тъй като речений устав оставаше неразгледван и непотвърден, то Палатата, като ся убеди от направения шестмесечен опит за недостатъчността на персонала си, с отношение от 18 септември 1881 г., входящ № 159, повтори просбата си до Министерството на финансите за по-скоро разглеждане на представения проект за устав, та да може, на основание на него да ся допълни съставът ѝ с представения спомогателен персонал (референдери)... “

Следват назначения, а устав все няма и няма... Палатата изпраща писмо до действащия тогава Държавен съвет „с молба да покани той Министерството на финансите да даде надлежний ход на изработения от Палатата проект за устав“. В писмото от 25 май 1882 г. се проследява историята на прословутия устав, прилага се и екземпляр от него. Върховната сметна палата отново е принудена „да моли най-покорно Държавний съвет да обърне вниманието на министерството върху то-

зи въпрос, като ся разпореди за по-скорото снабдяване на Палатата с нужния устав... “

Държавният съвет отговаря с писмо, в което обяснява, че според неговия вътрешен правилник „настоящото предложение на Сметната палата неправилно е внесено и подлежи да се повърне назад, за да се внесе придружено с Княжеский указ.“ От доклада на Върховната сметна палата се подразбира, че на свое заседание Държавният съвет е решил: „Да ся помоли Министерството на финансите да ся погрижи за по-скорото удовлетворение речената нужда на Върховната сметна палата, като яви при това в Държавният съвет за причините за бавянието си до сега с това удовлетворение.“

Какво е положението в края на 1882 г.?

Докладът отрежда едно изречение за отговор: „За Палатата е неизвестно какво е направило Финансовото министерство за удовлетворението на нуждата ѝ, но и до днес тя не ся е снабдила с уставът, предвиден от закона.“ Тогава на власт е седмото правителство на България. То е доста необичайно – включва в състава си представители на Консервативната партия и... руски генерали. Премиер е ген. Леонид Соболев, който е и министър на вътрешните работи. Министър на финансите е Григор Начович, който е трайно свързан с институцията „Сметна палата“. Инициатор е на проекта за втория закон за нейното устройство и общо управление, приет през 1883 г. Очевидно други са приоритетите на този кабинет, естествено, и на финансовото министерство. Явно никак не му е било до този устав за дейността на Върховната сметна палата.

От този първи доклад на Върховната сметна палата се вижда, че не само тя не разполага с правила за своята дейност, а почти всички структури, имащи пряко отношение към бюджета. По тази причина Палатата непрекъснато пита и иска документи – свидетелства за реалното финансово състояние на различните ресори: като се почне от данъците и се приключи с доходите на министерства – на вътрешните работи, на правосъдието, на народното просвещение и духовните дела.

Според доклада до 1 март 1879 г. не е имало никакъв бюджет. Първият гласуван от Народното събрание е бюджетът за 1880/81 г. Преди него бившето окупационно управление съставя Сметка за разходите и приходите в княжеството за периода от 1 март 1879 г. до 1 март 1880 г. Върховната сметна палата решава да провери приходо-разходните сметки за финансовата 1879/80 г. Всъщност, проверката се съсредоточава върху бюджетните приходи. Разходната част на бюджета остава на втори план, защото „има много нередовности, за разяснението на които е възбудена преписка с разни лица и учреждения, която преписка не е още свършена,

то не е възможно да ся каже нещо окончателно по тази част на бюджета..“

Последното изречение на доклада точно на това поставя ударението: „Какъв ще бъде окончателният резултат от бюджета за 1879/80 година финансова, т.е. ще ся ликвидира ли той с недостиг или с излишък, то ще ся узнае при конечната му ликвидация.“

Впрочем, нека да вземем няколко щрихи от доклада...

✓ „Има обаче и такива даждия (данъци), които са събирани съвсем неправилно и с голямо отстранение от предписаните от закона форми, като за пример може да ся укаже на тъй наречените щрафни суми, при налаганието на които окръжните началници са били длъжни да издават на глобените лица квитанции за получения щраф; но такива квитанции са издавани само от няколко окръжни началници, които са били снабдени от губернаторите с редовни квитанционни прошнуровани книги, повечето обаче от окръжните началници не са издавали квитанции, тъй като не са били снабдени с редовни книги и са вписвали събраните от щраф суми в прости тефтери. Има и такива случаи, гдето началниците налагали щрафове неправилно...“

✓ „За прихода на гербовий сбор, преди пристиганието на поръчките от Русия марки и турянието им в употребление, което е станало от началото на август месец 1879 г., са практикувани разни способи, които не дават възможност за строго контролиране.“

✓ „След пристиганието на новите бандероли от Русия, предписано е било от Централното управление да ся изгорят останалите стари бандероли, като ся състави акт от определена комисия за унищожението им. Като ся поискаха съставените при гореупоменатата операция актове, за да ся узнае дали действително са били изгорени толкова бандероли, колкото фигурират по материалните книги на ковчежничествата, в отговор на това искание Министерството на финансите съобщи, че тъй като делото за бандеролите ся е изгубило в канцеларията на Министерския съвет, в което са ся намирали горните актове, то не може да ги достави на Палатата... От всичко гореизложено вижда ся, че не е било възможно да ся упражни подобающия контрол по приходът и разходът на бандеролите и то по неимение достатъчно сведения и данни... За изгубеното дело на бандеролите Палатата е настоявала да ся потърси то по най-енергически начин, и е молила Министерството на финансите да направи една анкета по този случай, което е и станало, и от съставения протокол от анкетната комисия ся вижда, че това дело е било

изпратено от Министерството на финансите в Министерството на външните дела, а това последното го е предало неофициално, т.е. без никаква бумага или же разписка в Министерския съвет, дето ся е изгубило.“

✓ *„Понеже не е имало указание по кой начин да ся оправдават получените из ковчежничествата суми, то са произлезли много разнообразия и неправилности при самото оправдание на сумите, от които по главни са следующите: 1-во, има много документи, написани на разни язици, напр. турски, гръцки и еврейски; 2-ро, документите не ся намират при съответствующите си парични искания, не са сдавани в ковчежничествата, а ся намират разпръснати по разните канцеларии, началнически, губернаторски и министерски, тъй щото и до днес следва да ся води преписка по изнамерванието на такива документи; 3-то, много от оправдателните документи са представени в препис и Палатата е била принудена да иска подлинните документи; 4-то, някои разпоредители по кредитите са представили само сметка за похарчените суми, като са предполагали, че тя е доста точна за оправданието разходът на сумите и когато им ся поискаха същински документи, те отговориха, че нямат възможност да представят такива, понеже не са събирали и то по неимение никакво разпореждане от страна на началството по този въпрос; 5-то, има представени документи, валидността на които може да ся оспорва, тъй като са представени от малко или много заинтересовани лица, например свидетелства от чиновници на някоя канцелария в изразходванието на известни суми; 6-то, има и такива разпоредители на кредита, които са държали у тях си оправдателните документи и сега, като им ся поискаха, представиха ги, като прибавят (в отговор на въпрос от Палатата защо са ги държали у себе), че това правяли по незнание где и кому да представят документите; и 7-мо, има и документи без подписи.“*

Любопитство предизвиква и настойчивото желание на Палатата да получи оправдателни документи за това колко е похарчено за депеши (телеграми) и за абонирането за вестници.

Върховната сметна палата отправя писмо до всички министерства, в което посочва: „От разглежданието документите на разните учреждения Палатата забележва, че при много квитанции от телеграми не ся намират преписи от тия последните; от няколко же преписи на телеграми, които са приложени при депешните квитанции, ся вижда, че много от тях са разменени по частни работи и са платени от правителствени суми; за да ся

отстрани подобно неправилно употребление на правителствените суми, Палатата има чест да моли министерството на ... да ся разпореда, щото в бъдеще подведомствените нему учреждения и лица при всяка депешна квитанция да прилагат препис от проведената телеграма.“

Вътрешното министерство реагира отрицателно на тази идея. Министърът обяснява тази позиция с такъв аргумент: „Имам чест, господине председателю, че повереното ми министерство не може да представи във Върховната сметна палата преписи от телеграмите, които то експедира, тъй като повечето от тях имат секретно съдържание и не бива да ся турят в известност с предаването им от една канцелария в друга. Това мнение ся споделя и от политическия кабинет на Негово Височество...“

Без да реагира така открито Министерството на финансите вкарва в разправията самия Министерски съвет с неговото решение, в което се използва дори авторитетът на Конституцията, нейния член 77. Ако той се разтълкува, щом „телеграмата съставлява една тайна, то копии от телеграмите няма да се изпращат у Сметната палата, а ще ся пращат само у казначейството подлинните квитанции на телеграфните станции, които ще служат наместо оправдателни документи.“

Това постановление на Министерския съвет направо разядосва Палатата и тя му дава обстоен отговор в доклада си, където не скрива своя откровен гняв: „Най-после Палатата не вижда каква тайна ся нарушава, ако ся следи дали персонала в разните правителствени учреждения не кореспондира по телеграфа за свои частни работи, а плаща такива кореспонденции, както това е ставало през 1879/80 финансова година, от казенните канцеларски суми. Палатата признава, че може да има и такива правителствени секретни депеши, съдържанието на които трябва да ся долага на Народното събрание, че сумата, изразходвана за тях, не е проверена от Палатата.“ Тя вдига бялото знаме: „Но като ся яви горепоменатото постановление на Министерский съвет, то на Палатата не оставаше друго освен да доложи това на Народното събрание.“

Има ли нещо по-различно по въпроса „за абониранieto някои от учрежденията на частни вестници и плащанието им от канцеларските суми“?

И в този случай Министерството на вътрешните работи се инати на поисканото от Палатата „да събере някои такива неправилно изхарчени пари.“ Пустият му абонамент каква доказателства ражда в двете спорещи страни!

Мнението на вътрешното министерство по този въпрос е:

„Без съмнение четението на вестниците не само е полезно, но и задължително за всякой честен чиновник, който совестно иска да изпълнява служебните си обязанности, той освен че черпи от там разни сведения и указания за насущните нужди на народа, за по-доброто полагание в действие на закона и други правителствени разпореждания и пр., но още има възможност да знае за лошите и беззаконни постъпки на подчинените му лица и следователно може да прекрати злото още от самото начало и да не остави виновните без заслуженото от него наказание.

Вследствие на това именно ся е практикувало правило, щото учрежденията да изписват поне местните по-сериозни вестници за канцелариите си на правителствени суми, понеже в този случай четението на вестниците не е частен интерес, но го изисква службата.

Министерството на вътрешните работи изписва всичките издаващи ся в Княжеството вестници за канцелярски суми, понеже вестниците, между другото, дават му възможност да следи над действията на своите чиновници и да зема своевременно мерки за разследването на постъпките на правителствените чиновници, за които ся пръскат слухове и ся пише във вестниците, и в случай на потвърждението им да зима мерки за прекратяването на злото и наказание на виновните това до известна степен може да ся примени и към окръжните управители и други учреждения.

Вследствие на всичкото гореизложено положително не намирам за възможно да удовлетвори ходатайството на Сметната палата, изложено в отношенията ѝ под № 203, 206 и 207, мога да се съглася да направя това само в този случай, ако Сметната палата ще ся потруди да ми съобщи обстоятелствена мотивировка на какво именно основание местните вестници не могат да ся изписват от правителствени учреждения за канцелариите им за смет на хазната. При това връщам и разписките, които са били приложени при гореказаните отношения на Сметната палата.“

Опонентът, естествено, разсъждава по съвсем друг начин:

„Върховната сметна палата има чест да извести Министерството на вътрешните дела, че тя напълно ся съгласява с доводите, изложени в отношението му под № 7260 от 12-й того относително ползата от четението на вестниците; но понеже при контролирането на доходните и разходните статии на бюджета тя трябва строго да ся води и придържа от съществуващите и съществувавши закони при прибирането или разходването на бюджетните суми и тъй като под названието канцелярски разноски ся разумяват само нужните за една канцелария вещи като пера, книги, мастило и пр. И нигде не ся вижда някое правителствено разпо-

реждане, с което да се упълномощават правителствените учреждения и лица да се абонират на частни вестници на смет на казенните суми, то Палатата има чест да моли покорно министерството да даде ход на отношенията ѝ под №№ 203, 206 и 207, заради това му и препраща четирите повърнати разписки.“

Но само това да е. Министерството на вътрешните работи вместо да изяснява отношенията си с Палатата внася въпроса в Министерския съвет, за да се произнесе по него. И странностите продължават – нормално е Палатата да бъде информирана за това решение направо от Министерския съвет, тя научава за него от писмо на финансовото министерство. Та в това решение се казва буквално следното: „Министерският съвет постанови: Да се натовари г-н министра на финансите да изработи и представи един правилник, който да определява какво именно се разбира под название канцеларски разноси, този правилник да влезе в сила от 1-й идущий януари.“

Този развой не отчайва Палатата. Макар и поставена пред свършен факт, тя не пада на колене, продължава да смята, „че такива суми похарчени са неправилно и без никакво основание, това се потвърждава и от впоследствие изработения правилник за канцеларски разходи, който дава права и то само на по-висшите учреждения да получават вестници и книги по специалността си...“

Щом така се опъват и МВР, и подкрепящият го Министерски съвет, то Палатата „намери за нужно да прекрати преписката и да доложи това на самото Народно събрание.“ Сиреч, включва казуса в доклада.

В него доста страници са отделени за забележки по приходните параграфи и алинеи на бюджета. Включени са поземленият налог вместо десятика (ошура), налогът на овците и козите (беглик), акцизът от суров тютюн (мурурие), доходът от продажба на бандероли, акцизът (шарангюмрюк, винерич) от вино, спирт и бира, патентът за право продаване вино и ракия (русатие), за право търгуване в дюкени, магазини и други открити помещения, гербовият сбор и др.

Не може да не се попита: А какво е положението с имуществото?

Черно на бяло в доклада е казано: „По государствените имущества не може да се каже нищо положително, понеже те не са още приведени в известие, което се вижда от разменената между Палата и Министерството на финансите преписка.“

За критика са и отчетите за получаваните приходи от митниците. Според доклада тук дефицитът е значителен. Това се обяснява с липсата на унифицирани и рационални правила за работата им или с тяхното муд-

но внедряване. В доклада е изтъкнато: „Такова изоставяние контролната част в митниците е повлияло на служащите и някои от тях почнали да пренебрегват тарифите и да злоупотребяват хазната. От прегледаните до сега митници се виждат сериозни злоупотребления в Лом до 40 000 лева (делото е дадено в съд), проверката на операциите по другите митници не е още свършена, но от прегледаните до сега декларации ся показва загуба по причина несъблюдението на тарифите.“

Преди да се залови с митниците Палатата иска да разбере от какво те са се ръководели при оценяването на стоките през 1879 г. От Министерството на финансите отговарят, че в него няма документи за подобни тарифи. Другояче казано, оценителите при митниците са оценявали стоките по формулата „кой както знае и може“.

В доклада са посочени в самостоятелни раздели доходите в Министерството на вътрешните дела, във ведомствата на народното просвещение и духовните дела и Министерството на правосъдието. Върховната сметна палата се натъква на факта, че вместо предвиденият сбор от 400 000 лв. от депешни в хазната влизат 278 276 лв. От ведомството по духовните дела са заложили да се съберат от брачните свидетелства (вулите) 25 000 лв., а в хазната постъпват някакви си 497, 15 лв.

И сякаш в името на хепиенда докладът огласява един положителен пример, който е същинска изненада за мнозина. От преминаването на недвижими имоти от едно лице на друго се предвижда да се съберат 40 000 лв., а реално в хазната влизат 251 039,02 лв. Налице е разминаване, и то в пъти. Палатата обяснява това „чудо“ с продажбата на много турски имущества през тази финансова 1879/80 г.

През януари 1883 г. се приема нов Закон за устройството и общото управление на Сметната палата, а през май е утвърден най-последно и първият Правилник за вътрешния ред на Сметната палата.

Кой е

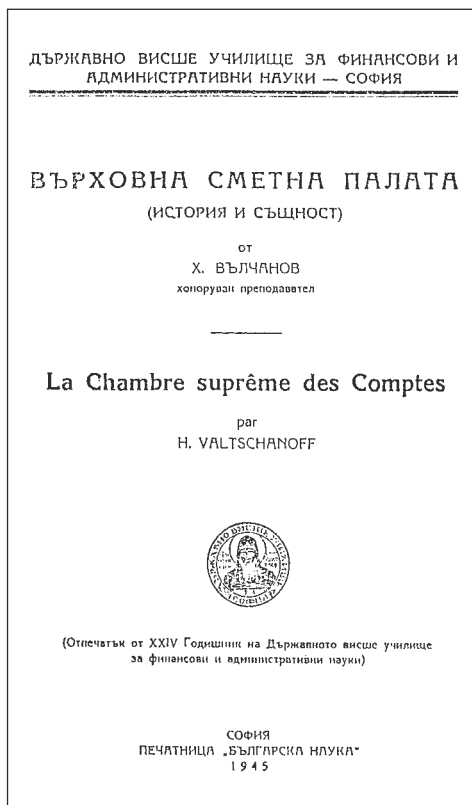
ПЪРВИЯТ ИСТОРИК НА ВЪРХОВНАТА СМЕТНА ПАЛАТА

Засега има само един историк на българската върховна контролна институция. Това е Хараламби Вълчанов, който през 1945 г. издава книгата „Върховната сметна палата (история и същност)“. Същност тя е отпечатък от годишника на Държавното висше училище за финансови и административни науки, в което той е хоноруван преподавател по бюджетна отчетност.

Хараламби Вълчанов е юрист, специализирал гражданско право в Римския университет. Бил е адвокат и началник на отделение в Министерството на финансите. Две години е съветник при Върховната сметна палата, три години – съветник в Бургаската областна сметна палата, става и съдия в Специалния съд при Върховната сметна палата.

Като бивш съветник при Върховната сметна палата прави разработка на тема „Двойна компетентност на областните сметни палати“, която намира място в списание „Финансов сборник“, в ноемврийската му книжка през 1935 г.

През 1940 г. издава първата част на своята книга „Публична отчетност (приложно административно-чиновническо и финансово-бюджетно право)“, а нейната втора част се появява през 1942 г. Тя именно се отнася до материята, свързана със закона за Върховната и областните сметни палати, със закона за финансовата инспекция и със закона за бюджета, отчетността и предприятията. „Като съветник при Върховната сметна палата и съдия в Специалния съд при същата, констатирах

голямото незнание от страна на отчетниците на тая процедура. За това давам разяснения и упътвания по тази важна материя“, отбелязва Вълчанов.

Безспорно най-значима е книгата му за Върховната сметна палата. Тя е издадена в София в печатница „Българска наука“. В предговора той изтъква: „Това висше финансово учреждение заслужава едно по-специално и подробно изследване и проучване не само от историческа и доктринерска гледна точка, но и от гледна точка на съвременните нужди на нашата държава. За съжаление у нас това до сега не е направено, за да се изясни важната роля, която е предназначена да играе нашата Върховна сметна палата спрямо публичните финанси и обществената отчетност чрез упражняване от името на законодателната власт върховния и независим финансов контрол“.

Той дава и такова обяснение: „Нашето законодателство по устройството и по компетентността на Върховната сметна палата, а така също и по уреждане на бюджетната отчетност и финансовия контрол, е имало като източник и като образец френското законодателство. Само по въвеждане и възлагане предварителния контрол на Върховната сметна палата правителството е имало пред вид белгийското законодателство.“

Първата част на книгата е историческа, в която са представени съществуващите до 1945 г. четири закона за българската Сметна палата. За всеки закон са посочени неговите отличителни белези. Вълчанов се спира и на проблемите, свързани с независимостта на институцията.

Същността на Палатата е предмет на разработка и анализ във втората част на книгата. Тук се започва от начина на учредяване, преминава се през нейното предназначение и спецификата на извършвания контрол, визирането, специалната юрисдикция, и се завършва с контрола на Върховната сметна палата спрямо централната администрация.

Като източници и важни документи при подготовката на книгата са използвани мотивите към законопроектите за Сметната палата, стенографските парламентарни дневници за дебатите по тия проекти и годишните доклади на Върховната сметна палата, представяни в Народното събрание.

Така е: Хараламби Вълчанов все още е първият и засега единствен историк на българската Сметна палата.

А ще има ли следващ?

И това се случва

П. Р. СЛАВЕЙКОВ – ДЛЪЖНИК НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

Да, и това е било... Председателят на Народното събрание Петко Рачов Славейков се оказва длъжник заради неотчетени пари, взети от него. Този случай за кой ли път доказва старата премъдрост, че на всеки... нищо човешко не му е чуждо.

Дядо Славейков е депутат в едно Велико и в пет обикновени Народни събрания. Във Второто обикновено народно събрание е негов подпредседател и след това председател (1880). В качеството си именно на такъв той е нарочен за неиздължен към парламента, защото не е представил някои оправдателни документи за извършени разходи. Това бива забелязано в края на 1887 г.

И това се случва с П.Р.Славейков – писателя, преводача, публициста, фолклориста, общественика, политика... Автор на редица историко-патриотични поеми, на много статии, басни и фейлетони, стихотворения, епиграми и пословици. Един от основателите на новата българска литература. Издател и редактор на вестници и списания. Член на Българското книжовно дружество. Учителствал на много места. Участник в Руско-турската освободителна война. Един от водачите на църковно-националната борба и на Либералната партия.

Нека обаче пак да си припомним, че тогава, през 1880 г., е председател на Второто обикновено Народно събрание... След седем години, на 16 декември 1887 г., е постъпило запитване към министъра на финансите от депутата Иван Андонов. От парламентарната трибуна той представя своя въпрос така:

„Понеже г-н Петко Р. Славейков в качеството си на председател на Народното събрание е изтеглил от хазната:

- 1) С квитанция от 6-й юний 1880 г. 2 561 лева и 35 стотинки, уж да отпечатва протоколите на тайното заседание на Народното събрание по делото Хогде и протокола на Търновското Велико Народно събрание за избора на Княз Александра Бетенберга;
- 2) С квитанция от 14-й априлий 1880 г. – 100 лева;
- 3) С квитанция от 25-й май 1880 г. – 800 лева;
- 4) С квитанция от 4-й юний 1880 г. – 295 лева.

и вместо да ги употреби за назначената им цел, той си поправил къщата, и с това си действие той направил злоупотреба на държавни пари; за това имам чест да попитам г-на министра на финансите какви мерки е взел против казаният Славейков, за да не пострада интересите на държавното съкровище, и дал ли го е под съд на надлежните съдебни власти.

Г-да представители! Аз мисля, че моето запитване е толкова точно и подробно, щото означава всичко, както квитанциите, с които е изтеглил сумата, така и датите. Няма какво повече да прибавям, освен да чакам обяснението от г-на министра“.

Министър на финансите по това време е Григор Начович. Като политик и държавник той също е с богата биография. Роден е в Свищов. Завършва френско-католически колеж. Учи политико-икономически науки в Париж, където слуша лекции в Сорбоната. Председател е на Свищовския революционен комитет. В Букурещ поддържа близки отношения с Доброделната дружина и подпомага сформиранието на Втората българска легия. По време на Руско-турската война (1877-1878) служи в Главното командване като разузнавач. Кореспондент е на френски и немски вестници, в които пише по българския въпрос. Автор е на няколко книги. Член е на Българското книжовно дружество. Депутат е в Учредителното и в седем обикновени Народни събрания, четири пъти е министър на финансите и два пъти е управляващ Министерството на финансите, три пъти е министър на външните работи и на изповеданията, два пъти е министър на търговията и земеделието, две години е управляващ Министерството на обществените сгради, земеделието и търговията. Бил е помощник кмет и кмет на София. Бил е дипломатически агент в Румъния, Австро-Унгария и Османската империя.

Историята познава Григор Начович и като яростен публицист, даже някои негови съвременници го сравняват с Велзевул. Той остава в ана-

П. Р. Славейков

лите на българската Сметна палата и като министър погазил независимостта ѝ – във втория закон, внесен от него, Сметната палата е сложена на подчинение на финансовото министерство по отношение на назначаването и уволняването на председателя и на нейните съветници (членове).

През 1887 г. пак като финансов министър Григор Начович отговаря така на депутатското запитване с леко прикрития ирония:

„Аз препратих запитването на пловдивския представител г-на Ивана Андонова в Сметната палата и исках да ми се дадат по него разяснения. Ето що получих от Сметната палата: истина е, че г-н Славейков от 1880 г., като бил

председател на II-то Обикновено Народно събрание е взел от квестора г-на Костова 2 300 и няколко франка под предлог да печати някакви си протоколи. През същата сесия вземал още други 100, 800 и 200 и няколко франка срещу разписка без да казва за каква цел ги е вземал. Сметната палата още на 1885 г., сиреч преди две години, му е писала в такава смисъл, че е взел от Народното събрание с разписка такава и такава сума, но, че тая разписка не служи за оправдание освен пред квесторите, и пише му да прати оправдателните документи да се оправдаят парите в Сметната палата. Г-н Славейков отговорил, че той е взел тия пари с цел да печата някакви си протоколи, които не е печатил, но е употребил парите за други някакви си цели, за които ще даде разяснения пред Народното събрание, което, ако не одобри целта, за която ги е бил иждивил, тогава той ще върне парите. Там си е и останал тоя въпрос. За другите три суми г-н Славейков нищо не е отговорил и до сега. През тая година, октомврий, Сметната палата е обявила на г-на Славейкова с постановление да се издължи срещу съкровището и му е дала двумесечен срок, в който или да оправдае сумите, или ще постъпи според закона за Сметната палата. Според тоя закон дава се на Палатата административна власт с постановление да тури секвестър на имуществата на длъжника.

Може би приближава сега времето, в което тая присъда на Палатата ще се изпълни над имуществата на г-на Славейкова.

Тия са обясненията на Палатата, които тя ги има по тоя предмет.“

По процедура следва винаги въпросът: „Задоволен ли е г-н запитвача от обясненията на г-на министра?“

Запитвачът казва, че е „задоволен от обясненията на г-на министра“. Като че ли най-задоволен е, че „са вземени мерки да се тури секвестър на имотите му“.

Дали нещо от имуществото на Дядо Славейков е поставено под възбрана, имало ли е или не някакъв заповор, историята за това поне засега мълчи...

Въпрос – отговор

ЗАЩО СРЕД СЪВЕТНИЦИТЕ НА СМЕТНАТА ПАЛАТА НЯМА НИТО ЕДИН ЮРИСТ?

Събота, 26 юни 1899 г. Ден, в който обикновено парламентът се занимава с прошения. Д-р Никола Генадиев решава да попита министъра на финансите как да се издигне равнището на върховната контролна институция, както се казва, на нужната висота. Тогава е 30-годишен, амбициозно се утвърждава като общественик. Журналист, редактор, издател. Пред него се разтварят широки хоризонти – в шест правителства е министър, а в две е управляващ министерства, в осем Народни събрания е депутат. Лидер на Народнолибералната партия, а сетне и на политическата формация „Народно единство“. Обявява се против въвличането на България в Първата световна война. Заподозрян в симпатии към БЗНС, той е убит на 30 октомври 1923 г. от привърженици на реакционното крило на ВМРО.

Д-р Никола Генадиев се откроява като един от най-добрите парламентарни оратори. И ето при първото си депутатстване през 1899 г. той пита министъра на финансите:

„Вярно ли е, че някои от съветниците на Сметната палата не удовлетворяват искането на специалния за нея закон, защото нямат средно образование? Че между съветниците нито един не е юрист? Мисли ли г. министърът на финансите да внесе в Народното събрание потребното предложение, за да се постави върховното контролно учреждение в държавата на надлежната висота?

Аз се научавам, че във Върховната Сметна палата имало съветници, които не удовлетворяват исканията на закона. Освен това, би било желателно да има повече юристи в Сметната палата... Най-после трябва да се вземат мерки, за да се разчисти туй учреждение от ония личности, които стават причина да не стои на висотата си това върховно учреждение в държавата. Ми се струва, че мнозина народни представители знаят, че за сметките на Народното събрание даже не са визирани платежните заповеди затуй, защото един от съветниците излязъл и отишъл да спи в къщи и запретил на разсилните да му носят каквито да е книжа в къщи. Такива постъпки може да се цитират със стотина. Ми се струва, че не е достолепно за държавата да стават такива неща, да се не изпълнява един закон, вотиран от Народното събрание, да се нарушава там, гдето най-

малко да се нарушава. Това исках да обясни г. министърът на финансите и, ако се окаже вярно, Народното събрание, ако обича, да даде право на г. министъра да измени състава на съветниците на Върховната сметна палата (*Един представител: Разбира се!*). Или да представи в Народното събрание други лица, което ще бъде по-правилно – за да се заместят некадърните; но по-напред, след като ги одобри Народното събрание“.

Следва отговорът на министъра на финансите Михаил Тенев:

„В закона за учреждението Върховна сметна палата, чл. 9-й, действително гласи, че за съветници в Палатата не може да се назначават лица, които нямат поне средно образование и не са служили най-малко две години като първокласни докладчици в Палатата, като главни счетоводители, главни контрольори, ревизори и старши подначалници при министерствата, или като контрольори при първокласни ковчежничества; но в закона нийде не е казано, че трябва непременно съветниците да имат юридическо образование. Както знаете, този закон е от 1885 г. още, и в това време не е имало подготвен персонал, за да отговаря на ценза, който предвижда законът, и затова в самото начало цензът не се е съблюдавал по образование, а е гледано да се изпълнява този член по отношение на службите, които са заемали лицата. Аз съм напълно съгласен с д-р Генадиев, че в интерес на службата би било да има в състава на Сметната палата няколко поне съветници с юридическо образование понеже те трябва да разбират и прилагат точно финансовите закони по отношение на платежните заповеди, които има да визират, както и документите, които им се представят за проверка. Желателно е занаяпред да се предвиди в закона, щото при назначаването на съветници да се има предвид това, понеже сега има достатъчно юристи, които са служили по финансовото ведомство и отговарят на условията, предвидени в закона.

Със Сметната палата не съм имал още време да се занимая, защото съм имал други по-важни работи. Освен това и не очаквах, че ще ми се направи една интерпелация по тоя въпрос. По-нататък, когато изуча положението на Сметната палата, състава и деятелността ѝ във всяко отношение, ако има нужда, ще внеса предложение за изменение на някои членове от закона, както и за уволнението някои от съветниците.

Никола Генадиев

Аз бих молил този въпрос да се оттегли до идущата сесия на Камарата. Но ако Народното събрание желае, може да упълномощи Министерския съвет да се занимае с него и в случай, че намери за нужно, да уволни някои от членовете на Палатата и ги замени с хора по-деятелни, по-способни и притежаващи юридическо образование, като ви уверявам още от сега, че Министерският съвет ще направи всичко възможно да се изберат лица, които напълно да отговарят на образователния ценз и да са подготвени за задачата, която е възложена на Сметната палата“.

Доволен ли е от отговора задалият въпроса д-р Никола Генадиев?

Да, доволен е от обясненията на министъра. Но не се отказва от идеята си: „Мисля, че Народното събрание трябва да разреши въпроса по какъв начин да се разчистят некадърните съветници на Палатата“.

Проф. д-р Валери ДИМИТРОВ,
председател на Сметната палата
(избран през 2005 г.)

Доц. д-р Георги НИКОЛОВ,
председател на Сметната палата
(1995-2005)

Надежда САНДОЛОВА, първият
член на Европейската Сметна палата
от България

На състоялата се на 14 април 2005 г. среща на предишния и сегашния екип на Сметната палата е изразено взаимно желание за приемственост и сътрудничество.

Председателят на Сметната палата проф. Валери Димитров изтъкна, че такъв акт – предаване на задължения от един на друг екип, се случва за пръв път в историята на върховната контролна институция. Доц. д-р Георги Николов, председател на Сметната палата между 1995 и 2005 г., пожела плодотворна работа на новия екип.

Обновената и модернизирана
сграда на Сметната палата,
ул. „Екзарх Йосиф” 37

Седалището на Европейската сметна палата в Люксембург

Среща на президентите на Върховните одитни институции от Централна и Източна Европа, Кипър и Малта, и на Европейската сметна палата, София, 7 и 8 декември 2000 г.

Сметната палата на Република България е домакин на XI-та среща на Работната група на ИНТОСАЙ по одит на приватизацията (София, 1 и 2 юни 2004 г.)

Председателят на Европейската сметна палата Витор Калдейра се разписва в почетната книга на Сметната палата при посещенията си в България през май 2008 г.

От 6 до 8 октомври 2009 г. в София се провежда Седмата годишна среща на Работната група на ЕВРОСАЙ по одит на околната среда. Домакин на събитието е българската Сметна палата. Участват представители на Върховни одитни институции на 26 европейски страни, Аржентина и Китай, на Европейската сметна палата и на ИНТОСАЙ. Темата на срещата е „Управление на водите и Европейската директива за водите“

На 28 април 2005 г. председателят на Сметната палата проф. Валери Димитров и членовете на Сметната палата се срещат с президента на Република България Георги Първанов. В обществото има голям респект към Сметната палата като институция, която извършва външен одит на публичните средства, заявява президентът.

Среща на председателя на Сметната палата проф. Валери Димитров със студенти

Всяка година Сметната палата връчва награди на медии и журналисти за отразяване на нейната дейност

Пресконференция на Сметната палата

Символът на Сметната палата – художествена пластика на сокол, е дело на скулптора Богомил Живков

Печатът на Върховната сметна палата до 1947 г.

Печатът на Върховната сметна палата след 1995 г.

Плакетът на Сметната палата, изработен в Монетния двор на Република България, е в три разновидности – златен, сребърен и бронзов

Тържествено събрание по случай 125-та годишнина от приемането на първия закон за Върховната сметна палата на България, 2005 г.

Документална изложба за историята на Палатата съпътства юбилейния празник

Проф. Валери Димитров подари на възпитаници на Средното специално училище за деца с увреден слух „Проф. д-р Дечо Денев“ ръкавици, за да тренират безплатно при боксовата легенда Красимир Чолаков

В землището на живописното село Ямна, разположено недалеч от Етрополе, служители от Сметната палата се включиха в националната инициатива „Да засадим дърво“ – на 18 април 2008 г. те се „отчетоха“ пред кметството на общината със засадени над 800 фиданки смърч

Проф. Валери
Димитров получава
от художника Иван
Яхнаджиев „облечен“
в багри одитен доклад
на Сметната палата

Отпечатъци от гравюри на художничката Златка Дъбова са използвани като атрибут на изискания протокол

 <p>PULSATE ET APERIETUR VOLIS ТРОПАТЕ И ИЩЕ ВИ ОТВОРАТ (ЛУКА XII.9)</p>	 <p>IN HERBIS AMOR EST SAPORIBUS HERBI (OVIDIUS) (ИМА БИЛА СРАЗУ ХИТРОСТ)</p>	 <p>UBI UBER, IBI TUBER КЪДТО Е БОГАТСТВО, ТАМ СА ПРИКАТЕ</p>
		<p>Борис Димовски</p>
 <p>COGITO ERGO SUM ИМАМ, АЗ ИЩЕ СЪЩЕСТВУВАМ</p>	<p>Почитуемият Борис Димовски изобретява със себе си оригинална форма на българския (или по-точно славяно-славянски) юмор. Той е човек, който не се интересува от политиката, но се интересува от хората, които са около него. Той е човек, който не се интересува от парите, но се интересува от хората, които са около него. Той е човек, който не се интересува от властта, но се интересува от хората, които са около него. Той е човек, който не се интересува от славата, но се интересува от хората, които са около него.</p>	 <p>QUI MULTUM HABET, PLUS CUPIT КОЙТО ИМА МНОГО, ИЩЕ ОЩЕ (СЕНЕКА)</p>

2 0 0 7

Сметната палата издаде свой уникален календар за 2007 г. с илюстрации по латински сентенции на художника Борис Димовски

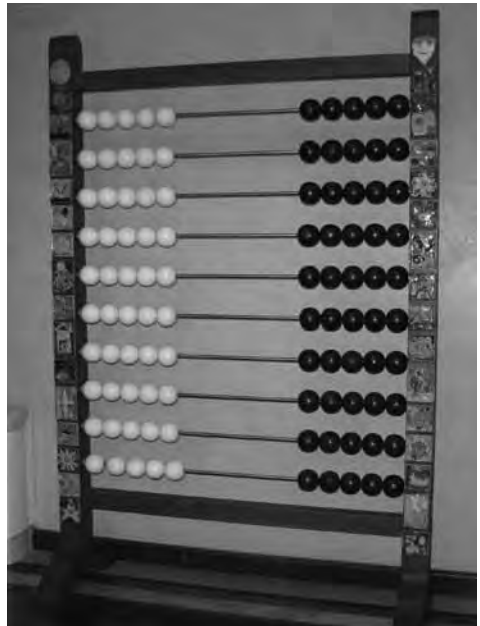

Теодосий Спасов със своя кавал участва в празничния концерт по случай 125-та годишнина от приемането на първия закон за Върховната сметна палата

Сметната палата издаде свой уникален календар за 2005 г. с картини на художника Румен Статков. В края на 2004 г. под патронажа на Сметната палата е организирана негова изложба „Опит за портрет на България“

„Сметната палата е едно голямо сметало – така мислят децата от школата по керамика при читалище „Витоша“ в София. Идеята е реализирана от художничката Людмила Чанкова с помощта на нейните малки възпитаници“. Така гласи надписът до превъплътеното през 2009 г. детско разбиране за Сметна палата. Извисилото се повече от метър дървено сметало ви посреща още при влизането в сградата

Директорът на дирекция „Връзки с обществеността и издателска дейност“ Виктория Лазова получава грамотата, с която фондация „Програма Достъп до информацията“ награди Сметната палата за най-добър уеб сайт за 2007 г.

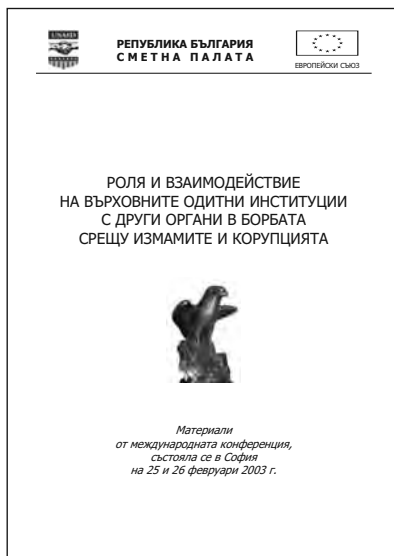
Ръководство за туининг проекти на Върховни одитни институции на основата на добрите практики – издание на английски език, подготвено с активното участие на експерти от българската Сметна палата

Сметната палата издава служебен бюлетин

Годишните отчети за дейността на Сметната палата се внасят в Народното събрание

В сборник, отпечатан на български и английски език, са събрани материалите от международната конференция на тема „Роля и взаимодействие на Върховните одитни институции с други органи в борбата срещу измамите и корупцията“, София, 25-26 февруари 2003 г.

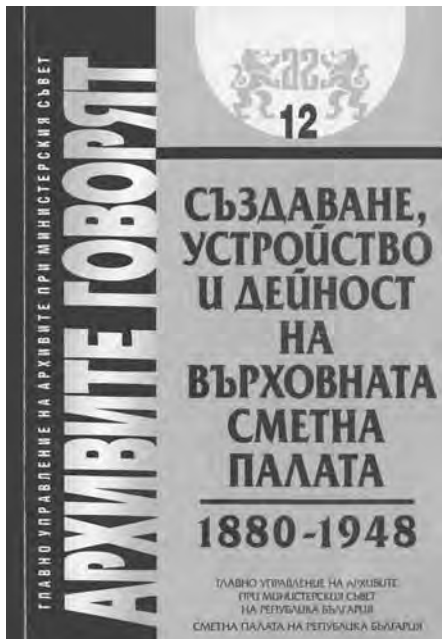

Стратегия за развитието на Сметната палата, 2007 – 2012 г.

Основни резултати от изпълнението на туининг проект по програма ФАР

Сборник, издаден по случай 120-годишнината от приемането на първия закон за Върховната сметна палата

От 2006 г. Сметната палата си има свое списание „За нас“

ЛИСАНСИЕ ПО ПРАВО Е СЪВЕТНИК ПРИ ВЪРХОВНАТА СМЕТНА ПАЛАТА

К какво означава лисансие?

Тълкуванията са няколко. Преподавател с научна степен. През Средновековието – университетски преподавател, получил право да чете лекции до защита на дисертация. В редица страни на Западна Европа и Латинска Америка – първа научна степен, която дава право за преподаване в средно учебно заведение. Притежател на университетска диплома. Обобщено казано: лисансие – това е диплома, титла, звание за най-висока образователна степен.

Повече от десет години лисансието Никола Пиперов е съветник при Върховната сметна палата, в която е назначен на 12 декември 1899 г. От публикувана негова книга през 1914 г. се разбира, че тогава е вече главен секретар в Министерството на финансите.

Лисансието е автор на книги, които привличат вниманието на сериозни читатели. Освен това самият той в една направена от него справка пише, че е имал вземане-даване с печатарството и вестникарството. Споменава три вестника и едно списание. Вестниците ги подрежда така:

„Работник“, орган на печатарското работническо дружество в София. Излязъл само в 14 броя през 1887 г.

„Глас“, първият всекидневен вестник в България, издаван през 1887 г. само в 9 броя и спрян от немане на парични средства.

„Народна воля“, излязъл само в 2 броя през 1887 г. и спрян от цензурата.

Месечното списание „Икономическа борба“ за финансови и икономически работи излиза десет години (1925–1935).

Притежавал е печатница. С нея е свързан един факт от биографията на бъдещия „вожд и учител на българския народ“ Георги Димитров. През 1894 г. той се преселва в София и поради недоимък е принуден да започне работа като словослагател в печатницата на Никола Пиперов.

През 1901 г. Пиперов публикува книгата „Данъците в България, разгледани от гледна точка на правото и икономическата наука“. На заглавната страница е написано, че авторът е лисансие и съветник при Върховната сметна палата, а на титулната страница е представен само като лисансие.

През 1909 г., пак като лисансие и съветник при Палатата, Никола Пиперов издава книгата „Финансовите и търговските въпроси между Бълга-

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

ДАПЪЦИТЪ ВЪ БЪЛГАРИЯ

РАЗГЛЕДАНИ

ОТЪ РЯВНА ТОЧКА НА ПРАВОТО И ИКОНОМИЧЕСКАТА ШКАЛА

I. Началото на правния дапацитъ въ България. — II. Понятието за дапацитъ на финансове съ-
дѣлки въру средата и извѣстията. — III. Функцията на дапацитъ изрѣд на дапацитъ
IV. Умѣното и бѣбитъ на депозитната въ Англия и Франция за развитието и справедливостъ
при обявяването си дапацитъ. — V. Дѣлътъ на дапацитъ въ Италия и Пруссия. — VI.
Умѣното на правния дапацитъ въ България и извѣстията на дапацитъ въ България. — VII.
Икономическиятъ послѣдствъ отъ дапацитъ системата.

Отъ

НИКОЛА ПИПЕРОВЪ

сѣвѣтникъ при върховната сметна палата.

ИЗДАВА

Книжарницата на Хр. Огивевъ въ София
1901.

БЕЗРЕДИЕТО

въ

ДЪРЖАВНИТЪ ФИНАНСИИ

ОТЪ Н. ПИПЕРОВЪ

сѣвѣтникъ при върховната сметна палата.

ОТПЕЧАТЪКЪ ОТЪ КН. V НА СПИСАНИЕТО НА БЪЛГАРСКОТО
ИКОНОМИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО

СОФИЯ
ПРИДВОРНА ПЕЧАТНИЦА
1910

рия и Турция, изяснени със сведения, почерпани из финансовата и политическа история на Турция“.

През 1910 г. е отпечатана книгата му „Безредието в държавните финанси“. Авторът е представен само като съветник при Върховната сметна палата. Пояснено е, че това издание е отпечатък от кн. V на Списанието на Българското икономическо дружество. Тук Пиперов е написал:

„Управлението на държавните финанси, както от вчера, тъй и от днес, е пълно с много факти за отсъствието на всяка система, държавен морал, дори и какъв годен ред при откриването и започването на нови предприятия и доставки за държавата. Подробното изучаване на разните свръхсметни кредити, гласувани през последните двадесет години, ще ни даде потресни факти; от него можем да видим как министрите на България, които целия си живот прекарват в шум и викове за спазване на конституцията, са се разпореждали, а продължават и днес да се разпореждат със средствата на държавата, и то като напълно неотговорни и неограничени лица“.

През 1911 г. в същото сисание намира място статия на Никола Пиперов със заглавие „Върховната сметна палата като сътрудница на законодателното тяло в контрола по бюджета“. Тук той казва, че по тази тема „до сега почти нищо не е писано“, и изтъква следното:

„Ние мислим, че в този момент, когато в обществената съвест се забелязва едно пробуждане, когато се търсят отговорности и отправят искания към всички учреждения и лица, тясно свързани с харченето и контрола на ония средства, които са определени за държавни нужди и обществени блага, не ще остане без полза, ако в няколко страници се изложи и определи дейтелността на Палатата относно контрола, който тя е упражнявала не само в миналото, но и днес върху действията и разпорежданията на министрите с кредитите, които Народното събрание оставя в тяхно разположение за посрещане на редовните и извънредните нужди за държавата. Когато се знае в какви граници и при какви условия Сметната палата извършва определената ѝ в законите длъжност, тогас по-лесно могат да се търсят недостатъците на нашата контролна система и да се заработи за тяхното премахване.“

През 1914 г., вече като главен секретар в Министерството на финансите, Никола Пиперов издава книгата „Законите и обичаите на войната в миналото и днес относно събиране данъци, налагане контрибуции и реквизиции“. Тя също е отпечатък от Списанието на Българското икономическо дружество.

През 1922 г. в Лайпциг са отпечатани две от книгите му: „Парите в механизма на размената“ и „Икономическа България в миналото

Законитѣ и обичаитѣ на войната въ миналото и днесѣ

относно събиране данъци, налагане
контрибуции и реквизиции.

отъ

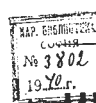
Н. Пиперовъ

Главен секретаръ въ министерството на финансите,

Отпечатъкъ отъ кн. 2 и 3, год. XVII на списанието на
Българското Икономическо Дружество.

СОФИЯ
Церква Придворна Печатница
1914.

НИКОЛА ПИПЕРОВ

ИКОНОМИЧЕСКА БЪЛГАРИЯ

В МИНАЛОТО И НАСТОЯЩЕТО

ТОМ I

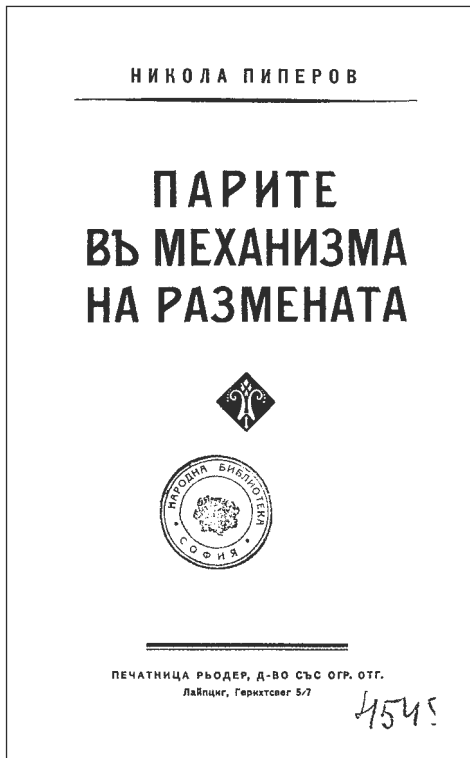
За държавната закрила
на труда и производството от
1878 до 1921 г.

ПЕЧАТНИЦА РЙОДЕР, Д-ВО С ОФР. ОТГ.
Лайпциг, Герихтсвг 3/7

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА - СОФИЯ

XXXIII 6/29

и настоящето, т. I, за държавната закрила на труда и производството от 1878 до 1921 г.“ В предговора той отбелязва:

„В този ми труд, който съставлява част от едно цяло и завършено проучване на икономическото и финансовото минало и настояще на България, са разгледани митните тарифи, търговските договори и всички други наредби на държавата за закрила на местния труд и производство. Голема част от книгата беше написана и готова през 1918 г., но поради събитията, които настъпиха наскоро, не можа да се тури под печат.

... При все това закъснелите и задремали народи, каквито сме всички народи от близкия изток, треба да изучават своето икономи-

ческо минало и настояще, да търсят и знаят причините, които са пречили на техното икономическо и търговско преуспяване, за да могат да върват от бедност и мъчен живот към всеобщо благосъстояние. Ние треба да гледаме на миналото по-често и като го знаем добре ние можем със спокойствие и сигурност да минаваме от една система към друга и да се отърсваме все повече от натрупалите се грешки и заблуждения.

С моята работа и изучавания аз не търся да застъпвам икономическите интереси на отделни лица, партии или групи. В хармоничното развитие на икономическите сили аз виждам условията за увеличение благосъстоянието на всеки народ като част от човечеството.“

През 1924 г. се появява книгата му с доста респектиращо заглавие „България в световната политика на великите държави, 1876–1924“.

През 1932 г. Никола Пиперов отпечатва брошура със заглавие „Работата на френските националисти за цялостна Югославия“. Тази разработка първоначално се появява в спомената „Икономическа борба“. Ние го напечатахме в отделна книжка за ония, които не са чели списанието, пояснява Пиперов.

На корицата като анонс е изписано: „Над историята на славянските племенни борби на полуострова, на племенните различия и разпри стои

българското Отечество с отделна независима българска държава.“ Знаменателно е и това, че публикацията си има и мото: „Ни един камък не може да се отрони от българското отечество и от българската държава за никакво славянство или за племенно спояване.“

Ами вижте какъв финал има книжката:

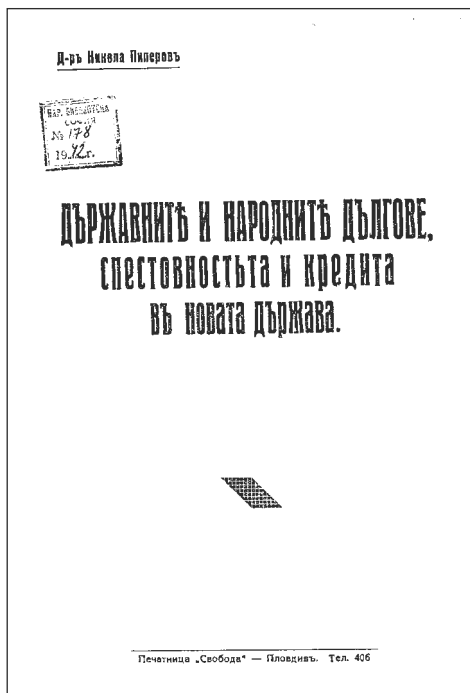
„Не е дошъл още нашият час. Когато между народите в Европа нарее идеята за дигане (на) митническите граници, които ги разделят днес, тогас ние ще влезем в групата на индустриалните държави, а не в тази на земеделските, както за това се работи днес. Със скъсания сръбски цървул не може да се закърпи българския. И отделно, и заедно, и български, и сърбски ще търсат еднакво пазари за своите произведения в големите индустриални държави.“

Брошурата „Държавните и народните дългове, спестовността и кредита в новата държава“ се появява в 23 страници през 1941 г. Тук авторът Никола Пиперов е вече доктор на науките. Последната ѝ шеста част е озаглавена „Кредитната политика на новата държава, която иде.“ Тя завършва така:

„Времето работи за всички, които в грижи и безспирен труд за повече блага, загубиха: и състоянието, и здравето си под тежестта на лихварството, но заключената обществена съвест, в касите на банкерството, ще бъде скоро освободена и скриваните истини ще бъдат изнесени. Класическото учение за кредита, за лихварството и за печалбата изживява последните си не дни, а часове.“

През 1946 г. достолепният вече на възраст Никола Пиперов издава последната си книга „Съграждането на разрушена и опожарена София под светлината на държавната и на народната парична възможност“. Тя е написана в достъпен, популярен стил, и то от какъв автор-амалгама – лисансие, съветник, икономист, финансист.

Пиперов анализира паричната стойност на нанесените загуби, тяхната оценка и плащане, данъците и заемите за съграждането, държавната и народната парична възможност. Той критично пог-

лежда и на приетия през юли 1946 г. закон за подпомагане и финансиране възстановяването на Столицата.

В книгата има публицистика, теория и практика, търсене на решения и намиране на „светлина в тунела“... Впрочем да му дадем думата:

„През Втората световна война ние не воювахме, а стояхме само във въоръжено състояние. Когато войната вече беше към своя край, в последната минута, ние се намесихме и взехме страната на едни държави против други. До намесата ни във войната ние не погубихме нито един човек, не разрушихме нито един покрив, не изгонихме из домовете им хиляди семейства с дребна челяд и не ги поставихме посред зима да търсят подслон, храна и облекло.

Ние не воювахме, а стояхме само във въоръжено състояние, но това не ни запази от развихрения човешки гнев. И на нас беше нанесен тежък удар. Почти една трета от сградите на София бяха разрушени или опожарени: общински и държавни сгради, училища, водопроводи, електрически централи и всички придобивки на новия град... Според сведенията на някои софийски вестници към м. юни 1944 г. в столицата е имало разрушени и опожарени необитаеми постройки от бомбардировките: жилища – 10 000, магазини, складове и работилници – 369, индустриални заведения – 128, фурни – 39, казарми и болници – 24, църкви – 14, обществени и държавни постройки – 288, театри и хотели – 19. Всичко – 12 567... Развихреният човешки гнев беше доволен.

А време е вече да се набележи, разчисти и отвори пътя за съграждане на разрушения град. Нещастieto и опасността сближават и спойват птиците и животните. Този природен закон като че не действа върху човека. Пострадалите са в пълно разложение и разединение. Те не се срещат. Те не търсят големия колективен ум, който само може да ги поведе скоро и сигурно към онзи живот, който те имаха преди разрушаването на столичния град. Без колективния ум на пострадалите не може да се започне и завърши голямата работа на съграждането. Тези ми редове са първият вик, първият зов и първото спомняне, че без колективния ум на пострадалите не може да се съгради разрушена и опожарена София.“

През 1910 г. като негов опонент се изявява колегата му Иван Атанасов, назначен за съветник при Върховната сметна палата на същата дата – 31 декември 1899 г., на която е назначен и Никола Пиперов. Още в заглавието на брошурата „Върховната сметна палата и безредието в държавните финансите“ се усеща нагласата на Иван Атанасов за полемика.

В самия край на книжката даже е посочена датата на завършването ѝ – 26 август 1910 г. Бие на очи неговото коренно различно от това на Пиперов мнение.

Брошурата започва така:

„В списанието на Българското икономическо дружество, книжка V от тази година, е поместена една статия със заглавие „Безредието в държавните финанси“ от Н.Пиперов, съветник при Върховната сметна палата (*Под линия се посочва, че статията е издадена и в отделна брошура*). В тази статия авторът мимоходом солидаризира с причинителите на констатираните

от него нередовности и Върховната сметна палата, като бележи, че тая подирната не е възприела неговото мнение по контрола на свръхсметните кредити, което мнение било основано на самото гледище на Народното събрание в това отношение, и твърди, с други думи казано, че Върховната сметна палата при визирането на платежните заповеди за изплащането на гласуваните от Народното събрание свръхсметни кредити била *в право* да разгледа по същество основателността на гласувания кредит, а не само по форма.

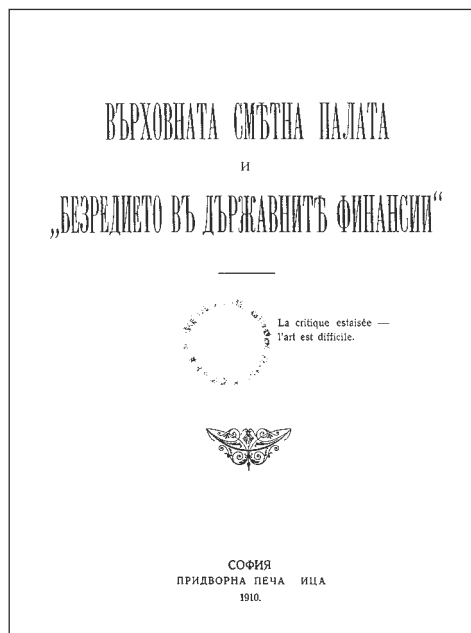
Авторът щеше да принесе твърде голяма полза на делото, ако се беше изказал по-обстоятелно по въпроса и ако беше обосновал мнението си по-теоретично, защото тъй както е засегнал въпроса това не може да послужи освен да се заблуждава обществото или поне онази част от него, която не е посветена в техниката на работата.

Нашата задача е да изложим тук онези законни основания, от които ще се установи, че поддържаното мнение от автора на спомената статия е несъстоятелно.“

А краят на публикацията е:

„От изложеното до тук става ясно защо Върховната сметна палата не е могла да усвои възгледа на автора на поменатата статия.

Този възглед не се оправдава нито от финансовата наука, нито от нашите и чуждите закони. Той е и ще си остане един парадокс.“

АЛЕКСАНДРОВЦИТЕ – СТАМБОЛИЙСКИ И ЦАНКОВ – СТРЕЛЯТ ПО СМЕТНАТА ПАЛАТА

Идеологът и лидерът на БЗНС Александър Стамболийски не е приемал Върховната сметна палата в тогавашния ѝ вид. Десетина година преди да стане министър-председател активно участва в обсъждането на нейния бюджетопроект за 1908 г. и 1909 г.

Когато през 1908 г. се предлага да се увеличат заплатите на докладчиците от всички степени, пред тях се изпръчва палката със „стоп“, представете си, на... земеделския водач. Защо?

В парламентарните стенографски дневници е записано:

Ал. Стамболийски: Ето учреждение, на което ние трябва да погледнем по-обстоятелствено. Аз бих желал да се остави бюджетът на Върховната сметна палата на по-свободно време, за да се изкажа какви реформи трябва да станат.

Някои от мнозинството: А-а-а!

Ал. Стамболийски: Моля, аз зная, че ако Върховната сметна палата беше устроена така, както е устроена в другите държави, както е в Белгия, както е в Испания, ние нямаше да имаме това разточителство. Ние нямаше да имаме днес такова забъркано положение. Самите чиновници, самият директор (б.а. – институцията никога не е имала директор, а винаги е оглавявана от председател) на Върховната сметна палата не един път е докладвал, че тя не стои на оная висота, на която би трябвало да стои. Желателно е да възприемем принципа да въведем предварителен контрол в държавата.

Някои от представителите: Въведен е.

Ал. Стамболийски: Не е въведен. Желателно е, казвам, да възприемем този принцип, който е легнал в един белгийски закон от 1846 г., дето се казва: „Никога платежна заповед не се предава на контролорството, ако не бъде скрепена по-рано с подписа на Върховната сметна палата.“ Никакъв разход от държавното съкровище не може да стане, ако платежната заповед не бъде прегледана от Върховната сметна палата.

Някои от представителите: И у нас е така.

Ал. Стамболийски: Не е така у нас. Г. министърът на финансите у нас спокойно може да харчи, може да преглежда, да позволява разходи без да пита Върховната сметна палата. Та, казвам, желателно бе да спрем, да видим как е устроен контролът във Франция, в Англия, в някои други държави, защото той е различен.

Някои от представителите: Не му е времето сега.

Ал. Стамболийски:... и да се опише как е устроено това учреждение в Испания, а особено в Белгия, защото то е най-важното учреждение и най-добре устроено. Ето защо трябва да възприемем този принцип.“

При разискванията за бюджетопоекта за 1909 г. отново звучат вече познати рефрени...

Според Александър Стамболийски нашата Сметна палата не е на мястото си и е наложително да се въведе „истински предварителен контрол у нас“. И за да е по-убедителен, в подкрепа на своята теза отново дава примери с подобните върховни контролни институции в Белгия, Италия, Англия и Япония.

Пред финансовия министър той енергично настоява да се промени законът за Върховната сметна палата в тази посока:

„Аз мисля, че знаете как е нареден предварителният контрол там: там министърът не може да похарчи нищо извън гласувания бюджет, и не само това; не може да предвиди никакъв доход в държавата за покриване на държавните разходи без съгласието на Върховната сметна палата, и последната е един вид като пълномощница на самия парламент; когато намери нещо, някакво беззаконие, след като Министерският съвет обсъди това нещо, може да извърши сделката, но с известна уговорка, и когато се свика парламентът, тя докладва на самия парламент. Министърът, значи, и цялото правителство е ангажирано, и знае се, че парламентът ще потърси сметка. Самата Върховна сметна палата е нещо като парламентарна пълномощница. Та, казвам, време е и у нас да въведем този предварителен контрол“.

Министърът на финансите Иван Салабашев го уверява, че „предварителният контрол съставлява една от най-главните точки на програмата на сегашното правителство“. И продължава:

„Сега, в новия законопроект за отчетността по бюджета, който е изработен почти, този принцип впълне ще се прокара. Ако стане нужда да се измени законът за Сметната палата, ако не може да се уреди това само със закона за отчетността по бюджета, ще се измени и законът за Сметната палата. На всеки начин Сметната палата, за която кой какво ще да казва, при всичко, че някои се подиграват с нея даже, но аз съм впълне

Александър Стамболийски

уверен, че може да се гледа на нея с едно уважение; всеки един от нас би желал да се повдигне престижът, да се повдигне авторитетът на това учреждение, и аз съм уверен, че във Върховната сметна палата всички ще имат пълно доверие тогава, когато именно там се концентрират ключовете на всичките разходи.“

По Палатата сякаш с картечница стреля и депутатът Вълчо Георгиев: „Ако има учреждение, което още от основаването си да е занемарено у нас в България, то е Сметната палата. Най-върховното учреждение у нас и в цял свят е Сметната палата, през което преминават всичките сметки на цяла България и там, като такава, ние трябва да съсредоточим най-честните и най-добрите сили. Но какво виждаме? Ако се разходим из Сметната палата, ние ще намерим най-недостойните хора, вмъкнати в тази Върховна сметна палата. Сега, по какви съображения, откакто съществува туй учреждение, там не са могли да се настанят хора, които да отговарят на действителното назначение на туй високо учреждение, не зная. Но мене ми прави силно впечатление дето най-неспособните хора там се прашат. В 1899 г., когато дойдоха радославистите на власт, с поемането властта още, те назначиха една комисия – мисля, ако се не лъжа, редът е от Народното събрание да се назначи – за да прегледа делата на Върховната сметна палата, и тогава пречистиха и промениха персонала. Но с промяната на този персонал, с вкарването на нови лица в Сметната палата, не се подобри качеството на персонала ни най-малко, напротив, мога да кажа, че се влоши, отколкото да се подобри. Върховната сметна палата, в ръцете на която са поверени сметки на нашата България, дето минават всичките заповеди, с които се изплащат всичките суми за разходите, било на чиновничеството, било за постройки и пр., трябва да подбира хора, които стоят на своята висота и да оправдават целите, които туй учреждение гони. Ние ще намерим хора, прибрани от бакалници и назначени в туй учреждение, само и само затуй, защото са били поддържани от този или онзи. Според мене трябва вече един ден – ако не може тази година, то идущата година, когато ще се съберем – да се назначи една комисия, която да прецеди туй учреждение, толкоз повече, че въвн от неспособните хора, в него се намират и излишни хора. Когато се прегледа този персонал, когато се пречисти той, когато са назначат хора достойни, хора с висше образование, които да отговарят напълно за туй учреждение, аз тогава ще помоля г. министра, след като намали числото на чиновниците, да подобри тяхното положение, защото, ако има чиновници, на които не е дадено нито една стотинка повишение, то е Върховната сметна палата и там никакво подобрене не е правено откато чиновниците съществуват в туй учреждение.“

Ами какво да се каже за тази негова депутатска оценка:

„Затуй ще моля г. министра на финансите да се замисли върху туй учреждение, да го направи да отговаря действително на Върховна сметна палата, а не на смешна палата, защото тя действително е смешна при този персонал, който стои там, защото там има чиновници, които са замесени в постройката на българската църква в Цариград, и в Букурещ, и на много места, и още много други чиновници, за които не му е мястото сега да говоря; по-добре, който иска частно да му ги разправа, отколкото сега да ги изказвам в камарата.“

След около пет години, на 20 юни 1914 г., по време на общите дебати по държавния бюджет народният представител д-р Никола Сакаров в своята реч вметва:

„Има едно учреждение в България, което е орган на Народното събрание, което има за задача да докладва на Народното събрание за делата на министрите, което има за задача да докладва на Народното събрание за изпълнението на бюджета от правителството. И това учреждение, което носи голямото име „Върховна сметна палата“, е едно учреждение, което трябва най-напред да се изгори, едно учреждение, което ако беше изпълнявало някога ролята си както трябва, можеше да икономиса твърде много елементи, материали и на държавните процеси. Защото Сметната палата е властният орган, който не може да се уволни от г. министра на финансите, който дава отчет на Народното събрание, един орган, който може да бъде уволнен с решение на Народното събрание. Сметната палата е в положение да спре незаконните разходи, а не да им търси начин за оформяне с традицията, с някакви примери от миналото, запомнен от някой архивар на Сметната палата – не само от някой архивар, там има много съветници, които са архивари – запомнени от тях и прилагани, като подвеждат даже, ако обичате, и финансовия министър. Говоря дотолкова, доколкото Сметната палата не носи същевременно онези недъзи, които всички наши държавни учреждения носят, като недъзи на днешната държава при туй класово господство, което ние имаме, говоря за онова, което е възможно да се промени в рамките на нашите днешни условия.“

На другия ден, 21 юни 1914 г., в дебатите по същата тема отново се посочва пример с доклад на Сметната палата и направени от нея изводи. Пак се подхваща разгорещен спор... Именно в него Александър Стамболийски спонтанно изрича почти по шекспировски: „Има нещо гнило в Сметната палата!“

Но идват годините, когато той става министър-председател (1919–1923), воденото от него БЗНС има мнозинство в Народното събрание и

без проблеми може да си гласува и приема каквото си поиска. По това време земеделският водач сякаш забравя какво е говорил за Сметната палата като институция, за необходимостта тя да се издигне на висотата на своите посестрими от Белгия, Италия, Англия и Япония... Макар да беше три пъти премиер, оглавяваният от него кабинет не направи нищо за промяната на Сметната палата, на нейния статус, на нейната дейност. Сухата историческа справка доказва това.

На политическия хоризонт се появява друга звезда – проф. Александър Цанков. Общественик, политик, държавник, преподавател и ректор на Софийския университет. Председател на Българското икономическо дружество. Като публицист е известен с псевдонима Александър Аджера. Член на БАН. Автор на книги. Започва като социалдемократ, а завършва като прохитлерист... При споменаването на името му най-напред изниква асоциацията, че той участва дейно в подготовката на преврата на 9 юни 1923 г. След него става министър-председател (1923–1926). При неговото управление избухват Юнското и Септемврийското въстание (1923). През 1924 г. правителството прокарва закона за защита на държавата. Разтурени са партии, погават се граждански права, започват репресии срещу противопоставящите се на властта. Сред жертвите на „белия терор“ са такива таланти като Гео Милев, Сергей Румянцев, Христо Ясенов, Йосиф Хербст...

Александър Цанков е жесток не само към политическите си опоненти, а и към... Върховната сметна палата. На 1 март 1924 г. той отива в Народното събрание, за да отговори на питането на депутата Димо Кьорчев. Той също е доста известен за онова време като философ, публицист, литературен критик. Един от теоретиците на българския символизъм. Като политик е изявен деец на Либералната и Националлибералната партия. Избиран е за депутат в три обикновени Народни събрания.

Тъкмо при второто си депутатстване Димо Кьорчев развива своето питане: **Защо министър-председателят, като представител на изпълнителната власт, е уволнил двама съветници от Върховната сметна палата, именно Христо Михайлов и Бърни Бончев. По този повод той прави кратка историческа ретроспекция... Впрочем ето го питането:**

„Защо са уволнени тези съветници на основание на един министерски доклад до царя, когато според чл. 3 от Закона за Сметната палата съветниците при Сметната палата се уволняват по решение на Народното събрание. Чл. 3 от Закона за Сметната палата казва: „Председателят и съвет-

ниците се назначават от негово Величество по доклад на председателя на Министерския съвет, а се отчисляват по изказано недоверие от страна на правителството или на Народното събрание, но и в двата случая по решение на последното“, т.е. на Народното събрание. Законът за Сметната палата и неговото прилагане от 1881 г. до днес сочи, че никога без решение на Народното събрание не е уволнен нито председател, нито съветник от Сметната палата. Тези въпроси са разисквани при приемането на закона, както в 1880 г., така и по-после, в 1883 и 1885 г., па и г. министърът на финансите във вчера раздадения законопроект за изменение на Закона за Сметната палата също се спира в чл. 16 на този въпрос. В дневниците, книга 1, 2 и 3, от 1881 г., когато е приет законът (б.а., тук Кьорчев греши – законът е приет през 1880 г.) – докладчик е бил д-р Антонов, а министър-председател е бил покойният Каравелов – се казва, че съветниците и председателят на Сметната палата трябва да бъдат независими, защото тя е конституционен институт, т.е. тя контролира като една независима магистратура отчетите и бюджетите на окръжните, на селските, на всички държавни и национални учреждения; следователно тази висша контрола може да дава отчет само пред Народното събрание. Наистина, в нашата конституция, в чл. 105, където се говори за работите, с които занимава Народното събрание, в п. 6 се казва, че Народното събрание преглежда сметките, отчетите, които Сметната палата дава нему, за контролата, която е упражнила върху всички държавни отчетници. Когато при приемането на закона е бил разискван въпросът за несменяемостта на председателя и съветниците при Сметната палата, още тогава, в 1881 г., се е разбрало по един много ясен начин, че Сметната палата е една конституционна институция, която контролира, но съставът на която може да бъде сменяван само от Народното събрание. Народното събрание чрез нея осъществява общия контрол върху упражнението на всички бюджети в страната. Покойният Каравелов е казал: „Комисията е прибавила, че трябва да се иска решение от Народното събрание. Против това нямам нищо; защото, ако се съглася Народното събрание, тогава ще ги сменяме“. Докладчикът тогава казва: Ние сме предвидели чл. 4, който казва: „Целият състав на Върховната сметна палата или

Проф. Александър Цанков

всеки един от членовете ѝ, не могат да бъдат сменяеми в разстояние на три години от назначаването им, освен по указано недоверие от страна на правителството или на Народното събрание, но и в двата случая по решението на последното“. След това Каравелов взема думата и казва: „Аз бих турил да бъдат несменяеми, но понеже няма хора, които напълно да могат да оправдаят доверието на Народното събрание, турих три години, за да бъдат гарантирани, щото нито един министър да не може да ги сменява, или ако види, че са лоши, със съгласието на Народното събрание да ги сменява. Тъй също и Народното събрание, ако не му се представят сметките, ще ги сменява; но ако Народното събрание не изкаже никакво недоверие към тях, то няма да ги сменяваме никога.“ По-нататък Каравелов казва: „Аз съм съгласен, че трябва да бъдат гарантирани – тези съветници – и да не можем да ги сменяваме догдето не се съгласи Народното събрание.“ Депутатът Симидов казва: „... самото министерство не може да ги смени без нашето съгласие; а ние всякога можем да ги сменяваме“. Значи трябва винаги Народното събрание да даде съгласието си за това. Покойният Стамболов, тогава депутат, говори същото. Каравелов повтаря същото, депутатът Грънчаров казва същото. Това е в 1881 г.

В 1885 г. в самия доклад по изменение закона за Сметната палата се казва: „... в Румъния съветниците се назначават до живот по представление на Народното събрание; в Сърбия се назначават от краля по представление на Държавния съвет, без да са пожизнени и пр. Всеки ще съзнае, че пожизнеността на състава в което и да било учреждение е немислимо поне за няколко години у нас. Назначаването на състава в Палатата от Народното събрание, както в Белгия и Дания, тоже не може да се допусне, ако не желаем да направим от Палатата едно партизанско учреждение, което да се мени при всяко изменение състава на народното представителство. Единственият удовлетворителен начин за назначаването на председателя и съветниците е да става по представление на Министерския съвет; а за да се даде по-голяма независимост на Палатата, уволнението им да не може да се извършва без предварителното съгласие на народното представителство. Тоя начин е предвиден в чл. 3 на предлагаемия сега законопроект.“ И така е в 1885 г. чл. 3 в сега действующия закон от същата година.

В измененията, които г. министърът на финансите предлага със законопроекта, който ни се раздаде вчера, в чл. 16 се казва: „Председателят и съветниците на Върховната сметна палата се назначават с указ, по решение на Министерския съвет и по представление на министър-пред-

седателя, а се уволняват от длъжност от Народното събрание по мотивиран доклад на министър-председателя“.

Тук има един конституционен въпрос: може ли изпълнителната власт да упражнява чрез доклад своето мнение или да взема решение за уволнението на съветници, чиновници в един институт, който е изключително конституционен, т.е. конституцията го е създала, а не обикновен закон, който се прилага от изпълнителната власт? Във всичките конституции, които аз знам и в които направих справка, има специален текст за Сметната палата: в белгийската конституция – в чл. 116, в холандската – чл. 179, в люксембургската – чл. 105, в пруската – чл. 104, в румънската – чл. 116, в сръбската – чл.чл. 179 и 180, в гръцката – чл. 88, в турската на Митхад паша – чл.чл. 105 и 106, в бразилската – чл. 89 и в японската – чл. 72. Няма конституция на света, където председателят и съветниците на Сметната палата да не бъдат под непосредствения контрол на самото Народно събрание, тъй като тая Палата върши работата на Народното събрание, по делегация на същото – контролира начините, по които стават отчетите, а ние контролираме нея.

Тогава как е възможно една такава висока магистратура да бъде подложена по прищявката или разбиранията само на изпълнителната власт, и то във време, когато Народното събрание заседава, по един доклад на същата изпълнителна власт? Никъде в историята на Сметната палата не е ставало това, което става сега, с доклад на министър-председателя да се уволнят двама съветници. Само в 1848 г., според Далоз в Париж, първият председател на Сметната палата, Барт, въпреки несменяемия характер на неговата длъжност, е бил уволнен, но при едно запитване в парламента тутакси е бил възстановен на длъжност, с извинение от министъра на финансите. Аз смятам, че гаранциите, които конституцията ни сочи за една независимост на съветниците от Сметната палата, трябва да се уважават. Никога по решението на каквито и да било други власти не трябва да се посяга на тоя институт. Недейте гледа на него като на една формалност, затуй защото когато Народното събрание, макар че не върши само тая работа, пожелае да я върши, т.е. чрез делегация да контролира работите на Сметната палата – ще видите каква е връзката между Парламент и Сметна палата, която е институт на това Народно събрание.

Аз считам, че г. министър-председателят е подведен – било поради многото работа, било поради това, че не му е било правилно докладвано – когато ние сме в сесия, да иска уволнението на тия двама съветници, защото очевидно е, не са му казали, че той няма право да направи това. И аз

смятам, че негова първа длъжност при отговора на питането, което ще даде, е не да иска Камарата да санкционира това негово решение, което се крие в доклада № 4 от 8 февруарий, но да възвърне тези лица на длъжност от момента, когато са уволнени. Ако г. министър-председателят, като представител на изпълнителната власт, иска да ги уволни, то трябва да поиска нашето решение, за да видим ние причините, по които те могат да бъдат уволнени. Ако са бюджетни причини – да ни се кажат, но ако се отнасят до тяхната служба, ние още повече трябва да държим сметка за това, защото Народното събрание е назначило тия хора и то се интересува, когато те биват уволнявани, да знае причините защо те са станали недостойни да изпълняват тая служба.“

На трибуната е министър-председателят Александър Цанков. Усеща се, че изобщо не се е впечатлил нито от покойния Каравелов, нито от покойния Стамболов, нито от действащите тогава чуждестранни конституции със специалните текстове за своите Сметни палати:

„На питането, което прави народният представител г. Кьорчев, ще отговоря само с няколко думи. Вярно е, че уволнението на съветниците от Върховната сметна палата става само след вот на Народното събрание. Но тази есен, когато правителството диреше средства, за да помогне на държавния бюджет поради разходите, които се направиха за увеличение на чиновническите заплати и ония извънредни разходи, които държавата направи, за да поддържа реда и да потуши бунтовете на дружбаши и комунисти, наложиха се големи икономии в разходите и съкращение на много служби. Засегната беше и Върховната сметна палата. Когато приехме окончателно бюджета за второто шестмесечие от финансовата 1923/1924 година, по решение на Министерския съвет от 6 септември м.г. се закриха и някои длъжности от Върховната сметна палата, в това число и длъжностите на тези двама съветници. Нашата грешка, на правителството, или, собствено, моята, е тая, че аз не внесох указа веднага след откриването на Камарата, за да искам одобрението на Народното събрание. Но всичките онези решения, които Министерският съвет е взел по силата на чл. 47 от конституцията, през времето на откриването на Камарата ще бъдат внесени за одобрение.

Има и друга една грешка, за която ще се дирят отговорности – защо мене ми се представи указът от финансовия министър, респективно от чиновниците на финансовото министерство – защото Върховната сметна палата е под непосредствения контрол на финансовия министър – близо 2-3 месеца след това решение на Министерския съвет? Отговорности за това, казвам, ще се подирят и виновните ще бъдат наказани. Това е положението.“

Идва ред на направо смазващата оценка за Сметната палата:

„От друга страна, вие знаете, че едва ли има друго учреждение в държавата, което да е претрупано с такъв излишен баласт от персонал, неработлив и мудар, какъвто е персоналетът във Върховната сметна палата. Там не само ще бъдат направени нужните съкращения, но правителството ще поиска и вот за смяната на сегашния състав на Върховната сметна палата и за подбирането на по-способни, по-добри и по-малко хора.

Следва едно премиерско безпардонно откровение:

„Това е отговорът, който мога да дам на г. Кьорчев. Може моят отговор да не го задоволи. Най-сетне и вие ще си кажете думата. Ние, за да запазим конституционните форми – ако е въпрос само да ги запазим – можем за 2-3 дни да възстановим на длъжност тези господа – те са си получили заплатите до 8 февруарий – можем да ги възстановим на длъжност, и уволнението им да стане по реда. Ако това трябва да стане, кажете го, ние сме готови да изпълним формите на конституцията. Но има едно пропускане, за което аз ще дира отговорност.“

На началника си солидарно припява министърът на финансите Петър Тодоров, радикалдемократ, също участник в деветоюнския преврат:

„Искам да направя едно допълнение. Сега във Върховната сметна палата не само че персоналетът, изобщо, както г. министър-председателят каза, е извънредно много – повече от 100 и няколко човека са назначени при управлението на предшествувания режим като временни контрольори и почти никаква работа не е свършена – но от ревизионните ревизии, които съм правил в учрежденията под моето ведомство, убедил съм се, че персоналетът на Върховната сметна палата по леност заема първо място. Кой са причините за това, то е отделен въпрос. Стана едно съществено съкращение на процедурите, премахнаха се известни формалности и вследствие на това минимум 100 човека от Върховната сметна палата станаха излишни. Един пример: вместо платежната заповед да минава през шест инстанции, шест етапа, шест контрола, днес за днес, минава през три. И когато слеем Държавното сметководство с Върховната сметна палата – което ще стане със законопроекта, който сега внасяме на разглеждане от Народното събрание – маса свят ще стане излишен по силата на това, че формалностите се съкращават. Вследствие на това съкращение станаха излишни и тези господа.

Както каза г. министър-председателят указът за уволнението на тези съветници е представен късно от респективните чиновници във финансовото министерство. Ще видим кой го е забавил. Но във всеки случай

това е една дребна формалност. Законопроектът за основното реформиране на Върховната сметна палата е пред вас и вие виждате, че с него правим кръгло 8-10 милиона икономии поради съкращение на персонала и премахване на излишните процедури.“

Доволен ли е питащият от чутия отговор и направеното към него допълнение?

Мнението на Димо Кьорчев е:

„Аз не съм доволен от този отговор не защото на всяка цена искам да бъдат защитени тия двама чиновници, но защото трябва да се разбере в България какви са правата и длъжностите на изпълнителната власт и какви са правата на Народното събрание; даже и в този случай ние трябва да ги разграничим. И аз считам, че г. министър-председателят щеше да направи един жест не само за да оправдае преследването на онези, които са го подвели, като възстанови тези двама съветници на длъжност и после да иска от Народното събрание тяхното уволнение, но същевременно и да признае, че по никакъв начин изпълнителната власт под никакви мотиви сама не може да нагазва в области, в които не може да разпорежда.“

И заключава:

„Аз не съм доволен от този отговор на г. министър-председателя, не съм доволен и мотивировката, която дава г. министърът на финансите, че по бюджетни причини трябвало да се съкратят длъжности и да се уволнят стотина чиновници. Съветниците на Върховната сметна палата не са 100, а те са само няколко души заедно с председателя. Вие посягате на двама от тях. Аз ще обърна своето питане в интерпелация.“

Преведено на по-разбираем език интерпелацията означава писмено парламентарно питане към министър или към целия кабинет по някой важен въпрос или факт.

Май желанието на Димо Кьорчев за интерпелация не се е осъществило по една или друга причина. В стенографските дневници на Народното събрание няма следа за такова нещо.

А премиерът Александър Цанков удържа на думата си. Не след дълго кадровата метла е задействана – уволнени са председателят и съветниците на Върховната сметна палата. И в този случай нямаше никаква милост.

Укази от 1941 г.

КАКВО ВКЛЮЧВА СЪСТАВЪТ НА ОБЛАСТНИТЕ СМЕТНИ ПАЛАТИ В СКОПИЕ, БИТОЛЯ И КСАНТИ

През 1941 г. цар Борис III издава укази за назначаване, повишаване и преместване на председатели, съветници и контрольори в редица областни сметни палати. Този „кадрил“ най-вече засяга палатите в Скопие, Битоля и Ксанти. Техните райони се определят с решение на Общото събрание на Върховната сметна палата.

В Скопската областна сметна палата председател става юристът Методи Кайдъмов, а за съветници са назначени Ангел Узунов, Димо Вълев и Стефан Вачков. Дотогава юристът Узунов е бил финансов инспектор, I степен, при Министерството на финансите. През 1945 г. става съветник в Софийската областна сметна палата. Юристът Вълев е бил контрольор-докладчик при Върховната Сметна палата. Вачков е финансист, във Великотърновската областна сметна палата е бил контрольор-докладчик, I степен. След Скопие заминава в Русе, където е съветник в тамошната областна сметна палата. През 1946 г. е вече съветник във Великотърновската областна сметна палата.

За председател на Битолската областна сметна палата е назначен Димитър Лучански, който е бил съветник при Бургаската областна сметна палата. Съветници в Битоля стават Стоян Чукурлиев, финансист, който е бил контрольор-докладчик при Върховната сметна палата, Драгомир Тодоров, юрист, който е бил контрольор-докладчик, I степен, при Великотърновската областна сметна палата, а през 1946 г. е вече съветник при същата палата, и Христо Велев, също юрист, който е бил финансов инспектор при Министерството на финансите.

Областната сметна палата в Ксанти (б.а. – град в Гърция) се оглавява от Димитър Гаджалов, който е бил съветник при Варненската областна сметна палата. През 1945 г. той става неин председател. За съветници са назначени трима души. Георги Константинов е финансист, бил е контрольор-докладчик, II степен, при Върховната сметна палата. Илия Коевски е юрист, бил е I старши контрольор-докладчик при Великотърновската областна сметна палата. Като такъв там е бил и Димитър Драганов, математик. След това става съветник в Русенската областна сметна палата. Уволнен е в началото на февруари 1946 г.

От приетия от Народното събрание допълнителен бюджет за 1941 г. се вижда какъв е броят на служителите, наименованието на длъжностите и заплатите на личния състав в областните сметни палати в Скопие, Битоля и Ксанти. Във всяка една от тях работят 27 души

Освен председателите в тях са назначени по трима съветници, контрольори-докладчици от I, II и III степен и книговодители, по двама са регистраторите, писарите и прислужниците, по един са секретар-касиерите, архиварите, помощник-архиварите, експертите и чистачките. На всеки един контрольор-докладчик се дават по 1 500 лева безотчетни пътни и дневни пари.

ЗАЧЕНАТ, НО НЕРОДЕН ЗАКОН

Умъртвяването на българската Сметна палата става по странен и хаотичен нормативен начин

Итака, историята помни... На 8 срещу 9 септември 1944 г. части от Софийския гарнизон овладяват основните държавни институции. Правителството е арестувано. Още в ранните утринни часове радиото разпространява голямата новина – цялата власт е вече в ръцете на Отечествения фронт. Това го огласява лично новият министър-председател Кимон Георгиев.

В прочетената програмна декларация се посочват приоритетите на новата власт: възстановяване на основни конституционни права, свобода на словото и вероизповеданията, самоуправление на общините, реформа в образованието, премахване на монополите в икономиката, социална политика, дълбоки промени в развитието на земеделието. След указите за съставяне на новото правителство идва назначаването на нов регентски съвет в състав Тодор Павлов, Цвятко Бобошевски и проф. Венелин Ганев. В съответствие с наложилата се традиция след преврата на 9 май 1934 г. правителството продължава да управлява с наредби – закони. Енергично се обновява с нови кадри държавната администрация. Премахват се нормативните пречки за тяхното назначаване. Ярък образец в това отношение е Наредбата-закон за временно отменяне на служебния и образователен ценз при подбора на държавните служители.

На 17 ноември 1944 г. е издадена Наредбата-закон за организиране на Народен съд. Този временно действащ съд се създава на основата на Наредбата-закон за съдене на виновниците за въвличане на България във Втората световна война. Присъдите на Народния съд са окончателни, не подлежат на обжалване и влизат в сила веднага след обявяването им. На подсъдимата скамейка отиват регентите и министрите от правителствата през времето от 1 януари до 9 септември 1944 г., депутати, висши държавни служители, дворцови съветници, военни и духовни лица, жандармеристи и агенти на полицията, дейци на фашистки организации, публицисти и журналисти, участници в ловни роти, кметове, пъдари, учители. Наредбата-закон е категорична: Народният съд трябва да се произнесе за виновността на лицата, които са заповядвали, поощрявали и извършвали убийства, тежки телесни повреди, палежи, грабежи, обир и изтезания, участвали в гоненията срещу евреите, провокаторите и предателите на дейци от съпротивителното движение, следователите,

прокурорите и съдиите, подкрепяли политиката на терор, безправие и насилие.

Три месеца след завземането на властта очите са обърнати и към Сметната палата. През декември 1944 г. премиерът Кимон Георгиев внася в Министерския съвет доклад за смяна на председателя на Сметната палата – на мястото на д-р Христо Абаджиев е назначен д-р Христо Иванов. Освобожданието е поради това, че д-р Абаджиев „е преминал пределната възраст“. Д-р Иванов заема новия си пост като досегашен член съветник при Върховната сметна палата. Още в самото начало на следващата 1945 г., на 2 януари, това предложение е одобрено.

А междувременно животът във Върховната сметна палата си тече по своите рутинни правила. Малко преди доклада за изготвения проектозакон, на 2 март 1945 г., Общото събрание на палатата гласува решение за необходимия ценз на контролорите при областните сметни палати, мъдрува върху въпроса: могат ли да бъдат назначавани на длъжност контролори при сметни палати кандидати без да са преминали едногодишен стаж и без да са се явявали на изпит, като се имат предвид разпорежданията на Наредбата-закон за временно отменение служебния ценз по закона за длъжностите, цензовете, заплатите и възнаграждения на държавните служители.

Най-напред във взетото решение се напомня, че „на длъжност контролор при областна сметна палата могат да бъдат назначавани кандидати, които притежават висше юридическо образование и са прекарали едногодишен стаж и издържали изпит според разпорежданията на специалния правилник за всички останали по-горни длъжности. Така също се изисква висше образование и служебен ценз, състоящ се в прослужване известно число години в длъжност контролор или произходящите от нея длъжности, при постъпването на които така също се изисква служебен ценз, една година стаж и изпит.“

В решението се пояснява, че „за длъжността контролор при областна сметна палата са предвидени три степени – III, II и I степен, той трябва да има освен образователен ценз и едногодишен стаж и изпит. Тоя служебен ценз се изисква и сега, при действието на Наредбата-закон за временно отменение на служебния ценз, тъй като в него (закона) е изрично казано, че като се отменява служебния ценз, запазват се изискванията за стажа по таблиците.“

В крайна сметка Върховната сметна палата решава: „На длъжността контролор при областна сметна палата III степен могат да бъдат назначавани сега само кандидати с висше образование, според таблиците, след като са прекарали едногодишен стаж и издържали изпит. За следващата

втора и първа степен, както и за всички други по-горни длъжности в областната и Върховната сметни палати, могат да бъдат назначавани само кандидати, които притежават изискваният от таблицата образователен и служебен ценз.“

Със съвсем сериозни въпроси е свързано решението на Общото събрание на Върховната сметна палата от 14 юли 1945 г. То се нагърбва с тълкуването на един член от Наредбата-закон за финансовата амнистия и формулира становището си по осем позиции, представени като въпроси:

1. Опрощават ли се неиздълженията, които произхождат от липси?
2. Опрощават ли се неиздълженията, произхождащи от раздаването на суми от касите на учрежденията под формата на аванси, във всички случаи, когато въобще има даден аванс?
3. Опрощават ли се неиздълженията и по отношение на третите лица, които са осъдени солидарно с отчетниците, както и третите лица, които са получили незаконно аванси от държавни учреждения?
4. Кои неиздължения се опрощават, съгласно текста на чл. 40, гдето е казано „включително по актове на Б.З.банка, независимо от техния размер“?
5. Могат ли сметните палати да прилагат служебно чл. 40 от Наредбата-закон за финансовата амнистия, или това трябва да стане по писмена молба на заинтересования отчетник?
6. Свързано ли е с някакви фатални срокове искането за прилагането на чл. 40 от Наредбата-закон за финансовата амнистия и приложими ли са в случая разпореденията на чл. 73 от Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати?
7. С какво решение трябва да се произнасят сметните палати по молбите за прилагане на чл. 40 от Наредбата-закон за финансовата амнистия – протоколно или юрисдикционно?
8. Приложими ли са разпореденията на чл. 40 по отношение на наследниците на починали отчетници и за кого те трябва да представят свидетелство за съдимост?

Какво решава Върховната сметна палата по тези въпроси?

1. Не се опрощават както неиздълженията, произхождащи от злоупотребления, така и неиздълженията, които произхождат от липси (дефицити).

2. Опрощават се неиздълженията за суми, раздадени неправилно или погрешно под формата на аванси от касите на учрежденията, за които е реч, ако авансите са били дадени все пак на някое законно основание.

3. Опрощават се само неиздълженията на отчетниците, но не и неиздълженията на осъдените солидарно с тях трети лица, включая и лицата, които са получили аванса, или когато самият отчетник се е незаконно обогатил с получените суми.

4. Опрощават се неиздълженията по ревизионни актове на Б.З.К.банка, съставени само въз основа на чл. 28 от Наредбата-закон за Б.З.К.банка, т.е. само неиздълженията на банковите чиновници към самата банка за извършени от тях нарушения по служба, ако тия неиздължения не произхождат от злоупотребления или липси (дефицити), но и неиздълженията, констатирани съгласно разпорежданията на чл. 51 от Наредбата-закон за Б.З.К.банка, които се дължат на кооперативните сдружения от служителите им или трети лица.

5. Приложението на тоя член става само по писменна молба на отчетниците или на заинтересованите техни наследници.

6. Искането за опрощаване не е свързано с фатални срокове, за него не са приложими разпорежданията на чл. 73 от Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати.

7. По молбите за прилагане на въпросния член сметните палати се произнасят с протоколни решения.

8. Когато опрощаването се иска от наследниците на починал начетен отчетник, те трябва да представят свидетелство за съдимост, че не са осъждани от Народния съд, както за своя наследник, така също и за себе си.

Своеобразен обобщен поглед върху живота през първата година след смяната на политическия режим е докладът на палатата до Народното събрание за 1945 бюджетна година. В него е направена такава констатация: „Върховната сметна палата, Общо събрание, въз основа на Закона за бюджета, отчетността и предприятията, Закона за Върховната и областните сметни палати и окончателната сметка за постъпилите приходи и изплатени разходи по бюджета за 1945 бюджетна година, установи, че изпълнението на бюджета за отчетната година е станало при спазване постановленията на съответните закони, правилници и наредби.“

Вторият раздел на доклада е за дейността на Върховната и областните сметни палати. Ето няколко щрихи от него:

„През отчетната 1945 бюджетна година Върховната и областните сметни палати, въпреки неблагоприятните условия за работа и недостатъчен персонал, изпълниха възложените им от закона служебни задължения...“

Сметките за движението на държавните приходи и разходи през отчетната 1945 година са водени от Върховната и областните сметни палати при сравнително малко по-добри условия отколкото през предходната година.

През течение на годината не са правени промени в нумерацията на сметките на държавното съкровище, поради което и случаите на погрешно отнасяне на приходи и разходи по една вместо друга сметка, не е имало.

Работните часове във Върховната сметна палата и областните сметни палати са били тия, предписани от чл. 27 на Закона за държавните служители и съответните постановления на Министерския съвет. Персоналът им, обаче, е работил и в извънработно време, когато това се е налагало от интереса на службата.“

А в заключението на доклада се обобщава: „От данните, изнесени в настоящия доклад, се вижда, че както Върховната сметна палата, така и областните сметни палати, през течение на 1945 бюджетна година са изпълнени успешно всички служебни задължения, възложени им от Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати и други законни разпоредби. Получените резултати са напълно задоволителни, въпреки неблагоприятните условия, при които палатите са работили. . . Независимо от извършената служебна работа, областните сметни палати и през отчетната година са продължавали да дават упътвания и разяснения по разни служебни въпроси на отчетниците, чрез окръжни предписания или отделни писма.“

От приложените към доклада справки се вижда, че примерно от постъпилите през годината във Върховната сметната палата всичко 222 983 платежни заповеди са визирани 220 600, а при областните сметни палати показателите са съответно 471 160 и 433 141. Специалният съд при Върховната сметна палата е имал 87 съдебни и 60 разпоредителни заседания, на които са насрочени съответно 845 и 326 дела. На 294 заседания на Върховната сметна палата са разгледани 1915 въпроса, а на 1258 заседания на областните сметни палати – 14 880 въпроса.

Половин година след смяната на политическия режим, на 16 март 1945 г., председателят на Върховната сметна палата д-р Христо Иванов изпраща до премиера Кимон Георгиев доклад, с който го информира, че има изготвен проект на нов Закон за Върховната сметна палата и областните сметни палати.

След още половин година Съветът по законодателството при Министерския съвет дава девет бележки по този проект. Те се отнасят предимно за структурирането му и отчасти за прецизиране на някои текстове. Върховната сметна палата отвърща на тези препоръки със свои становища. Тя ги възприема като уместни. Затова проектът се съобрази с тях, с някои изключения, за които се дават настоящите пояснения, се отбелязва в документа, подписан от председателя на Върховната сметна палата. Пет от

бележките не се приемат, като се привеждат съответни аргументи защо трябва да си останат текстовете от проекта. Останалите четири бележки се вземат предвид – текстовете от проекта или се редактират, или се поправят, или се търси по-ясна формулировка.

На 2 ноември 1945 г. проектът на Наредбата-закон за Върховната сметна палата и областните сметни палати и мотивите към него вече са окончателно готови. Проектът съдържа 129 члена, които са вместени в 11 раздела. Най-голям е разделът, посветен на производството (същинската дейност) на сметните палати – 39 члена, следван от раздела за ценза, назначаването, уволняването и несъвместимостта поради родствени отношения за заемане на длъжности по ведомството на сметните палати. Най-скромни като бройка членове са разделите за реда за сношение на сметните палати и за бюджета и отчетността им – по два члена. На компетенциите (правомощията) са отредени 17 члена, на устройството и вътрешния им ред – 11 члена, а на правата, длъжностите и отпуските на служителите – 8 члена.

Мотивите към проекта са доста обстоятелствени, те са се разпрострели на повече от 10 страници. Естествено, за начало е направена кратка историческа ретроспекция на законодателството за българската Сметна палата – като се почне от първия закон за Върховната сметна палата и се стигне до четвъртия закон от 1925 г. Впрочем, ето го самото въведение на мотивите:

„Законът за Върховната сметна палата е един от най-старите закони в България, влязъл е в сила на 17 декември 1880 г. Това се дължи на обстоятелството, че той е от държавно-устройствен характер, тъй като с него конституционно се урежда материята за върховния контрол на законодателната власт, респективно Народното събрание, върху изпълнението на държавния бюджет (чл. 105, т. 6 от Конституцията).

Преките изменения и допълнения, които този закон е претърпял, в сравнение с други наши закони от негова възраст, са много малко. Но затова пък, както и в много други наши закони, благодарение на една усвоена в миналото практика, косвено са правени доста изменения и допълнения, било с особени закони по други ведомства, било със закона за бюджета на държавата, без да се е държало сметка, че с това се накърнява целостта на една система. До 1925 г. са станали само две съществени изменения, а именно със законите за Върховната сметна палата от 8 февруарий 1883 година и 30 януарий 1885 година. В последния от тия закони на Върховната сметна палата се възлага контрола и върху отчетите на градските общини; а съгласно едно изменение на Закона за селските общини от 1886 година Върховната сметна палата става апелативна инстанция за решенията на окръжните постоянни комисии по отчетите на същите общини.

По този начин работата на Върховната сметна палата се увеличава толкова много, че се стигнало просто до едно затрупване, с което тя не е имала възможност да се справи, въпреки постоянното изменение на личния ѝ състав. Държавата е била принудена да разходва големи суми за наемане на грамадни помещения за архиви и документи, справки по които, впрочем, не е могло лесно да стават, поради което от тогава още се е създадо убеждението, че Върховната сметна палата е типично бюрократично учреждение. И наистина, при това положение, отчетите са оставали непроверени понякога за 10 и повече години. Това е отнемало възможността да се следи дали отчетниците своевременно или въобще представят отчетите си. По тоя начин загубите за държавното съкровище, както и на изборните учреждения, стават големи, защото в повечето случаи не е било възможно да бъдат възстановявани сумите, които неправилно са били изразходвани или отклонявани: времето е отнемало тая възможност. Самите отчетници са бивали често злепоставяни и тормозени поради обстоятелството, че те години под ред не са могли да узнаят резултатите от проверката на техните отчети; а напусналите длъжността си или техните наследници не са имали законна възможност да освобождават гаранциите си за служба.

Това нетърпимо безредие е наложило да се изостави, едва през 1925 година, дотогавашната система за устройството и контрола, упражняван от Върховната сметна палата. С новия закон от 30 април същата година се прокарва началото на една децентрализация в работата на Върховната сметна палата, като голяма част от нея се прехвърля и разпределя между създадените с тоя закон областни сметни палати. Тогава областната сметна палата става инстанция по същество, от Върховната – предимно надзорна (въззивна и касационна) инстанция, която има за задача да уеднаквява практиката на областните сметни палати. Сега, макар и обсегът на контрола на сметните палати да е значително разширен, защото на тях се възлага да контролират сметките и на ред други обществени учреждения, както и да изпълняват функцията на първоинстанционна административна юрисдикция по всички ревизионни актове, работата се оправя несравнимо по-бързо, качеството се подобрява и, от друга страна, създават се големи улеснения за гражданите. Такова едно уреждане компетенцията на сметните палати има и такова предимство, че контролът става непосредствен, в смисъл, че голяма част от учрежденията, произвеждащи разходите, имат седалищата си там, където е и онова на областната сметна палата, или поне са много по-близо до областната, отколкото до Върховната сметна палата.

Въпреки тия предимства, безспорно доказани от една десетгодишна практика, в началото на 1934 година, с чл. 35 от Закона за бюджета на

държавата за 1933/1934 финансова година, е бил нанесен първият удар на тази система, като е била ограничена компетенцията на областните сметни палати, за сметка на Върховната сметна палата, в която наново се централизира контрола върху всички веществени разходи по бюджета на държавата и на управляваните от нея фондове. С това се прави един поврат към положението от 1925 година. Наистина, тази грешка скоро била съзната и поправена след 19 май 1934 година, със Закона за изменение и допълнение на Закона за Върховната сметна палата от 24 ноемврий същата година. Но това положение не е траяло дълго, защото през месец май на следната година наново се изнемва от компетенцията на областните сметни палати контрола върху всички веществени разходи, и цялата тази работа се прехвърля пак във Върховната сметна палата.

Така за втори път прибързано се накърнява системата на върховния контрол у нас. Грешката сега е по-голяма, защото, ако през 1925 година е било непоносимо задръстването на работата, тогава, когато броят на платежните заповеди общо по държавния бюджет е възлизал на 124 000 кръгло, или през 1935 година, когато този брой е достигнал цифрата 140 000, може да си представи човек колко по-лошо е положението днес, когато във Върховната сметна палата през последните години постъпват кръгло 300 до 320 000 платежни заповеди, заедно с техните документи, и какво ще бъде сега при един бюджет от 34 000 000 000 лева кръгло! Тази огромна работа или не ще се свършва своевременно от Върховната сметна палата, или, като ще се свършва със закъснение, качеството ѝ ще бъде под всяка критика.

Ето защо, сега повече от всеки друг път се налага едно реформиране на Закона за Върховната и областните сметни палати, като се използва опита на миналото и подсказаните от живота нови нужди в това отношение. Реформата трябва да донесе не само бързина в работата, но контролът да бъде по-ефикасен, за да служи едновременно и като предпазно средство против разхищението на обществените средства. Независимо от това, такава една реформа ще отговори положително и на зова на държавата за икономии, защото тази реформа ще спести на държавното съкровище най-малко 3 000 000 лева (при един бюджет на сметните палати от 42 000 000 лева). Разхвърлена тази огромна работа, която сега от цяла България – от Силистра и Петрич, от Кърджалий и Видин – се стича във Върховната сметна палата, първо, ще подобри качествено работата; второ, ще създаде по-голяма бързина в управлението ѝ; трето, ще повлече съкращения в личния състав на Върховната сметна палата, като едновременно ще отреди на последната естественото ѝ място. Освен това, практиката от приложението на Закона за Върховната и областните сметни палати, както и нуждите на

живота подсказват, че тоя закон се явява в известни отношения непълен и неотговорящ на духа на времето, особено на ерата след обновата на държавното ни устройство.“

Ето това е действително откровена самооценка, заредена с желание за обективност и с надежда за конструктивна перспектива! И с колко дълбоко чувство и силен огън е нарисуван портретът на институцията!

А какви са главните цели на такава реформа? В проекта те са формулирани по следния начин:

„1) да се осъществи с възможно най-голема бързина оправяне на работата, преди всичко, във Върховната сметна палата, за която у гражданството (донякъде с право) е заседнало убеждението, че това е едно остарело бюрократично учреждение, не знаейки, разбира се, че причините за това се крият не в личния състав, а в системата за управлението му;

2) да се подобри качествено контрола, защото, при сегашните недъзи, работата в това отношение страда за сметка на количествената дейност;

3) да се установи една рационална система за подбор на служителите при сметните палати, което е от съществено значение, защото от тях зависи да пазят обществените средства;

4) да се установят особени устройствени и процесуални законни разпоредби за съда при Върховната сметна палата, тъй като досега това не е било направено, а тоя съд е от големо значение за фиска и обществените интереси, защото той решава дела, интересите на държавата по които възлизат на много милиони;

5) да се изхвърлят от действащия закон известни разпоредби, които не са нуждни в него, тъй като материята е из областта на други закони, където е и уредена;

6) да се систематизира материята и се подреди закона в една по-стройна архитектура, което ще улесни всички, които боравят с него.“

В раздела за общите разпоредби чл. 4 е формулиран така: „Върховната и областните сметни палати са колегиални и независими учреждения, образуващи самостоятелно ведомство.“ Най-обикновен текст, простичък и ясен, а доста обстойно е коментиран в мотивите. Защо? Преди всичко заради пустата независимост, която не престава да е ябълката на раздора между законодателната и изпълнителната власт. Впрочем, очевиден е целият обемист абзац от мотивите, засягащ този проблем:

„Мисълта на чл. 4 е, че върховната държавна контрола е независима. Този принцип е прокаран във всички страни с демократични управления. В някои страни материята подробно е уредена в самите конституции, а в други – в законите за върховния държавен контрол, т.е. в съответните закони

за сметните палати. Така, в чл. 47, т. 2 на Полската конституция изрично се подчертава, че сметната палата е независимо учреждение. Подобни текстове има в конституциите на Чехословашката република, на бившата Австрийска република, в Белгийската, Италианската и други конституции. В чл. 1 на Закона за Върховната сметна палата на Румъния също така изрично се казва, че сметната палата е независимо учреждение. Независим е този контрол също така и във Франция, Югославия, България и пр. Нещо повече, дори и в държави с неограничено монархическо управление, или с авторитарни режими, принципът за независимостта на тоя контрол е също така прокаран и спасен.

Този контрол е независим, защото е атрибут на една от независимите власти в демократическите управления – на законодателната власт в нейната цялост. Той се упражнява от делегация именно в сила на тази власт. Чл. 105 от нашата Конституция установява атрибутите на Народното събрание, един от които е да преглежда сметките на Върховната сметна палата (т. 6), която е длъжна да му представя подробни изложения за изпълнението на бюджета. Поставяйки това право на Народното събрание наред с правата му да обсъжда и гласува законопроектите, да обсъжда и гласува държавните заеми, да гласува данъците, да опрощава такива, да гласува бюджета на държавата и пр., явно е, че Конституцията е запазила за Народното събрание правото, то само да упражнява върховния контрол над приходите и разходите на държавата. До това заключение се идва и от тълкуванието на чл. 127 от Закона за Върховната и областните сметни палати, според който Върховната сметна палата изпраща годишния си доклад НАПРАВО (б.а. – така е в оригинала, думата е с главни букви) в Народното събрание. До същия извод се идва и косвено, т.е. от разпоредбите относно назначаването, уволняването, несменяемостта и правата на висшия персонал в сметните палати във всички държави с демократични управления.

Така, в някои държави председателят на Върховната сметна палата се назначава направо от държавния глава (Полша, Австрия); в други – само по постановление на министър-председателя, който в случая се явява като мандатър на законодателната власт (Италия); трети – по представление на Министерския съвет, който също се явява като мандатър на законодателната власт (Чехословакия, Румъния, Югославия). Съветниците се назначават или по представление на Министерския съвет, или по представление на председателя на Върховната сметна палата, а някъде по решение на Министерския съвет, както е и у нас. А в Белгия председателят и съветниците се назначават направо от Камарата на депутатите. Уволнението във всички тия случаи става по същия ред. И за да се гарантира независимостта на

тия органи по законодателната власт, респективно Народното събрание, същите почти във всички страни са несменяеми и приравнени по ранг и права със съдиите от върховните инстанции. В някои нови конституции се отишло до там, че отговорността на Върховната сметна палата се уеднаквява с тази на министрите (Полша и Чехословакия). У нас също, съгласно чл. чл. 7 и 15 от действащия Закон за Върховната и областните сметни палати, председателите и съветниците се уволняват от длъжност от Народното събрание по мотивиран доклад от министър-председателя. Независимостта, впрочем, на контролните органи произтича и от самото естество на функциите, които те изпълняват. Контролът, за да бъде ефикасен, трябва да бъде независим. Затова, нито в частното право, нито в държавното има случаи, в които контролният орган да бъде подчинен на управителния.“

Какви азбучни истини за независимостта на сметните палати, какви убедителни примери за „държави с демократични управления“ са дадени, и то през ноември 1945 г.! Кой по онова време от Върховната сметна палата е допускарал, че само след година-две не само независимост няма да има, а самата върховна контролна институция ще бъде закрыта? Никой. Даже опитният превратаджия Кимон Георгиев, кипял в буйно врящите котли на различни режими, тогава в качеството си на премиер като че ли не е и подозирал каква участ я дебне българската Сметна палата. А нея я сполетява злочеста съдба...

Какво става с този проект за нов закон за сметните палати? Дали новата власт е схванала насъщната потребност от него, за да е в крак с „менящите се условия на живота“ и да „задоволява нуждите на времето“? Дали „нуждите на живота“ се оказват достатъчно силни, за да наложат този проект в „ерата след обновата на държавното ни устройство“? За съжаление, този проект си остава завинаги в папките, затрупан от праха на забвението...

Дните и месеците неумолимо се изнизват. Министерският съвет, оглавяван от Кимон Георгиев, назначава председатели на областни сметни палати, назначава и премества съветници и контрольори от една в друга палата, случва се даже и да уволнява... На 9 април 1946 г. председателят на Върховната сметна палата д-р Христо Иванов издава заповед за реда за приемането, движението, визирането и експедирането на платежните заповеди и чекове. На 5 юни 1946 г. той получава писмо от министъра на финансите Иван Стефанов за необходимостта и реда за сверяване на отчетните книги на бюджетно-контролните отдели и отделения при министерствата с тези на Върховната сметна палата. Премиер все още е Кимон Георгиев.

На Общото събрание на Върховната сметна палата се налага да вземе компромисно решение за Златоградска околия. От една страна, тя се

изключва от района на Хасковската областна сметна палата само за окончателния контрол, провеждан от областните сметни палати при проверката и визирането на държавните платежни заповеди за заплати, както и за събирането и даването на сведения за държавните приходи и разходи от държавното сметководство. Но от друга страна, във всяко друго отношение (виза на общински платежни заповеди, ревизии, отчети, разногласия и пр.) Златоградската околия си остава и занапред в района на Пловдивската областна сметна палата.

Решението е предизвикано от закриването на клона на Б.Н.Банка в Златоград от 1 юли 1947 г., като работата му се прехвърля в Кърджалийския ѝ клон. Иначе според Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати Златоградската околия попада в района на Пловдивската областна сметна палата, а Кърджалийската околия – в района на Хасковската областна сметна палата. По тази причина би следвало платежните заповеди за заплати на държавните служители да бъдат визирани от Пловдивската областна сметна палата, като изплатените такива се изпращат в същата палата за проверка и съхранение. Това би създало излишна работа на Кърджалийския клон на Б.Н.Банка, който ще трябва да разпределя изплатените платежни заповеди като една част от тях изпращат в Пловдивската, а друга – в Хасковската области, в две областни сметни палати – Пловдивската и Хасковската. Именно това представлява реална предпоставка да се допуснат грешки, чието поправяне неизбежно би забавило както самата работа, така и сведенията, които палатите представят във връзка със събраните приходи и извършените разходи. И макар и в нарушение на буквите на закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати, в духа на същия целесъобразно ще бъде Златоградската околия да бъде прехвърлена само относно казаната дейност – визата на държавните платежни заповеди за заплати и сведенията за събраните държавни приходи и извършените разходи – изплатените платежни заповеди, обосновава се Общото събрание на Върховната сметна палата.

Тя вече си има нов председател – Иван Цанев. По това време министър-председател е Георги Димитров, а Кимон Георгиев вече е подпредседател на правителството и министър на външните работи и изповеданията.

На 17 октомври 1947 г. Министерският съвет приема постановление за одобряване на редовния и извънреден бюджет на държавата за финансовата 1948 година. И ето, небето сякаш се раздира от светкавица и от него пада гръм – взето е решение до края на 1947 г. да се закрие Върховната сметна палата! Постановлението е просто, ясно и безапелационно. То е съдбовно за Върховната сметна палата, макар от кумова срама да е наре-

дено като предпоследна 24-та точка. Но знакът е категоричен – документът е с гриф „строго поверително“.

След около двацетина дни, на 4 ноември 1947 г., Министерството на финансите разпространява бележки за начина на изплащане на бюджетните разходи и отчитането на приходите във връзка със закриването на Върховната сметна палата и възлагането на Б.Н.Банка воденето на сметките по приходите и разходите на държавното съкровище.

Самите бележки са доказателство, че новите власти не са се подготвили както трябва за такава кардинална промяна – прекратяване на дейността на Върховната сметна палата. Затова в крачка се предприемат коренни преобразования, за да се намерят заместващи структури, които да поемат функциите на Върховната сметна палата. Тези промени се отнасят за проверката на разходооправдателните документи, за начина на изплащане на разходите и на водене на сметките на държавните приходи и разходи. Най-сетне се стига до замисъла да се създаде „една обединяваща служба, един ключов център, който да събира данните от отделните служби, бюджетно-контролните отдели и отделения, Б.Н.Банка и Главна дирекция на държавните дългове, да ги проверява, преработва и изнася общото положение на бюджета на държавата и на държавното съкровище.“

На службата се гледа като на „едно централно сметководство“, което ще изпълнява и чисто контролни функции. И може би най-същественото в идеята е: с оглед целите, преследвани от нея, една такава служба може да бъде само при Министерството на финансите, което съставя и изпълнява бюджетите и се разпорежда със средствата на държавното съкровище.

Два дни по-късно, на 6 ноември 1947 г., се появява и План за разпределение на работата по ликвидиране на службите на Върховната сметна палата. Той е общо взето кратък, разделен на две части: в едната са общите положения, а в другата са основните проблеми по ликвидацията на отделните служби. Първото изречение на този план е категорично: „На 1.1.1948 г. Върховната сметна палата престава да функционира и преминава в ликвидация.“ Помещенията ѝ се използват за нуждите на областната сметна палата, която пък освобождава досега заемани от нея помещения за нуждите на други служби от Министерството на финансите. По този начин се избегва пренасянето на твърде голямата архива на Върховната сметна палата и подреждането ѝ отново, се пояснява в плана. Дават се указания как да се осъществи ликвидацията с бюджета за 1947 бюджетна година и ликвидирането на делата на Специалния съд при Върховната сметна палата. Поставят се и такива задачи:

– Партидните книги на Върховната сметна палата приключват най-късно до края на месец февруари 1948 г. от Софийската областна сметна палата, след което същите остават на хранение при същата палата.

– Книгите за авансовите платежни заповеди за 1947 г. се приключват и сверяват със съответните книги на бюджетно-контролните отдели и отделения най-късно до 15 февруари 1948 г. След което се предават на Софийската областна сметна палата.

– Всички неразгледани дела на съда се предават на новоучредената Ревизионна комисия при Министерството на финансите. Архивите на този съд също се предават на тази комисия, която поема и ликвидира преписките.

– Всички архивни книжа се предават на Софийската областна сметна палата, която прави съответни справки и издава необходимите удостоверения.

На 21 ноември 1947 г. Великото Народно събрание приема Закон за контролните служби по изпълнението на бюджетите. Контролът върху изпълнението на бюджетите на държавата, държавно-автономните учреждения, общините, държавните, общинските и обществени фондове принадлежи на министъра на финансите и се извършва под негов надзор от контролни институции. Сред тях все още са и областните сметни палати. Те са поставени на трето място при изреждането на тези служби – след Дирекцията за бюджета и отчетността, включително и органите ѝ при министерствата, дирекциите, фондовете и съответните учреждения, и Дирекцията на финансовата инспекция.

На отделен ред е поставена споменатата вече Ревизионна комисия при финансовото министерство.

Този закон е ярък пример как в него формулирани изисквания и задължения се обвързват с препратки към текстове на Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати. За арбитър при възникнали спорове твърдо е определено Министерството на финансите. То се произнася и по въпроси от бюджетен и отчетнически характер, отнесени към него от други министри. То прави тълкувания, които се обнародват за ръководство на контролните институти и отчетниците.

Предварителният и окончателният контрол по изпълнението на бюджетите принадлежи на министъра на финансите и се извършва от Дирекцията за бюджета и отчетността и нейните органи при министерствата, дирекциите, фондовете и отделните учреждения. Когато областна сметна палата откаже да визираща някоя платежна заповед понеже намира произвеждането на разхода за незаконосъобразно, второстепенният разпоредител може да

отнесе въпроса, чрез същата областна сметна палата, до Министерството на финансите – Дирекция за бюджета и отчетността, която окончателно разрешава въпроса, се посочва в чл. 6 на закона.

Областните сметни палати присъстват в четири негови члена, като в един тях – чл. 7, те са главно действащо лице: „Областните сметни палати, независимо от упражняваните от тях функции, съгласно с чл. 4 от Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати, извършват и следното:

а) проверяват отчетите по прехраната на хората и добитъка на учрежденията в областта, задължени да представят такива отчети;

б) проверяват отчетите за бюджетните разходи на държавните театри и на държавно-автономните учреждения, когато в устройствените закони за същите, е предвидено представянето на такъв отчет, проверката на който да става от междуведомствена комисия;

в) упражняват предварителен и окончателен контрол върху разходите по бюджетите на общините, както и върху всички разходи по бюджета на Столичната народна община (чл. чл. 72 от Закона за градските общини, 70 от Закона за селските общини и 21 от Наредбата-закон за Столичната голяма община);

г) издават решения за неиздължение по неоправдани авансови суми (чл. 67 от Закона за бюджета, отчетността и предприятията);

д) произнасят се по изложенията за резултата от извършената проверка по отчетите на железниците и пристанищата, пощите, телеграфите и телефоните (чл. 83 от Закона за бюджета, отчетността и предприятията);

е) представят всяка година на министъра на финансите отчет за дейността през изтеклата бюджетна година.

Министърът на финансите може да възлага на областните сметни палати и друга контролна работа, или да прехвърля такава върху другите контролни институти, упоменати в чл. 1.“

На 22 декември 1947 г. министърът на финансите Иван Стефанов получава доклад от Иван Цанев, председател на Върховната сметна палата, и ръководството на профгрупата при палатата. В действителност това е една гореща молба за временно запазване на част от персонала на палатата след ликвидирането ѝ само и само да бъде извършена и приключена текущата работа по бюджета за 1947 г. Това е просто неизбежно и наложително, подчертават молителите. Според тях за бюджета на държавата за 1936 г. е позволена такава стъпка.

Другояче казано – този вопъл е породен от нормативното несъвършенство.

За да не бъдат упрекнати, че се опитват да изкръшкат от задълженията си, молителите заявяват: „Независимо от този срок, който Върховната сметна палата ще изпълни по силата на закона, поставя се въпросът извършената огромна работа в Палатата до 30 декемврий т.г. във всички служби, съобразно техния характер, не може да бъде фактически приключена до тази дата. Необходимо е след 1 януарий 1948 година, заедно с обикновеното подреждане на хилядите документи, преписки и пр., още и извършването на съществена счетоводна и друга работа за целостното и завършено приключване на бюджетното упражнение.“

Следва конкретно посочване на операциите, които трябва да се извършат. Изрично подчертават: „... трябва да бъде ИЗНЕСЕН ДЕЙСТВИТЕЛНИЯТ РАЗХОД (последните три думи даже се изписани с главни букви!); трябва да бъде извършено осчетоводяването на прихода и разхода; трябва да бъдат изготвени всички необходими таблици за прихода и разхода, сметките, баланса и всичко друго по окончателното приключване на бюджета за 1947 година.“

Молителите не пропускат да напомнят, че „също така се явява въпросът по въвеждането в ред, сверяване, отмятане и пр. на авансовите и полуавансови книги; в записване по книгите по постъпилите до 31 декемврий 1947 година документи, оправдаващи авансови платежни заповеди и в подреждането им, като се има предвид, че постъпилите и незаведени до 20 декемврий 1947 година авансови документи възлизат на обща сума 3 600 000 000 лева.“

И следва откровено заключение: „От изложеното до тук е ясно, че е нужно време след 1 януарий 1948 година, за да бъде предадена и оставена в завършен вид работата, извършена в Палатата до 31.XII.1947 година. Невъзможно е тази работа да се остави така, т.е. положението, заварено на 31.XII. т.г. Това значи да не може тя да бъде завършена от учрежденията, които ще поемат ликвидацията на Върховната сметна палата, защото чиновниците им не ще са в течение на извършената текуща работа, а освен това, службите при Върховната сметна палата след 1 януарий 1948 г. ще бъдат предадени по различни ведомства, което ще създаде разпокъсаност и липса на единство, каквото безспорно е нужно за успешното и целесъобразно завършване на започнатите работи.“

След пет месеца, на 20 април 1948 г., окончателното умъртвяване на институцията се прави с Наредбата на Министерството на финансите за ликвидиране службите на областните сметни палати. Тя е с парафа на министъра на финансите проф. д-р Иван Стефанов. Според нея от 1 май 1948 г. включително областните сметни палати преустановяват упражнявания от

тях контрол върху бюджетите на градските и селските общински управи. В § 5 се уточнява: „От тази дата контролът върху разходите на бюджетите на казаните управи, предвиден с чл. 7, буква „в“, от Закона за контролните служби по изпълнението на бюджетите, се прехвърля върху финансовите отдели, отделения и служби при общинските народни управи, а контролът, упражняван от сметните палати, по силата на чл. 4, букви „д“, „е“, „и“ и „к“ от Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати – върху същите отдели, отделения и служби при околийските народни съвети.“

Извънредни пълномощия се отреждат на околийските народни съвети. Въпреки това на областните сметни палати продължават да се възлагат задачи, свързани с платежни заповеди на градски и селски общини, при разпределението и при изпращането при опис всички отчети по паричната и веществената част на тези общини и общински стопански предприятия.

Наредбата отсича, че от 1 юни 1948 г. включително областните сметни палати престават да визират платежни заповеди за заплати и лични парични възнаграждения, плащани по параграфите за заплатите по държавния бюджет. Контролът върху тия разходи от горната дата се извършва от бюджетно-контролните отдели и отделения на министерствата и дирекциите за подведомствените им служби или от съответните районни бюджетно-контролни счетоводства за ведомствата, при които има такива.

Ред по-надолу в наредбата обаче се уточнява: „Заплатите и личните парични възнаграждения, плащани по параграфите за заплати на служителите, преминали от държавния бюджет към бюджетите на околийските народни съвети, се изплащат от държавния бюджет и следователно платежните заповеди за тях се визират от областните сметни палати само до деня на предаване длъжността, от която дата същите получават заплатата и др. възнаграждения по съответните бюджети за околийските народни съвети, по начина, установен за изплащане на разходи от тия бюджети.“

Авторите на наредбата са усещали, че при тоя хаос може да се случат не особено лицеприятни неща. Затова те изрично поясняват: „За избягване на грешки, трябва да се подчертае, че областните сметни палати не извършват никакъв контрол върху разходи по бюджетите на околийските народни съвети, включително и върху тия по бюджетите на градските управи, приравнени с околия (чл. 1 от Закона за народните съвети). Този контрол се извършва от финансовите отдели, отделения и служби при съответните околийски и градски управи, след утвърждаването на бюджетите им.“ И какво се получава – подчинените структури ще контролират своите ръководни органи и началствата си!? Наистина, странна е такава представа за „независим“ контрол. Уж много важни стават тези отдели, отделения и

служби, а в действителност те вкупом са под опеката на съветите, съставени по партийни и политически съображения и критерии. В Наредбата се определя и такъв срок – най-късно до края на юни 1948 г. областните сметни палати приключват окончателно партидните си книги и ги предават на местния околийски съвет, на хранение, съгласно § 10.

В един от последните членове на наредбата се уточнява, че „проверката на отчетите за бюджетните разходи на държавно-автономните учреждения, в устройствените закони на които е предвидено щото тази проверка да се извършва от междуведомствена комисия с представители на Върховната сметна палата (чл. 7, буква „б“ от Закона за контролните служби по изпълнението на бюджетите), начиная от 1 юни 1948 година, става съгласно със Закона за финансовата инспекция.“

Вероятно не всичко е вървяло по предписанията на тази наредба щом след малко повече от три месеца, на 28 юли 1948 г., Министерството на финансите издава окръжно до областните сметни палати, до началниците на финансовите отдели и отделения при околийските народни съвети, до началниците на бюджетно-контролните отдели и отделения при министерствата и дирекциите, до всички учреждения и длъжностни лица за сведение и изпълнение.

Та, всички тези изредени адресати, са известени, че това окръжно е допълнение към прословутата наредба за ликвидиране на областните сметни палати. Точка първа от окръжното гласи: „Областните сметни палати преустановяват контролните си функции и издаването на решения, съгласно с § 3 от поменатата наредба, на 31 юли 1948 година. След тази дата ликвидационната работа се продължава от местната околийска народна управа“.

Нека да погледнем отново наредбата. Там сроковете за 1948 г. са 1 май, 15 май, 31 май, 1 юни, 15 юни, до края на месец юни.

В същата точка първа се казва още: „Окончателното закриване службите на областните сметни палати става в срока, предвиден в § 2 от наредбата, а именно 27 август 1948 година, до която дата следва да бъде освободен от длъжност останалият персонал на областните сметни палати поради закриването на последните.“ В цитирания § на споменатата наредба няма такава дата!?

Наредбата се допълня и с такова указание: „Всички архиви и др. книжа, подлежащи на унищожаване, съгласно с нарежданията на Министерството на финансите, предмет на окръжното му предписание № 2042 от 2 март 1948 год., обнародвано в „Държавен вестник“, брой 63 от 1948 година, да се унищожат, за да не се създават излишни разходи по пренасянето на книжата и обременяват архивите на учрежденията с излишни такива.“ И, о боже, чо-

век може само да развихри фантазията с какъв ентузиазъм и завидна енергичност се работило заради каузата „да не се създават излишни разходи по пренасянето на книгата“! Ако се съди по това, което е останало в Централния държавен архив и в Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“, обособеният фонд за Сметната палата въобще не е „обременен“, а е твърде беден и еднотипен. Другояче казано – трагична беднотия до шия!

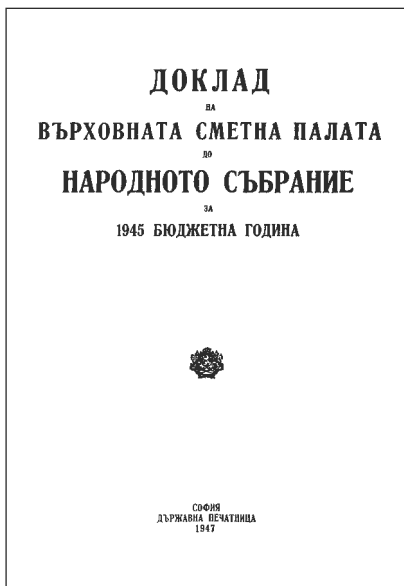
Един от най-ясните текстове в окръжното е в точка трета: „Инвентарните предмети на закритите областни сметни палати се предават при опис на местния околийски народен съвет, който като има предвид исканията на останалите местни учреждения, след преценка на същите, разпределя и предава предметите на нуждаещите се учреждения, като задържа за себе си необходимите му такива. В известни случаи, където Министерството на финансите е направило вече разпределение на инвентарните предмети, ще се има предвид това разпределение.

Разпределянето на предметите става по кратък разпределителен протокол, а предаването им става по реда, предвиден в чл. 11 от Закона за извършване на работи и доставки за сметка на държавата, обнародван в „Държавен вестник“, брой 13 от 1948 година.“

Показателна е финалната точка пета на окръжното: „В случай, че се явят някои по-особени случаи при извършване на ликвидацията, да се искат указания и нареждания от Министерството на финансите – Дирекция за бюджета и отчетността.“

Впрочем, като че ли не се случват никакви изненади, всичко се прави по логиката на философията за тоталитарно управление. Сбогом на независимостта на Сметната палата! Всичко се подчинява на командването, възложено на Министерството на финансите и неговите структури на централно и регионално равнище. Простичко да го речем: народната пара ще се събира и харчи, а същевременно и ще се контролира от изпълнителната власт на държавата, в дадения случай – от Министерството на финансите.

Вместо в новите условия новата власт да работи с нов закон за сметните палати тя се връща към класиката на тоталитаризма – управлението на приходите и разходите, от една страна, и контролът, от друга, се вменят в един кюп. Така го решава властващият елит, сред който са такива негови знакови фигури като Георги Димитров, Васил Коларов, Кимон Георгиев, Георги Трайков и други. В периода, когато Сметната палата се унищожава с постановление, бележки, план, закон, наредба и окръжно, в структурата на Министерския съвет никнат и такива сектори също със знакови фигури: Добри Терпешев – председател на Държавната планова комисия, Георги Чанков – председател на Комисията за държавен контрол, Вълко Червен-

ков – председател на Комитета за наука, изкуство и култура. Министър на финансите е проф. д-р Иван Стефанов.

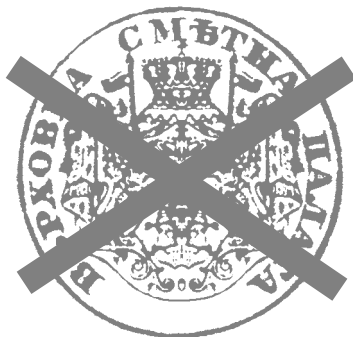
Сетне учени обясняват тази груба политическа грешка в прехода от един тип режим в друг със спецификата на централизираното управление на икономиката на държавата. То не може да търпи специален орган за независим финансов контрол, който да е независим от изпълнителната власт, орган, подчинен изцяло и само на законодателната власт. С един замах и без никакви публични коментари най-напред се закрива Върховната сметна палата, а след това се ликвидират и областните сметни палати.

Фактът си е факт: закриват сметните палати, а финансовият контрол се възлага на министъра на финансите. За целта към Министерството на финансите се създава специализирано контролно-ревизионно управление, което има свои териториални поделения в страната.

Очевидно смяната на политическия режим налага друг модел на държавен бюджетен контрол – съветския, тоталитарния. Следвоенното разпределение на сферите на влияние намира отражение и в това отношение.

Времена...

Съдбовни исторически превратности...

Парадокс

КОЙ Е ЕКЗЕКУТОРЪТ НА БЪЛГАРСКАТА СМЕТНА ПАЛАТА?

Може би това е най-фрапантният парадокс в историята на българската Сметна палата? Вземат се решения за нейното закриване без никакви официално обявени аргументи защо това трябва да се направи. А донякъде това се обосновава при обсъждането на друг нормативен акт – Закона за контролните служби по изпълнението на бюджета. Фактически с неговото приемане на 21 декември 1947 г. се извършва замислената сеч на Сметната палата.

В мотивите към законопроекта, внесен от министъра на финансите проф. д-р Иван Стефанов, четем:

„Според съществуващата система на контрол върху бюджетните разходи, последният бива предварителен и окончателен, т.е. контрол върху целесъобразността и законността на разхода преди поемане на задълженията, и контрол на документите, създаващи задължение за плащане преди извършване на последното или оправдаващи отпуснати авансови суми.

Този контрол се извършва от органите на министъра на финансите при различните министерства и дирекции. Независимо от него, Върховната сметна палата извършва и втор отделен контрол преди изплащането на разходите, който всъщност се състои в преповторение на контрола върху редовността на документите, създаващи задължение за плащане, извършен вече от съответните контролни органи по бюджета при министерствата, дирекциите и фондовете, един контрол изключително формален и на практика до голяма степен излишен и неоправдаващ се.

Вследствие на това докато едни разходи се претоварват с един ненужен и строго формалистичен контрол, други разходи, засягащи големи държавни и обществени интереси, остават недостатъчно или дори съвсем непроконтролирани“.

Иван Стефанов

По законпроекта се изказват двама народни представители. Първият е Христо Юруков, който се изразява повече евфеминистично, използва, така да се каже, по-благопристойни думи:

„Върховната и областните сметни палати са колегиални учреждения, даващи решения по примера на съдебните учреждения, а останалите институти работят под отговорността на назначените началници и под надзора на Министерството на финансите. Има двойственост при упражняване контрол на едни и същи разходи и липсва едно ръководно тяло и една цялостна система за провеждането на контрола. В резултат явяват се много случаи, когато върху едни разходи се извършва няколкократно един и същ контрол, което е напълно излишно и има характер на една формалистика. Нещо повече, при извършването на един и същ контрол от няколко учреждения вместо да се получат по-добри резултати, независимо от създаващата се с това мудност при изплащането на разходите, правят се груби пропуски, тъй като не винаги се проявява необходимата бдителност от контролните органи. Обикновено се смята, че това, което не е могъл да констатира първият контролен орган, ще се констатира от втория. Последният обаче, основавайки се на обстоятелството, че проверява веднъж проверени вече документи, не гледа с необходимото внимание, разчитайки, че нередовностите са отстранени“.

По-пряк в изказа си е Иван Чонос, вторият изказал се депутат:

„По досега съществуващата система на контрол върху бюджетните разходи този контрол е бивал предварителен – върху законността и целесъобразността на разхода, и окончателен – само проверка на упражнените разходи по документи. Той е бил провеждан освен от органите на Министерството на финансите при различните министерства и дирекции, още и от Върховната сметна палата, контролът на която се е свеждал до една излишна и неоправдана формалност, която е дублирала органите на министъра на финансите, както се казва и в самите мотиви на законопроекта. Законопроектът цели да премахне тия досегашни несъобразности, като става съвършено излишна Върховната сметна палата, а нейните функции предоставя на министъра на финансите, на специална ревизионна комисия при Министерството на финансите, предвидена в чл. 1, буква „г“, и чл. 8 на предложения законопроект, и на сметните палати по области. Законопроектът запазва функциите на областните сметни палати, което в последствие може би ще бъде съобразено със структурата на държавния апарат по места, каквато беше възприета по проекта на конституцията, който наскоро ще се обсъди от Великото Народно събрание... От тия контролни институ-

ти само ревизионната комисия, която се състои от трима члена, е нова и замества Специалния съд при Върховната сметна палата, в която сега се числят 141 служители, голяма част от които квалифицирани“.

Той вмъква и нов елемент в контролната система, който е подкрепен и от министъра:

„Ние не можем да не обърнем особено внимание и на другата страна на въпроса, че контролът, който цели настоящият законопроект, ще бъде пълен и ефикасен, ако той бъде подпомогнат и от цялата наша общественост начело с о.ф. комитетите по места, защото само така би се допринесло за разкриването на всичко гнило, което е свързано с употребата на народни средства. Това е една от характерните черти на нашата народна демокрация, която въвлича масите във всички области на управлението, а още и в контрола на разходването на народни средства“.

Вижда се, че и двамата оратори поддържат лансираната вече теза за повтарящия се контрол.

Философията на законопроекта най-добре я представя министърът. Ето нейната сърцевина:

„Досега и сега съществуващото положение у нас е такова, каквото е във всички други стародемократични системи. Смята се, че упражнението на бюджета трябва да бъде поставено под един особен контрол на парламента. Но парламента като парламент, разбира се, не може да упражнява този контрол. Затова за тази цел се създава един особен орган на парламента. И това са сметните палати. В Англия такъв орган се оглавява от едно лице контролър, който функционира като орган на парламента.

Защо за тази система на парламентарно управление е необходима такава форма? Защото тя е изградена на принципа на разделението на властите и в известен смисъл на тяхното противопоставяне едни на други. Изпълнителната власт – правителството – трябва да бъде контролирана от законодателната власт. Само по принцип това е така, но ние знаем много добре на дело какво става и специално пък в такива народни демократични системи, каквато беше системата в нашата страна през фашисткия режим. В същност от туй разделение на властите се ползуваше единствено династията, монархът, държавният глава уж като глава на изпълнителната власт, а в същност – разполагащ с всички власти. Когато му трябва, той противопоставя тия власти едни на други, играе си с тях, за да прокара политиката на своя личен режим.

Но по принцип, казвам, това е така и този принцип не е случаен. Той се създаде с победата на третото съсловие. Известно е, че в борбата срещу

абсолютния монархизъм третото съсловие използва като един много мощен инструмент, като мощно оръдие в своята борба лозунга „Проверка на обществените средства“. Затова третото съсловие между другите свои цели, постави и тази: на първо място гражданите не могат да бъдат облагани произволно от монарха и неговите органи; облагането трябва да бъде уредено със закон и този закон трябва да бъде приет от парламента; и на второ място, правителството не може да харчи никакви суми за цели, които не са предвидени, и в размери, които не са предвидени предварително в бюджета, който също така се гласува от парламента.

И действително, с победата на третото съсловие, с установяването на буржоазно-демократичния парламентарен режим това стана едно мощно средство да се контролира от страна на парламента и набирането на средствата, и тяхното разходване. Когато държавната власт е в ръцете на буржоазната класа, тогава всичко това се урежда точно така и без никакви недостатъци, по начин, щото да се обслужват класовите интереси и класовото господство на тази класа.“

До тук професорът звучи доста лекционно. А по-нататък:

„Сега обаче ние имаме съвсем друго положение. В нашия проект за конституция, който мина вече на първо четене в парламента и сега предстои неговото доразглеждане на второ и трето четене, е ликвидирано с този отживял принцип за разделението на властите и се предвижда изграждането на единна система на управление, при което Народното събрание у нас е основният държател на властта като пряк изразител на народната воля и като пряк представител на народа. И сега се предвижда бюджетът да се гласува от Народното събрание. Бюджетът и по-рано е бил, но сега в много по-голяма степен е един план, план – да го наречем така – за държавно стопанство, план, който в сегашната епоха, при сегашните условия е една неразривна част от общия държавен стопански план.“

Общо взето, и това е нещо като лекция... Кога ще дойде нещо по-конкретно за контрола? А, ето го, след бюджетоконтролните органи на Министерството на финансите идва ред и на външния контрол:

„Предполагаше се досега, че в следствие, след като е извършен разходът, ще има един втор контрол, който ще установи дали разходът е бил законосъобразен, и този контрол именно се възлагаше върху органа на парламента – Върховната сметна палата. Какво трябваше да прави Върховната сметна палата? Да провери дали има документи, които оправдавват разхода, и дали разходът е направен съобразно с бюджета, дали в съответния параграф е имало действително свободни кредити и, ако всичко е в ред, да узакони този разход. Имаше още едно затруднение – че преди

да стане изплащането на дадена доставка на стоки или услуга от държавния касиер – Народната банка, Сметната палата парафираше документите. Във Върховната сметна палата беше и държавното сметководство.

При новата система на управление това разкъсване на предварителен и последващ контрол е не само ненужно, то е и вредно. Трябва да се остави цялата отговорност за финансовия контрол върху финансовото министерство, което отговаря за един правилно съставен, реално уравновесен и искрен бюджет, а също така и за неговото упражнене. И като се елиминира вторичният контрол на Сметната палата, опростяват се много работи, много неща...

Действителното положение на нещата е, разбира се, далеч от това, което е трябвало да бъде при съществуването на Сметната палата. Сметната палата всъщност не е никакъв орган на Народното събрание, нито пък в по-близкото и по-далечно минало. Тя си е била едно учреждение в най-добрия случай малко бюрократично, но винаги бюрократично учреждение, което се е задоволявало да извърши този формален последващ контрол и да създаде едни отчети, които в много случаи са дефектни в начина на излагането, в начина на представянето на тези данни, които уж изразяват контрола на Сметната палата, и – което е най-съществено – отчети, които се явяват с много голямо закъснение.

И в тези отчети какво се прави, какво се дава? Като прегледате всички отчети, които са дадени досега от Върховната сметна палата, няма да намерите нищо съществено казано върху качествността на работата по изпълнението на бюджета. Нищо такова няма. И аз не вярвам това да е само резултат от способността или неспособността на някой от ръководителите на Върховната сметна палата. Това е сигурно резултат на самата система.

С премахването на Върховната сметна палата се премахва едно излишно учреждение, премахва се разпокъсаността на финансовия контрол, разпокъсаност, която е вредна и от друга гледна точка. Бюджетоконтролните органи се основават на това, че има контрол на Върховната сметна палата, а Върховната сметна палата се основава на това, че е имало вече предварителен контрол на бюджетоконтролните органи. А аз, откакто съм министър на финансите, зная няколко случая на грешки, които са станали въпреки контрола на Върховната сметна палата, впоследствие чак открити. А когато оставим един орган, който отговаря от началото до края за финансовия контрол, тогава ние ще имаме всичкото основание да разчитаме, че той действително ще си гледа работата, без да се осланя на когото и да било друго като предварителен или последващ контрол.“

Шапки долу... Вечна ѝ памет на Върховната сметна палата!

И така, кой е все пак нейният екзекутор, нейният палач?

Това е преди всичко концепцията на новия политически режим за контролната система, как тя да се управлява. Немалка роля в нейното налагане обаче играе и самият проф. Иван Стефанов, министър на финансите. Роден е във Варна. На 25-годишна възраст завършва висшето си образование с докторат по обществени и икономически науки в Берлин. Около десетина години работи в Главната дирекция на статистиката в София. От 1937 до 1945 г. е професор по статистика и застрахователно дело. За кратко време е управител на БНБ.

Научните му интереси са свързани със статистиката, демографията, финансите, застрахователното дело, планирането, приложението на математически методи в икономиката и др. Член на Международния институт за демографски изследвания и на Международния статистически институт. Действителен член на БАН и пръв директор на създадения към нея Икономически институт. Автор на повече от десет книги.

Депутат в Шестото Велико Народно събрание. От 1946 г. той последователно е финансов министър в правителствата на Кимон Геопгиев, Георги Димитров и Васил Коларов. Бил е член на комунистическите партии в България, Германия и Франция. Жестока участ му отрежда съдбата – през 1949 г. е осъден на доживотен затвор за антипартийна дейност (групата на Трайчо Костов), макар впоследствие да е реабилитиран.

За най-голямо съжаление, сериозните научни познания и икономическата компетентност на проф. д-р Иван Стефанов с нищо не му помагат, за да се пребори с пагубната идея непременно да се премахне, да се закрие, да се ликвидира един от важните стълбове на държавността и демокрацията – върховната институция, която осъществява независим външен финансов контрол. Напротив, той е един от убедените апологети на този погром.

Каквото и да се говори, както и да се увърта, фактите потвърждават това: финансовият министър Иван Стефанов е сред палачите на българската Сметна палата.

Как се къта и харчи народната пара

ПЪРВАТА ЗАПОВЕД ЗА ПРОВЕРКА СЛЕД ВЪЗКРЕСЕНИЕТО НА БЪЛГАРСКАТА СМЕТНА ПАЛАТА

Най-напред на прицел са приходите в републиканския бюджет, бюджетите на общините, социалното осигуряване и съдебната власт

От първите назначени 17 инспектори в Сметната палата се формира екипът, който извърши проверката, възложена му със заповед № 1, подписана на 2 юли 1996 г. От тогава времето отброи почти цяло десетилетие и половина.

– Тази годишнина ме връща към нещо, останало завинаги в паметта ми – разказа Колю Бунков, член на предишния състав на Сметната палата, вече покойник. – През онези дни бяхме доста развълнувани и същевременно затруднени. Не бе лесно да се намери верният път, по който да тръгне и да върви Палатата. Жив е у мен споменът как разпалено дискутирахме с какво да се започне, коя да бъде първата ни тематична проверка. Ръководехме се от идеята, че за да имаме какво да харчим като държава, трябва да сме се погрижили за приходите в бюджета ѝ. Търсехме спецификата на възродената институция – може ли, стъпвайки на традициите на Върховната сметна палата, от позициите на съвремието да се погледне отвън как се събира и харчи народната пара, как правителството управлява държавния бюджет.

– Това беше нашата първоначална идея, тъй като тогава се говореше с тревога за недостига на средства в годишния държавен бюджет – допълва го Живка Димитрова, член на предишния състав на Сметната палата, сега главен одитор – координация и контрол в Отделение IX. – Целта беше първо да се установи какви са приходите, а след това да се отиде към одитиране на разходите.

Живка Димитрова

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
СМЕТНА ПАЛАТА

ЗАПОВЕД
№ П-1

София, 02.07.1996 г.

На основание чл. 22, ал. 5 от Закона за Сметната палата

ВЪЗЛАГАМ

на:

Доц. Кольо Димитров Колев - главен инспектор
Нина Димитрова Георгиева - старши инспектор
Спаска Петрова Лозанова - старши инспектор
Тотка Цветкова Караколева - старши инспектор

от отделение „Министерства и ведомства от нематериалната сфера“

да извършат проверка

на приходите по бюджета на социалното осигуряване (ДОО и СВОЧ на ТПК) и извънбюджетните сметки към Националния осигурителен институт - София

в Националния осигурителен институт, гр. София, бул. „Ал. Стамболийски“ № 62.

За ръководител на проверката определям доц. Кольо Димитров Колев - главен инспектор от отделение „Министерства и ведомства от нематериалната сфера“.

Проверката да обхване периода от 01.01.1996 г. до 30.06.1996 г.

В срок до 10.07.1996 г. ръководителят на проверката да представи за одобрение програма за нейното извършване.

Програмата да се одобри от Божидар Любимиров Влахов, ръководител отделение „Министерства и ведомства от нематериалната сфера“.

Проверката да се проведе в срок до 30.08.1996 г.

обекта, сред които е и Националния осигурителен институт. Заповед № 1 възлага на екип от Отделение „Министерства и ведомства от нематериалната сфера“ на Сметната палата да извърши проверка на приходите по бюджета на социалното осигуряване и извънбюджетните сметки на НОИ за първото полугодие на 1996 г. Определя се и срок за приключването ѝ – 30 август, т.е. става дума за 43 работни дни.

– Именно така започна възродената Сметната палата, този старт афишира мястото като институция за независим външен контрол на бюджетната сфера – не без гордост заявява Нина Георгиева, тогава главен инспектор, член на екипа, извършил проверката. – Ние стартирахме в едно силно професионално, с висок социален статут ведомство. Нали разбирате – едно е да отидеш в малко, незначително бюджетно предприятие, съвсем друго е да влезеш в голямо, престижно ведомство, където се борави със средства за много хора, за твърде значителен процент от населението на България.

Тази тревога е подплатена с реални аргументи. Сметната палата се захваща да види защо през последните години се проявява тенденция за неизпълнение на предвидените бюджетни приходи и разходи, за увеличаване на бюджетния дефицит. Примерите са налице: приходите по консолидирания държавен бюджет за 1993 г. са изпълнени 90,7 на сто, за 1995 г. – 95,8 на сто спрямо утвърдените годишни размери; разходите по държавния бюджет за 1993 г. са изпълнени 92,3 на сто, за 1994 г. – 115 на сто, за 1995 г. – 96,9 на сто спрямо предвидените годишни размери; касовият дефицит по държавния бюджет за 1993 г. е 32,5 млрд. лв., за 1994 г. – 30 млрд. лв., за 1995 г. – 49,6 млрд. лв.

Да, бие на очи, че изборът на темата на първата комплексна проверка никак не е случаен. Сметната палата влиза в 131 подконтролни

Преписката с акта за констатации и съпътстващия го доказателствен материал за тази проверка представлява обемист том документи, събрани в 303 номерирани листа, сега се съхранява в архива. В тях може да се проследят динамиката и драмата на осъществения от Сметната палата контрол. Резултатите от проверката не се приемат веднага, безпроблемно, безкритично. Напротив – разменят се писма и получени отговори, има възражения от страна на проверявания обект и последвали ги решения и становища на Сметната палата, и отново възражения, и отново решения... Едно от тях е адресирано до органите на ДФК за търсене на отговорност – за установени при проверката данни за вреди при изпълнението на една извънбюджетна сметка и на републиканския бюджет. По онова време управител на НОИ е Николай Николов, днешният секретар по социалната политика на Президента на Републиката, председател на надзорния съвет е Минчо Коралски, социален министър в тогавашното правителство.

Нина Георгиева

– Това наистина е интересен, не получил публичност факт – пояснява Нина Георгиева. – При тази проверка имаше дискусии, в отделни моменти направо остър дебат между НОИ и Сметната палата.

И всичко това е документирано с възраженията и отговорите на възраженията, писмата и справките, решенията и препоръките, становищата и предложенията. Ръководството на Сметната палата потвърждава всички констатации, изводи и препоръки, направени от екипа, извършил проверката. За пръв път на такова равнище – висша контролна институция – се заговори за необходимостта от създаване на механизъм, който да дава възможност на НОИ във всеки момент да знае кои са регистрираните фирми, организации и други осигурители, кои от тях своевременно внасят дължимите вноски, кои са некоректни и не се издължават.

– Спорът беше действително професионален – изтъква Нина Георгиева. – От НОИ не атакуваха нашите виждания, по-скоро те се опасяваха от неизвестността по създаването и функционирането на такъв механизъм за контрол. Нашата институция обаче трябваше да каже, че той е нужен. Защото това беше въпрос на далновидност. Изминалите години потвърждават нашата правота. В този смисъл воденият тогава спор се оказва и практически ползотворен.

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
СМЕТНА ПАЛАТА

РЕШЕНИЕ НА СМЕТНАТА ПАЛАТА
по Акт за констатации N 0600000196

На основание чл. 24, ал. 5 от Закона за Сметната палата и доклад на Божидар Влахов, ръководител на отделение "Министерства и ведомства от нематериалната сфера", Сметната палата разгледа Акт за констатации N 0600000196 за извършена проверка на приходите по бюджета на социалното осигуряване (Държавно обществено осигуряване и Съвета за взаимно осигуряване на членовете на ТПК) и извънбюджетните сметки в Националния осигурителен институт - гр. София, за периода от 01.01.1996 г. до 30.06.1996 г. и

РЕШИ:

1. Приема Акт за констатации N 0600000196 с доказателствения материал към него.
2. Актът за констатации да се предостави на Комисията по труда, социалните и демографските проблеми към Народното събрание.
3. В доклада до министъра на финансите и първостепенните разпоредители с бюджетни средства (управителя на Националния осигурителен институт и председателя на Съвета за взаимно осигуряване на членовете на ТПК) да се отразят слабостите при управлението на средствата на социалното осигуряване.

Решението е взето на заседание на Сметната палата, състояло се на 18.12.1996 г., с Протокол N 61 от 18.12.1996 г.

Председател на
Сметната палата:
(д-р Георги Николов)

зират, пререгистрират, рязко влошават финансовото си състояние и натрупаните с години дължими вноски заедно с лихвите към ДОО стават на практика несъбираеми.

- Рязко нарастващата инфлация създава неблагоприятни условия за функциониране на фонда за обществено осигуряване като постоянно ерозира финансовата стабилност, а също така и обезценява всяко социално мероприятие, насочено към правилното формиране и регулиране на доходите на осигурените. По този проблем, който не е само проблем на бъдещето на осигурителите, а вече и на настоящето, не се работи, няма концепция, не се предприемат мерки от НОИ.

Във внесения в Народното събрание отчет за дейността на Сметната палата през 1996 г. цял пасаж е посветен на изпълнението на приходите по бюджета на социалното осигуряване. Посочва се какво е установила проверката: нереално съставен бюджет на фонд „Обществено осигуряване“, създаден със закон през предходната година, в резултат на което е допуснато фондът да ползва допълнителни средства от извънбюджетни

Сметната палата подготвя доклад за резултатите от комплексната проверка по приходите, който да се предостави на Народното събрание. В своята разработка за доклада отделението, извършило проверката в НОИ, прави следните изводи:

- Незадоволително е състоянието на ревизионната дейност на НОИ по отношение на обхвата, качеството и периодичността. На територията на страната са регистрирани над 320 000 фирми, които се ревизират едва от 891 финансови ревизори или на един ревизор се пада да провери годишно 350 фирми. При това периодичността на ревизиите е над 3-4 години. В този дълъг срок при динамично променящата се конюнктура много фирми се ликвидират, преобразуват, приватизират,

източници; невключване в бюджета на фонда за 1996 г. на значителен по размер остатък на средства от предходната година; нарушаване на нормативните изисквания за ежедневно превеждане от обслужващите банки на превишението на приходите над разходите на териториалните поделения по сметката на НОИ; непълно обхващане на подлежащите на осигуряване юридически и физически лица; несвоевременно събиране на осигурителните вноски и задълженията към фонда; незаконосъобразно набиране на средства и материално стимулиране по извънбюджетни сметки; несвоевременно прехвърляне на средствата на фонда в определените банки – кореспонденти по бюджета.

Сред формулираните в отчета предложения за отстраняване на констативните слабости и нарушения при проверките са:

- Министерството на финансите да изготви нова методика за прогнозиране и планиране на данъчните приходи, с която да се отчитат специфичните условия в отделните териториални управления на данъчната администрация.

- НОИ да разработва реален бюджет на фонд „Обществено осигуряване“ при пълно обхващане на подлежащите на осигуряване лица.

- Да се приведат в съответствие със Закона за устройството на държавния бюджет съществуващите извънбюджетни сметки, като тези, които не отговарят на изискванията на закона, да бъдат закрити.

Това беше през 1996 г. През следващите години са извършени и други проверки и одити в Централното управление на НОИ и в териториалните поделения на НОИ. В одитиращите екипи може пак да се срещне името на Нина Георгиева, сега главен одитор. Трупат се годините на нейния трудов стаж в Сметната палата. Обръщайки се назад, във времето, Нина се вълнува, когато изповядва своите изстрадани житейски „констатации и изводи“:

„Някои смятат, че продължителната работа в определена сфера на социалния живот е съдба. За мен това е въпрос на вътрешна необходимост, личен избор и призвание. Няма да забравя такъв случай. Беше в първите месеци след като постъпих тук, една колежка ме попита: „Доволна ли си, че работиш в Сметната палата?“ Без много-много да се замислям, бързо отвърнах: „Не само съм доволна, аз съм направо щастлива!“ Да работиш за възраждането и утвърждаването на такава институция като Сметната палата – та това беше вдъхновение, ентузиазъм, желание с целия си професионален опит, с целия си интелектуален капацитет да направим така, че нейният старт в новите демократични условия да бъде успешен! Такова бе не само моето усещане. Такова бе усещането на всички от Сметната палата.“

Първият одитор

ИСТИЛИЯН СИДЖИМКОВ Е В СМЕТНАТА ПАЛАТА ОТ ТРИФОН ЗАРЕЗАН 1996

Близо 15 години той е в редиците на Сметната палата – Истилиян Сиджимков, първият назначен инспектор, а сега одитор, в българската върховна одитна институция. Кани се да получава „предстоящата си стипендия от НОИ“, но и като 67-годишен той е все така жизнерадостен, дружелюбен, общителен, с великолепно чувство за хумор. С присъщата му сериозност и отговорност изпълнява всяка възложена му задача.

Аз съм щастлив човек, с дяволита усмивка споделя Сиджимков. А защото съм щастлив, пита се сам, и си отвръща: „Защото съм я докарал до тук с работата си. Защото последните години от живота си съм прекарал в Сметната палата, което би трябвало да бъде чест и стремеж за всеки един в нашия бранш. Защото съм имал късмета да работя с прекрасни колеги, които са и приятели.“

От отговора просто си личи, че е роден в Кочериново, град в Западна България, Кюстендилска област, но и разположен недалеч от Благоевград. За Кочериново се твърди, че е град на щъркелите понеже в самия му център те имат повече от 20 гнезда. А според народно поверие щъркелите са символ на здраве, щастие и късмет. На всичкото отгоре Истилиян е назначен в Сметната палата, когато се празнува Трифон Зарезан, а това значи

Истилиян Сиджимков

– общи трапези, весели песни, руйно вино... В някои краища на тоя ден трифуносват ялови дръвчета, сиреч плашат ги с брадва, викат им: „Ако не раждаш, ще те посека!“ Представям си как при започването на всяка проверка, при всеки одит той си перефразираща на ум горната закана и към подконтролния обект тя звучи горе-долу така: „Ако си нарушил закона, ако не си спазил правилата, по които трябва да работиш, ще те накълцам с остър доклад и болезнени препоръки!“ Това на шега, разбира се...

Висшето си образование е придобил във ВМЕИ, днес Технически университет – Со-

фия, специалност „Полупроводникова техника“. Бил е монтьор и конструктор, референт и дипломат. Шест години е работил в Министерството на външните работи. Бил е секретар в секция „Европейска икономическа общност“ в Единната мисия в Брюксел и съветник в тамошното ни посолство. Владее писмено и говоримо френски и руски език. В биографичната си справка не е пропуснал да отбележи, че няколко години се е препитавал в ЦИНТИ (Централен институт за научна и техническа информация) и в кооперативната фирма „ИНКООП“. Това е до 1995 г., а следващата година... следва разказа на Истилиян Сиджимков, първия одитор в Сметната палата след нейното възкресение:

„Когато покойният Йовчо Русев (б.а. – бивш член на Сметната палата, ме покани да работя в институцията през 1996 г., се колебах цели три месеца. На моите аргументи, че не знам какво всъщност ще трябва да правя като одитор, г-н Русев бе лаконичен: „Спокойно, и аз не знам какво да правя. Ще се учим всички“. Така ме убеди.

Назначен съм на 14 февруари, на Трифон Зарезан. Колегите ми бяха назначавани на специални дати – 1 януари, 1 май, 24 май... Може би, за да помнят първия си ден в Сметната палата...

Това бяха доста особени и вълнуващи години... В началото на институцията ни дадоха всичко на всичко три стаи и едно малко преддверие в бившия партиен дом. Членовете на Палатата бяха в едната, в другата – счетоводителките, в третата – секретният отдел, а в преддверието стояха секретарките. Всеки от нас правеше всичко. Ведомостите ни се пишеха на ръка, техниката беше лукс. Шофьорът играеше ролята и на международен отдел, ходеше за визи, посрещаше и изпращаше гости. Момичетата от секретариата четяха и превеждаха почти денонощно и в движение всякакви чуждестранни нормативни актове – на френската, на белгийската, на английската сметни палати... Ровехме се в какви ли не документи, всеки носеше откъдето каквото може, за да разберем кое как се прави и да го прилагаме. В тези мизерни условия беше цяло чудо, че написахме първите вътрешни правила, първите стандарти, първите указания. Водеше ни някакъв невероятен ентузиазъм. Имаше страхотна мотивация и желание всички да се учат – от члена на Сметната палата до новоназначения служител.

Понеже няхаме работни места, ние, одиторите, си пишехме докладите по... заведенията. Най-често шефовете можеха да ни намерят долу в кафенето на сградата. Там обсъждахме, спорехме и пишехме, защото в библиотеката на Народното събрание, която уж ни бяха осигурили за работа, не можеше да се вдига шум... Тогава как да се спори, да се дискутира?

Когато трябваше да внасяме първия доклад, тъкмо решихме, че всички сме изпипали докрай, и с почуда установихме, че нямаме най-обикновени папки, в които да го сложим. И се наложи в последните секунди да тичаме като луди до книжарницата за папки...

Първият ми доклад бе за контрола в контролно-пропускателните пунктове (КПП-тата). Писахме го с колежката Надя Топалова, която всъщност е вторият назначен одитор в Сметната палата – на същия ден като мен. Помагаха ни само колеги от регионалните поделения, доколкото ги имаше... Прекосявахме за ден половината България, няма КПП, което да не сме посетили. Няколко пъти сменихме заглавието на доклада, защото смятахме, че темата е много чувствителна. Шефът ни Йовчо Русев, като бивш председател на парламентарната комисия за пограничните райони, смяташе, че контролът в България трябва да започне от границите ни, защото те са първата крепост, която трябва да пазим. Отделението ни се беше ангажирало с най-тежките ресори за контрол в държавата – приватизация, фондове и фондации. Знаеше се, че там са най-големите нарушения.

Голямо постижение за онези години бе, че всъщност от нашите първи одити последваха изключително много законодателни промени, защото докато проверявахме, непрекъснато откривахме големи противоречия в законите у нас. Давам си сметка също, че още тогава, с първата ни проверка, ние сме правили одит на управлението и на изпълнението.

Онова, което много ми е помагало в работата, е принципът, който ни беше внушаван от г-н Русев още първите години. Тогава той ни казваше: „Стягайте се, гответе се да бъдете висши държавни служители и помнете, че това преди всичко означава професионализъм и високо самочувствие“.

МЕЖДУНАРОДНА ДЕЙНОСТ

Нейният постоянен стремеж е да бъде колкото се може по-адекватна на времето, в което работи Сметната палата през последните 15 години. Акцентите се сменят в зависимост от това дали тя се свързва с процесите на присъединяването на Република България към Европейския съюз или със самото членство в ЕС и НАТО, с овладяването на изискванията и предизвикателствата на реалната интеграция, със задълбочаването на сътрудничеството с Европейската сметна палата, с Върховните одитни институции (ВОИ) на страните членки на ЕС.

Международната дейност се осъществява в съответствие с поетите ангажменти за проучване и прилагане на добрите европейски и други международни практики в сферата на независимия външен одит на публичните средства. Целта е да се обменят информация и опит, да се развиват отношенията с международните организации, да се укрепват връзките и да се разгръща сътрудничеството между ВОИ на многостранна и двустранна основа.

От 12 юли 2001 г. Сметната палата на Република България е член на ИНТОСАЙ, а от 7 март 2002 г. – член на на ЕВРОСАЙ.

- *ИНТОСАЙ е международна организация на върховните одитни институции, обединяваща повече от 180 сметни палати.*
- *ЕВРОСАЙ е регионална организация на ИНТОСАЙ за страните от Европа.*

На 23 февруари 2001 г. българската Сметна палата е приета за член на Асоциацията на ВОИ, ползващи френски език (AISCCUF) на нейно общо събрание в Париж.

Досега българската Сметна палата има контакти с ВОИ от 52 държави. Тя има подписани двустранни споразумения за сътрудничество със сметни палати на 12 страни – Грузия, Литва, Латвия, Република Македония, Монголия, Република Полша, Румъния, Руската федерация, Украйна, Автономна република Крим, Социалистическа република Виетнам и Кралство Белгия

Ето и малка хроника...

През октомври 1996 г. в Люксембург се състоя среща на президентите на ВОИ на страните от Централна и Източна Европа. В тази среща за първи път участва и делегация на българската Сметна палата.

През 1996 г. е поставено началото на редовните контакти между Европейската сметна палата (ЕСП) и българската Сметна палата по време на тридневното посещение (3–7 юли) на нейния председател доц. д-р Георги Николов в Брюксел по покана на белгийската Сметна палата.

През 1997 г. представители на българската Сметна палата участват в работна група на ЕСП по проблемите на двустранното и многостранното сътрудничество между сметните палати на страните от Централна и Източна Европа.

През декември 1997 г. представител на ЕСП изразява пълна подкрепа на извършената от българската Сметна палата проверка на спешната социална помощ, предоставена от Европейския съюз.

На 16 май 1997 г. се срещат председателят и членове на Сметната палата с проф. Стив Ханке, съветник на президента на Република България. Сметната палата подкрепя въвеждането на валутен борд, каза председателят на Сметната палата доц. д-р Георги Николов. В разговора бе очертана отговорността на Сметната палата като гарант за устойчивостта на функционирането на валутния борд. Американският професор изтъкна, че върховният контролен орган потенциално играе най-важна роля в условията на валутен борд. Много хора не разбират това, защото не осъзнават, че Сметната палата не само упражнява директен контрол, но и притиска фиска и държи лоста за финансовата дисциплина, добави проф. Ханке.

В началото на 1998 г. председателят на българската Сметна палата доц. д-р Георги Николов се среща с посланик Жак Вюненбюрже, ръководител на Делегацията на Европейския съюз в България. Обсъдени са проблеми, свързани с контрола на публичните финанси в България, изложени в съображенията на ЕС по молбата на България за членство в ЕС.

Доклад „Тенденции в съвременния контрол на публичните финанси“ изнася на научно-практическия симпозиум, състоял се в Югозападния университет „Неофит Рилски“ на 15–16 януари 1998 г. в Благоевград, членът на Сметната палата Йовчо Русев. Той очерта основните препоръки

ръки на ИНТОСАЙ, свързани с управленския контрол, какъв методологически подход трябва да се използва при осъществяването му, с какви изисквания трябва да съобразява българската Сметна палата в европейските интеграционни процеси. Месеци по-късно, на 17 юни, Йовчо Русев внезапно почина на работното си място. Той ще се запомни с това, че активно участва в приемането на Закона за Сметната палата през 1995 г. и стана един от нейните създатели след възраждането ѝ.

През януари 1999 г. Сметната палата приема Стратегически план за развитието си до 2002 г. Неговата основна цел е да се приведе контролната ѝ дейност в съответствие с международните одитни стандарти и одитните практики на ЕСП и сметните палати на страните членки на ЕС.

Стратегическият план е осъществен с помощта на експерти от СИГМА.

На 24 септември 1999 г. е подписан протокол между СИГМА и българската Сметна палата за дейността по изпълнението на Стратегическия план.

Програмата СИГМА е съвместна инициатива на Организацията за икономическо развитие и сътрудничество и Европейския съюз и се финансира предимно от него. Стартът на тази програма бе даден през 1992 г. Нейната цел е да подпомага администрациите на страните от Централна и Източна Европа при модернизирването на системите им за държавно управление, за да е успешно присъединяването им към ЕС. Дейността на СИГМА допълва инициативите на ЕС, сред които са и туининг проектите.

През април 1999 г. българската Сметна палата е домакин на третото заключително заседание на Работна група № 1 на ВОИ на страните от Централна и Източна Европа. На заседанието са приети препоръки за функционирането на ВОИ в контекста на европейската интеграция, представени на срещата на президентите в Прага.

През ноември 1999 г. председателят на българската Сметна палата доц. д-р Георги Николов е на делово посещение в Люксембург, където се среща с президента на ЕСП Ян Карлсон. Той е информиран за подго-

товката на срещата на президентите на ВОИ на страните от Централна и Източна Европа през 2000 г., която се състоя в София.

На 7 и 8 декември 2000 г. София е домакин на поредната среща на президентите на ВОИ на страните от Централна и Източна Европа, Кипър и Малта.

Общата дискусия е водена от президента на ЕСП Ян Карлсон. Участниците в срещата с особен интерес изслушаха доклада на Михаела Шрайер, член на Европейската комисия и комисар по бюджета и финансовия контрол, която очерта проблемите на неговото модернизирание.

В центъра на разискванията е необходимостта от засилване ролята на външния одит и прозрачността при разходването на публичните средства като едно от най-важните условия за интеграция и бъдещото членство в ЕС.

Форумът е приветстван от председателя на Народното събрание Йордан Соколов и президента на Република България Петър Стоянов.

През 2001 г. за пръв път българската Сметна палата участва в конгрес на ИНТОСАЙ (2001), състоял се в Сеул, Република Корея, на който е очертана ролята на ВОИ в осъществяването на административни и правителствени реформи.

През февруари 2002 г. по Програма ФАР стартира туининг проект за укрепването на българската Сметна палата. Проектът е изпълнен съвместно със сметните палати на Обединеното кралство и Холандия, с участието на експерти от Одитната комисия на Обединеното кралство и Сметната палата на Северна Ирландия. Срокът за изпълнение бе 21 месеци.

С него фактически се доразвиват основните насоки, очертани със Стратегическия план.

Туининг проектът на стойност 1,4 млн. евро приключва успешно през октомври 2003 г. и получава висока оценка от Делегацията на Европейската комисия в България. Той допринася за усвояването на подходи и процедури в съответствие с добрите европейски практики и успешното им прилагане в одитната дейност, спомага за усъвършенстване на дейността на Сметната палата и за повишаване на способността ѝ да гарантира ефективно използване на бюджетните и другите публични средства.

Туинингът е основен инструмент на предприсъединителната помощ на Европейската комисия за институционално изграждане. Целта е да помогне на страните кандидатки за ЕС за създаване на модерни и ефективни администрации със структури, човешки ресурси и управленски умения, необходими за прилагането на правото на Общността, които отговарят на същите стандарти, както в страните членки.

На 7 юни 2002 г. в София е подписан Меморандум за разбирателство между правителството на САЩ и Сметната палата на Република България. На церемонията присъства посланикът на САЩ у нас Джеймс Пардю.

Предоставената по силата на този меморандум помощ се основава на Рамковото споразумение за сътрудничество между правителството на България и САЩ за техническа помощ за борба с корупцията, подписано на 24 април 2002 г., и на Рамковото двустранно споразумение от 27 юли 1998 г.

В документа правителството на САЩ се представлява от Американската агенция за международно развитие. С нейния проект „Инициатива отворено управление“ се подпомогна дейността на българската Сметна палата в борбата срещу корупцията чрез създаване и разпространение на антикорупционни практики в публичния сектор, подобряване на вътрешноведомствените системи за управление и контрол на публичните средства и насърчаване на прозрачността в действията на публичната администрация.

През 2002 г. Сметната палата на Република България е домакин на среща на работната група по одитни наръчници, в която участваха представители на ВОИ на страните от Централна и Източна Европа, Кипър, Малта, Турция и ЕСП.

През октомври 2003 г. е осъществен първият контакт на българската Сметна палата с Борда на одиторите на НАТО. Това стана на състоялата се среща на Международния одиторски съвет на НАТО. През 2005 и 2006 г. в София гостуваха председателите на Борда на одиторите на НАТО. На ежегодните срещи за обсъждане на

годишните му доклади присъстват представители на българската Сметна палата.

На 25 и 26 февруари 2003 г. в София се провежда международна конференция на тема „Роля и взаимодействие на ВОИ с други органи в борбата срещу измамите и корупцията“.

Конференцията е организирана в рамките на туининг проекта по Програма ФАР 2000 със съдействието на проекта „Инициатива отворено управление“, финансиран от Американската агенция за международно развитие. Тя очертава приноса на ВОИ за предотвратяване и разкриване на измами и корупция в публичния сектор, за подобряване на прозрачността, отчетността и управлението на бюджетните и другите публични средства. В конференцията участват първият вицепрезидент на ИНТОСАЙ, представители на ЕСП, Европейската служба за борба с измамите и защита на финансовите интереси на ЕС (ОЛАФ), Международния борд на одитори на НАТО, ВОИ на Обединеното кралство, Полша, САЩ, Унгария и Холандия и др.

В сборник, отпечатан на български и английски език, са събрани материалите от конференцията – приветствия, доклади, изказвания и документи.

През юни 2003 г. на официално посещение в София е президентът на Европейската сметна палата Хуан Мануел Фабра Вайе. Той оценява високо ролята на българската Сметна палата, която констатира нередности при управлението на предоставените от ЕС средства. Гостът е приет от председателя на Народното събрание проф. Огнян Герджиков.

През 2004 г. българската Сметна палата е домакин на Единадесетата среща на работната група на ИНТОСАЙ по одит на приватизацията, на Третата среща на работната група на ЕВРОСАЙ по одит на околната среда и на семинар по опазване на природата и биологичното разнообразие.

От 26 април до 4 юни 2004 г. в София се проведе семинар по планиране и разработване на курсове по Дългосрочната програма за обучение на Инициативата на ИНТОСАЙ за развитие и ЕВРОСАЙ. За първи път при този семинар обучението е на два работни езика – руски и английски, с участието на 33 одитори от 19 страни от Източна Европа и Централна Азия.

В началото на 2005 г. официално стартира туининг проектът „По-нататъшно развитие на независимата институция за външен одит на публичния сектор“, финансиран по Програма ФАР, с бюджет 2 млн. евро, и който приключи успешно на 14 септември 2006 г. В изпълнението на проекта участват експерти от сметните палата на Германия и Испания. Важен елемент от проекта бе изграждането на ИТ-системата в Сметната палата и териториалните ѝ поделения, както и преструктурирането на локалните мрежи.

През 2007 г. е отпечатано на английски език „Making Supreme Audit Institution Twinning Successful: a Good Practice Guide“. Ръководството за туининг проекти на ВОИ на основата на добрите практики е изработено от експертна група, в която са включени представители на ВОИ на България, Румъния, Хърватска, Европейската сметна палата и СИГМА с активното участие на специалисти от Великобритания и Германия. Българската Сметна палата има координираща роля в експертната група и е докладчик за хода на работата по изработването на ръководството. Изданието е разпространено на международни форуми като срещата на Контактния комитет на ръководителите на ВОИ от ЕС, проведена в Хелзинки, и на XIX конгрес на ИНТОСАЙ, състоял се в Мексико.

През май 2008 г. в София гостува президентът на Европейската сметна палата Витор Мануел да Силва Калдейра. Той е придружен от българския представител в ЕСП Надежда Сандолова.

Президентът на ЕСП е приет от министър-председателя Сергей Станишев. От ректора на Университета за национално и световно стопанство проф. д-р Борислав Борисов е удостоен с титлата „Почетен професор“.

През април 2008 г. приключва едногодишният проект за укрепване на капацитета на Сметната палата на България за одитиране на средства от ЕС и за борба с измамите и корупцията, финансиран от Фонда за глобални възможности (GOF) на Великобритания. Проектът е осъществен съвместно със Сметната палата на Великобритания. В рамките на проекта бе проведено обучение на одиторите по финансов одит, установяване на измами и корупционни практики и по одит на структурните фондове на Европейския съюз с лектори от Великобритания и Словения. Извърше-

ни са два пилотни одита на проект по Програма ФАР и на Националната агенция по приходите с помощта на експерти от Сметната палата на Великобритания. Двата одита са осъществени със специализирания софтуер за управление на одитния процес TeamMate. Изготвени са темплейти и процедурни стъпки, които да разширят използването на TeamMate в одитната дейност на цялата институция.

През юни 2008 г. стартира съвместният проект на сметните палати на България и Холандия за институционално развитие. Той е продължение на няколко успешно завършили съвместни проекта. Основната му цел е да се създават предпоставки за добро управление и за изграждане на ефективна публична администрация в България. Проектът се финансира от Economische Voorlichtingsdienst, като представител на Министерството на външните работи на Холандия. Със заключителен семинар на 10 септември 2009 г., на който се обсъдиха получените резултати, съвместният проект е закрит. Представен е разделът за „Предварителна оценка на вътрешния контрол“ като част от изработения вече **Наръчник за одитната дейност на Сметната палата на Република България**. **С това се финализира документът, по който работиха задълбочено членове, одитори и експерти. Той обхваща всички процедури за одитната дейност и всъщност за първи път българската Сметна палата има свой наръчник.**

Президентът на ЕВРОСАЙ и председател на Върховната контролна палата на Република Полша Яцек Йежерски посети България от 16 до 18 септември 2009 г. Водената от него делегация се среща с членове на Сметната палата, на която се запозна със структурите и спецификите на двете върховни одитни институции. Обсъдени са конституционната и правната рамка на дейността и правомощията на българската Сметна палата, програмата за разширяване на съвместната дейност на двете институции. Делегацията е приета от Цецка Цачева, председател на 41-то Народно събрание на Република България.

От 6 до 8 октомври 2009 г. в София се проведе Седмата годишна среща на Работната група на ЕВРОСАЙ по одит на околната среда. Домакин на събитието е Сметната палата на Република България. Форумът е открит от председателя на Сметната палата на Република България проф.

Валери Димитров и от Генералния одитор на Норвегия Йорген Космо, председателстващ работната група. На откриването е и посланикът на Норвегия в България Тове Скарстейн. В Седмата годишна среща участват членове от Работната група от 26 европейски държави, както и от Китай и Аржентина като представители на ИНТОСАЙ. Темата е „Управление на водите и Европейската рамкова директива за водата“. На форума са представени презентации, сред които – „Състояние на водите в Европа“ – от д-р Анита Кюницер, председател на Европейския тематичен център по водите, и „Бъдеще на водите в Европейския съюз“ – от Сергей Мороз от Световния фонд за дивата природа. Одитите на Европейската Сметна палата по управление на околната среда представя Франсоа Осет от Европейската сметна палата. Представен е и опитът на одитните институции на Словения, Норвегия, Холандия, Франция, Малта, Русия, Украйна и България.

В началото на ноември 2010 г. председателят на 41-то Народно събрание Цецка Цачева и председателят на Комисията по бюджет и финанси Менда Стоянова се срещат с председателя на Сметната палата на Република Словения Игор Шолтес, който е на посещение в България. Обсъдени са актуални въпроси на организацията, структурата и одитните практики на двете сметни палати.

БЪЛГАРСКИЯТ ПРЕДСТАВИТЕЛ В ЕВРОПЕЙСКАТА СМЕТНА ПАЛАТА

От 1 януари 2007 г. Надежда Сандолова е член на ЕСП.
Родена е на 17 април 1956 г. в София. Завършила е Университета за национално и световно стопанство, специалност „Планиране, управление и баланс“.

Надежда Сандолова

На 12 декември 2006 г. Европарламентът одобрява Надежда Сандолова за член на ЕСП.

Тя е член на Сметната палата на Република България от 1995 до 2005 г. – периодът на първия мандат на възобновената българска Върховна одитна институция.

Работила е като преподавател в Стопанския факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1991–1995), началник на управление „Международни финансови институции“ в Министерството на промишлеността. Била е член на съвета на директорите на София банк и председател на съвета на директорите на ЕАД „Филтекс“, Пловдив. Специализирала е банково дело и фондови операции в Германия (Централна банка на Мюнхен) и САЩ.

Автор е на публикации във връзка с икономическите реформи в България.

Европейска сметна палата

Българска орисия

БЛИЗО ОСЕМ ДЕСЕТИЛЕТИЯ ПАЛАТАТА Е БЕЗ СВОЙ СОБСТВЕН ДОМ

В първия закон за Върховната сметна палата, приет през 1880 г., няма текст, който да определя къде ще се настани и къде ще работи тази институция. И още оттогава започва нейното „ходене по мъките“ за самостоятелна сграда.

Даже три години преди да бъде прекъснат за около половин век животът ѝ, в края на 1945 г., се подготвя нова Наредба-закон за Върховната сметна палата и областните сметни палата. В мотивите към проекта четем: „Сегашното положение наподобява онова от преди 1925 г. Защото и сега, до бомбардировките, Върховната сметна палата имаше натрупани толкова документи по платежни заповеди, които тя проверява, че беше принудена да държи под наем за архива цял един бивш кинотеатър, освен целия таван и други помещения от зданието, в които се помещаваше палатата...“

Историята е запазила немалко спомени за битовите несгоди на Сметната палата.

На 13 март 1877 г. регентите на България Стефан Стамболов, подполковник Сава Муткуров и Георги Живков издават указ, с който се разрешава от запасния фонд по бюджета да се отпуснат 8 791 лева и 67 стотинки за „доизплащане наема за текущата година за новонаетото помещение за Върховната сметна палата“.

На 28 ноември 1902 г. Министерският съвет гласува разрешение „председателят на Върховната сметна палата да сключи контракт със софийската жителка г-жа Е. д-р Брадел за наемане зданието, находящо се на улица „6-й септемврий“, останало в наследство ней и на малолетните деца на покойния д-р Юр. Брадел, за помещение на Върховната сметна палата, със срок за три години, начинаей от 10-ий януарий 1903 г., и с годишен наем 6 000 лева“. Собственикът на зданието д-р Брадел е участник в Руско-турската война, преподавал е съдебна медицина във Висшето училище, бил е народен представител и член на Българското книжовно дружество.

В началото на февруари 1906 г. Министерският съвет приема постановление за пренаемане сградите на Димитър Яблански и Е. д-р Брадел за нуждите на Върховната сметна палата. Яблански е бил кмет на София и депутат в седем обикновени Народни събрания и в петото Велико На-

родно събрание, бил е министър на обществените сгради, пътищата и благоустройството.

Контрактът с Яблански за пренаемане на зданието му, в което се помещава Върховната сметна палата, е със срок за три години и с годишен наем 9 000 лв. Пренаемането на зданието на г-жа Брадел също е за три години, а годишният наем е за 6 500 лева, „платими през м. януарий на всяка наемна година“.

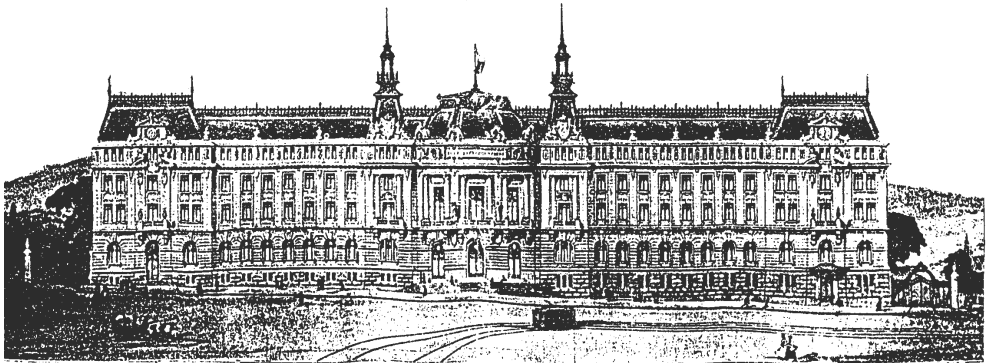
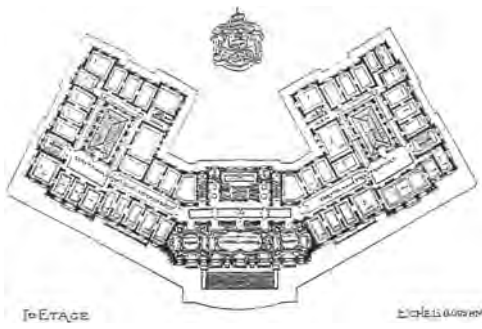
На заседание на Министерския съвет през 1907 г., състояло се на 31 октомври „преди пладне в стаята на г-да министрите при Народното събрание“, се разрешава наемането на горния етаж на сградата на Е. д-р Брадел на ул. „Вълкович“ №16 за допълнително помещение на Върховната сметна палата. Годишният наем е 2 200 лева.

Видинчанинът Коста Стефанов става наемодател на Върховната сметна палата през 1912 г. със своя сграда, намираща се на улиците „Раковски“ и „Славянска“. Правителството разрешава за допълнително помещение на Върховната сметна палата да се наемат „долния етаж и част от свободните отделения на зимника и двора“, като годишният наем е 4 500 лева.

В самия край на 1916 г. Сметната палата пак опира до наемодателя Яблански с неговите сгради на улиците „6 септември“ и „Вълкович“. Министерският съвет одобрява предложението да се сключи договор за наемане на неговото „старо и ново здание, старото от два етажа, а новото от пет етажа, и друго едно старо здание от два етажа и една барака, находяща се в същия двор, заедно с целия двор, за помещение на част от персонала и архивата на Върховната Сметна палата“. Годишният наем за всичките здания е 34 000 лева.

При такова митарстване по чужди стари и нови здания, помещениия, етажи, тавани, зимници, бараки и дворове, че дори и кинотеатри, естествено е да се храни някаква надежда, по-скоро мечтание, за излизане от това незавидно битово състояние. Два пъти се стига до подготвяне на законопроекта за построяване на сгради за Сметната палата. Общото в тях е, че се дири нестандартен изход: ако може някак си нейните сгради да се съграждат без да се предизвикват и най-малки сътресения на държавния бюджет.

Първият опит е от края на 1899 г. Вносител на законопроекта е министърът на обществените сгради, пътищата и съобщенията Димитър Тончев. Той е бил министър и на правосъдието, на търговията и земеделието, на външните работи и изповеданията, на финансите. Многократно е избран за депутат. Юрист по образование. Автор на трудове с правна тематика. Изявява се и като журналист. През 1903 г. е съден и осъден за зло-

Част от предлаганите варианти за сграда, в която да се помещава Върховната сметна палата

употреби заедно с други министри от кабинета на Тодор Иванчов. През ноември 1919 г. отново е съден и осъден, този път с другите министри от кабинета на д-р Васил Радославов, като един от главните виновници за въвличането на България в Първата световна война и за последвалата втора национална катастрофа. Лежи в затвора до 1928 г., когато е амнистиран.

Та този многострадален министър докладва на княз Фердинанд I и моли благоволения му да разреши да се внесе на „разглеждане и одобрение от заседащата първа редовна сесия на Десетотото обикновено Народно събрание“ закон за построяване на здание на седем министерства, Върховната сметна палата и Съдебната палата. В проекта са изредени министерствата на външните работи и изповеданията, на вътрешните работи, на народното просвещение, на финансите, на правосъдието, на търговията и земеделието, на обществените сгради, пътищата и съобщенията.

На депутатите са изпратени 200 екземпляра със законопроекта и с приложенияте към него мотиви. Както не е трудно да се предположи, те започват с големите наеми, които се плащат за помещения на Сметната палата. Следват негативите от битово естество – неудобни, недостатъчно просторни, нехигиенични и разпръснати помещения, които „не се проветриват и осветляват достатъчно, отоплението е примитивно, а вследствие на това и скъпо“.

След такава аргументация се стига до обобщението, че „не ще съмнение, че всички изброени недостатъци на наеманите здания, пречат на правилния ход на службите и причиняват щети на държавата. Затова правителството се виде принудено и усвои мисълта да се построят здания, които да отговарят на всички условия за помещаване в тях на упоменатите 7 министерства, за Съдебната палата и за Върховната сметна палата“. Обаче за всичко това „ще трябва да се ангажират значителни суми, с каквито не е желателно да се обременява държавният бюджет. В такъв случай намери се за уместно да се извърши построяването по особен концесионен начин“. Тук е мястото за пояснението, че по дефиниция концесията е изключително право, което държавата дава на предприятие или друга държава да върши определена дейност.

В чл. 2 на проекта се съдържа най-същественото: „Търгът за отдаване на предприемач построяване изброените в чл. 1 здания да се извърши от Министерството на обществените сграда, пътищата и съобщенията и ще се състои в определяване чрез малонаддаване времето, през което предприемача-концесионер, като построи зданията със свои средства, ще получава от държавата годишно по 320 000 лева златни и след изтичане

на което време зданията ще останат собственост на държавата“. Според направени тогава приблизителни проучвания се оказва, че срокът на плащане ще бъде между 25 и 30 години.

Опитът от 1942 г. е още по-впечатляващ – законопроектът е за построяване на сгради на Върховната сметна палата и на областните сметни палати. Забележете – само за сгради на върховната контролна институция! Вносител е Добри Божилов. Той е бил управител на БНБ, министър-председател и министър на финансите (1938–1944), сред осъдените на смърт от Народния съд.

Повече от шест десетилетия след приемането на първия закон за Върховната сметна палата на българския парламент отново се предлагат спасителни идеи за сдобиването ѝ със собствен дом. „Известни са неудобствата и несгодите за държавните учреждения, когато те се помещават в частни здания. Поради това, че тия здания не се строят с оглед нуждите на определено обществено учреждение, те често пъти не задоволяват елементарни, присъщи на службите нужди, нещо, което неблагоприятно се отразява, както върху работата на служителите в тях, тъй и на посетителите“ – такова е встъплението в мотивите към законопроекта.

Разбира се, и в този случай не може да се мине без основния финансов аргумент – какви грамадни суми се харчат за плащане на наеми на здания за държавни нужди, само за Върховната и Софийската областна палата годишно се плащат общо над милион за наеми. В мотивите се посочва: „От това гледище, прочее, държавата има голям интерес да снабди всички държавни учреждения със собствени сгради, защото по такъв начин ще облекчи значително съответната част от разходния бюджет“.

Кое е най-важното? Отговорът е: „Но понеже за дълго още време нашата сравнително млада държава, поради липса на достатъчни средства, не ще бъде в положение да снабди всички държавни учреждения с нарочни държавни сгради, налага се да се потърси – там, където това е възможно – някакъв особен начин за снабдяване поне на някои по-важни държавни учреждения със собствени сгради“.

Какво може да се направи? Според вносителите на проекта „тези разходи биха могли да се избегнат, като се построят сгради за сметните палати, и то със средства не от държавното съкровище, а събрани от самите палати... във форма на такси и берии в съвсем незначителен размер, събирани в особени марки“. Освен марките в закона тези такси и берии също се определят като „особени“. Събирането, пазенето и оползотворяването на тия средства е грижа на създаден във Върховната сметна палата специален фонд, който се управлява от комитет начело с нейния председател. Този

комитет е задължен да изработи програма за постепенното построяване на сградите, като се започне с една обща сграда за Върховната и за Софийската сметна палата. Всяка година се гласува бюджет за разходите на фонда, които се одобряват от Министерския съвет. След приеманото на закона Върховната сметна палата е длъжна да изработи правилник за прилагането му, който да бъде утвърден от министър-председателя. Построените от фонда сгради са държавно имущество.

Историята е направо безмилостна в оценката си за тези намерения – и двата проекта се зачисляват в графата „утопии“.

Нашенският афинитет към скандалното не подминава тази одисея на Сметната палата. Макар и периферно, името ѝ се замесва и в обявения през 1912 г. международен конкурс за изработване на проект на бъдещата Софийска окръжна палата. Тя трябвало да бъде „една от многото такива очакващи времето си столични обществени постройки“, се отбелязва в отпечатък на Българското инженерно-архитектурно дружество.

Избраното място за строеж не е случайно. Една от най-красивите обществени постройки се издига върху терен, където са се намирили софийските християнски и еврейски гробища. През 1904 г. Столичният общински съвет решава мястото да се превърне в обществен парк и определя срок, в който костите и паметните плочи на погребаните да се пренесат на гробищата в Орландовци. По-късно, през 1910 г., общината дава безвъзмездно терена за построяване на сграда на Окръжната палата.

Какво се разиграва след конкурса? От представените осем проекта два са отличени с първа награда или както тогава я наричат „премия“. Първоначално за нея е обявена сумата 7 000 лева. Двата най-добри проекти са дело на Никола Лазаров, един от най-талантливите и плодовити български архитекти. Той обаче държал да бъде едновременно и творчески, и технически ръководител на екипа, комуто да се възложи изграждането на сградата. Искането му не било удовлетворено.

Журито не раздава премиите според обявените в конкурсната програма условия. Взето е решение да се строи по единия проект, назован „Зофия“. За ръководител на екипа е определен арх. Лазаров, като на равни начала за технически ръководител е назначен арх. Илия Попов. Така се получава нещо като подялба на авторските права, а ще рече и на хонорара. Това направо вбесява Лазаров, защото според него по този начин се накърнява самобитния му творчески стил. Като честолобив и своенравен човек той не понася каквото и да е вмешателство в работата си, буйно и остро се опълчва на такова решение. Това е искрата, подпалила шумният скандал по случая. Разгневилият се Лазаров категорич-

но не възприема възприетия начин за изпълнението на премираните проекти, предава цялата документация за тях и се отказва даже от полагащия му се хонорар.

Изграждането на сградата започва през 1915 г., заради войните се забавя, проточва се във времето и завършва чак през 1927 г. Известно време там се приютява и Сметната палата. Сега там е настанено Министерството на земеделието и храните.

А колелото на историята се върти...

Идват преломни времена. България отново потегля по релсите на демокрацията. Приема се нова конституция. През 1995 г. Народното събрание гласува Закон за Сметната палата. В неговите преходни и заключителни разпоредби изрично е записано: „Министерският съвет, Столичната община и общините, които са областни центрове, осигуряват в едномесечен срок от влизане на закона в сила подходящи сгради за дейността на Сметната палата“.

Едномесечният срок минава, произвеждат се няколко парламентарни избори, сменят се правителства и столични кметове, законът търпи няколко промени, сетне се приема нов закон за Сметната палата, но подходяща сграда за нея в столицата все няма, все не се намира.

И така, едва от 2005 г. българската Сметна палата има вече свой собствен, самостоятелен дом. Девететажната сграда на ул. „Екзарх Йосиф“ 37, обявена за публична държавна собственост, е предоставена на институцията за управление. Ремонтът, извършен от „Главболгарстрой“, приключва през 2007 г. Доскорошните съквартиранти – партийни цент-

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ
Препис

РЕШЕНИЕ № 675

от 21 юли 2005 година

ЗА БЕЗВЪЗМЕЗНО ПРЕДОСТАВЯНЕ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА НЕДВИЖИМ ИМОТ - ДЪРЖАВНА СОБСТВЕНОСТ, НА СМЕТНАТА ПАЛАТА

На основание чл. 6, ал. 2 и чл. 15, ал. 2 от Закона за държавната собственост във връзка с Решение № 14 на Столичния общински съвет от 23 май 2001 г. и с договор от 23 юни 2005 г. между Столичната община и държавата за безвъзмездно превъзвращане в собственост на държавата на имот - частна общинска собственост

МИНИСТЕРСКИЯТ СЪВЕТ

РЕШИ:

1. Предоставя безвъзмездно за управление на Сметната палата недвижим имот - държавна собственост, намиращ се в София, район "Оборище", местността "ГГЦ" - Зона Г-14, УПИ VII, кв. 17 по плана за регулации и застрояване на града, ул. "Екзарх Йосиф" № 37, представляващ девететажно тяло на сграда със застроена площ 600 кв. м, без помиящията на първия етаж и кинозалата на втория етаж.
2. Обявява имота по т. 1 за публична държавна собственост.
3. Областният управител на област София да състави акт за публична държавна собственост за имота по т. 1.

МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛ: /п/ Симеон Сакскобургготски

ГЛАВЕН СЕКРЕТАР НА МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ: /п/ Севалин Мавров

Вярно,
ДИРЕКТОР НА ДИРЕКЦИЯ "ПРАВИТЕЛСТВЕНА КАНЦЕЛАРИЯ":

Решението на Министерския съвет от 2005 г., с което на Сметната палата се предоставя сградата на ул. „Екзарх Йосиф“ 37

Седалището на Сметната палата днес – модерна сграда на ул „Екзарх Йосиф“ 37

рали, синдикални щабове, адвокатски кантори, медицински пунктове и прочие, се настаниха на други адреси. Най-сетне служителите на Върховната одитна институция работят в удобни помещения, в сграда, съответстваща на значимостта на върховната одитна институция.

Днешният външен вид на сградата привлича погледа на всеки, който минава покрай нея.

Българската Сметна палата заслужава такава респектираща сграда с модерна визия.

Е, това не е ли чудо? Или другояче казано – това не е ли великопепно завоевание в нейната летопис, което няма как да не се запомни! В исторически план сегашният председател на Сметната палата проф. Валери Димитров заслужава да бъде оприличен на... чудотворец.

ПИСАТЕЛИ ИЗКАРВАТ ПРЕПИТАНИЕТО СИ В СМЕТНАТА ПАЛАТА

**Димчо Дебелянов, Дамян Калфов, Ботьо Савов
и Тома Измирлиев – „порядъчни и солидни
чиновници“, проверяващи финансови отчети**

Един поет на обречената на жертвеност любов и на носталгичния спомен за родния дом.

Един интелигентен автор на късия анекдотичен разказ и на комедийни драми.

Един екзотичен белетрист и поет и същевременно страстен поклонник на символизма.

Един самобитен творец на хумористични злободневки, разкази, фейлетони, стихотворения.

Четирима писатели с отредено им място в историята на българската литература имат в своите биографии отметки за трудов стаж в Сметната палата. Това са Димчо Дебелянов, Дамян Калфов, Ботьо Савов и Тома Измирлиев.

Димчо Дебелянов (1887–1916) постъпва в Сметната палата през 1914 г., където е докладчик. Дългоочакваният указ за назначаваното му излиза и от 15 октомври вече е в една от канцелариите на върховната контролна институция. Тъкмо тези дни са вълнуващо описани от Димка Дебелянова Каролева в художествено-биографичната книга „Живях в заключени простори“ (издателство „Български писател“, София, 1998 г.). Ето редове от нея: „... Купува си на изплащане костюм за 35 лева от магазин „България“, поправя изкривените си обувки... Сресан и подстриган, той влиза рано сутрин в помещението, където е отредено работното му място в Палатата. И започва да преглежда финансовите отчети на държавните учреждения. А на душата му е скучно и душно... На 21.10. той пак драсва редове на сестра си: „Пиша ви не от някое кафене, както почти винаги, а от канцеларията, като порядъчен и солиден чиновник. Пети ден как ходя в 8 часа на работа и излизам в 12, отивам пак в два и излизам в 6. (Веднъж-два пъти бягах, ама нищо...) Животът в канцеларията не прилича на тоя из улиците. Тука е и тихо, и скучно, и душно. За да бъда прав, трябва да кажа, че е топло, докато вън е мно-

Димчо Дебелянов

го студено, та човек чувства по-голяма нужда от разговорка, по-различна от разговорките с колегите... “

Познати срещат из софийските улици Дебелянов, който е все забързан. Отива към Сметната палата. Обещали му заплата 175 лв., но му плащали 145. Парите не са малко, може да се живее. Но около него веднага се завъртели няколко безпарични „творци“, за които било еснафщина да си губят времето над деловодителските книги в някое учреждение, сред пустота и мухъл. Те предпочитали да живеят с „музата“ си, а за вечерта да се погрижва близък приятел. Така пишат в спомените си някои

от приятелите на Димчо. И той, със сигурната си заплата, подпомагал няколко души. По тази причина не винаги имал пари за себе си.

Но за да изкара честно тези 145 лв., Дебелянов трябвало да седи 8 часа в тази канцелария с няколко души колеги, които по манталитет приличали на Чехови герои. „... Тясната, прашната, сънната канцелария, в която сега работя, наистина прилича на гроб, в който аз съм погребан заедно с още пет-шест души книговодители и писари. Гроб, в който пият кафе, говорят глупости и цинизми и не гледат навън към улицата, защото прозорците от години не са мити и през тях нищо не се вижда“. Ето това го пише Димчо на Николай Лилиев на 16 февруари 1915 г.

Така е през деня. А какво следва? Вечер бързат от всички учреждения или от студените си квартали приятели и познати към „Гамбринус“, „Копривщица“ или друг ресторант, за да вечерят, да изпият по някоя бира, а твърде често да се забъркат и в някой скандал...

Трудна година за Димчо Дебелянов е 1915-та. В едно писмо Димчо се оплаква на Гео Милев от София, „тази малка и зла София“, която ненавижда. Така я нарича поетът, така я и чувства, особено в тези тревожни месеци, малко преди България да се намеси във войната.

Пак в споменатото писмо от 16 февруари Димчо споделя с милия му Николай Лилиев: „Родихме се във времена, които са или велики, или неподобно подли. Сам не зная от какво страдаме – от слабост ли, от ненужна сила ли – изобщо аз нищо не разбирам тези дни. И струва ми се никой нищо не разбира. Аз все повече и повече губя яснота на съзнанието, налитат ме срамни настроения и нелепи желания. Често пъти

ми се струва, че всичко съм забравил, че не зная кой съм, къде съм, с кои хора съм и мисълта, че може би отдавна съм престанал да живея, че сегашният живот е едно бледо повторение на нещо минало, имало някога смисъл, мъчително ме гнети... “

За България войната фактически започва на 15 октомври 1915 г. Дебелянов остава в Сметната палата, освободен от мобилизация. За първи път се радвал на късмет, но за малко... Съвестта му не му давала покой да стои дълго „на завет“. „Той много страдаше – пише Димитър Подвързачов – през време на Голямата война, че бяха го оставили временно в София заради службата му в Сметната палата, а випускниците му, запасни подпоручици, бяха вече на фронта. Страдаше до сълзи – като че ли той бе виновен за това. Искаше да замине доброволец. Едва ли не всяка вечер – живеехме заедно – аз го успокоявах с простата утеха, че вероятно ще дойде ред и за него и ще го повикат. Така и стана най-сетне. Той замина на фронта с радост... “

Последната или една от последните вечери Димчо Дебелянов прекарал с Петър Чамурлийски, негов приятел от Самоков. „Е, Петре, там се свърши“, казал му Димчо и му показал мобилизационното писмо: „Съобщава се господин Докладчик, че Вие се назначавате в разпореждане на началника на 7 Рилска дивизия и трябва веднага да се отправите за местоназначението си... По заповед... “. „Свърши се, повторил Димчо с облекчение, сега всичко ми изглежда по-просто и по-ясно. Да вървим.“ Отишли в аперитив „Копривщица“ на бул. „Дондуков“. Сядат, пият, разговарят. При тях идват и други приятели...

И заминава. На 29 януари 1916 г. той вече е в с. Калъчково, над гара Удово. Облечен е в цивилно полуизносено облекло. След някой ден облича войнишки дрехи с офицерски пагони... Потръгва фронтовият живот... Започват да текат последните осем месеца от живота на подпоручик Димчо Дебелянов, докладчик в Сметната палата. В землянките и окопите, в походите и през почивките Дебелянов се слива с обикновените мъже войници и става „безименен между тях“...

*Потъваши в жалбите им глъхнал
и в грубите им веселби
и чакаш примирено празника на кървавия смях,
когато и над твоя свят
съдбата мрак ще протръби...*

Димчо Дебелянов загива на Демирхисар на 2 октомври 1916 г.. Погребан е в двора на черквата край това селище. След 15 години костите му са пренесени в родната Копривщица.

На Дамян Калфов (1887–1973) е посветил специално стихотворение Димчо Дебелянов. Освен приятелството тях ги свързва и фактът, че са работили в Сметната палата. Калфов е автор на около двадесетина книги. В разказите и фейлетоните му прозира скучното всекидневие на дребните градски чиновници, на безпаричните държавни служители, смазани от негодите на живота, смешни с незначителните си делнични вълнения, с комичните си страсти, със злополучните си амбиции. С весел смях рисува веселяци, рибари, архивари. Писателят не заема поза на изобличител, а разкрива слабостите на героите си с любов и доверие към човека. Затова творчеството му е обвеяно от духа на оптимизма. Пред сарказма Калфов предпочита иронията.

В своя „Дневник без дати“ покойния вече поет Иван Динков описва една забавна случка, в която герой е Дамян Калфов: „Рибата не иска да кълве, стрелка се из топлата бара край Дупница, без да забелязва въдиците на Ангел Каралийчев и Никола Фурнаджиев. Георги Цанев чете някаква книга от някакъв чешки автор, подпрял главата си с ръка. Слънцето е лятно, пече нетърпимо. Слушай бе, Дамяне, избухна Никола Фурнаджиев, ти да не си вече бивш рибар? Стани бе, човек, метни въдицата поне веднъж! Моля, опипва вечното си таке Дамян Калфов, моля! Аз съм бивш учител от Булгаркьой, бивш юрист, бивш математик, бивш железничар, бивш докладчик в Сметната палата, мога да стана и бивш писател, но бивш рибар е изключено да стана! Аз автобиография съм писал пред новата власт. И в тази автобиография съм записал по съвест: „Спортувам. Организиран риболовец въдичар съм от 1926 г. Бил съм и ловец на млади

години.“ „Добре бе, Дамяне, успокоява го Фурнаджиев, всичко знам, извинявай. Просто се пошегувах. Пък и тази несъзнателна риба ме измъчи.“ „Ти, Никола,“ надига се и тръгва с въдицата към барата Дамян Калфов, „трябва да знаеш с кого разговаряш. В случая разговаряш с автора на „Едрата мряна““. Издадена е през 1930 г. „Това е да си академик,“ процежда Никола Фурнаджиев. И все пак Дамян е малко мързелив. Може би защото е бил учител в село Теслим.

Дамян Тодоров Калфов си отиде почти забравен от пишеща и четяща България. Беше рядко деликатен и същевременно рядко остроумен.“

Колоритна фигура в Софийската областна сметна палата е бил контрольорът **Ботьо Савов (1881–1959)**. Днес името му е в забравата, но са били времена, когато той е бил възвеличаван като писател от голяма величина.

Тогаважни критици леят дитирамби за него: „Той има определено място в литературата ни. Истински художник – творец. В неговото вдъхновение гори свещеният пламък на великото Божие откровение. Най-мелодичният тон в неговите литературни трудове е искреният стремеж към съвършена красота. Същината на творчеството му е безсмъртният елемент на живота – човечността... По чистотата на образите, изящността на фразата, свободата на творческата мисъл, полета на духа и триумфа на висшия идеализъм, който се разлива като обаяние в страниците на неговите фини творения, той почти няма равен на себе си у нас, неговият талант достига пределите на универсалните постижения.“

Коренно противоположно мнение имат днешни историци на българската литература: „Търсенията на други писатели, които пишат проза в символистична насока (като например Ботьо Савов) чрез един повърхностен и с вкус към перверзния психологизъм, деградираха до булевардно-сензационното четиво без особена художествена стойност.“

Някои историци спират вниманието си върху статията „Скитско и славянско в българската литература“, която Ботьо Савов публикува през 1924 г. Според тях „Савов събира Шпенглеровата и Ницшеанската традиция, извеждайки цяла поредица от опозиции, раздвояващи националния характер и литература. От страната на „скитското“ са хаосът, действието, ужасът, мракът, ерестта, изобщо „дионисиевското“, докато от страната на „славянското“ са аполоническата хармония, пасивността, покоят, светлината, примирението. В тази класификация „скитите“ Ботев, Яворов и Траянов се изправят срещу „славяните“ Лилиев и Емануил Попдимитров. За Ботьо Савов българската действителност е лошо подражание на западната цивилизация. От тук и неавтентичността на „социалната“ и реалистичната поезия (която се явява подражание на „лошото подражание“). При него обаче „скитското“ е културен проблем, поле на усилие, а не родо-во-кръвна принадлежност. В някакъв смисъл „чертите“ трябва да бъдат „явени“, извадени

Ботьо Савов

наяве в литературата, в неспирната работа върху Аза. Колкото и да е старомодна една такава стратегия може да се превърне в някаква „практика на себе си“, да произведе почерк нещо, което не може да се каже за голата констатация, че в българската шевица е закодиран пиктографският календар на китайците.“

В Сметната палата е намирал препитанието си и братът на големия български поет Христо Смирненски, самобитният шегобиец **Тома Измирлиев (1895–1935)**. Той пише злободневки, разкази, стихотворения, фейлетони. Любител на псевдоними – с над 25 той подписвал творбите си, като един от най-известните е Фома Фомич.

Надарен с чувство за хумор, Тома Измирлиев работи с успех във всички жанрове на хумористично-сатиричната литература. Творчеството му се отличава с идейна заостреност, словесна изобретателност и остроумие. Измирлиев е един от най-сръчните български пародисти.

За него, служителя в Хасковската и Софийската сметна палата, разказват: „Отзивчива натура, истинско ехо на живота, той просто не може да не пише за всичко по-важно, което вижда – и това непосредствено, безизкуствено отразяване не само на преживяното, а и на онова, до което по някакъв случай се е докоснал, е много характерна черта на неговия творчески метод. Той не чака да мине време да се „уталожат“ нещата, както някои смятат, че трябва да се пише, дори в много случаи не може да изчака да си отиде в къщи, да седне пред масата и тогава да напише нещо за виденото и преживяното. Често пише във влака, ресторанта, на пейка в градината, и особено много – в редакцията, просто между разговорите с другите редактори и печатарите... Привечер, след чиновническата работа, той отива в редакцията на вестника и, освен журналистическата си работа в него, урежда седмична „весела страница“.

Тома Измирлиев

В предговора към избраните произведения на Тома Измирлиев, издадени през 1955 г., е отбелязано: „Така – без особени външни събития, в упорита писателска, журналистическа и чиновническа работа протича животът на Тома Измирлиев до юли 1932 г., когато се премества на работа в Софийската областна сметна палата. Отначало живее в къщата на родителите си, но скоро с цялото си семейство

се установява в „свой дом“ – на бул. „Тотлебен“ 135... Там и сега живее семейството му и е запазена неговата работна обстановка: когато влизаш в малката стаичка, струва ти се, че го виждаш как в ранни зори пише наведен над бюрото, сред книгите, за да успее да стигне до завършващия виц на стихотворението или фейлетона преди да тръгне за работа.“

В творческото полезрение на Тома Измирлиев са доста битови теми, особено тези, които са свързани с чиновническия живот. Като знаков в това отношение може да се посочи фейлетонът „Юбилей“. В него къде на шега, къде наистина, чиновниците от едно учреждение решават да отпразнуват юбилей на свой колега – регистратор. Събитието се случва в една малка стаичка на пивницата „Широк живот“. Най-важното е, че на честването присъства и началникът.

Божичко, какви вълнения! Шефът вдига наздравица. Регистраторът Минчо е направо същисан, с треперещ от притеснение глас благодари: „Аз... аз... господин началник... от тридесет и пет години... съм трогнат от вас! От вашата любезна любезност... на моя достоен началник, който удостои с достойното си присъствие моята тридесет и пет годишна недостойна за подобни достойнства служба!... Аз, господин началник...“

Зареждат се тостове. Показателен е още първият, на помощник-архиваря: „Господин началник! Драги колеги! Уважаеми наш юбилярю и другарю! Днешният ден е една велика дата за нашето учреждение. Нашият скъп колега Минчо Захариев днес празнува своя 35-годишен юбилей. Значението на това събитие се подчертава и от присъствието на нашия любим, енергичен, достоен, справедлив и великодушен шеф. Нашият достоен, всеуважаван и неуморим началник не пожали нито спокойствието, нито време и труд, за да удостои с присъствието си този малък празник. Макар и само от шест месеца да ръководи нашето учреждение той, неговата непоколебима енергия и организаторски дух, неговата безкрайна доброта, съвестност и упоритост издигнаха службата до недостигната висота... Нашият велик шеф...“

Кулминацията е зашеметяваща. Тома Измирлиев със съчувствие, но и без да пести сарказма си приключва фейлетона така: „Развълнуваната рая възторжено извика „ура“, грабна на ръце достойния си шеф, понесе го на улицата и... не се завърна вече...“

Останала сама при омърлушения си съпруг, стринка Захариевица целуна скъпия си другар по челото, изтри с ръкава си просълзените му очи, стисна му сърдечно десницата и го поздрави:

– Честит юбилей, Минчо!

Минчо обхвана с плах поглед опразнената стаичка, преглътна два-три пъти и жално-милно въздъхна:

– Мерси Димитринке... И на тебе честито!“

Какъв юбилей в пивницата „Широк живот“!

На 40-годишна възраст писателят – хуморист се разболява тежко. Лекарите се затрудняват да определят каква точно е болестта му. Ала и в това си състояние Тома Измирлиев не престава да се майтапи и със себе си – този път заради дебнещата го коварна смърт. Тя е на прага му, съвсем скоро ще почука силно на вратата, а той не спира да реди строфи:

*През тези неспокойни дни, когато
в черупката си всеки се е свил,
един безумно дързък конспиратор
вървял, вървял, дошъл, че в мен се скрил.*

...

*„Кръвчицата ми“ – взе я следовател,
разследва я във своя кабинет,
след дълъг труд и грижи тоз приятел
каза си думата с авторитет:*

*– У тебе, драги – почна той да срича –
опасен конспиратор се е скрил
и тоя гост неканен се нарича
с научен термин – „тифузен бацил“.*

Писателят става все по-зле и по-зле. Не може вече да пише, но продължава да съчинява. Запамятава на ум фейлетон и го диктува на жена си, като присмехулно го кръщава „Без диагноза“, все заради докторските колебания... Последните две изречения са: „Измъчен и изтощен от температурата, примирен с всичко, ти покорно поглеждаш лекаря в очите и кротичко се съгласяваш:

– Тифус да бъде, господин докторе, холера да бъде, чума да бъде, каквото ще да бъде, само не ме оставяйте да си умра без диагноза!“

Смъртта не прощава на присмехулника – прибира го при себе си на 22 ноември 1935 г.

Да, фактът си е факт – и писатели са контролирали държавната хазна и бюджетните харчове на България.

И същевременно са създавали творби, повече или по-малко запомнящи се... Талантът е търсил и намирал своята публична изява, своето признание.

ЗАЩО СЕ Е РАЗСЪРДИЛ СТАМБОЛОВ?

На рогоначалника на българската етнография обещавам назначение във Върховната сметна палата

Имало вероятност Димитър Маринов да отиде на работа във Върховната сметна палата. Това го твърди самият той в изповедната си книга „Спомени из моя живот или моята биография“.

Към края на своя не само дълъг, наситен с важни събития, любопитни случки и най-драматични обрати живот, Димитър Маринов написва своята автобиография. Някои изследователи даже я квалифицират като венец на богатото му творчество. В нея той наистина разгръща таланта си на художник на словото – с умело подобрите „митарства“ (приключения и изпитания), живия диалог, сюжетните обрати и великолепно обрисуваните герои – праведници и негодници, тя е увлекателна, чете се с интерес като хубав роман. Благодарение на изключително добрата си памет и умението да покаже силата на личния си спомен Димитър Маринов пресъздава по неповторим начин автентичната атмосфера на живота на българите през Възраждането и първите десетилетия след Освобождението – доста по-различно от тези, които днешният читател познава от учебниците и други политически коректни, пригладени писания. Наред с това той оставя дияра и с цяла галерия от живи образи на видни личности, с които съдбата го среща в различни етапи на неговия житейски път – уважаваните учители Кръстьо Пишурка и Никола Първанов, църковните дейци Неофит Рилски и Екзарх Йосиф, колоритните войводи Панайот Хитов, дядо Цеко и дядо Ильо, строителите на нова България Петко Каравелов и Стефан Стамболов и много други. Естествено Димитър Маринов не пропуска възможността да използва спомените си за събития и лица като повод за умъдрени от опита размисли върху важни процеси в българската история, да признава с болезнена откровеност свои заблуди, да преоценява с други очи постигнатото.

Кой в същност е Димитър Маринов? Той е един от най-интересните представители на българската възрожденска инте-

Димитър Маринов

лигенция. Името му обикновено се свързва с българската етнология, чийто основоположник става заради изключителното му събираческо дело на фолклорни материали от всички етнически краища на България и от всички области на народната ни култура. Той фактически е първооснователят на етнографската ни описателна наука.

През своя жизнен път той е бил учител, директор на гимназии, преводач... От 1879 г. до 1882 г. Димитър Маринов е депутат в Учредителното събрание, приело Търновската конституция, и в Първото Велико Народно събрание, както и съдия в Лом, Силистра, Русе и Видин. Връща се

и към учителстване в Лом... Сетне го виждаме в ролята на управител. Ето какви перипетии описва той, случили се тогава:

„Аз бех известен във всичките села под името „даскал Митко“. Това име ми остана и като окръжен управител. Всички селеници се обръщаха към мене с името „даскале“ или „даскал Митко“; на така се обръщаха и самите кметове. И не зная защо, много по-приятно ми беше, когато се обръщаха с името „даскале“ или „даскал Митко“, отколкото когато ми се кажеше „господине управителю“.

... В селото Цибър, край Дунава, което отстои от Лом на 10 км, ломските житарски фирми имат свои кантори, понеже Цибър представлява много добро скеле за износ на храни. В това село докарват своите храни всички села, разположени покрай реката Цибрица и притоците ѝ.

В свързка с това тук, Цибър има и полицейски участък, и митнически пункт.

Фирмите, които имаха в Цибър своите кантори, беха от най-заможните и реномираните. Тук беха фирмите: Няцал Попов, Илия Ц. Щърбанов, Георги Мишайков, Йосиф Богданов и др. При мене се яви една депутация от селените на десетина села и ми се оплака, че храните, които откарвали в Цибър, всекога излизали с недоимък ексик. Ако напр[имер]

един селянин е откарал 50 кофи, в Цибър излизали 48; ако е закарал 100 кофи, в Цибър излизали 96 и пр. А понеже зemanето и даването на храните ставало с кофи, без да се тегли кофата, то селените производители губели много. Това оплакване взех под внимание и направих тайна проверка. Оказа се, че оплакването на селените е верно. Тия фирми имали два вида кофи: с едни продаваха храните, а с другите купуваха. Първите беха точни и подпечатани от властта, а вторите отвътре стените на дъгите беха изстъргани, та една кофа събираше стотина, двеста грама повече. Конфискувах тия кофи и съставих и нужния протокол. Това мое деяние предизвика между търговците цела буря от негодувание и протести. А всичките беха мои добри приятели. Сега се убедих още повече, че не ме бива за администратор. Полетеха телеграми до Стамболова, затичаха депутации до София и най-накрай получих заповед да унищожя съставения протокол и ми се съобщаваше, че се премествам в Татар-Пазарджик. Телеграфически си подадох оставката. Отговори ми се, че оставката не ми се приема и ако не отида да заема новия си пост, щел съм да бъда даден под съд. Това много ме наскърби. Наистина, телеграмата не беше подписана от Стамболова, а от главния му секретар Луканов, все пак Луканов не би изпратил такава телеграма без знанието на последния. Стегнах се и отидох в София. Стамболов ми беше приятел добър. С него се запознах в Търново през времето на Учредителното събрание и оттогава останахме в най-тесни връзки. Обаче тая телеграма беше ме дотолкова наскърбила, щото аз почувствах едно силно отвращение срещу него. Когато ми предложи поста окръжен управител, аз му три пъти отказах най-категорически, като му заявих, че аз не съм за тая длъжност: много съм прав и неправди не търпя, та скоро ще дойдем в стълкновение с лица, които за своите користолюбиви цели се умилкват около него. Но той ми заяви най-тържествено, че аз мога свободно да работя в кръга на законите и правото и никакви интриги нема да позволи да ме засежат, а ето сега, защото се опитах да прекратя една неправда, да спра едно пладнешко ограбване [на] населението – той ме премества, и то без да поиска предварително обяснение.

Обясненията ни беха бурни и аз настоявах да бъде приета оставката ми. Той най-сетне ми предложи да се върна пак в Лом за окръжен управител, на което му отговорих, че за нищо на света не се връщам за управител в Лом, па и изобщо не мога в администрацията.

– Аз не знам защо не щещи да служиши в администрацията – се сонпа много сърдито. – Ти искаш да отидеш при Начевича, но аз нема по никакъв начин да допусна подобно нещо.

Останах смаян, не за същността на въпроса, но отде знае, че аз съм щел да отида по ведомството на Начевича. Едно малко обяснение.

Когато пристигнах в София, отидох в дома на Начевича, понеже беше късно за Стамболова. Той тогава беше министър на финансите. Той ме прие много добре и ми разказа подробности по моето преместване в Т. Пазарджик. Аз заявих, по никакъв начин нема да остана в администрацията, но ще се повърна пак в просвещението. Тогава той ми събщи, че по неговото ведомство имало вакантна длъжност, но ми поръча да пазя в тайна. Антон Цанков, брат на дедо Цанкова, който беше съветник в Сметната палата, починал преди две седмици и неговото място е вакантно. Тъкмо длъжност за мене, но понеже Стамболов настоявал да бъде назначен негов роднина, той – Начевич – ми каза да не казвам никому нищо, и когато бъда освободен от длъжността окръжен управител да му събщия, и тогава той щел да изпрати в Двореца доклад за моето назначаване. Стамболов ще се посърди, но при свършен факт ще се укроти. Приех предлаганата длъжност.

На сутринта рано ходих у Живкова и той, щом ме виде, предложи ми длъжността директор на Русенската гимназия. Тогава му събщих, че Начевич ми предложи друга длъжност, която приех. Живков не каза нищо. След това са имали Министерски съвет и Живков казал на Стамболова за това. Когато дошел и Начевич, Стамболов му се разсърдил много, че тая длъжност дава мен, а не я дава на неговия човек, и дал да се разбере, че ще бъде много противен. Ето защо и при обясненията ми с него той се сопна тъй строго.

Когато от Стамболова отидох при Начевича, и той, засмян, ме посрещна с думите:

„Моят план и твоята работа пропаднаха! Стамболов узнал за моя кроеж и в съвета ми заяви категорически, че нема да позволи ти да влезеш в Сметната палата. Ние и така се намираме в обтегнати отношения, нема заради тебе да ги скъсаме“.

Грешката е моя, дето събщих на Живкова, и Начевич тук немаше никаква вина.

Осуетен планът на Начевича, аз требваше да се покоря на по-натътъшните наредби на Стамболова. Отидох отново при него и след дълги препирни и пререкания, когато аз категорически отказах да служа по администрацията, за която длъжност се усещах негоден, той се съгласи да отида отново във ведомството на просвещението... Живков ми каза, че ме е определил за директор на Русенската мъжка гимназия, която до тая година била градска, а сега ставала държавна. Съгласих се,

обаче го помолих да ми даде право да я управлявам самостоятелно тъй, както аз разбирам.“

Самобитна и колоритна личност е Димитър Маринов. След споделените преживявания около вероятното, но в действителност несъстояло се назначение във Върховната сметна палата, той отново се връща в даскалуването – назначен е за директор на Русенската мъжка гимназия, не след дълго оглавява и Девическата гимназия. Впрочем ето автентично свидетелство за това от 1893 г.:

„Преди мене беше директор г-н Золотов, човек весма добър и [с] акуратност. Като назначили мене за директор, него оставили за учител. И, понеже един вид, аз никак не забелязах никакъв белег от някаква неприязненост; напротив, през всичкото време показваше едно искрено приятелство и коректност във всичко.

Като стигнах в София, отидох в министерството, за да се осведомя върху станалото с мене. Главният секретар Петър Генчев беше натоварен да управлява, като подписваше всички книжа, а Стамболов даваше заповеди и други важни наставления. Той ми събщи, което излезе после неверно, че за моето преместване бил дал заповед Живков, а после узнах, че Стамболов е дал тая заповед. Той ми събщи още, и то строго поверително, че между Живков и Стамболов бил изникнал много остър конфликт, вследствие на което Живков заминал за при княза, който отсъствуваше, и много е съмнително дали пак ще се върне в министерството. Това излезна верно.

От Министерството отидох в гимназията, дето ме прие г-н Золотов; той получил предписание за моето назначение, в което му се заповедваше да ми предаде всичките дела и той оставаше за учител.

На другия ден – мисля 30 август – приех делата и встъпих в длъжност.“

След нова промяна в кариерата му през 1894 г. е вече директор на Народната библиотека. По този повод той отбелязва в спомените:

„През м. април бех повикан в Министерството на просвещението от г-н Стамболова, който управляваше и туй Министерство, и ми събщи, че ще бъда назначен за директор на Народната библиотека на место на г-н В. Д. Стоянов, който иде на мое место. Приех. След два дни получих предписание, че с указ... от... се назначавам за директор на Народната библиотека, като ми се предлагаше незабавно да встъпя в длъжност. Моята длъжност като директор на Девическата гимназия сдадох г-ну Золотову, а аз приех длъжността на директор на Библиотеката от г-н Стоянова и поех управлението на... 1894 г. Причините на това проме-

няване на длъжностите не знаехме нито аз, нито г-н Стоянов, който остана много недоволен.“

През 1904 г. е поканен от тогавашния министър на просветата Иван Шишманов да заеме длъжността завеждащ Етнографския отдел на Народния музей в София. По инициатива на министъра този отдел се обособява в самостоятелен етнографски музей. Пръв негов директор става Димитър Маринов.

Той е автор на първата история на българската литература, издадена от Хр. Г. Данов през 1887 г. в Пловдив. Първата история, написана от българин. Преди него опит в това отношение прави руският учен А. Н. Пипин, който очевидно е бил доста конспективен. Димитър Маринов дава по-пълна представа за развитието на българската книжнина, като използва откритията на славистиката в областта на българознанието и историко-филологическите изследвания на Марин Дринов и Константин Иречек наред с идеи на Г. С. Раковски, Ст. Веркович и др. Маринов разширява понятието литература до словесност изобщо (включва устното народно творчество и научната книжнина) и свързва литературния процес с общото историческо и културно развитие на народа.

Връх в творческите му дирения безспорно е „Жива старина“. Това е поредица от седем книги, които се появяват на бял свят в периода от 1891 г. до 1914 г. Този труд и до днес си остава най-доброто и всестранно проучване на българската народна култура, побрало в себе си най-характерното, свързано с обредите, обичаите, песните, жилищата, покъщнината, храната, облеклото, накитите, медицината, дори обичайното право на българите. Между временно през 1909 г. излиза и очеркът му „Стефан Стамболов и новейшата история“, изграден върху богати лични впечатления (1909).

Този „строител на съвременна България“ в залеза на живота си прави още една неординарна крачка – през 1908 г. приема духовен сан и става игумен в Чипровския манастир „Св. Иван Рилски“ и се оттегля от светския, от обществения живот. Така фолклористът неусетно се явява в служба на убедения християнин, а учителят – в служба на проповядващия свещеник. Получава се така, че като учител Димитър Маринов винаги е преподавал не само история на българската литература, но и история на българската православна църква. Не случайно вече като историк той написва книгата „Как е създадена Българската екзархия“, излязла от печат през 1898 г.

За нас е важно, че в животоописанието на Димитър Маринов присъства една от важните държавни институции на България – Върховната сметна палата.

Лаконични визитки за някои от „героите“ в спомените на Димитър Маринов.

Стефан Стамболов (1854–1895) е роден в Търново. Български революционер, поет, публицист, политик и държавник. Учи в Одеса, съмишленник е на революционните кръгове в Букурещ, сподвижник на Васил Левски и Христо Ботев. Участва в организирането на Старозагорското и Априлското въстание. След Освобождението е виден общественик, водач на Народно-либералната партия, председател на Народното събрание, министър-председател на България. Загива в резултат на политическо покушение.

Иван Шишманов (1862–1928) е родом от Свищов, син е на известния възрожденски учител Димитър Шишманов. Учи в Женева, Виена и Лайпциг. Изтъкнат литературен историк, министър на просветата (1907–1909), оставил е голямо научно наследство.

Драган Цанков (1828–1911) е български общественик, политик, публицист. Завършва Априловската гимназия. Бил е учител във Френското католическо училище в Цариград, където открива собствена печатница (1857). Учител, адвокат и вице-губернатор на Търново, депутат в Учредителното Народно събрание и председател на Обикновено Народно събрание, окръжен управител на Варна. Създател и водач на Либералната партия. Бил е министър и премиер на две правителства.

Георги Живков (1844–1899). Български политик и обществен деец. Учи в Търново и в Цариградското медицинско училище, след което учителства в Русе, Варна и Търговище. Участва в Априлското въстание. След освобождението е кмет на Велико Търново, окръжен управител в София, член на регентството, народен представител в няколко парламента, по два пъти е председател на Народното събрание и министър на народното просвещение. Инициатор за издаване на списание „Сборник за народни умотворения, наука и книжнина“.

Антон Цанков (1823–1888) е брат на Драган Цанков. Роден е в Свищов. Завършва гимназия в Атина. Търгува в родния си град, във Виена (1851–1858) и в Гюргево (1858–1866). Превежда от немски на гръцки Райховия „Пътеводител на благополучен живот“ (1845). Заедно с Д. Цанков съставя „Grammatik der Bulgarischen Sprache“ (Виена, 1852).

Васил Золотов (ок. 1885–1903) е от Калюфер. Завършва Роберт колеж през 1875 г., преподава в Габрово, Търново, Стара Загора и София. Работи във Върховната сметна палата. Директор е на Софийската девическа гимназия от 1866 до 1888 и от 1894 до 1898 г.

Васил Стоянов е роден в Жеравна, учи в Прага, където поддържа контакти с видни чешки учени и книжовници. Един от основателите на Българското книжовно дружество в Браила. Бил е учител в централното българско училище в Болград. От 1884 г. до 1894 г. е директор на Народната библиотека в София. Автор на множество статии с книжовна и историческа тематика, пише критика, рецензии и пътеписи.

Невероятно, но факт

ИДЕОЛОГ НА АНАРХИЗМА В БЪЛГАРИЯ Е РАБОТИЛ ВЪВ ВЪРХОВНАТА СМЕТНА ПАЛАТА

Макар и за кратко време във Върховната сметна палата е бил докладчик Спиро Гулабчев – общественик, публицист и издател, основател на сиромасомилството, един от първите идеолози на анархизма в България. Невероятно, но факт – човек, изповядвал философията, която отрича всяка власт, най-вече държавната, се препитава във върховен държавен орган, където няма място за абсолютна свобода на индивида, където се изисква строго спазване на законите, сиреч на правилата, по които държавата се движи и функционира.

В наличния информационен фонд за българската Сметна палата вниманието ми привлече един мимолетен факт – Спиро Гулабчев бил изказал „особено мнение“, вероятно по неин доклад. Това негово несъгласие с общите изводи, това негово „анархистично“ опониране, за съжаление, така и можах да открия в достъпните за мен архивни материали. Сякаш и сега, близо век след смъртта му, Гулабчев пак си е Гулабчев – потаен, конспиративен...

Мастити негови изследователи признават, че за Спиро Гулабчев „се знае твърде малко и неговата дейност и идеи се преценяват на съвсем оскъдни сведения, което обикновено води до произволни и понякога неверни заключения.“ За това, че Гулабчев е работил в Палатата, и кратки, и по-обстойни биографични справки в речници, сборници и енциклопедии просто не споменават. Така Гулабчев пак е успял да се скрие от тях, да се обгърне с наметалото на тайнствеността. Само в История на философската мисъл в България (т. 2, издание на БАН, С, 1973 г.) черно на бяло в справката за Гулабчев е написано: „След фалирането на печатницата (1905) се премества в София, работи във Върховната сметна палата.“

И все пак какво е известно от биографията му?

Роден е през 1856 г. в гр. Лерин (днес Флорина, Гърция). Син на свещеник – участник в борбата за самостоятелна българска черква в Македония. Учи в Цариград, Одрин и Пловдив, а през 1877–1886 г. – в Русия. Две години учи в Московската духовна академия, после право – в Московския университет, а през 1881 г. – в историко-филоло-

гическия факултет на Киевския университет. По инициатива на Гулабчев през 1883 г. в Киев се създава „Приятелска дружина за унапредване на българската книжнина в Македония“, в която участват български студенти в Русия. Заради връзките си с тайни народнически групи в Украйна Гулабчев е екстерниран от Русия.

След завръщането си в България е учител в три гимназии – Габровската (1887–1888), Варненската (март-септември 1888) и Търновската (1888–89). В откритата през 1890 г. печатница на Спиро Гулабчев в Русе са издадени над 140 книги, предимно обществено-политическа, историческа и художествена литература. Тук на бял свят се появяват „Какво да се прави“ на Чернишевски и първият превод на български език на „Манифест на Комунистическата партия“ от Маркс и Енгелс. Естествено е да се радват на интерес и издаваните книги със сиромасомилско и анархистично съдържание. А от една днешна библиография за фантастиката в България се вижда, че Гулабчев е издал още през 1892 г. „След сто години“ от Едуард Белами, а през 1903 г. – „По вълните на безкрайността. Астрономическа фантазия“ от Камий Фламарион.

Отпечатването през 1891 г. на обществено-политическия сборник „Ново време“ предизвиква разрив със създателите на организираното социалистическо движение в България Димитър Благоев и Никола Габровски. Несъгласен е с идейната насока, застъпена в някои статии. Той поискал да прибави послесловие, в което да се казва, че сборникът не е дело на всички социалисти в България, „че лично Гулабчев не е съгласен със съдържанието му и не приема никакво участие в издаването му.“ Естествено такова условие не можело да бъде прието, тъй като вместо обединение на социалистите в страната, то щяло да донесе само раздори, недоразумение и идейна бърканица. Гулабчев не отстъпил и унищожил целия му тираж. Нещо повече – открито се противопоставя на създаването на социалдемократическата партия, не искал тя открито да излезе в българския политически живот. Той продължавал да държи на крайната конспирация, тайната дейност, без всякакви програми и определени искания. Така се отдръпва от социалистическото движение, сам се изолира от него, отдава се на анархизма и неговата пропаган-

Спиро Гулабчев

да. В класиката си „Що е социализъм и има ли почва у нас? Димитър Благоев подчертава: „Българските социалдемократи не могат да имат нищо общо нито с ония социалисти, които стоят на ненаучната почва на утопистите, нито с ония социалисти, които виждат социализма в повдигнатите крачоли и яки, в непраните ризи и немитото лице – признаци на отдавна починалия нихилизъм, нито пък с ония социалисти, които мислят, че социализмът може да се осъществи утре или вдруги ден, каквито са анархистите.“

Като сиромасомил Спирос Гулабчев наистина се появявал на публични места – без вратовръзка и без яка, със запретнати крачоли на панталоните. Той смятал, че по такъв начин води война срещу лукса и разкоша. И много млади хора му подражават в това отношение... Да, участниците в организираните от него групи не само отричат лукса и разкоша, а се стремят да се приближат по облекло и външен вид на най-дрипавите бедняци... Може би Спирос Гулабчев така е представен и в българския игрален филм „Мечтатели“ (1987), сценарист – Александър Томов, режисьор – Иван Андонов. В ролята на Гулабчев се превъплъщава Велко Кънев. Във филма участват още артистите Иван Иванов, Цветана Манева, Стефан Данаилов, Коста Цонев, Борис Луканов и др.

Спирос Гулабчев публикува възвание към сиромасите, в което описва тежкия им хал, и призовава „затуй разумно да постъпите само тогава, когато всинца станете и свалите всички мизерни угнетители“. Той не е в състояние да предложи нещо конкретно за бъдещото устройство на обществото. Неговият обществен идеал е твърде смътен, някакъв потребителски комунизъм от раннохристиянската епоха. Водачът на сиромасомилското движение е идеалист при обяснението на обществените явления. Според него най-важна причина за всички промени в обществото е идеята „блеснала в главата на едного“. Социалните промени в обществото ставали благодарение на волята на този „едного“ да прокара своята идея и благодарение на способността на другите хора да я възприемат.

Подобаващо място е отделено на Спирос Гулабчев в издадената през 1980 г. в Париж книга „История на безвластническото движение в България. Очерки“. В нея авторът ѝ Гр. Балкански прави специален биографичен портрет на Гулабчев (той го изписва като Гулапчев), в който го нарича „предтеча – анархист просветител“. Този портрет е непосредствено след портрета на... Христо Ботев?!

На Спирос Гулабчев са посветени страници и в „Анархизмът в България“ от Дончо Даскалов. Книгата е отпечатана през 1995 г. от уни-

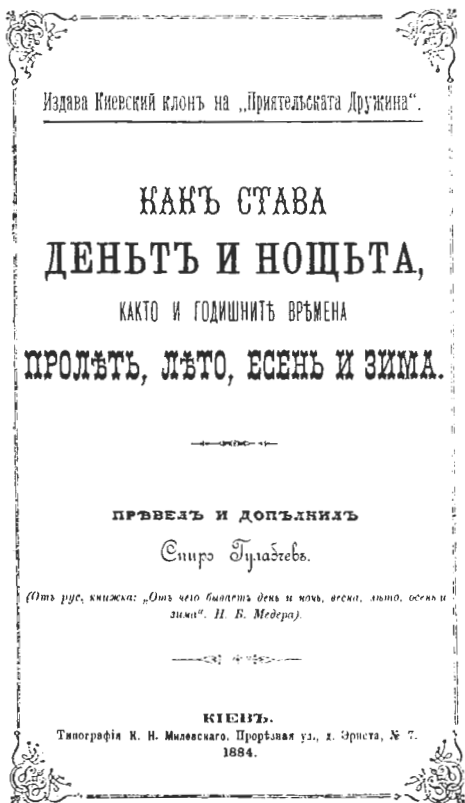
верситетското издателство „Св. Климент Охридски“. И тук са очертани характерните за Гулабчев „пристрастия“: „да създава нелегална група, забулена с мистика, със строги тайни, изградена на конспиративни начала – с псевдоними, нощни срещи, кръвна клетва и др. На строго охраняваните сбирки се чете революционна и анархистка литература“. Не е пропуснато и това как Гулабчев става идеен противник на българската социалдемократическа партия, на нейното създаване. За Гулабчев тук направо се казва: „Той обсебва печатницата в Русе, която е закупена със средствата на социалистическите дружинки и печата анархистка литература“.

Историкът д-р Христо Мишков смята, че „от днешна гледна точка Спирос Гулабчев в същност създава една смешна и безплодна организация. Но тя понякога, макар и за кратко, е имала своя чар и влияние. Той прави опит да пренесе у нас една конспиративна форма на руското народничество. При това съвсем подражателски и без усет за творчество. В Русия конспирацията е железен закон за тези, които искат да променят нещата, защото и царската власт е била безмилостна в преследванията и наказанията на своите противници. Гулабчев пък действа нелегално в една демократична държава. Стига се горе-долу до схемата – той се крие без да го търсят. Ражда се една забавна форма на романтична конспиративност... Конспиративността била просто позьорство... Впрочем сиромасомилството далеч не е единствената форма на влияние на руското народничество. То е може би най-пародийната“.

Сякаш няма ден, в който главата на Гулабчев да е пасивна, все нещо бушува в нея, така в нея „блесват“ идеи. Една от тях е издаването на просветителски брошури...

През 1884 г. в Киев излиза 50-страничната книжица „Как става денят и нощта, както и годишните времена пролет, лято, есен и зима“. Тя по същество е превод от руски, направен и допълнен от Спирос Гулабчев. Той подчертава в предговора:

„Народът ни не е без добри, честни и патриоти хора, както някои си мислят. Лошото у нас се състои не в неманието на таквис хора, а в туй, че повечето от ония, от които може да излезне нещо си добро, само жалят и само охкат за сегашното лошо от към сека една страна положение на народа ни... Освен това, у повечето от нашите надеждни и добри хора се забелязва и тази лоша страна, че тия не се сгрупирват в едно, та че задружно сетне да работат за каквито народни нужди намерат за подобре. Не треба да ни отчайва това, дето дружествата у нас малко време траят, пък и често в тях стават изедничества. Народите не тъй скоро

и не тъй лесно напредват, както нам, може би, ни се иска. Но има и друго – не треба да забравяме, че напредъкът на народните ни работи много зависи и от участието, което ще зимат в тях добрите и честни българи“.

И се изповядва: „Водейки се от тези и други таквис мисли, ний смело пушаме на българския свет този пръв мъничък книжовен труд... Не ще и дума, че като пръв опит тази ни книжка ще си има и доста много кусури. Без кусури не биват таквизите книжовни трудове и на много по-заможни от към умствена страна хора, а камо ли нашите. Най-много драго ще ни бъде, ако българската честна и сваятна критика ни покажи кусурите, а най-вече като в целта ни влиза и за напред да издаваме такива книжки“.

Следващата година излиза от печат книгата „Един разказ. Дядо Стоян (Има ли ум, ще има и напредък)“. На корицата ѝ този път е маркирано „Стъкмил (съчинил) Спиру Гулабчев“. Разказът се предшества от предговор. Гулабчев смята, че не може да се мине „без неколко думи върху некои работи на българското правописание“. Тия „неколко думи“ се разпростират върху цели 10 страници. С тях той обосновава привързаността си към фонетичния правопис. Това именно е впечатлило и днешният критик и писател Лобомир Котев, който в своята книга „Народопсихологии“ си припомня за тази творба така: „Спиру Гулабчев, идеологът на сиромасомилството, странна личност изобщо, е и най-странния пурист. С разказа си „Дядо Стоян“, печатан в Киев през 1885 г., той ратува за освобождаването на езика от чужди думи. И предлага да заменим чуждицата „сигнал“ със звучната „българска“ дума „ишарет“, „само“ да стане „саде“, „под наем“ да е „с кирия“, а „щастлив“ с друга и звучна, и „българска“ думичка „късметлия“.

„Дядо Стоян“ е разказ за... един Петко от Битолско в Македония. Бащата му е сиромас, Петко се цани у чорбаджии да пасе говеда и свине...

Но се появява Младен, един богат Българин от Горната България, и го взема за свое хранениче, изучава го, прави го човек. Даже го изпраща в Московията за „много повече да го изучи, а че стане некогаш достоен, щото не само на домашните, а и на селото си, и на народа си, дори добро да прави“. Като завършва учението си в Московията си Петко се завръща в Българията, „не се заламти за някои високи чинове и служби да иска“. Сърцето го тегли добрини да прави, да отваря очите и да показва правия път и истината на простия, на сиромаша българин.

Хората му се чудят, дори надсиромашия, при селяните. Но скоро виждат, че в сравнение с техните неговите ниви и ливади дават по-добър берекет, че неговият добитък, говедата му не боледуват, а са много по-здрави и по-добри... Кой знае, може би Петко прави някакви магии, за да е така... Една вечер Петко отива при събралите се на мегдана селяни и подема разговор с тях, става дума и за магиите. Той им отвърща, че това са „бабини деветини“, не бива да им се вярва. Убеждава ги, че и техните ниви и ливади могат също да дават още по-добър брекет, стига да ги работят, да ги гледат както трябва. Петко кани селяните да идват при него „от време на време през вечерта“, за да си говорят за много други полезни неща.

От само себе си се подразбира, че за Гулабчев е изключително важно в тия срещи да не се изтърват проблемите на... езика. Дядо Стоян излиза на преден план и пита: „Петко кажи, моля те, като какви чюжи думи се втикат в българските ни книги и вестници? Аз не знам на български да чета, та и поради това и не му отбирам от тези работи“.

Сред творбите на Спирос Гулабчев най-споменавана е издадената през 1887 г. книга „Един оглед по етнографията на Македония“. Преди да премине към същността на изложението в предговора той заявява, че продължава възприетата в „Дядо Стоян“ посока, като в тази книжица въвежда нов правопис и „за други някои гласежи (гласни)“. Разбира се,

отговаря и на „критикуванията“ за „Дядо Стоян“. И си идва на желаното: „Етимологическия правопис се поддържа сега у нас от министри, от високопоставени личности, от навика, от предразсъдъците, както и от слепата мания за всичко що е старо, ама макар и отживело... Фонетическия правопис е най-научния, най-демократическия, най-икономическия, или най-практичният, тъй да рече, правопис“.

Какво е основното послание на тази книга?

В нея той настоява за приближаване на книжовния български език до западните народни говори „щото българският книжнин език да се разбира от простите българи, ама били те мизийци, тракийци или македонци“. Гулабчев стига до извода, че „най-главният елемент в Македония е българският“. Според него въпросът за териториалните проблеми на Балканите и особено македонския въпрос могат да се решат чрез създаване на Балканска федерация. Дори написва проект за нея..

С течение на времето идеите на Спиро Гулабчев намаляват въздействието си, почти напълно заглъхват. Краткотраен е животът им в умовете и сърцата на интелигенцията и на младите хора. Към края на 90-те година на XIX в. и в началото на XX в. издателската и обществената му дейност замира...

А той умира през 1918 г. в София.

Казус

ДА БЪДЕ ЛИ ЗАДЪРЖАН НА СЛУЖБА ИЛИ ДА БЪДЕ УВОЛНЕН КЛАСИКЪТ ЕЛИН ПЕЛИН

Така му е било писано на класика на българската художествено литературата Елин Пелин (псевдоним на Димитър Иванов Стоянов) – да е учител, журналист, сътрудник, редактор, библиотекар, уредник на музей, да пише стихове, разкази и повести, притчи и творби за деца. Превеждан в чужбина на повече от 40 езика. През 1940 г. става председател на Съюза на българските писатели, от тогава е и член на БАН.

През 1943 г. съдбата го среща с... Върховната сметна палата, за нея той става казус, който е в ползрението на един тясно специализиран сборник от решения на Палатата, на нейното Общо събрание, издаден през 1943 г. Неговите съставители го слагат под № 115 и го назовават „Случай с Елин Пелин“ (решение № 216, 15 ноември 1939 г.). Ето го и него:

„Софийската областна палата с решение от 7.XII.1939 г. е върнала невизирана заповед № 15654 от 3.XI.1939 г., издадена от Министерството на народното просвещение за изплащане заплатата на уредника на музея „Иван Вазов“ Димитър Иванов – Елин Пелин за м.декември 1939 г. по съображение, че същият бил навършил 33-годишна служба и нямало постановление на Министерския съвет да бъде задържан на служба, както повелява чл. 15-а от Закона за държавните служители.

Против това решение на областната сметна палата министърът на народното просвещение е подал жалба до Върховната сметна палата, с която моли да бъде отменено понеже въпросният държавен служител още не бил свободен от служба и продължава да работи, поради което не могло да бъде лишен от заплатата за това време.

Съображение на Върховната сметна палата

По силата на закона за държавните служители – чл. 15-а, всеки държавен служител се уволнява от лицето, което го е назначило, т.е. онова лице, което го е облякло в качеството му на държавен служител. Следователно до деня на уволняването му, което следва да стане със заповед, държавният служител има всички качества и

Елин Пелин

права, от което следва, че актът на уволнението лишава държавния служител от качеството му на такъв. Изхождайки от тия съображения, следва да се приеме, че постановлението на чл. 15-а от закона за държавните служители, имащи повече от 33 г. служба, създава задължение само на администрацията, т.е. лицето, което е овластено от закона да го уволни. Така че когато един държавен служител е в условията на чл. 15-а от закона за държавните служители, не ще рече, че той автоматически губи правата си на държавен служител. Казаната законна разпоредба предписва само на лицето, което го е назначило, да изпълни повелението му, т.е. да

издаде надлежна заповед за уволнението. Дотогава, обаче, същият държавен служител има право на заплата.

В настоящия случай констатацията на областната сметна палата, че въпросният държавен служител е навършил 33 год. държавна служба, не може да му послужи за основание да откаже правото му на заплата.

Най-многого, което можеше в такъв случай да стори палатата, т.е. да уведоми съответното му началство за направената констатация.

Ето защо решението на Софийската областна сметна палата, постановено по тоя случай, се явява неправилно и следва да се отмени.

Водима от тия съображения и на основание на чл. 43 от Закона за Върховната сметна палата и за областните сметни палати, Върховната сметна палата

Реши:

Отменява решението на Софийската областна сметна палата от 7.XII.1939 г. и вместо него постановява: платежна заповед № 15654 от 3.XI.1939 г. на Министерството на народното просвещение да се визира.

(Решение № 216, о.с. (Общо събрание) от 15.XI.1939 г.)

Поговум автор

ПОЛИФОНИЧНИ ТВОРЧЕСКИ ИЗЯВИ

За Васил Добринов се казва, че е бил юрист и съветник при Варненската областна сметна палата. Самият той доуточнява още, че е адвокат, бивш държавен контролор, секретар на Института за публична отчетност, редактор.

В каталозите на Народната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ са регистрирани 30 негови книги. От декември 1918 г. до февруари 1919 г. е един от редакторите на литературно-общественото списание „Свободна дума“. След това под негова редакция излиза литературното списание „Слънце“.

През 1930 г. се появява книгата му с респектиращото заглавие „Устройство, подсъдност и практика на Върховната сметна палата. Това е ръководство за кметове и секретар-бирници, председатели и касиери на училищни настоятелства, за началници, домакини и касиери на държавни и обществени стопанства и служби. Така Васил Добринов сам афишира книгата си и пише: „Но твърде обезпокоително указание е фактът, неведнъж констатирван, че много от отчетниците не могат да правят ясна разлика между касационно обжалване на окончателните решения за неизпълнение по повод на проверка на годишния им отчет и апелативно обжалване на решения по повод произведена ревизия.“

В частта „По приложението на законите за бюджета, отчетността и предприятията, за селата и градските общини“ има редове в публицистичен стил. Те са под шапката на заглавието „Бъди догматик!“. Такова е нейното последно изречение:

„Една от най-рисковите служби е отчетническата в общините. Многото факти, които се изнасят в съюзния орган на служителите при изборните учреждения за насилия над съвестите на секретар-бирниците, за подхлъзванията в службата, извършени под тормоза на силните на деня, както и за самоубийства на секретар-бирници през време на ревизиите им, идват да затвърдят в интересуващите се от общинската действителност убеждение, че в известни случаи е цяло безумие да се поеме длъжност отчетническа в общините.“

През 1933 г. Васил Добринов издава ръководство „Каква сила имат решенията на окръжната сметна палата и на Върховната сметна палата по общинските отчети и ревизинните актове и как става отменяването им“.

„Ключ към съдебната практика на Специалния съд при Върховната сметна палата, 1925–1937“ – така е назвал Васил Добринов тази книга, излязла

от печат през 1937 г. В анотацията за нея, направена още на корицата ѝ, се казва, че това са „600 въпроси и отговори, основани на решения на съда, на закона и на теорията“. Публикацията е подкрепена с азбучен справочник и образци.

През януари 1938 г. на книжния пазар е вече поредната книга на Васил Добринов „Новата касационна практика. Върховна сметна палата“. Той отбелязва в предговора си: „Това ръководство има предимно практически цели: да даде в една система способите за правилното обжалване на привременните и окончателните решения на областните сметни палата, които те издават в упражнение

на формалния финансов контрол при преглеждане на годишните отчети, както и при производството на прегледа“.

И набляга: „Тия съществени промени, които от три години се извършват в най-върховното у нас учреждение по финансовия контрол, не могат да се отминат с нехайство от отчетниците, защото онзи, който има интерес да се защитава сериозно срещу привременните и окончателните решения на областните сметни палати, трябва основно да познава новата касационна практика на Върховната сметна палата“.

Интересна е отпечатаната през 1939 г. книга „Теория и практика на предварителния контрол“. Васил Добринов пояснява на клиентите, че тя съдържа „съответните по материята решения и окръжни на Върховната сметна палата и на Министерството на финансите“. В нея той формулира и понятието „виза“:

„Предварителният контрол намира своя материален израз във визата.

Визата е онзи акт, чрез който органите на предварителния контрол дават съгласието си за поемане на ангажиментите за разходи или за изплащането им.

Визата се отнася само до разходи, и то бюджетни.“

В две книги Васил Добринов има съавтори.

„Разходи и пререкания“ – не е ли само по себе си интригуващо самото заглавие на издаденото през 1930 г., заедно с Борис Пеев, юрист, докладчик,

завеждащ касационната служба във
Върховната сметна палата, „систе-
матично ръководство“. Съвместно
със Стефан Меракчийски, секре-
тар на Софийската областна палата
и бивш съветник при Врачанската
окръжна сметна палата, правят „Ръ-
ководство за отчетници“. Издадено
през 1934 г., то е анонсирано така:
„От практиката – за практиката,
практически служебен сборник от
66 обяснени молби и образци за об-
жалване на решенията по годишни-
те отчети и по ревизионни актове на
областните сметни палати и на Спе-
циалния съд при Върховната смет-
на палата.“

Ръководството е структурирано
в три части, като първата е в пет гла-
ви. На читателя се разяснява какво

е право на пререкание, имат ли граници пререканията, кои са особени пре-
рекания, какви са пререканията по време на предизвикването им и по по-
вод на отказ на областна сметна палата да визирира платежна заповед, какво
представяват запитванията. Втората част е за пререкания по общинските
приходи, а третата – за пререканията по държавни разходи и предприятия.

След такива книги със „сериозна“ материя Васил Добринов сякаш превк-
лючва на друга вълна. В редактираното от него списание „Слънце“ той се
пробва в публицистиката. Амбицията му е, освен за литература, то да се
наложи и като свободна трибуна за обществени въпроси.

Тук той публикува своите статии за д-р Кръстьо Кръстев, Стоян Михай-
ловски, Николай Райнов и Николай Лилиев, за самото литературно време,
както самият той се изразява... Васил Добринов отпечатва и своя литератур-
но-критически очерк „Трагедията на П. К. Яворов“.

В тези години Васил Добринов издава брошурата „Печатът и събитията
у нас“. Ето редове от нея:

„Наистина в това време, когато родината ни се намираше в опасност, в
столицата цареше пълен хаос в мненията. В тоя град беше настъпила една
същинска паника. Цялата натегната атмосфера можеше да се охарактеризи-
ра с думата паника.

В. ДОБРИНОВЪ

94105

Ж И В О Т Ъ Т Ъ
В Ъ Р О З О В О
И Ч Е Р Н О

1941

От няколко години насам ние преживяваме съдбоносни дни. Печатът не трябва да служи на личности и кабинети, от която и политическа групировка да изхождат, а на обществените ни интереси в дадения момент. Има една грешка, повтаряна постоянно. От някои ръководни кръгове се схваща погрешно, че печатът е предназначен главно за да служи на тясно партийните цели с чисто агитационна задача. Ако това изцяло не е едно заблуждение, то сигурно е остаряло схващане.“

И за финал:

„Но ние, българите, сме крайно нехайни, откърмени от робството с безволие, в решителни дни наклонни към апатичност и пасивност, оставаме да бъдат проиграни най-хубавите ни перспективи.“

През 1941 г. Васил Добринов издава своята книга „Животът в розово и черно“. Като посочва адреса, откъдето тя може да се закупи, той пише „В. Добринов, съветник при областната сметна палата в гр. Варна“. Тук няма предговор, а нещо като послепис, който се намира даже след съдържанието. В него е събрана цялата болка на автора:

„Тази книга рисува твърде субективно една малка страница преди всичко из живота на хората с помрачена жизнена съдба. Само частица от жизнерадост – мисля, привилегия на щастливите – лъха от нея. При все това тя е написана за това мнозинство и за малцината люде: най-облагодетелствуваните от съдбата. В нея се представят и отвратителни образи и неща. В нея дори има протести. Допущайки едните и другите, аз не исках да оскърявам никого. Сега, когато книгата е в ръцете на читателите, аз се запитвам: какво ще ми забалежи, следейки мисълта ми, един отчаен човек, ще потвърди ли моя въздържан песимизъм и моята едва доловима вяра в доброто?“

Книгата е побрала 49 къси разкази, в които има и философия, и народопсихология, и портретуване на различни човешки типове... Показателен пример в това отношение са „Нервна майка“, „Разведена жена“, „Лицемерният човек“, „Патетични хора“, „Маршът на войника“, „Съжаление над властника“, „Освободеният затворник“... Покъртително е бащинското му страдание, пронизващо късия разказа „Гробчето“. Гробчето на неговото дете.

Юридически казуси и адвокатски коментари, решения и тълкувания, помагала и практически съвети, публицистични есета и литературно-критически статии, народопсихологически очерци и философско-етични разсъждения...

Наистина полифонични са творческите изяви на този човек, свързан с българската Сметна палата.

Публикации

ЗА ПАЛАТАТА СЕ ПИШАТ СТАТИИ, ИЗДАВАТ СЕ КНИГИ И СБОРНИЦИ

За разлика от полифоничния Васил Добринов всички останали автори на статии и книги, съставители на сборници и наръчници, свързани с дейността на Върховната и областните сметни палати са... монофонични, т.е. пишат за това, в което имат експертни познания. За това поне свидетелстват каталозите на Народната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“.

През 1906 г. Държавната печатница в София публикува „Сборник на действующите закони по отчетността, Върховната сметна палата и Българската народна банка. Той е подготвен от Отделението за държавната и обществената отчетност при Министерството на финансите.

През 1926 г. секретарят на Шуменската окръжна сметна палата П. Анастасов съставя сборника „Решения по общинско и училищно сметководство“, който е замислен в две книги. Излиза само първата.

През 1928 г. се появява „Сборник от решения на окръжните сметни палати по пререкания в изборните учреждения и отговори на запитванията по отчетност“ Той е стъкмен от Н.Гашаров, секретар на Пловдивската окръжна сметна палата.

През същата година се появява и „Ръководство по закона за Върховната сметна палата и за окръжните сметни палати със сборник от решения на Общото събрание на Върховната сметна палата“. И двамата автори са нейни служители: Борис Арnaudов е главен счетоводител, а Борис Шалварджиев – секретар. „Вместо увод“ е написал председателят на Върховната сметна палата Михаил Генадиев.

През 1929 г. излиза книгата „Коментар на закона за държавните служители“. Неин съставител е Цветан Петров, контролор при Софийската окръжна сметна палата.

През 1931 г. на книжния пазар може да се купи книгата „Подсъдност и практика на Върховната и окръжните сметни палати“. Автор е вече споменатият Цветан Петров, този път представил се като контролор-докладчик при Софийската областна сметна палата.

През същата година излиза книга за Върховната сметна палата в два тома. Първият том третира проблемите ѝ като касационна инстанция, а вторият е посветен на Специалния съд като апелативна инстанция.

Автор е Иван Петков. Той е бил назначен за съветник при Върховната сметна палата на 5 юни 1925 г., а е уволнен поради съкращаване на длъжност през 1934 г.

През 1932 г. с увод от Михаил Генадиев излиза „Сборник от решения на Върховната сметна палата (1928-1931). Негов съставител е Борис Шалварджиев, секретар на Върховната сметна палата.

През 1938 г. с предговор от новия председател на Върховната сметна палата Иван Красновски се появява „Сборник от решения на Върховната сметна палата, Общо събрание, от 1934 г. до 1.VII.1938 г.“ Съставители са Коста Бъчваров и Иван Маркович, контролор-докладчици при Палатата.

През 1942 г. излиза сборникът „Тълкуване на законите от Върховната сметна палата“. Негов съставител е д-р Христо П. Гюлеметов, контролор при Палатата.

През 1943 г. е отпечатан „Сборник от решения на Върховната сметна палата. Общо събрание. 1938-1942.“ Негови съставители са Александър М. Дамев, контролор-докладчик при Палатата, и Иван Хр. Юрданов, контролор по отчетността при Светия Синод.

През 1944 г. се появява книгата със заглавие „Финансови ревизии на общинските каси“ с подзаглавие „Теоретико-практическо ръководство и съдебна практика на Специалния съд при Върховната сметна палата“. Автори са двама контролори от областни сметни палати: Хр. Петров – от Великотърновската, и П. Недев – от Варненската.

Като активно пишец се откроява Александър Дипчиков. Той е бил председател на Хасковската окръжна сметна палата, назначен на 5 юни 1925 г. Подава оставка, която е приета на 15 март 1929 г. Председател на Великотърновската областна сметна палата от 23 ноември 1934 г., уволнен е на 7 октомври 1937 г. През този „търновски“ период той публикува редица статии, които даже предизвикват полемика. Сътрудничи предимно на списанията „Финансов подем“ и „Финансов сборник“, издание на Министерството на финансите.

Една от първите му статии е за контрола по изпълнението на бюджета и за компетенциите на Върховната сметна палата в това отношение. В други статии поставя проблеми, свързани с публикуването на решенията на Палатата и с финансовия контрол. Вече като председател на Великотърновската областна сметна палата се изявява с статия, чието заглавие е „Събиране на сумите по изпълнителните дела в полза на държавата“. Но като че ли с по-голям интерес се посреща статията му „Контролът по изпълнението на бюджета“.

В списание „Финансов подем“ се появява и статията на съветника при Бургаската областна сметна палата Владимир Несторов, озаглавена така: „Сметните палати като заместници на бюджетно-контролните отделения“. Там е публикувана и статията му „Отчетността на обществените и благотворителни заведения, организации и учреждения“.

Като автор в това списание се изявява и представителят на Видинската областна сметна палата Руси Иванов. Той развива темата за авансовите документи като баласт в общинската каса.

В списание „Финансов сборник“ контролорът от Софийската областна сметна палата Коста Илиев публикува статията „Контролът по изпълнението на бюджета“.

Това е общо взето за излезлите книги, сборници и статии, чиито автори и съставители са „вътрешни“ хора.

А как е със статиите, книгите и сборници на „външните“ хора? Има ли ги изобщо?

През 1930 г. излиза „Указател – бележник на законите, правилниците, окръжните и решенията на Върховния касационен и административен съд и Върховната сметна палата“. Подзаглавието е: „Необходимо помагало за всеки отчетник при изборните и др. учреждения, а изобщо за всеки, който борави със законите на страната“. А на корицата е написано: „Събрал и наредил Антон Антонов, бивш окръжен проверител, сега данъчен началник при Бургаската град. община.“

През 1937 г. братята адвокати Г. Т. Мешков и Кл. Т. Мешков издават „Наръчен сборник по закона за бюджета, отчетността и предприятията с всичките му изменения до днес“. Под текстовете в сборника са поместени излезлите решения на Върховната сметна палата, Върховния касационен съд и Върховния административен съд.

През 1941 г. се появява книгата със заглавие „Закон за държавните служители“. Доста изчерпателен е нейният анонс: „Наредба за користните престъпления по служба и Наказателен закон (глава XXXIII). Престъпления по служба и адвокатско звание. Разяснени с практиката на Върховния касационен съд, Върховния административен съд и Върховната сметна палата, бюджетните постановления, текст и литература“. Автори на книгата са Григор А. Кошев (Угаров), библиотекар на Софийския областен съд, и Генчо А. Николов, секретар при Софийския апелативен съд.

В своята статия „Видове контрол и контролни власти“ проф. П. Стайнов отделя място и на финансовия контрол. В този раздел той посочва кои са основните задачи на Върховната сметна палата.

В две книжки на списание „Финансов сборник“ Владимир Стойнов, началник на счетоводството при Главната дирекция на пощите, публикува статия със заглавие „Предварителният контрол на държавните разходи“. С нея той опонира на излязлата в списание „Финансов подем“ от председателя на Великотърновската областна сметна палата Ал. Дипчиков статия със заглавие „Контролът по изпълнението на бюджета“. Основната теза на Стойнов е, че „сметните палати не могат да упражняват предварителен контрол върху държавните разходи, дори и когато законът им го възлага“.

Атентат в софийско казино

ОБЕСЕН Е НЕВИНЕН СЛУЖИТЕЛ НА ПАЛАТАТА

Чиновник от Върховната сметна палата е набеден за атентата в Софийското казино на 31 декември 1915 г. Някои историци го определят като „едно от най-зрелищните престъпления в началото на ХХ век“. Той е организиран от младотурското правителство с политическа цел – след дадените жертви от родната политическа върхушка да се повлияе на ориентацията на България в Първата световна война.

Този атентат е с двойно дъно: от една страна на властите са поднесени като на тепсия набедени виновници, а от друга страна, при осъждането е допусната една от най-големите съдебни грешки в българската история. А междувремежно депутати дерат гърло в парламента по адрес на служителя на Върховната сметна палата, викат му „Бомбаджия! Убиец!“

Организаторът на заговора Наум Тюфекчиев ловко лансира удобната за правителството на Радославов версия, че атентатът е дело на Викентий Попанастасов, служител във Върховната сметна палата, близък на д-р Никола Генадиев. Наистина, двамата са земляци от Македония, съмишленици и приятели. По тази причина обвинението смята, че целта на Попанастасов е била да внесе смут в обществото, за да се размести властта. Той се бил надявал д-р Генадиев да стане министър и да го направи софийски градоначалник. Според някои сведения от онези дни Викентий е работил във Върховната сметна палата, където бил назначен с ходатайството на д-р Генадиев, лидер на Народно-либералната партия, основана от Стефан Стамболов.

Попанастасов е роден в Македония, още като млад става член на ВМОРО, за революционната си дейност е осъден задочно от турците. Покъсно възниква конфликт между него и Тодор Александров, дори е осъден от него на смърт, но след Балканската война, в която се сражава храбро, присъдата остава неизпълнена. Бил е учител в Скопското педагогическо училище.

Атентатът... Софийското казино се намира на мястото на днешната градска художествена галерия, на ъгъла на улиците „Ген. Гурко“ и „Княз Батенберг“. Всяка година на заговезни артисти от Народния театър правят тук бал с маски. Ето че завършва и традиционният конкурс за най-сполучлива маска... Към един часа след полунощ, на 1 февруари, сградата е

разтърсена от експлозия... Равносметната е: четирима са убити, а осем души са ранени. Малкото жертви се дължат на „късмета“, че бомбата се е задействала с една четвърт от взривния си потенциал.

Върху полицията се упражнява силен натиск колкото се може по-бързо да залови виновните, но се знае, че „слепите“ атентати, при които жертвите са произволно избрани, са най-трудни за разкриване. Сред предполагаемите атентатори се нарежда и Викентий Попанастасов. В канцеларията му са намерени три ръчни бомби... В дома му откриват взривни материали... Дори Елена, жена му, е заставена да свидетелства срещу него. Д-р Геннадиев също е разпитан, той отхвърля обвинението, че е давал пари на Викентий за участие в атентата, квалифицира го като „инсинуация“, но реномето му е силно опорочено. И с просто око се вижда, че замисълът на процеса е да бъде компрометиран като политик. Но това сякаш не беше съвсем достатъчно – през 1923 г. той беше убит в София от свои политически противници.

Викентий Попанастасов е железен, твърд, последователен – сам отхвърля всички отправени към него обвинения. А всички останали задържани в ареста правят самопризнания, от които по-късно, в съда, се отричат... Може би този атентат е пъклено дело на тайна терористична група... Или това е терористичен акт, присъщ на анархисти...

Делото се гледа във Военния клуб, място, където може да се задоволи любопитството на много хора, на многобройна публика. Обаче съдът никак не се впечатлява от изнесените факти за мъчения и бой – по онова време те са били обичайни следствени способности за изтръгване на самопризнания. Процесът продължава само 17 дни. На 27 юни 1915 г. са произнесени присъдите. Като ръководител на терористична група Викентий Попанастасов е осъден на смърт. На 10 юли неговата молба за аудиенция е отхвърлена от цар Фердинанд, който благославя смъртната му присъда. Четири дни по-късно той е обесен. Така в небитието се преселва един напълно невинен човек.

Скоро става очевиден, че делото и съдебният процес са скалъпени... През 1918 г. Александър Стамболийски освобождава жертвите на тази груба съдебна грешка. И все пак, в общи линии атентатът в софийското казино постига поставените политически цели. Премиерът д-р Васил Радославов много ловко използва последиците от атентата. На 6 септември 1915 г. България сключва договор с Централните сили, а на 1 октомври влиза във война със Сърбия. Втората национална катастрофа тропа на вратата...

Атенат в църквата „Св. Неделя“

ШЕФ НА ПАЛАТАТА МОЛИ МИНИСТЪР-ПРЕДСЕДАТЕЛЯ ДА МУ РАЗРЕШИ ДВУМЕСЕЧЕН ОТПУСК ПО БОЛЕСТ

Сред пострадалите от атентата на 16 април 1925 г. в църквата „Св. Неделя“ има и служители на Сметната палата. Той е най-големият в Европа до 1981 г., когато взривът на гарата в Болоня, Италия, го надминава по броя на жертвите.

Този терористичен акт в София е извършен от представители на Военната организация на БКП по поръчение на Коминтерна. Главен организатор е запасният майор Коста Янков. Непосредствени участници – Петър Абаджиев и Петър Задгорски, който с помощта на клисаря на църквата внася взрив в нея и го поставя под централния ѝ купол. Идеята на атентата е да бъде убит известен общественик, чието погребение ще събере в храма политическия елит на държавата. За жертва е избран запасният генерал-майор К. Илиев, народен представител и ръководител на софийската организация на Демократическия сговор. В 15,23 ч. Централният купол на сградата е взривен. Загиват около 150 души, между които 11 генерали, 12 полковници, 15 подполковници, 4 капитани и един подпоручик; около 500 са осакатените.

На 9 юли е приет закон за даване помощи на пострадалите от атентата. В придружаващия закона списък на ранените за отпускане на еднократна помощ е и запасният офицер Сотир Коматов, докладчик при Сметната палата. Пак през юли, на 24-ти, до министър-председателя е изпратено заявлението от Йордан В. Золотов, председател на Софийската окръжна сметна палата, адресирано преди това до председателя на Върховната сметна палата.

Ето неговото съдържание:

„Във време на атентата в църквата „Св. Неделя“ бях ранен на много места в главата и силно контузен в цялата лява и задна част на гръдния кош с пукване на едно ребро и кръвоизлияние в белия дроб, вследствие на което прекарах една травматична пневмония на легло цели два месеца, както това се вижда от приложения тук протокол на медицинската комисия от 10.VI. т.г.

За възстановяване на здравето ми е необходимо да продължа лекуването при специален режим с правене бани в с. Банкя, Софийско, според изказаното мнение от г-да лекарите в горния протокол.

Ето защо и на основание чл. 44 от Закона за държавните служители и чл. 81 от Закона за Върховната сметна палата и окръжните сметни палати, моля Ви, господин министър председателю, да ми разрешите двумесечен отпуск по болест, считано от деня на ползването, който ще използвам в половин и цели дни предвид на това, че и г-н съветника Барбар (б.а. – Отон Игнатович Барбар е съветник при Софийската окръжна сметна палата, назначен на 5 юни 1925 г.) е в отпуск до 15.VIII. т.г. по същите причини, и предвид правилното и редовно отправление службата в поверената ми палата.“

На документа има резолюция: *Разрешавам. 3.VIII.1925 г.*

Ветерани

ДАРЕНИЕ – ПЕЧАТ И ОРИГИНАЛНИ БЛАНКИ НА ВЪРХОВНАТА СМЕТНА ПАЛАТА

На 17 юли 1997 г. на председателя на Сметната палата доц. д-р Георги Николов са дарени печат и оригинални бланки за писма на Върховната сметна палата. Дарението е направено от 91-годишния Христо Пеев, последния неин касиер-домакин. До сетния му дъх тя остава гордостта на живота му, върха на служебната му кариера. Като най-скъпа реликва той пази едно служебно удостоверение, издадено от Върховната сметна палата на 15 ноември 1944 г., че е „касиер при същата палата“, за да му послужи пред военните и гражданските власти. До пенсионирането си е ревизор. Помина се на 24 декември 1997 г.

Още в първите години на възродената институция е направен списък на все още живите ветерани от Върховната сметна палата. В него има 11 имена, 7 – от София, 4 – от провинцията, 5 от тях споделят спомени за онези години, когато са работили във върховната контролна институция на държавата.

Асен Пайташев:

„Служителите в Сметната палата бяха несменяеми. Цяла пенсия можеше да се изкара там. Много трудно се постъпваше на работа в Палатата. Много малко бяха хората с една диплома за висше образование. Повечето бяха с две и три дипломи – юристи преди всичко, на второ място бяха икономистите, мнозина бяха с търговско и финансово-счетоводно образование.“

Тодор Хинков:

„Имаше във Върховната сметна палата няколко членове – юристи, които разглеждаха случаи за евентуални злоупотреби или корупция от фискален характер. Такива случаи се решаваха на заседания на Специалния съд при Палатата, който беше независим от други-

Служебната бележка на Христо Пеев

Печатът на Върховната сметна палата

те съдилища. Аз съм най-младият от всички бивши служители на Върховната сметна палата. Започнал съм работа на 2 април 1945 г. Назначен бях на длъжност „книговодител“.

Костадин Михов:

„Работил съм в Хасковската областна сметна палата. Една година бях стажант-контрольор. След това се явихме на изпит за контрольори. Аз работех в предварителния контрол, така наречената „виза контрол“, която се извършваше на всички отчетници до определена дата от месеца... Върховната сметна па-

лата и областните сметни палати бяха институции, които се радваха на голямо уважение и почит от страна на гражданите, на самото общество.“

Владимир Букурещлиев:

„Сегашната Палата трябва да бъде нещо върховно, нещо изключително, нещо уважавано, както преди това бяха Върховната сметна палата и областните сметни палати. Аз съм завършил Търговска гимназия в Свищов, след това Свободния университет в София. Назначиха ме във Видинската областна сметна палата като контрольор-докладчик. Това беше през 1934 г. Някои от колегите казаха, че е имало ревизори. Това не бяха ревизори. Казваха се контрольор-докладчици, които вършеха тази дейност. Чуех ли някъде, че Букурещлиев прави ревизия, всичко „гърми“. Защото знаеха какво прави Букурещлиев, особено в Сметната палата. Нямаше човек, който да не капитулира пред моите ревизии.“

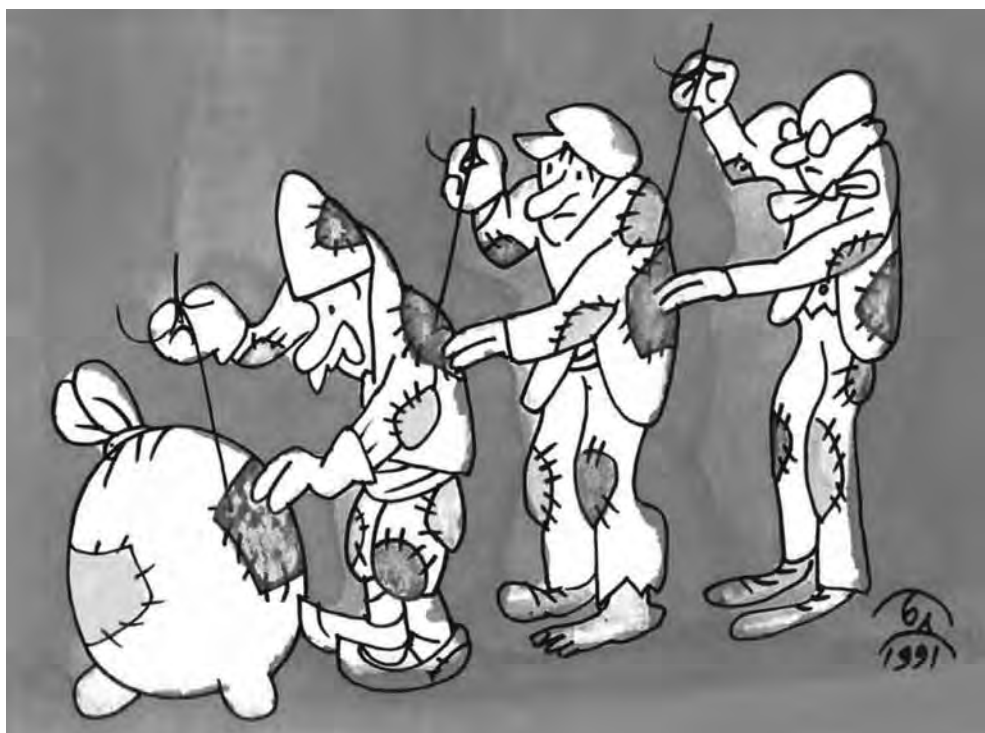
Стефан Гамаков:

„Аз постъпих през 1947 г. в областната сметна палата в Скопие. За всяко министерство си направих указател за всичко, свързано с отчетността. И когато някой колега се интересуваше от нещо, знаеше, че при Гамаков ще го намери. Имаше голям авторитет Сметната палата. Тогава някои казваха, че на нея даже владиката козирува. Сериозно се подбираше много добре подготвен персонал. Нямаше пияници, нямаше развратници. Всеки мреше за службата си и имаше авторитет. В Сметната палата трябва да бъдат хора, които да живеят с работата си, а не само да получават заплати. Аз съм бил най-напред стажант и след това контрольор. В събота се работеше до обяд. Но аз след обяд няхах почивка. В неделя е почивен ден, а аз до обяд съм на работа. Жена ми казваше, че не си знам семейството. Но аз живеях със службата.“

ЗАКЪРПЕНИЯТ БЮДЖЕТЕН ЧУВАЛ НА БОРИС ДИМОВСКИ Е ТУК

Тази карикатура с характерния за Борис Димовски рисунък сега е тук, на входа за залата, където заседава българската Сметна палата. Да, става дума за неголемия с едри кръпки бюджетен чувал, който все някъде се прокъсва и трябва да се кърпи, за да не изтича държавното съкровище... Почти всички управници все се жалят, че дупките в чувала са големи, а ние, мнозинството данъкоплатци, волю или неволю, трябва да го кърпим с труда и лишенията си, а и себе си да кърпим, да свързваме, както се казва, двата края на живота си...

През 2005 г. на „Антим I“ № 17, където един от етажите на сградата е на българската върховна контролна институция, е организирана изложба на този самобитен художник – карикатурист. Тя май се окажа последна

Карикатурата на Борис Димовски със закърпения бюджетен чувал е със запазено място в Сметната палата

Рисушка на Евгени Босяцки

преди кончината му... Шест от творбите му, придружени с класически латински сентенции, намериха място в издадения от Сметната палата уникален календар за 2007 година.

В експозията са включени рисунки на Борис Димовски, правени през различни творчески периоди. При откриването ѝ самият творец сподели, че това е „една малка антология, представяща фрагменти от живота, от историята, от ежедневието ни“. А председателят на Сметната палата проф. Валери Димитров заяви, че през последните години институцията предоставя пространство и възможности на български художници да показват свои творби. С това наше отношение към изкуството желаем да помагаме на български таланти от различни генерации, които, макар и различни по стил, носят националната ни идентичност и европейска съизмеримост, отбеляза проф. Валери Димитров.

Свой уникален календар издава Сметната палата и с картини на художника Румен Статков. В края на 2004 г. под неин патронаж във Военния клуб в столицата е осъществена изложбата му „Опит за портрет на България“. Откриването ѝ съвпадна с домакинството на срещата на Работната група по одит на околната среда на ЕВРОСАЙ. Гости от 33 страни имаха възможност да се докоснат до творчеството на Румен Статков.

През 2007 г. Сметната палата е домакин на изложбата на Евгени и Румяна Босяцки. Баща и дъщеря представиха заедно творбите си – графики, пейзажи, литографии, колажи. Събитието е уважено от тогавашния министър на културата проф. Стефан Данаилов.

Мото на изложбата е „България – страна на духа“. Покойният вече Евгени Босяцки се прочу с това, че ръкописва и рисува Паисиевата „История

славянобългарска“. Рисунки от нея и папирус на „Слово на буквите“ от Черноризец Храбър летяха през 1979 г. в кораба на нашия космонавт Георги Иванов.

Художникът Иван Яхнаджиев два пъти гостува в Сметната палата. Първият път със сина си Александър, а вторият път представи своята изложба „Колоритът на българските манастири“. Тя е открита през март 2009 г. Тогава той поднесе и една изненада – връчи на проф. Димитров „облечен“ в багри, патент „Иван Яхнаджиев“, одитен доклад на Сметната палата за системата за управление на европарите. Художникът отдели време и на децата на служителите от Палатата като проведе урок по рисуване под надслов „Игра на цветовете“.

Сметната палата издава календар за 2009 г. с творби на Илиян Лалев. Негови картини могат да се видят и в сградата ѝ. През последните години публиката го познава като творец, който прави видео арт, инсталации, асамблажи. Сред по-известните му инсталации са „Следдипломна квалификация“ и „При затворени врати“. Те трудно се описват, просто трябва да се видят... За първата той самият обяснява, че е основана на личната му трансформация артист – треньор по бокс. Инсталацията включва не само видео, но и цветни принт копия, оригинала и разпечатка от дипломата му от Националната спортна академия, която е завършил, както и боксовите му ръкавици. При втората чрез 12 врати – различни по формат, структура, цвят и характер, се представя нагледно „безизходицата, отчуждението и изолацията – понятия, които станаха емблематични за твърде дълъг период от време“.

В Сметната палата са показвани произведения и на други таланти творци – Петър Николов, Искра Пенчева, Милчо Спасов, Петя Папазова и Борис Стайков. Отпечататъци на графики – гравюри от известната българска художничка Златка Дъбова са използвани като атрибут на изискания протокол. С тези творби имаха удоволствието да се запознаят специални гости и председатели на върховни одитни институции от други страни.

*Карикатура на Борис Димовски,
включена в уникалния календар на
Сметната палата*

Едно на ум

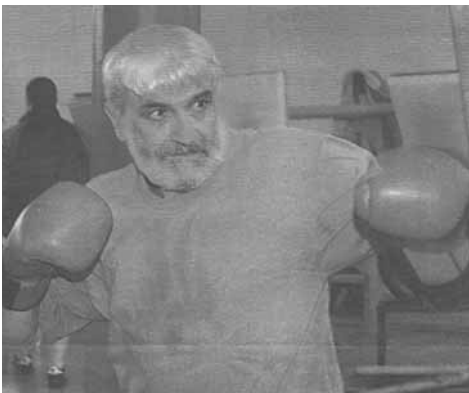
СЪВСЕМ БЕЗОПАСЕН ЛИ Е ПРОФЕСОРЪТ?

Мнозина са изненадани, че едно от любимите хобита на председателя на Сметната палата проф. Валери Димитров е... боксът. Горедолу от когато е на този висок държавнически пост той отделя време да нахлузва специалните ръкавици и да се запътва към боксовата зала в спортния комплекс „Славия“.

На пръв поглед всичко изглежда много странно, че един типичен на външен вид професор – с неизменните очила, с прошарената брада, със сериозно, респектиращо лице, да се втурва енергично да атакува боксовата круша. Е, разбира се, като аматьор – в случая няма нокдауни и нокаут, леви и десни крошета, кървящи аркади и просвания по ринга...

Това е доброволно занимание. И вижте как го възхвалява професорът: „Мисля, че няма друг спорт, който така комплексно да натовазва цялото тяло... Този спорт е вълшебен хапче срещу неизбежния стрес... Това е чудесно средство за изкарване на стреса, защото е много интензивно натоварването и то те зарежда с енергия за цял ден“.

Де да беше само това – професорът обосновава хобито си и с такива аргументи: „Този вид спорт е измислен от англичаните и там джентълменството и феърплея са просто част от правилата на играта. Това не е махленски побой или сбиване. Той си е просто един хубав спорт. В днешния свят малко липсват потта и болката. А аз мисля, че това са нормални неща, от които е лишен съвременният човек“. Попитан какво е общото между кроше и одит, проф. Валери Димитров е от ясен поясен: „Едно рязко и бързо кроше е много неприятно за този, който го

Професорът с боксовите ръкавици

получава, понякога нашите одити имат такъв ефект. Главата после боли здраво.“

И за да не бъде упрекат, че изборът му да се занимава с аматьорски бокс, е твърде личен, егостичен, в началото на 2008 г. професорът подари на хлапета от Средното специално училище за деца с увреден слух „Проф. д-р Дечо Денев“ боксови ръкавици и други пособия. А неговият личен

треньор – боксовата легенда Красимир Чолаков, пое ангажимента да ги тренира безплатно. Боксът ще ги дисциплинира, ще ги укрепи физически, ще им даде увереност и самочувствие, така че да се чувстват пълноценни граждани, каза по повод на тази благотворителна акция проф. Валери Димитров.

Ала изненадата ще стане още по-голяма, ако се спомене за още едно негово хоби, по което е бил увлечен преди „боксовата ера“ – той е тренирал таекуондо, източно бойно изкуство, развило се в Корея. Знаете ли какво означава таекуондо в свободен превод? Ето какво: „Пътят на ударите с ръце и крака“ или „система от ръце и крака“. За нещастие на професора тренировките били прекратени, защото клубът, в който се занимавал с таекуондо, се разпаднал.

Хич не го боли главата, когато е в плен на голямото си удоволствие – да обикаля книжарниците и да си купува интригуващи го книги. Напоследък сред най-любимите му автори е американката Айн Ранд, чиито книги настървено чете. В същност тя е руска еврейка, дъщеря на петербургски аптекар, която емигрира през 1925 г. от Съветска Русия в САЩ. Философ – индивидуалист, вярващ в капитализма. Според нея капитализмът е единственият строй, който предоставя на човека свобода на избора и поле за осъществяване на мечтите му. Нейният роман „Атлас изправи рамене“ е шедьовър, считан за пророчески, втори по популярност в САЩ след Библията. Проф. Валери Димитров е член на обществото на почитателите на Айн Ранд.

И все пак, нека да си имаме едно на ум: съвсем безопасен ли е професорът – тоя бокс, тия бойни изкуства със „система от ръце и крака“, тоя „Атлас изправи рамене“... Ами вижте вестникарското заглавие „Шефът на Сметната палата раздава крошета“! Ами тези текстове под снимки: „Началникът на одиторите в момент на серия върху крушата (боксовата)“ или „Шефът на Сметната палата в атака с дясното кроше“! Или това верую: „Боксът е умение да наложиш свой стил и темпо, да умориш противника, да го притискаш в ъгъла и да стане това, което ти вече предварително си решил“!

Не си мислете, че българските медии хиперболизират. Те не са способни на такива преувеличения, та те изобщо не могат да... лъжат. Нали всеки ден ни убеждават в това.

Така че умната. С професора – винаги с едно на ум!

Криво огледало

РЕВИЗОР(О) НА ГОДИНАТА ХУЛИ СМЕТНАТА ПАЛАТА

През 1998 г. Емил Димитров, главен експерт-ревизор в Главно управление „Държавен финансов контрол (ДФК)“, сетне издигнат за шеф на митниците, бе интервюиран от вестник „24 часа“. В него той изсипа такива хули по адрес на контролните органи на Сметната палата, че тя бе предизвикана да излезе с официално опровержение, за да защити авторитета на институцията. Неговите квалификации бяха определени като недостойни, които са в крещящо противоречие с професионалната етика на човек, комуто е дадено званието „Ревизор на годината“ за 1997-а, защото е предотвратил увреждания на държавния бюджет за 195 милиарда лева.

А Ревизоро си заслужаваше малко по-друго опровержение, примерно такава:

Да му е честито удостояването с това отличие! Но за съжаление личната си еуфория от това събитие той съчета с невъздържани, необосновани квалификации за Сметната палата, разпространени чрез електронните и печатните медии. В интервюта и изявления Ревизоро си позволи такъв език, на който биха завидели и на най-големите улични грубияни. Най-напред той нарочи инспекторите от Сметната палата, че „след дъжд качулка“ преписали ревизионните актове на ДФК и се били втурнали да тръбят своята „загриженост за държавните интереси“. След това пренебрежително ги охарактеризира като „мързеливци с огромни заплати“ и като „отбор лежачи“. И накрая от устатата му се откъсна все пак нещо рационално: „Има нужда сериозно да се помисли как контролните органи да не си пречат и дублират, а да си сътрудничат.

Ето това, последното, наистина е вярно. Още от първите стъпки след възраждането си през 1995 г. Сметната палата именно към това се стреми: все по-добре да се съгласува дейността на финансово-контролните институции, за да няма препокриване и дублиране на функциите им.

От къде Ревизоро черпи „вдъхновение“, за да хули така настървено Сметната палата? Може би от някои публикации във вестниците, където се намират некоректни твърдения. Такава бе публикацията „При война армията спира след три дни“ („24 часа“, 27 февруари 1998 г.). В нея, съобщавайки за приключилата проверка на Палатата в Главно управление „Държавен резерв и военновременни запаси“ към Министерския съвет,

без нейно знание и съгласие, съвсем произволно са добавени и цитирани данни и текстове от ревизионен акт наДФК, като към тях са привързани перефразирани констатации на контролните органи на Сметната палата.

Информацията, разпространена от Пресслужбата при Палатата за резултатите от приключилата проверка, не съдържа конкретни данни и числа, засягащи това Главно управление, тъй като те имат строго секретен характер. Това най-добре може да се види от приетия акт за констатации. От къде тогава Ревизоро знае какво съдържа този акт? По закон началникът на това Главно управление не може да го предоставя на никого.

Или може би „ревизорът на годината“ е решил с тези хули да си „отмъсти“ чак сега на Сметната палата, че не бе одобрен да стане неин служител? През 1995 г., т.е. в годината на възкресението ѝ, той не е допуснат на конкурс като кандидат за инспектор, защото не отговаря на едно от основните за това време изисквания при подбора на кадрите на Сметната палата – да имат най-малко пет години стаж по специалността си.

Сигурно не точно това е накарало Ревизоро да нападне Сметната палата. Иначе излиза, че човекът предотвратил увреждания на държавния бюджет за милиарди левове, не можа да избегне попадането си в капана на личната си дребнавост. Нима такова поведение подобава на „Ревизор на годината“?

Смях от стенограмите

ЧОВЕК С НЕВИЗИРАНА ПЛАТЕЖНА ЗАПОВЕД БРАНИ ДОСТОЙНСТВОТО СИ

В бурните дебати през 1915 г. около уволнението на председателя и съветниците на Върховната сметна палата присъства и търговецът Христо Гендович, народен представител от Гюмюрджинска околия. Името му се обвързва със скандални платежни заповеди, които Палатата не е визирала, защото е констатирала сериозни нарушения. Непосредствено преди гласуването за кадровата сеч депутатът Гендович решава да участва в парламентарните прения. Всички виждат, че той наистина едно към едно прилича на... себе си. Вземаме от стенографските дневници, неговото „общуване“ с колегите си депутати (*17 Обикновено Народно събрание, Предовна сесия, 92 заседание, 15.03.1915 г., стр. 3112*)

Христо Гендович е вече на трибуната:

– Господа народни представители! Предизвикан бех да кажа няколко думи за свое оправдание. (*Смях*) Тъй като г. Сакарски ли, Сакаров ли, не зная, хвърли върху мене някои петна, като курдуса една латерна, както има обичай, като латерна „гър-гър-гър-гър“ да приказва. (*Общ смях*) Аз подобни латернаджии съм ги слушал преди Освобождението. Хората, когато споменават името Гендович, то звънти из България А дохожда тук един долен човек в Народното събрание да нарича Гендович не знам какъв, когато аз съм със същите права, каквито има той. Не допушам на онзи долен човек да хвърля петно върху мене.

Председателствующ д-р С. Иванчов: Моля, моля господин Гендович.

Х. Гендович: Аз имам като него слуги и с хиляди съм ги управлявал. Той не е в положение да критикува Гендовича. (*Смях*)

Д-р Н. Сакаров: Заявявам Ви, че не се обиждам.

Х. Гендович: Не искам да те зная даже, че съществуваш. (*Общ смях*) Знай, г. Сакаров, че мене, който ме е ухапвал, все е побеснявал: онази змия, която ме е ухапвала, съм ѝ изваждал зъбите. Аз от стария завет зная, там е казано: око за око, а аз вадя двете очи. Следователно, не си ти, г. Сакаров, който можеш да хвърлиш петно на Гендовича, защото мое то чело е чисто. Аз съм се издигнал на своите плещи, аз като Наполеона сам съм подхвъркнал на своите плещи. (*Голям смях и ръкопляскане на левицата и левия център*) А не съм правил като г. Сакаров да пусна ед-

на латерна, да правя латернаджилък. Такива латернаджии в Пловдив са много. Не трябва той да се впуска да говори за личности и по сметките на Гендович в Сметната палата, да обвинява почитаемото правителство. Правителството има пълно право; щом Народното събрание, което е господар, му даде вот, то ще смени управителния съвет на Сметната палата и вие ще мълчите, ще кютите на една страна като онези, които стоят из дупките. *(Общ смях)*

Понеже е последен ден и времето е кратко, няма да се простирам да говоря надълго. Искам да кажа и няколко думи по повод закачките на г. Ножаров или Костурков, който каза, че правителството облагодетелствува г. Гендовича с 500 000 л. Гендович е прав. Господа, почитаемият господин министър-председател и една комисия е признала, че Гендович е прав. И Гендович ще получи парите, защото е облякъл войската, когато беше гола и боса на Чаталджа; Гендович дойде да я облече.

Д-р Н. Сакаров: Да се отбележи, че Гендович е благодетел на държавата.

Х. Гендович: Аз предлагам да се гласува предложението. Но, господа, ще моля да ми позволите да кажа само две думици, за да ми не тежи. Забележете, едно време такива хора разрушиха България, хора от подобни потекла *(Голям смях)*, които правеха работи, които не бяха за тях. Богомилите *(Общ смях)* едно време в България вършеха умишлено престъпление като тях *(Сочи крайната левица)*. Защо правят те това? Все от завист – дано вземат управлението. Че вие ако станете правителство, тежко и горко на България. От сега още да кажем: даваме България на всеки, който я иска. Ако дойдат такива хора некадърни, неспособни да си изкарат един хляб, латернаджии и цигулари да управляват България, аз ще съжалявам, че съм се родил в тая България, че съм минал Балкана да я освобождавам за такива племена като вас, за латернаджии и цигулари. *(Голям смях)*

Председателствующ д-р С. Иванчов: *(звъни)*

Х. Гендович: Аз мога да се гордея с името си Гендович. Пред цяла България челото на Гендовича е чисто и мога да изляза пред всекиго. Не съм оставал по-долу от този, който ще ме закачи, всякога съм бил отгоре, като зехтин над вода *(Голям смях)* и ще бъда, за такива низки хора, каквито се намират тук в Народното събрание. *(Обща смях и ръкопляскане от всички страни)*

Д-р Н. Сакаров: Да се афишира речта на господина Гендовича и да се пръсне в 100 000 екземпляра!

Карикатури

АЛЕКСАНДЪР ДОБРИНОВ ПРАВИ ШАРЖОВЕ НА ШЕФОВЕ В СМЕТНАТА ПАЛАТА

Той е известен български карикатурист (1898–1958). Следвал е в Художествената академия – София, след което прекарва няколко години в чужбина – Австрия, Чехословакия, Италия и др. Рисува видни личности, сред които е и световният бас Фьодор Шаляпин.

Тези, които лично са го познавали и са общували с него, казват, че на него му прилягала такава мисъл „Понякога господ прави така, че фамилияното име на човека наистина отразява най-дълбоката му същност“. Другарува с Христо Смирненски, който му посвещава няколко фейлетони, дори стихове. Когато Александър Добринов е във Виена, Смирненски се майтапи с него, по приятелски: „Привет и поклон на твоя феноменален балтон, с който вярвам, че продължаваш да ходиш и през горещините, за да покажеш на австрийците, че българският народ не е беден като тях. Твоя с душата си, а с тялото вечно на виенчанките. Нагел Смугли (един от псевдонимите на поета).“

Жъне успехи с изложбите си. Специалистите го определят като „портретен карикатурист“. А почитателите на карикатурите му непременно споменават един наистина изключително интересен и впечатляващ факт: Александър Добринов е достоен за рекордите на Гинес с артистичната закачка от вече несъществуващото кафене „Цар Освободител“. На шаржа се виждат отчетливо физиономии на 106 видни български поети, писатели, критици, певци, артисти, художници, архитекти, индустриалци, политици. За по-голяма прегледност самият карикатурист е направил пълен опис и точна номерация на всичките участници в шаржа.

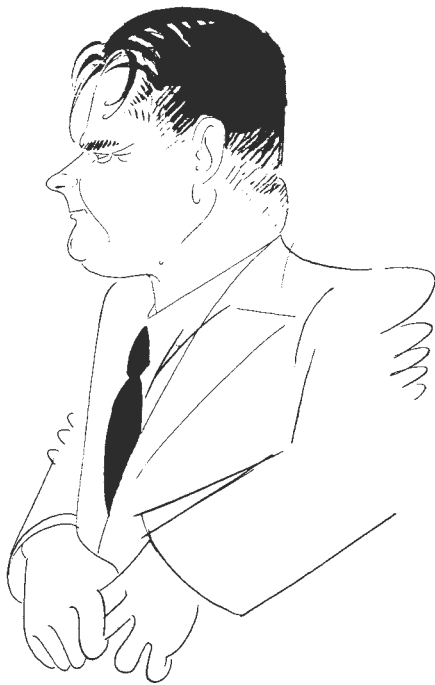
Не може да не ласкае такъв приятен факт: Александър Добринов е направил шаржове за трима нейни шефове – за председателя на Върховната сметна палата Иван Красновски, за председателя на Софийската областна сметна палата Йордан Золотов и за председателя на Видинската областна сметна палата Стефан Меракчийски. Кратките им биографични данни са публикувани под рубриката „Вместо портрети – безобидни силуети набързо снети“, илюстрирани с дружески шаржове от Александър Добринов.

Йордан Золотов

Иван Красновски

Стефан Меракчийски

К. Добричов

A handwritten signature in black ink, appearing to read "K. Dobrichov". The signature is stylized and written in a cursive-like font.

КАКВО ИМА В ГАЩИТЕ НА... ПРЕЗИДЕНТА

През 1998 г. се появи и първата карикатура, свързана с контролната дейност на Сметната палата. Така бе направено сефтето на „художествените“ ракурси към нейния живот.

В горещите летни дни медиите се поинтересуваха за проверка на Сметната палата в администрацията на българския президент. Във вестник „Нощен труд“, на втора страница, в броя от 7–8 юли цъфна това творение на художника Иван Кутузов:

ИНСТИТУЦИЯТА Е ОТГОВОРНА ЗА КОНТЕЙНЕРА СЪС... СМЕТ

Една карикатура от провинциалния печат е живо свидетелство, че все още институцията Сметна палата не се познава добре, щом и сега има хора, които при самото ѝ споменаване я асоциират със... смет, другото име на боклука. Пример в това отношение е карикатурата, която е публикувана във вестник „Шанс експрес“ (Враца, 23 февруари 2000 г.).

НИКОДИМКА

КАЛЕЙДОСКОП

Баща на Върховната сметна палата на България е Петко Каравелов (1843–1903). Политик и държавник, който е вносител на два законопроекта за върховната независима контролна институция (1880 и

Петко Каравелов

1885). В Учредителното събрание (1879) е един от идеолозите и водачите на лявото крило на Либералната партия. Активно участва в изработването на Търновската конституция. Председател на Първото обикновено Народно събрание (1879) и на Четвъртото обикновено Народно събрание (1884). Министър на финансите (1880). Поставя основите на статистиката, създател е на първия официален държавен бюджет и на българския лев. Три пъти е бил министър-председател. Един от ръководителите на борбата срещу режима на пълномощията. Член на регентството след абдикацията на княз Александър I Български.

Обявява се против избора на княз Фердинанд I. По време на Стамболовия режим (1887–1894) е осъден на пет години затвор, но е амнистиран (1894). Основател и пръв лидер на Демократическата партия.

Роден е в Копривщица. Той е брат на писателя Любен Каравелов и баща на Лора Каравелова, съпруга на поета П.К.Яворов. Завършил е право в Москва. Действителен член на Българското книжовно дружество (1884). Редактор на „Целокупна България“ (1879–1880). Издава още вестниците „Независимост“ (1881–1882) и „Търновска конституция“ (1884). Автор е на книгите „Учебното дело в Македония“ (1883), „Изповед“ (1884) и „Българското учебно дело в Турско“.

Погребан е в двора на църквата „Свети Седмочисленици“. Според Атанас Буров, индустриалец, банкиер и финансист, за онова време Петко Каравелов е единственият български политик, който не е откраднал дори и стотинка.

Една от известните мисли на Петко Каравелов за политика е: „Най-добрият лек за повечето, ако не за всички злини, е свободата.“

Участник в Априлското въстание е бил докладчик във Върховната сметна палата – това е Нешо Попрайков. През 1876 г. той взема участие в под-

готовката му като член на местния революционен комитет, а в дните на обявяването му в Копривщица, когато пуква първата пушка, той е подпредседател на Военния комитет. Бил е учител в различни места – Станимака (Асеновград), Стрелча, Пирдоп, Враца, Видин. През учебната 1878/1879 година е главен учител в Копривщенското класно училище. Това е последната му година на просветната му дейност, защото поради слабо възнаграждавания учителски труд той напуска учителството и става чиновник.

В годината на приемане на първия закон за Върховната сметна палата през 1880 г. е решено в София да се образува масонска ложа „Братство за короната на България“. А през юни 1883 г. в София е основана ложа със съвсем кратко наименование „Братство“. С нейната дейност е тясно свързан и княз Александър Батенберг.

През 1886 г. в нея вече има 27 членове. Макар и малобройна, ложа „Братство“ съумява да обедини в редовете си група високо поставени представители на българската буржоазна интелигенция, които в края на XIX в. играят важна роля в изграждането на България.

В масонската ложа „Братство“ има трима служители на Върховната сметна палата – Димитър Карамфилович, Иван Бракалов и Владислав Золотович.

Първомайстор на ложата е Димитър Карамфилович (1839–1906), масон 18-а степен. Той е бил главен секретар на Министерството на финансите. От 28 май до 10 юни 1881 г. е член на Върховната сметна палата. След това е назначен за член на Пограничната българо-сръбска комисия при Министерството на външните работи и на изповеданията. От 7 септември същата година е деловодител при построяването на Двореца.

Иван Бракалов е определен за първи секретар на ложата. Той е бил началник на Счетното отделение в Министерството на финансите, член-делопроизводител във Върховната сметна палата, прокурор при Палатата, през февруари 1885 г. е назначен за член на Върховната сметна палата.

Един от проверителите на ложата е Владислав Золотов (Золотович), масон трета степен, т.е. майстор. Той е сред първите членове на Върховната сметна палата, назначени в края на 1880 г. След три години е назначен за съветник при Палатата, а от края на 1899 г. е администратор на БНБ.

Три академици са работили във Върховната сметна палата. Това са нейните председатели Иван Гюзелев и Георги Тишев и съветникът при Палатата Райчо Каролев.

От 1903 до 1910 г. съветник при Върховната сметна палата е Райчо Каролев, просветен деец, политик, историк и богослов, изобщо – известна възрожденска личност.

Райчо Каролев

Роден е в Габрово на 27 февруари 1846 г. Завършил е семинария и Духовна академия в Киев. По време на Априлското въстание е арестуван. Депутат от Либералната партия в Учредителното Народно събрание (1879), в Първото, Второто и Четвъртото обикновени Народни събрания. Той е един от организаторите на учебното дело в България. Бил е директор на прочутата Габровска Априловска гимназия, където е учителствал с приятеля си Иван Гюзелев, първия председател на Върховната сметна палата. Бил е директор на мъжки гимназии в София и Пловдив. Като министър на народното просвещение свиква първия учителски събор (1886).

От 1871 г. е дописен, а от 1884 г. редовен член на Българското книжовно дружество. Бил е директор на Народната библиотека „Св.Св. Кирил и Методий“ (1895-1899) и на Дирекцията на статистиката (1899).

Автор е на десет книги: „Ръководство по звучната метода“ (1872), „Уроци по българска черковна история“ (1873), „Кратка всеобща история. Ч. I. (1881), „Ръководство по всеобща история, две части“ (1882), „История на православната християнска черква“ (1894), „Свещена история на новия завет“ (1894), „История на българската черква“ (1895), „Свещена история на Вехтия завет“ (1897), „Всеобща история“ (1901) и „История на Габровското училище“ (1926).

Умира на 22 март 1928 г. в София.

С указ на регентите на България от 21 ноември 1886 г. от длъжност е освободен Тома Георгиев, съветник при Върховната сметна палата. Случаят „Тома Георгиев“ се обсъжда на заседание на Петото обикновено Народно събрание, състояло се на 9 ноември 1887 г.

Предложението за уволнението е внесено от Министерския съвет с подписа на Стефан Стамболов. В него се казва:

„Миналата година съветникът във Върховната сметна палата г-н

Т. Георгиев е пренебрегвал работата си и се е занимавал с подкопаване интересите на държавата.

Няколкократните напомнявания, като не са успели да отвърнат г. Георгиева от зловредните му занятия, Правителството се видяло принудено да го отчисли.“

При обсъждането на предложението отношение към него взема само един депутат – Д. Ц. Коцов. От парламентарната трибуна той заявява:

„Г-да! Тук се прочете бумагата, която бе постъпила от Министерският съвет, по уволнението на някой си Тома Георгиев, съветник във Върховната сметна палата. Вий всички разбирате, г-да представители, в какво положение се намираше нашето отечество миналата година, по това време, когато е станало това уволнение; тогава, когато всички синове на България са били длъжни да се борят за нейното съществуване, намериха се хора разбойници, като тогава – Тома Георгиев, които искаха да продадат нейната свобода и независимост. Правителството се е показало патриотическо като е хвърлило долу тоя човек, който се е хранил от Българския пот. Затова предлагам да се одобри земената мярка от правителството и да се признае отчислението на Тома Георгиев като законно и справедливо. Не щем ний хора, които копаят свободата и независимостта на България! Вън такива разбойници!“

От наличните архивни документи така и не се разбира в какво конкретно се изразява провинението на Тома Георгиев.

През 1903 г. е приет Закон за проверка на разходите на Народното събрание. Те се произвеждат от неговия председател, а сумите се отпускат на счетоводителя на парламента, който се назначава от министъра на финансите. Счетоводителят се счита за отчетник пред Върховната сметна палата, която проверява сметките за разходите.

През 1903 г. е приет Закон за унищожаване на старите документи и книжа, проверени от Върховната сметна палата. Те се унищожават след изтичане на пет години, считани от датата на окончателните и станали необходими постановления, с които Върховната сметна палата, се е произнесла върху отчетите. Тя определя какво подлежи на унищожаване. Документи с историческа стойност не се унищожават. В мотивите към закона, подписани от министъра на финансите Михаил Сарафов, е отбелязан и такъв факт:

„... има и други обстоятелства, които карат повереното ми министер-

ство да иска унищожението на непотребните документи и книжа. Върховната сметна палата няма специално държавно здание с удобства за добро пазене на документите, а се помещава в твърде неудобни в това отношение и недостатъчно частни здания. Поради това документите се пазят в зимници, в магазини, по коридорите, по стълбите и по таваните на помещението, та са изложени на развала и други възможни злоупотребления с тях. От друга страна Палатата, макар и да държи големи помещения и да плаща големи наеми за тях, едва може да смести така неудовлетворително находящите се у нея документи. Пък от година на година документите безспирно се увеличават, а заедно с това се увеличава както нуждата за по-голямо и по-голямо помещение, така и наемната цена за такова помещение, което е излишен товар за държавното съкровище.“

На 7 март 1916 г. Седемнадесетото обикновено Народно събрание одобрява Постановление на Министерския съвет, прието на 9 септември 1915 г., отнасящо до освобождаване от явяване в частите на войската разни воински чинове по случай общата мобилизация. От Върховната сметна палата са освободени председателят, съветниците, секретарят и един помощник (най-старият), докладчиците (само тия що са по касовата служба на държавата), регистратор-счетоводителят и архиварят, три негови помощници (най-старите) и четирима книговодители (най-старите).

През 1920 г. е приет Закон за унищожение на повредените отчетни книжа във Върховната сметна палата и признаване отчетниците по тях за издължени. Този е предизвикан от поройните дъждове, паднали на 13 юни и 1 септември същата година в София. Отчетниците по така унищожените отчети се считат за издължени и гаранциите им се освобождават по специално подготвен списък, без постановление на Палатата. През 1921 г. законът е допълнен.

През 1930 г. се обсъжда законопроект за кинематографите. В него е има такъв член: „Касиер-счетоводителите на училищните кинематографи и касиер-счетоводителят на фонда „Кинопросвета“ се отчитат пред посочените в чл. 67 контролни комисии, които изпращат отчетите на съответната окръжна сметна палата за окончателно одобрение и освобождаване

на отчетниците от отговорност. Окръжните сметни палати приемат за редовни или нередовни отчетите само по доклад на контролните комисии.“ В хода на дискусиата това последно изречение се заличава.

С указ на цар Борис III от 7 декември 1935 г. се одобрява наредбата-закон за създаване на Държавна лотария в България. Тя е учредена като отделна юридическа личност, която се управлява от 6 души и директор под надзора на министъра на финансите. В управителния съвет влизат главният директор на държавните дългове, управителят на БНБ, председателят на Върховния касационен съд, председателят на Върховната сметна палата и др.

На 17 октомври 1947 г. Министерският съвет приема Постановление за одобряване на редовния и извънреден бюджет на държавата за финансовата 1948 година и за прекратяване на дейността на Върховната сметна палата. То е с гриф „строго секретно“. Тя е предпоследна, 24-та точка, в постановлението. На 6 ноември 1947 г. се появява и План за разпределение на работата по ликвидиране на службите на Върховната сметна палата, а на 20 април 1948 г. е публикувана Наредбата на Министерството на финансите за ликвидиране на службите на областните сметни палати. Тя е с парафа на министъра на финансите проф. д-р Иван Стефанов. Според нея от 1 май 1948 г. включително областните сметни палати преустановяват упражнявания от тях контрол върху бюджетите на градските и селските общински управи.

В списание „Исторически преглед“, книжка 1, 1994/1995 г., е публикувана статията „Организиране на финансовата система на Българското княжество до 1894 г. Изборът на модели“ от Георги Пеев. В нея той проследява историята на първите три закона за Върховната сметна палата, какви са били дискуссионните въпроси при приемането им.

Почти три месеца след приемането на Закона за Сметната палата през 1995 г. започва да се формира нейният кадрови състав. От 15 ноември 1995 г. Наташа Ралева е началник на кабинета на председателя на Палатата. След напускането на Сметната палата до преминаването ѝ във „втора младост“ е директор на дирекция „Методология и международни връзки“ в Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори.

Доктор по икономика. Заедно с Лиляна Канева и Мария Йорданова тя е автор на книгата „Изборите – формули за успеха”.

След два дни секретарка на председателя на Палатата става Милена Такева, по-късно одитор. През януари 1996 г. и главният секретар на Сметната палата си има вече секретарка – това е Юлия Петрова, по-късно одитор. На 19 февруари същата година завеждащ „Личен състав” става Боряна Димитрова, а на следващия ден Палатата си има вече и счетоводител – Лиляна Ташева.

Първият назначен инспектор в Сметната палата е Истилиян Сиджимков. На същата дата, 14 февруари 1996 г., негова колежка става Надя Топалова. След месец към тях се присъединява и Еленка Василева.

Това са първите назначения във възродената Сметна палата.

В Сметната палата работят 11 доктори. Доктор по право е председателят на Сметната палата Валери Димитров. Естествено, доминират докторите по икономика – те са осем души. Това са членът на Сметната палата Евгения Пенкова, главният секретар на Палатата Вяра Стоилова, главните одитори Васил Йорданов, Катерина Колчагова и Красимир Йорданов, старши одиторът Ивелина Жечева-Радева, главният експерт Христо Христов и старши експертът Елица Данчева. Доктор по философия е Живка Томова, доктор по физика и математика – Милка Иванова. Сред напусналите Сметната палата са един доктор на икономическите науки – Иван Душанов, шестима доктори по икономика – Кольо Колев, Георги Николов, Наташа Ралева, Николай Чаталбашев, Веселин Божков и Донка Едрева, един доктор по право – Валентин Недев и един по философия – Тодор Ангелов. От 1995 г. до 2010 г. в Сметната палата са работили и работят общо 20 доктори.

Най-възрастният член на Сметната палата след нейното възраждане през 1995 г. беше проф. Иван Душанов, доктор на икономическите науки. Роден е на 25 юли 1928 г. Завършил е Университета за национално и световно стопанство, специалност „Счетоводство и контрол“, и право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Бил е заместник-началник на Главно управление „Държавен финансов контрол“ и началник на управление „Счетоводна отчетност и съдебно-счетоводни експертизи“ в Министерството на финансите. От избирането му за член на Сметната палата през 1995 г. до 2005 г. беше ръководител на методологическото

й отделение. Дългогодишен председател на Съюза на счетоводителите в България. Автор на над 150 публикации в областта на счетоводната отчетност, вътрешния и ревизионния финансов контрол, съдебно-счетоводните и финансово-икономическите експертизи.

Финансов директор на Сметната палата е човек, който е бил финансист при четири правителства – на Димитър Попов, Филип Димитров, Любен Беров и Ренета Инджова. Иванка Гугалова е в Сметната палата от 1996 г. и добре помни, че нейната заповед за назначаване е била 18-а по ред сред новопостъпилите служители в институцията. Най-напред е административен директор, по-късно под нейното крило остават само финансовата, деловодната и стопанската дейност, а днес е директор на дирекция „Финансово-счетоводна дейност и управление на собствеността“ в Сметната палата. Завършила е Университета за национално и световно стопанство, специалност „Счетоводство и контрол“.

Освен официалния символ на институцията – сокол с разперени крила, Териториалното поделение на Сметната палата в Пловдив си има и свой символ – сметало, с което се гордее. Напълно автентична вещ, с музейна и колекционерска стойност, характерна за 30-те и 40-те години на миналия век. То е поставено в кабинета на директора на Териториалното поделение Мария Танева. Сметалото е получено през 1996 г. като дарение от родения през 1915 г. ветеран Васил Хадживасилев, който е бил отчетник в областната сметна палата. Собственоръчно той е написал: „Давам сметалото си, с което съм работил аз“.

Старото сметало

В Сметната палата работят и хора, които практикуват екстремни спортове. Алпинистка води сектор Търговище от 1996 г. Евгения Костова започва като старши инспектор, а сега е негов ръководител. Родена е в Сопот, завършила е френска гимназия в Стара Загора, после в Икономическия университет във Варна придобива специалност „Икономика на

строителството“. В живота ѝ няма нищо случайно, даже и любовта ѝ към планинското катерене. Балканско чедо е, обходила е различни кътчета на България, къде ли не е покорявала някакви върхове... Нищо случайно няма и в това, че зад външния вид на една крехка и лъчезарна дама се крие жилавият и борбен дух на професионална алпинистка. Общото между добрия ръководител и добрия алпинист е това: водачът трябва да умеє за води хората напред, но и да е отговорен за тях, споделя верујото си Жени Костова.

Сметната палата има своя почетна книга, в която отправят свои пожелания към любезните си домакини ВИП-гости, предимно от чужбина. Първите редове в нея са от 11 јули 1996 г. При посещението си в Сметната палата през 2005 г. тогавашният премиер на Република България Симеон Сакскобургготски се подписа в почетната книга на 6 јуни. До 2010 г. тя е побрала над 60 саморъчно написани пожелания от ВИП-гостите на Сметната палата.

През 1997 г. излезе от печат книга със заглавие „Философското дело на Иван Гюзелев“. Това е докторска дисертация на Фани Хаджиминева, преподавател по философия. Авторката анализира 33 публикации на първия председател на Върховната сметна палата, в които той се изјавява като философ. В редактираното от него списание „Задружен труд“ той размишљава за Конституцията и демокрацията, за интелигенцията и науката, за взаимодействието между физическия и психическия мир, за религијата и нејното значење, за партиите и българките политически нрави, за чиновничеството и нравствените принципи, за печата и злоупотребата с него, за независимоста и сензационноста на пресата, и т.н.

На 14 декември 2000 г. е решено официалниот празник на Сметната палата да бѐде 20 декември. Основниот аргумент при вземането му е, че на тази дата през 1880 г. в „Държавен вестник“ е обнародван първиот закон за Върховната сметна палата на България.

През декември 2000 г. Сметната палата отбележа 120-годишнината от приеането на първиот Закон за Върховната сметна палата. Съвместно с Главно управление на архивите е подготвен и издаден документа-

лен сборник за създаването, устройството и дейността на Върховната сметна палата (1880–1948 г.). За пръв път на 650 страници е представена цялата законова уредба на Палатата и голяма част от документите, засягащи нейните функции и дейности от създаването ѝ през 1880 г. до закриването на областните сметни палати през 1948 г. Организирана е документална изложба със специален ретроспективен каталог.

През 2002 г. са приети и обнародвани в „Държавен вестник“ (бр. 63 от 2002 г.) 10 одитни стандарти на Сметната палата. С тях са регламентирани основните принципи и изисквания при различните видове одити, както и обхватът на действията и процедурите, които трябва да се осъществяват при конкретните одити за постигане на техните цели. Започна тестването на одитните стандарти в девет пилотни одита и разработването на указания за прилагане на отделните стандарти. През 2003 г. бяха одобрени стандартите за одит на приватизацията, концесиите и държавния дълг, които се тестваха в практиката.

Шест години ръководител на сектора на Сметната палата в Ловеч (1997–2003) е Минчо Казанджиев. Роден е през 1957 г., завършва с магистърска степен Стопанската академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, специалност „счетоводна отчетност“. В нейния Институт за квалификация и преквалификация се обучава по маркетинг и мениджмънт на бизнеса. От 2003 г. Минчо Казанджиев е кмет на община Ловеч, втори мандат.

Дисертация на тема „Сметната палата в системата на финансовия контрол в Република България“ защити през 2000 г. Красимир Василев Йорданов, главен одитор, отговарящ за координацията и контрола на одитната дейност в Отделение VIII на Сметната палата. Така той получи научната и образователна степен „доктор по икономика“. През 2006 г. придобива научното звание „доцент“ по въпросите на счетоводната отчетност, контрола и анализа на стопанската дейност.

От няколко години е преподавател в Нов български университет по дисциплините „Одитинг“, „Бюджетно счетоводство“, „Екологично счетоводство и одитинг“, „Съдебни експертизи“ и „Счетоводни стандарти“. Написал е учебници по „Основи на одита“ и „Финансов одит“ и монографията „Методически подходи на одита на юридически лица с нестопанска цел“.

От края на 2003 г. до края на 2008 г. заместник генерален одитор на Сметната палата на Косово е Серафим Софрониев. Завършил е Университета за национално и световно стопанство, специалност „Икономика на външната търговия“. Постъпва на работа в българската върховна одитна институция през 1997 г. Преди заминаването си за Прищина е главен одитор в отделение „Евроинтеграция и средства на ЕС“. Сега е инспектор в Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори.

На 14 април 2005 г. предишният и сегашният екип на Сметната палата се срещнаха и изразиха взаимно желание за приемственост и сътрудничество. Председателят на Сметната палата проф. Валери Димитров изтъкна, че такъв акт – предаване на задължения от един на друг екип – се случва за пръв път в историята на възродената върховна контролна институция. Той благодари на първия ѝ състав за професионализма му и за това, че е създал работеща институция с висок авторитет. Предишният председател на Сметната палата доц. д-р Георги Николов пожела на новия екип да работи със същото желание и ентузиазъм, с който ръководеният от него екип е успял да съгради основите на Палатата през 9-те години на мандата си.

На 6 юни 2005 г. министър-председателят Симеон Сакскобургготски посети Сметната палата и се срещна с нейния председател проф. Валери Димитров. Той запозна премиера с основните задачи и приоритети в развитието на върховната одитна институция и му връчи паметния знак – символа на Сметната палата (художествена пластика на сокол). Премиерът разгледа помещения и кабинети, в които работят одитори и служители на Палатата. Тогавашната идея на правителството – на Сметната палата да се предостави административна сграда на ул. „Екзарх Йосиф“ № 12, – слава богу, не се реализира. За сметка на това взетото решение Сметната палата да получи изцяло сградата на „Екзарх Йосиф“ № 37, където е сегашното ѝ седалище, се оказа посполучливо. Обновена и модернизирана, тя вече е една от атрактивните сгради в центъра на столицата.

На 25 октомври 2005 г. е отпразнувана 125-годишнината от приемането на първия закон за Върховната сметна палата. Слово произнесе проф.

Валери Димитров, председател на Сметната палата. Прожектиран е видеофилм, разказващ в снимки и с архивни материали нейната история за периода 1880–1947 г. В концертната част на тържеството със свои изпълнения участваха Теодосий Спасов – кавал, Йосиф Радионов – пиано, Анатолий Кръстев – виолончело, Симеон Щерев – флейта, актьорите Нона Йотова и Васил Михайлов и др. Приветствени адреси по случай юбилея отправиха президентът Георги Първанов и министър-председателят Сергей Станишев.

Финансов директор на Българската национална телевизия от 2005 г. до назначаването на новото ѝ ръководство през 2010 г. е Димитър Чапанов, член на Сметната палата до 2005 г. Роден е в Ботевград през 1954 г. Завършил е счетоводна отчетност в Стопанската академия „Д. А. Ценов“ – Свищов. Член е на Консултативния обществен съвет при Сметната палата.

Весела Господинова, старши одитор в Сметната палата, през 2005 г. е назначена за заместник министър на транспорта. Тя работи във върховната контролна институция от 1999 г. до 2003 г. Завършила е Университета по архитектура, строителство и геодезия, специалност „Промислено и гражданско строителство“, профил „Строителни конструкции“. Заминава за Белгия, където е на специализация и участва в изготвянето на ключителния доклад по ТИНА (оценка на нуждите от транспортна инфраструктура).

Трудовата си дейност започва като строителен инженер – проектант, после е експерт и началник на отделите „Европейска интеграция“ и „Инфраструктура и чуждестранни инвестиции“ в Министерството на транспорта. От Сметната палата отива в Делегацията на Европейската комисия в София като съветник по Грантови схеми, Програма ФАР, и по ИСПА, хоризонтални програми (транспорт и околна среда).

На 29 ноември 2007 г. за председател на Комисията за регулиране на съобщенията е назначен Веселин Божков. Този пост той заема след като е заместник-председател на Комисията за защита на конкуренцията, а преди това е главен одитор в отделение „Евроинтеграция и средства на Европейския съюз“ на Сметната палата. Роден е на 20 април 1960 г. в Ботевград. Учил е в Киевския държавен университет, а след това завършва с отличие Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“

специалности „Политикономия“ и „Международни икономически отношения“. След аспирантура в Руската академия за управление защитава дисертация и става доктор по икономика. Има специализация по пазарна икономика и финансов анализ в Световната банка. Преминал е през курсове в Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (Виена) по проблеми на конкурентната политика и антимонополното законодателство. Бил е на обучение в Мадридския трибунал за защита на конкуренцията, в екипа за предоставяне на експертна помощ по Програма ФАР и в Лондон – по приемане и прилагане на международни одитни стандарти.

Председателят на Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори Николай Чаталбашев работи в Сметната палата от 2003 до 2008 г. През последните години той беше секретар на Комисията за оценка на качеството на одитите, осъществени от върховната контролна институция. Роден е през 1947 г. Завършил е Университета за национално и световно стопанство. През 1984 г. защитава докторска дисертация на тема „Усъвършенстване на системата за контрол в управлението на икономиката“.

През 2007 г. сред призьорите на традиционния конкурс на Фондация „Програма Достъп до информация“ е и Сметната палата. Тя получи грамота в категорията „Най-добра уеб страница от гледна точка на Закона за достъп до обществената информация“. Интернет страницата на Сметната палата е отличена сред 411 уеб страници на различни институции и държавни органи, като номиранията в тази категория са осем уеб страници. Признанието дойде след като бе изработена изцяло нова интернет страница с модерен дизайн и структура. Тя е изцяло финансирана от Американската агенция за международно развитие – проект „Инициатива отворено общество“.

През юли 2008 г. в Сметната палата е представена книгата „Антикапиталистическото мислене“ от австрийския икономист и изследовател Лудвик Фон Мизес. Предговорът е написан от проф. Валери Димитров. След като проследява творческия му път, той заключава: „Антикапиталистическото мислене“ е не само литературен шедевър, но и ценен „помощник“ на всеки, който се интересува от философските и икономическите измерения на либерализма“. Австрийската икономическа шко-

ла, създадена от Лудвик Фон Мизес, предлага много интересни неща за юристи и икономисти, тя привлича силно вниманието ми, каза председателят на Сметната палата.

Покойният вече Кадир Кадир (1940–2009) е избран за член на Сметната палата за два последователни мандата. Той почина на 68-годишна възраст като ръководител на Отделение I на Сметната палата. Роден в гр. Завет, Разградска област. Завършил е право в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Работил е като главен юрист в системата на строителството и машиностроенето в Плевен. В Седмото Велико народно събрание бе председател на Комисията по труда и социалното осигуряване и член на Законодателната комисия. Беше е заместник председател на 36-ото Народно събрание и на Централната изборителна комисия.

Главният одитор в Сметната палата Райко Гребеничарски е земеделец до мозъка на костите си. Преди да се отдаде на контролната дейност във върховната одитна институция на България той бе изявен активист на БЗНС. Има добро публицистично перо, автор е на интересни статии в печата. През 2009 г. Райко Гребеничарски участва в местните избори, бе един от кандидатите за кмет на Сапарева баня, където е роден. В предизборната борба той последователно защитава виждането си, че не туризмът трябва да е основен поминък на населението на Сапарева баня, а това да е добре изградената общинска икономика.

Благотворителна детска изложба на керамични изработки е организирана в начерието на 2008 г. в Сметната палата. Децата представят керамични сувенири и коледни украшения, къщички, снежни човеци, скиори, слънца... Малките творци са възпитаници на художничката Людмила Чанкова, която има свои самостоятелни изложби и многобройни участия в различни изложби в страната и чужбина. Това фактически бе и първата самостоятелна изложба на децата – керамици.

В землището на живописното село Ямна, разположено недалеч от Етрополе, служители от Сметната палата се включиха в националната инициатива „Да засадим дърво“. Но 18 април 2008 г. те се „отчетоха“ пред кметството на общината със засадени над 800 фиданки смърч. Залеся-

ването на това иглолистно дърво от семейство „борови“ стана дело на одитори, трима шофьори и един журналист. Тази акция бе осъществена от Отделение III начело със своя ръководител Свилена Симеонова, член на Сметната палата.

Не само като член на Сметната палата, като бивш депутат и председател на Комисията за борба с корупцията в 39-тото Народно събрание, е известен Коста Костов. Той е много популярен и като пчелар. Бил е председател на „Български пчеларски съюз – 1899“ и на Балканската федерация на пчеларските съюзи. За него се твърди, че е душата на създателите на Закона за пчеларството. От 1983 г. това е любимо негово занимание.

Според него в България се произвежда най-добрият мед в света.

Експертът в дирекция „Връзки с обществеността и издателска дейност“ Иван Сираков се прочу през 2006 г. като участник в телевизионното шоу „Сървайвър (Оцеляване)“. Математик по образование, той бе служител в Сметната палата от 1995 г. до 2010 г.

Запитан защо се е претрашил да стане играч в това реалити шоу, в тази популярна игра, той отговори така: „Както казва в мотото на романа „Котешка люлка“ Курт Вонегът „Не трябва непременно да сте луд, за да работите при нас, но все пак това помага“.

Едногодишният престой на Блага Димитрова (1922–2003) в сградата на „Дондуков“ № 2 я предизвика да напише своите „Записки от задния коридор“. Като вицепрезидент (1992–1993) явно се е дразнила от атмосферата в това държавно учреждение и е решила да му „отмъсти“ с тази своя творба. Тя сякаш се чувства „в корема на кита“, смята, че „маститата сграда на президентството е обитавана от призраци, особено задният коридор“.

Ето как описва тя една своя среща в президентството:

„Почукване на вратата. Уговорен час. Влиза черноок, чернокос мъж в черен костюм. Представя се – началник на протокола. От пръв поглед си личи: професионалист.“ Той изрежда пред нея това, което не бива да прави вицепрезидентът.

Писателката продължава: „Началникът на протокола си излиза делово. Бърза по неотложни задачи. Остава неотлъчна до мен сянката на черния му костюм като траурен церемониалмайстор“.

И прави за себе си прекалено поетико-метафорично обобщение: „А невидимата ръка се разпорежда все по-твърдо, все по-непоклонимо над мене, над президента, над всички в едно от своите превъплъщения – всемогъщият Протокол“.

Началник на протокола в ония години бе Христо Чолаков. Сега е главен одитор в Сметната палата, а преди това бе шеф на дирекция „Международна дейност и европейска интеграция“.

Човек с късмет – да бъде портретуван от безспорен български талант! Блага Димитрова присъства в българската литература със своята поезия и проза, със своите есеистични, мемоарни и преводачески завоевания.

„Миговете също са живот“ – така е кръстила своята стихосбирка Донка Едрева, бивш одитор в Сметната палата, сега пенсионерка. Книгата, излязла от печат през 2009 г., съдържа 73 стихотворения, дълбоко лирични и искрени като поетическо звучение. В нейния творчески свят са запечатани преживявания и мигове, свързани с най-близките ѝ хора – любим, съпруг, родители, дъщеря, приятели. Но Донка Едрева не е само лирик. Защитила е дисертация по политикономия. Доктор е по икономика, автор е на научни публикации.

В Палатата има и авджии... За тях ловът е страст, развлечение и удоволствие. Най-изявеният сред тях е Георги Марков, директор на Териториалното поделение на Сметната палата във Видин, макар неговият адрес да се намира в Монтана. Ловец е от 1982 г., а от 1994 г. е председател на сдружение „ЛРД Огоста“, в което членуват около 1960 ловци от 70 ловни дружинки. Сдружението е второ по големина в България. От 2000 г. Георги Марков е член на Управителния съвет на Националното ловно-рибарско сдружение „Съюз на ловците и риболовците в България“. Като ловец той се радва на правещи впечатления завоевания – веднъж на остров на Дунава той убива три глигана, единият от които тежи 262 кг., а глигите му са цели 23 см. Има много трофеи на сръндаци – над 20, повечето от които е подарил на приятели. Вече 20 години не стрелям по сърна, декларира той.

От 2001 г. с ловен билет е и Валери Апостолов, член на Сметната палата. Той няма ловни трофеи, защото не стреля по всякакви животни, а само по птици и прасета. Това е неговото хоби, обича да е сред природата, стриктен е, спазва правилата, много емоции намира в ловджийските

лакардии, приятни са му самобитните зевзеци, не харесва обаче това, че се навъдиха много браконieri... Валери Апостолов смята, че са нужни по-строги санкции за браконьерите, ако искаме да се опази биоразнообразието на държавата ни.

Запалени ловци са и директорите на Териториалните поделения на Сметната палата в София и Бургас Валентин Гълъбов и Георги Михайлов, отговорящият за поддържането на сградите и съоръженията на Палатата Валентин Вълчев. Той обича да ходи на лов за птици – гургулици и пъдпъдъци, и за диви прасета. Без какво не може да мине един лов, енигматично задава въпроса той. И отговоря с негова си сентенция: „Без четириногия ловец! Лов без куче е като любов без жена.“

Същински новобранец в многолюдната армия на авджиите е главният одитор Надежда Петрова. Повече от десет години работи в Сметната палата. В биографията си има извършени одити в значими обекти – БНБ, приватизация, проекти по предприсъединителни и други фондове, НАП... В Университета по национално и световно стопанство чете лекции на различни курсове и специалности по четири дисциплини – „Контролинг или системи за управленски контрол“, „Одитинг“, „Финансов контрол“ и „Основи на счетоводството“.

Рекорд за кандидатстудентска възраст постави през 1998 г. Йордан Памукчиев, работил навремето в Пловдивската областна сметна палата. Пред журналисти той заявил, че макар и да е на 78 години, ще атакува Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“, където ще кандидатства за специалността „право“.

От 2006 г. Сметната палата си има свое списание „За нас“. То е издание за тези, които работят в нея. Една от неговите цели е да представя „човешкото лице“ на институцията, с нейните сполуки и проблеми. На страниците му се споделя опит, има интервюта, анкети и коментари, кратки пътеписи с фотоилюстрация, разказва се с какво се занимават служителите в свободното си време – към какви хобита са пристрастени, къде и какво преподават във висши училища, кои стават майки и татковци, защо се радват, че дъщерята е популярна „мюзик айдълка“, а синът е първият българин, стигнал до Антарктида с ветроходна яхта, и т.н., и т.п. Има и редове за историята на институцията. Може да се каже, че „За нас“ успешно се справя със задачата да представя добре вътрешната комуникация на Сметната палата.

От 2009 г. още след влизане в сградата на „Екзарх Йосиф“ 37 пред посетителя на върховната одитна институция се изпречва високо дървено сметало с хоризонтални пръчки, върху които са нанизани по десет топчета, или другояче казано – пред очите ни е една предметна „аритметика на топките“. Вдясно от нея надпис пояснява: „Сметната палата е едно голямо сметало – така мислят децата от школата по керамика при читалище „Витоша“ в София. Идеята е реализирана от художничката Людмила Чанкова с помощта на нейните малки възпитаници“. Върху двете странични опори на сметалото са залепени над 30 керамични плочки, върху които малчуганите са дали простор на фантазията си, като са изрисували това, което им се е сторило най-хубаво.

Четвъртият етаж и пространството около заседателната зала се преродиха в информационно-музейна експозиция. Факсимилета от „Държавен вестник“ представят законите за върховната контролна институция от 1880, 1883, 1885 и 1925 г. Специално място е отделено на първия председател на Върховната сметна палата Иван Гюзелев. Показани са и портрети на председателите на институцията Георги Тишев, д-р Георги Странски, Йов Титоров, Михаил Генадиев, Иван Красновски, доц. д-р Георги Николов и проф. Валери Димитров. За съжаление и досега в архивите не са открити никакви фотоследи за трима председатели на Върховната сметна палата – д-р Христо Абаджиев, д-р Христо Иванов и Иван Цанев.

На „Екзарх Йосиф“ 37 се намира сградата на Сметната палата. Това е централна улица в София, която носи името на българския екзарх Йосиф I (1840–1915). Той е един от видните православни духовници – водачи. Велик църковен апостол, чието вдъхновение бяха усилията на народа за независима българска църква и държава. Неговият идеал и неговата „велика длъжност“ да бъде духовен стълб на българщината, „да обедини всички български епархии в обаятията на Екзархията“ се осъществиха в значителна степен.

И КАКВО ОЩЕ...

СИМВОЛЪТ НА СМЕТНАТА ПАЛАТА

През 2002 г. Сметната палата утвърди свой символ. Той представлява художествена пластика на сокол, стъпил върху скала от монети.

Отделните елементи в пластиката символизират:

Соколят – цар на птиците, извисеност и върховенство. Един от символите на България като неин покровител.

Скалата – символ на твърдостта, стабилността, сигурността, трайността и силата.

Монетите – държавното съкровище, пазител на което е соколят, който може да го съхрани и да го брани от посегателства.

Символът е дело на българския скулптор Богомил Живков.

Той е завършил Художествената академия в София, специалност „Скулптура“.

Работи в областта на кавалетната и монументалната скулптура, медалиерното изкуство и рисунката. Участвал е в международни, национални и регионални изложби. Негови творби са притежание на редица галерии и частни колекции в България и чужбина – Германия, Белгия, Холандия, Англия, Франция, САЩ, Япония, Китай, Италия, Турция, Гърция, Полша, Чехия, Русия и други страни.

Награждаван е два пъти на международните биеналета в Италия, посветени на Данте Алигиери. Има две награди от Мадрид и Барселона за участие в международните биеналета, посветени на спортната тематика, организирани от МОК. Носител е на наградата на София за постижение в скулптурата.

Символът се връчва на български и чуждестранни граждани за приноса им в развитието и утвърждаването на българската върховна одитна институция, на носителите на ежегодната награда за печатна или електронна медия, отразявала дейността на Сметната палата.

СМЕТНАТА ПАЛАТА ИМА ПЕЧАТ С ДЪРЖАВНИЯ ГЕРБ

Той има кръгла форма с диаметър 40 мм и композиция, която включва пластичен герб на Република България – голяма форма, и текст * РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ * СМЕТНА ПАЛАТА *, изпълнен в стандартен шрифт.

Съгласно чл. 56, ал. 1 от Инструкцията за организацията на деловодната работа в Сметната палата печатът с държавния герб се полага само върху оригиналите на официални документи с важно значение:

– отчет до Народното събрание за дейността на Сметната палата;

– годишни доклади за контролната дейност на Сметната палата;

– доклади до Народното събрание;

– документи по дейността на Сметната палата до президента на Републиката, министър-председателя, председателя на Конституционния съд, председателите на върховните съдилища и т.н.

Главният секретар съхранява и полага печата на Сметната палата с държавния герб.

СМЕТНАТА ПАЛАТА ИМА СВОЙ ПЛАКЕТ

Сметната палата има свой плакет, изработен в Монетния двор на Република България.

Плакетът е в три разновидности – златен, сребърен и бронзов.

На лицевата страна на плакета е изобразен гербът на Република България от 1997 г.

На обратната му страна е изобразено релефно копие от печата на Върховната сметна палата на България от 1880 г.

Плакетът се връчва на български и чуждестранни граждани за приноса им в развитието и утвърждаването на българската върховна одитна институция, на президенти на сметни палати при гостуването им в България, на носителите на ежегодните поощрителни награди за печатна и електронна медия и за журналисти, отразявали дейността на Сметната палата, на служители на Сметната палата при значими поводи и при излизането им в пенсия.

СМЕТНАТА ПАЛАТА ПРИСЪЖДА НАГРАДИ НА МЕДИИ И ЖУРНАЛИСТИ

Наградата представлява художествена пластика на сокол – символ на Сметната палата, и се връчва заедно с грамота.

Номинацията и определянето на носителя на наградата се осъществяват по специални правила, приети от Сметната палата. В тях са формулирани следните критерии, на които трябва да отговаря носителят на наградата: отразяване на дейността на Сметната палата – резултати от извършени одити, международни и други изяви; коректност и професионализъм при интерпретацията на факти, оценки и изводи, свързани с дейността на Сметната палата; журналистическо разследване, свързано с дейността на Сметната палата, предизвикало голям обществен интерес.

Сметната палата определя и присъжда и поощрителни награди на медии и журналисти. Наградите представляват грамоти, като заедно с тях се връчва и плакет на Сметната палата.

На фокус

СМЕТНАТА ПАЛАТА В ПОЛЕЗРЕНИЕТО НА ПАРЛАМЕНТА

Доколко Народното събрание се сеща за своята еманация – Сметната палата? Обръща ли ѝ някакво внимание на своите сесии и заседания? Нали тя е една от върховните институции на държавата!

Картината е твърде пъстра. Ясно е, че не може да се прескочи Сметната палата при обсъждането на държавния бюджет за всяка година и при сключването на бюджетите за отминали години. Съвсем естествено е всяка година да се обсъжда и гласува бюджетопроект за разходите на Сметната палата. Има години, когато само това е било предмет на разисквания в пленарната зала. И нищо друго извън него.

За 68 години – от 1879-та до 1947-ма – Сметната палата е била във фокуса на парламентарното внимание на около 340 заседания. А това ще рече на 5 заседания годишно е ставало дума за дейността на Върховната сметна палата, а след 1925 г. – на Върховната и на окръжните, сетне на областните сметни палати. Рекордът по внимание към върховната контролна институция принадлежи на 1911 г., когато Палатата е „присъствала“ 18 пъти в дневния ред на Народното събрание. С по 15 пъти се отличават 1914 г. и 1921 г., с по 13 пъти – 1920 г. и 1946 г., с по 12 пъти – 1922 г. и 1947 г., с 11 пъти – 1903 г., с 10 пъти – 1925 г., с по 9 пъти – 1899 г. и 1916 г., с 8 пъти – 1942 г., с по 7 пъти – 1904 г., 1906 г. и 1926 г., и т.н.

Първото споменаване на Върховната сметна палата е на първото заседание на първата сесия на Второто обикновено Народно събрание – на 23 март 1880 г. Тогава в тронното си слово Князът съобщава, че правителството е подготвило 15 законопроекта, сред които е и този за контролната палата.

Последното споменаване на Върховната сметна палата по значим повод е на 29 май 1947 г., когато се обсъжда проектът на Конституцията на Народна република България. Земеделският лидер Никола Петков прочита проекта на неговия БЗНС за основния закон на държавата. В него, в главата за данъците, бюджета и държавните заеми, се намира чл. 91, който гласи:

„Народното събрание разглежда и одобрява закона за упражняването на бюджета след като получи отчета на Върховната сметна палата.

Никола Петков

То може да натоварва Върховната сметна палата с анкети по приходите и разходите на държавата, както и по състоянието на държавното съкровище и държавните стопанства.“

Логично е, когато се обсъждат законопроектите за Сметната палата, депутатите да са по-съсредоточени и по-задълбочени в дебатите за нейните правомощия и обхват на дейност, за нейната структура и формиране на кадровия потенциал, за нейното значение и роля в демократичната организация на общество. До 1947 г. са внесени 4 законопроекта за Палатата, на които е отделено подобаващо място в парламентарните заседания.

Най-бурни, остри и емоционални са дебатите, когато се внасят предложения за отчисление, промяна, изказване на недоверие, освобождаване от отговорност, или казано направо – за уволнението на председателя и съветниците на Върховната сметна палата (1894, 1915 и 1925).

Освен при обсъждането на бюджетите или финансовото положение на държавата, в полезрението на парламента Сметната палата попада, когато се приемат различни закони, в които има текстове, свързани с нея – например, закона за отчетността по бюджета, закона за финансовата инспекция, закона за митниците, законите за окръжните съвети, градските и селските общини, за касовата служба на държавата, за разрешаване на кредити и заеми, за контролните служби по изпълнението на бюджета и редица други.

Често от парламентарната трибуна се цитират и коментират данни, факти и заключения от доклади на Палатата. При одобряване на важни договори, спогодби и споразумения тя също се споменава.

Интересен факт е, че обвиняеми министри от кабинетите на Рачо Петров, Димитър Петков и д-р Петър Гудев умело използват в своя защита решения на Върховната сметна палата за визирани платежни заповеди, които се оспорват от обвинителите.

Силно впечатление на депутатите правят докладите за отчетите за различни години на управлението на държавните и гарантираните от държавата дългове. Те се подготвят от парламентарна комисия, оглавявана от председателя на Върховната сметна палата Йов Титоров. По някои док-

лади отделни министерства дават своите обяснения по констатираните от Палатата нарушения.

На заседанията са обсъждани пет законопроекта за унищожаване на стари документи, проверени от Върховната сметна палата, и на повредени нейни книжа и за признаване на отчетниците по тях за издължени.

Разисквани са и закони, в които се засяга и Върховната сметна палата, като: закон за освобождаване от отговорност на всички отчетници – кметове, бирници и секретар-бирници от Търновския окръг, чиито годишни отчети за времето до 1905 г. включително са били изгорели на 18 декември 1906 г., преди да са проверени; закон за освобождаване от отговорност на всички отчетници – секретар-бирници на постоянната комисия и секретар-бирници на селски общини и касиери на училищни настоятелства от Врачански окръг, чиито годишни отчети за времето от 1 януарий 1911 г. до 30 септемврий 1923 г. включително са изгорели на 30 септемврий 1923 г., преди да са били изпратени за проверка във Върховната сметна палата отчетите на Окръжната постоянна комисия и преди да са били проверени от последната ония на общините и училищните настоятелства; закон за освобождаване гаранциите на отчетниците, служили при Радомирското околийско управление и при Врачанското окръжно акцизно управление, при първото до 7 декемврий 1917 г., а при второто до 30 септемврий 1923 г. включително, зданията на които управления са били опожарени от пожарите, станали на 7 декемврий 1917 г. и 30 септемврий 1923 г.; закон за освобождаване гаранциите на отчетниците, служили при Борисовградското (б.а. Борисовград – сега Първомай) мирово съдилище и при Трънския окръжен съд – на Брезнишкия съдебен изпълнителен участък, при първото до 19 март 1928 г. включително, зданията на които са били опожарени на 23 август 1927 г. и на 19 март 1928 г.; закон за освобождаване гаранциите на данъчните служители при Петричкото и Кошукавашкото (Крумовградското) данъчни управления, част от архивата на които управления е изгоряла на 6 срещу 7 април 1927 г. в Петричкото данъчно управление, и на 31 октомврий 1927 г. – в Кошукавашкото данъчно управление; закон за освобождаване гаранциите на чиновниците при учрежденията, чиито архивни и други книжа и ценности са били обсебени и разпилени от неприятеля през време на войните в 1912 г., 1913 г., 1915 г. и 1918 г. включително. В тоя списък може да се нареди и предложението за отнасяне в загуба на държавата отпуснатите в аванс суми и на кредит ценности на държавните учреждения в новоосвободените земи и във вътрешността, оправдателните документи за които аванси са били обсебени и разпиле-

ни от неприятеля през време на войните в 1912 г. и 1913 г. и да се считат длъжностните лица за напълно отчетени по тях.

Има и любопитни моменти... Например, на 27 януари 1912 г. един депутат предлага да се построи самостоятелна сграда за Сметната палата. Друг депутат пита има ли конфликт между Светия Синод и МВР. В отговора си премиерът д-р Васил Радославов намесва и Върховната сметна палата, когато категорично отрича да има такъв конфликт...

В депутатски питання и последвалите ги отговори се дават примери с резултати от проверки на Палатата и взети от нея решения. Припалват се и спорове по така наречените „тайни фондове“ на МВР и доколко те трябва да са публични.

А как е при прошенията, в които се споменават решения на Върховната сметна палата? При тях веднага се подразбира, че става дума за опрощаване на дължими суми. През 1946 и 1947 г. именно такива прошения доминират в парламентарните заседания.

Такава е общо взето картината на „вниманието“, което парламентът обръща на върховната контролна институция за това време 1880–1947 г. Частична промяна е възможна, ако се надникне в липсващи по една или друга причина стенографски дневници със заседания през различни години. Дори да се променят някои числа по години, очерталата се тенденция за съвсем съдържано отношение на Народното събрание към своята еманация – Сметната палата, едва ли ще се промени съществено.

В крайна сметка

ЩО Е ТО СМЕТНА ПАЛАТА?

Какво казват по въпроса
някои справочни издания?

Енциклопедичният справочник „Български държавни институции 1879–1884 г.“ представя по следния начин Върховната сметна палата:

„Създадена е с указ № 147 от 17.12.1880 г. (ДВ, бр. 94, 1880 г.).

Тя е контролно учреждение по бюджета на всички отрасли на управление.

Главна задача на Върховната сметна палата (ВСП) е да проверява всяка година приходите и разходите/приходно-разходните сметки на държавата, свързани с гласувания от Народното събрание бюджет, като следи по-специално дали не е превишил някой от предвидените параграфи на бюджета му.

ВСП контролира бюджетните сметки на всички централни, местни и самоуправляващи се учреждения. По закон те са длъжни да представят своите отчети по приходната и разходната част на Върховната сметна палата.

ВСП се състои от председател, 6 съветника, 6 първокласни, 6 второкласни и 6 третокласни докладчици, регистратор, архивар, помощник-архивар и писари.

Председателят и съветниците се назначават с укази по доклад на председателя на Министерския съвет, а се уволняват за изказано недоверие от страната на Народното събрание или правителството. И в двата случая е необходимо решение на Народното събрание. През 1917 г. броят на съветниците е увеличен на 7, разпределени в две отделения.

За сметките на отчетниците при забавяне на отчета ВСП може да наложи глоба или друго наказание, предвидено от закона.

Във връзка с провеждания контрол върху отчетността ВСП издава постановления. Те са „привременни“, когато се отнасят до откриване на нередности в отчета и докладите им. В случай на злоупотреба и престъпление с поверените на отчет държавно имущество и средства, ВСП може да предаде нарушителя на съдебните власти.“

В издадената през 1971–1972 г. в два тома „**Икономическа енциклопедия**“, са отделени няколко изречения:

„Сметни палати (СП) – висши контролни учреждения в буржоазна България, съществувала до 1948 г. СП са се състояли от Върховна сметна палата, Специален съд при нея и окръжни СП (от 1934 – областни СП).

Сметните палати са мандатърор на Народното събрание и провеждат контрол – предварителен, окончателен и материален върху приходите и разходите по изпълнение на държавния бюджет, фондовите бюджети и тези на общинските бюджети. В края на всяка бюджетна година СП изготвят подробен отчет по изпълнението на бюджета, който се представя в Народното събрание за разглеждане и сключване на бюджета. Те са имали право да гласуват финансово-отчетническата отговорност на лицата, боравещи с бюджетни средства, да издават осъдителни решения за начитане и събиране отклонените или злоупотребени държавни и общински средства.“

Уикипедия, свободната енциклопедия, отговаря на въпроса така:

„Сметната палата е държавна институция в България, която осъществява административен контрол върху изпълнението на бюджета в централната и местна администрация.

Малко след Освобождението на България, със закон от 1880 година е създадена Върховна сметна палата. Тя е независим орган, ръководството на който се назначава от княза по предложение на Министерския съвет и може да бъде освобождавано преди края на мандата си само с разрешение на Народното събрание. Поради разрастването на администрацията дейността на Върховната сметна палата се увеличава и през 1925 година са създадени нейни окръжни подразделения. Палатата е закрыта през 1947 година, когато нейните функции са поети от новосъздадената Комисия за държавен контрол.

В началото на 90-те години на 20 век се появява идеята за възстановяване на Сметната палата. Седмото Велико Народно събрание приема съответния закон на своето последно заседание през 1991 година, но президентът Желю Желев налага вето и той не влиза в сила. Сметната палата е възстановена с нов закон, приет на 27 юли 1995 година.“

Ето още две **справочни формулировки**:

„Върховна сметна палата – контролно учреждение на бюджета по всички отрасли на управлението. Създадена с указ № 147 от 17 декември 1880 г. Има за задача да проверява ежегодно приходните и разходните сметки на държавата, свързани с гласувания от Народното събрание бюджет. Контролира държавните сметки на всички централни, местни и самоуправляващи се учреждения, като следи дали не превишават разходите по предварително определените им бюджети. Състои се от председател, шестима съветници, шестима първокласни, шестима второкласни и шестима третокласни докладчици, секретар, подсекретар и др. технически персонал. Председателят и съветниците се назначават с указ по доклад на председателя на Министерския съвет, а се уволняват след изказано недоверие към тях от правителството или от Народното събрание. През 1917 г. броят на съветниците е увеличен на седем души. При констатиране нередности от страна на съответните централни и местни учреждения може да предава на съд провинилите се ръководни лица. Споровете между палата и различните учреждения се уреждат от Министерския съвет. Съществува до 1948 г. Възобновена отново през 90-те година на XX в.“

„Сметна палата – висш държавен орган за независим финансов и стопански контрол в България. Сметната палата продължава традициите в бюджетния контрол на Върховната сметна палата (1880–1947). През 1995 г. е приет нов закон за Сметната палата, който урежда организацията, правомощията и реда за дейността ѝ. Подчинена е на Народното събрание.“

НЯКОЛКО ДУМИ ЗА АВТОРА НА КНИГАТА

Митко Божков е роден на 12 октомври 1945 г. в с. Дивотино, Пернишка област. В София учи в 35-о училище с преподаване на руски език (първата руска гимназия в България), после продължава образованието си в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, във факултета по славянска филология, специалност „Сърбохърватски език и литература“. По разпределение отива учител в едно пернишко село. Известно време работи в окръжната младежка организация, преди да се обрече на своята голяма любов – журналистиката.

В окръжния пернишки вестник „Димитровско знаме“ започва като редактор на младежката страница „Криле“ и приключва като завеждащ отдел „Култура“. След това става окръжен кореспондент на „Работническо дело“. За онова време той е най-младият му кореспондент. От 1979 г. е в столицата като редактор и ръководител на отдели на вестника.

*Митко Божков днес и в лудите си
млади репортерски години*

След настъпилите промени в обществено-политическия живот на страната през 1989 г. продължава във вестник „Дума“, когато негов главен редактор е големият български публицист Стефан Продев. От 1995 г. е в Пресцентъра на Народното събрание, а от 1997 г. – в Пресслужбата на Сметната палата. Там, в дирекцията „Връзки с обществеността и издателската дейност“, работи до пенсионирането си.

Няколко години е бил член на управителното тяло на Съюза на българските журналисти – на Съюзния (Националния) съвет и на Секретариата. Награден е с почетната значка на СБЖ.

Неговото име стои под много публикации от различни журналистически жанрове. Съавтор е на излязлата през 2004 г. книга „Дивотино – дивно, свидно, жизнено“.